

میکسم گورکی

چونویاں کہانیاں

فہرست

مکار چدرا	۴
لونی دلدل	۲۶
باز دا گیت	۴۶
چیلقاش	۵۶
بڈھی ازرگل	۱۰۴
اکیویں دے مارے	۱۳۸
اورلوو جوڑا	۱۶۴
طوفانی پتریل دا گیت	۲۴۶
اٹلی دیاں کہانیاں	۲۵۰
انسان دا جنم	۲۸۰

مترجم : جی - سنگھ
سردارا سنگھ چیمہ تے پریم سنگھ منچندہ نے نظرثانی کیتی تے فارسی
رسم الخط وچ لکھیا
مصور : گ - یودن

М. Горький
ИЗБРАННЫЕ РАССКАЗЫ
(на языке панджаби)

© پنجابی ترجمہ، پروگریس پبلشرز، ۱۹۷۷
سوویت یونین وچ چھپیا

مکار چدرا

سمندر ولوں ٹھنڈی سلہی ہوا آرہی سی، کنڈھے نال آ کے ٹکرا
رہیاں لہراں دی سنجیدہ موسیقی نوں تے کنڈھے اپر دیاں جھاڑیاں
دی سرسراہٹ نوں ستیپی اتے پھیلا رہی سی۔ کدی کدی ہوا دا
کوئی بلہا مرجھائے پیلے پتیاں نوں چک کے لے آؤندا تے اس اگ وچ
سٹ دیندا جیہڑی اسیں مچا رکھی سی، جس نال لاٹاں تیز ہو جاندیاں،
پھیر پت جھڑ دی رات دا ہنیرا کنب اٹھدا تے ڈر کے پچھے ہٹ
جاندا، جس نال گھڑی پل لئی کھبے پاسے اتھاہ ستیپی، سجدے پاسے
نہ مکن والا سمندر تے ساہمنے بڈھے ٹپری واس مکار چدرا دا ہیولا
دسن لگ پیندا، جیہڑا آپنے ڈیرے دے لوکاں دے گھوڑیاں دی نگرانی
کر رہا سی، جنہاں نے ساڈے توں پنجاہ کو قدم دور آپنے تنبو
گڈے ہوئے سن۔

ٹھنڈی ہوا دے بلہے اوہدے کاکیشیائی کوٹ نوں اڈا کے
کھول رہے سن تے اوہدی ننگی والاں والی چھاتی اتے تھپیڑے مار
رہے سن، پر اس سبھہ کجھہ ولوں بے دھیان اوہ بڑے مٹکدار تے
زوردار انداز وچ میرے ول منہہ کر کے پیا سی، آپنے وڈے جیہڑے
پائپ وچوں باقائدہ کش بھر رہا سی، آپنے نک تے منہہ راہیں دھوئیں
دے سنگھنے بدل چھڈی جا رہا سی، میرے سر دے اپروں دی ستیپی
دے چپ ہنیرے وچ اکٹک ویکھی جا رہا سی، لگاتار گلاں کری
جا رہا سی تے ہوا دے تیز تھپیڑیاں توں آپنے آپ نوں بچاؤن لئی ذرا
وی کوشش نہیں سی کر رہا۔

”سو توں گھنم پھر کے دنیا ویکھہ رہا ایں؟ ماڑی گل نہیں۔“

تو اپنے لٹی واہ واہ کنم چنیا اے، باز! چاہیدا وی ایسے طرحاں اے :
گھنم پھر کے دنیا ویکھو، ویکھہ چاکھہ کے لنمیاں تان لوو تے
جلدے هوو — تے بس، ہوئی۔

”زندگی؟ هور لوک؟“ اوہنے ”چاہیدا وی اسے طرحاں اے،“
بارے میرے اعتراض تے اعتراض کردے ڈھنگ نال گل جاری رکھی۔
”کیوں! تینوں ایہدے نال کی؟ جس طرحاں توں آپ زندگی نہیں ہندا!
باقی لوک تیرے بنا جیوندے نیں تے جیوندے رھنگے۔ توں سچ سچ
خیال کردا ایں کہ تیری کسے نوں لوڑ اے؟ توں نہ روٹی ایں
نہ ای سوٹی، سو کسے نوں تیری لوڑ نہیں۔

”پڑھو تے پڑھاؤ،“ توں آکھدا ایں؟ کی توں پڑھہ کے ایہہ
جان سکدا ایں کہ لوکاں نوں خوش کویں بنایا جاوے؟ نہیں، توں
نہیں جان سکدا۔ پہلاں تینوں دھولے آ لین، پھیر دسیں، دوجیاں
نوں کی سکھنا چاہیدا اے۔ توں اوہناں نوں کی سکھا لئینگا؟ ہر کسے
نوں پتہ اے، اوہنوں کی چاہیدا اے۔ جیہڑے سیانے ہندے نیں،
اوہ جو زندگی دیندی اے، لے لیندے نیں، بیوقوف کجھہ نہیں لیندے،
پر سکھدا ہر کوئی اپنے آپ ہی اے۔

”ہاسوہینے نیں ایہہ، تیرے لوک۔ سارے اک دوجے نوں
مدھولدے ہوئے اجڑ وانگ آ کٹھے ہندے نیں، جدوں کہ دھرتی
اتے کئی ساری تھان خالی پئی اے،“ تے اس نے ستیپی ول اچا ہتھہ
الار کے اشارہ کیتا۔ ”تے اوہ سارے کنم کردے نیں۔ کادھے
لئی؟ کیہدے لئی؟ کسے نوں ایہہ پتہ نہیں۔ جدوں وی کسے
نوں زمین واہونڈیاں ویکھیدا اے تان سوچیدا اے: اوہ ویکھو،
بندا کویں تپکا تپکا کر کے اپنے پسینے راہیں اپنی طاقت دھرتی وچ
پائی جا رہا اے، تے آخر ایسے دھرتی ہیٹھہ ہی اس نے لیٹ جانا
اے تے مٹی وچ مٹی ہو جانا اے۔ اوہدا کجھہ نہیں باقی رہ جانا،
آپنے کھیتاں توں سوا اوہنے کجھہ نہیں ویکھنا تے ٹر جانا اے، جویں
آیا سی — بیوقوف دا بیوقوف۔

”تان کی اوہ اسے لٹی پیدا ہویا سی کہ اوہ زمین نوں کھوتردا
رھوے، تے اس توں پہلاں کہ اوہنوں اپنی قبر پٹن دی ویہل ملے،
اوہ چلدا ہووے؟ کی اوہنے کدی آزادی دا سواد ویکھیا اے؟ کی
اوہنوں ستیپی دی وسعت دا علم اے؟ کی سمندر دیاں لہراں دی بولی

تے تہاڈے روسیاں وچوں سی۔ انج نہیں جیونا چاہیدا، جویں تسیں
 آپ چاہوندے ہو، اوہ کہن لگا، سگوں انج جیونا چاہیدا اے جویں
 مقدس کتاباں دے اکھراں وچ لکھیا ہویا اے۔ اوہدی رضا وچ
 رہو، تے اوہ تہاڈیاں سبھے مراداں پوریاں کرے گا۔ آپ اوہنے
 چیتھڑے پائے ہوئے سن، لیراں۔ میں اوہنوں کہا کہ رب توں ذرا
 اپنے لئی نویں کپڑے ای منگ لے۔ اوہ لوہا۔ لاکھا ہو گیا، مینوں
 گاھلاں کڈھدیاں ہوئیاں اتھوں بھجا دتا۔ صرف اک منٹ پہلاں
 ای اوہ کہہ رہا سی کہ لوکاں نوں معاف کر دینا چاہیدا اے، تے
 اوہناں نوں پیار کرنا چاہیدا اے۔ جے میری کسے گل نے اوہنوں
 ٹھیس پچائی سی، تاں اوہنے مینوں معاف کیوں نہ کیتا؟ اجیہے
 نے تہاڈے پادری! اوہ لوکاں نوں نصیحت کردے نیں کہ اوہ گھٹ
 کھان، پر آپ دھاڑی وچ دس واری کھاندے نیں۔“

اوہنے اگ وچ تھکیا تے چپ ہو گیا۔ چپ چاپ اپنا پائپ پھیر
 بھریا۔ ہوا ہولی ہولی ہونگ رہی سی، گھوڑے ہنیرے وچ ہنہنا
 رہے سن، تے ٹپری واساں دے ڈیرے ولوں گیت دی سریلی جذباتی
 دھن سنائی دے رہی سی۔ ایہہ مکار دی سوہنی دھی، نوںکا، گا
 رہی سی۔ میں چھاتی وچوں نکلدی اوہدی بھرویوں آواز نوں پچھان
 لیا، جس وچ ہمیشہ ہی حکم چلاؤں دا تے بے اطمینانی دا لہجہ شامل
 ہندا، بھاویں اوہ کوئی گیت گا رہی ہندی، تے بھاویں کسے نوں
 ’سلام دعا، ای بلا رہی ہندی۔ اوہدے سانولے منہ تے رانیاں والا
 گھمنڈ وسیا ہویا سی تے اوہدیاں کالیاں اکھاں دے ہیٹھاں ایہہ
 احساس چمکدا لگدا سی کہ اوہ اک اجیہے حسن دی مالک ہے جس
 دا مقابلہ نہیں کیتا جا سکدا، تے نال ای اس سبھہ کجھہ لئی نفرت
 وی، جس وچ اس نوں آپنی جھلک نہیں سی ملدی۔
 مکار نے مینوں اپنا پائپ پھڑایا۔

”لے، لا لے سوٹا! سوہنا گاؤندی اے، ہیں ناں؟ توں چاہوندا این
 کہ ایہو جیہی کوئی کڑی تینوں پیار کرے؟ نہیں؟ بڑی چنگی گل
 اے! چاہیدا وی انج ای اے۔ کدی رناں تے یقین نہ کرو تے اوہناں
 توں دور رہو۔ کڑی مرد نوں چمن وچ میرے اس پائپ پین نالوں
 کتے زیادہ سواد لیندی اے۔ پر اک وار تسیں اوہنوں چنم لیا تاں
 تہاڈی آزادی ہمیشہ لئی گئی۔ پھیر اوہ تہانوں اجیہے نہ دسن

سن کے اوہدا دل کدی کھڑیا اے؟ اوہ غلام اے۔ جنمدیاں ای غلام، ساری عمر دا غلام تے سرن تائیں غلام! اوہ کر وی کی سکدا اے؟ بس، پھاہا لے سکدا اے، جے انج کرن جوگی ساڑی جیہی وی عقل ہووے تان۔

”جتھوں تائیں میرا سوال اے، ویکھ، اٹھاں اتے پنجاہاں سالان وچ میں اینا کجھہ ویکھہ لیا اے کہ جے ایہہ سارا کجھہ کاغذ اتے لکھہ لیا جاوے، تان جیہو جیہا جھولا تیرے کول اے، ایہو جیہے ہزاراں جھولیاں وچ وی ایہہ نہیں سماؤن لگا۔ تے ذرا دس، کیہڑی تھان اے جیہڑی میں نہیں ویکھی؟ تون ایہو جیہی کسے تھان دا ناں نہیں لے سکدا۔ تینوں تان اوہناں تھانواں دا پتہ وی نہیں، جیہڑیاں میں ویکھہ چکا آں۔ ایوں چاہیدے جیونا: چلدے جاؤ، چلدے جاؤ۔ ہمیشہ، اک تھان کدی زیادہ دیر نہ ٹھہرو۔ ٹھہرو وی کاہدے لئی؟ ذرا ویکھہ تان سہی کوں دن رات ہمیشہ نٹھدے رھندے نیں، تے اک دوجے دا پچھا کردے زمین دوالے چکر کٹدے رھندے نیں، بالکل اسے طرحاں تون زندگی بارے اپنے خیالاں نوں بھجا دے، جے تون چاہوندا این کہ زندگی لئی تیرا پیار ختم نہ ہو جائے۔ جے زندگی بارے بہتا سوچوگے تان یقیناً اس بارے پیار گوا بیٹھوگے۔ میرے نال وی اک وار انج ہی ہویا سی۔ ہاں، انج ای ہویا سی، میرے باز!

”ادوں میں جیل وچ ہندا ساں، گالیشیا وچ۔ ’میں دنیا وچ کیوں جیو رہا ہاں؟، میں اس زندگی توں تنگ پیے کے سوچن لگ پیا۔ جیل وچ دل تنگ پیے جاندا اے، میرے باز، اف، کوں تنگ ہوئیدا اے! تے دلگیری میرے دل نوں انج جکڑ لیندی سی، جدوں میں باریاں وچوں باہر کھیتاں ول ویکھدا ساں؛ دلگیری میرے دل نوں جکڑ لیندی تے شکنجے وانگ ایہنوں نیپڑدی۔ کی کوئی کہہ سکدا اے، کہ اوہ کیوں جیوندا اے؟ کوئی نہیں کہہ سکدا۔ تے اس بارے اپنے آپ نوں پچھن دی لوڑ وی کی اے؟ جیوی جاؤ، جدوں تائیں جی سکدے ہو۔ گھنمو پھرو تے خود ویکھو جو ویکھن والا اے، پھیر دلگیری تہاڈے نیڑے نہیں آئیگی۔ پر اودوں تان میں اپنی پیٹی نال پھاہا لگ بھگ لے ای لیا سی، ہاں!

”اک بندے نال میری گل ہوئی۔ بڑا ڈاڈھا بندہ سی اوہ،

دی اک رات اسیں سارے بیٹھے ہوئے ساں - دانیلو سپاہی وی جیہڑا
دوستہ نال رل کے لڑیا سی، بڈھا نور، دانیلو دی دھی رادا تے ہور
بندے -

”توں میری نونکا ویکھی اے؟ سوہنیاں وچ اوہ ملکہ اے! پر
رادا نال اوہدا مقابلہ کرنا اوہدی بہت وڈیائی کرنا ہوویگا۔ رادا
دا حسن لفظاں وچ بیان نہیں کیتا جا سکدا۔ شائد کدی کوئی وائلن
اتے اس دے حسن دا گیت گائے، پر اجیہا اوہو کر سکیگا جیہڑا
اس ساز نوں اسے طرحاں جاندا ہووے، جس طرحاں خود آپنی روح
نون۔

”رادا دے پیار وچ کئی جوان سک کے مجنوں ہو گئے سن۔
اک وار مورواویا وچ اک بڈھے امیر نے جدوں رادا نوں ویکھیا تاں اتھے
دا اتھے ای گڈیا رہ گیا۔ اوہ اپنے گھوڑے اتے بیٹھا اس ول اکھاں
پاڑ پاڑ کے ویکھی جائے تے نالے سارا کنبی جائے جویں کانبے دا
بخار چڑھیا ہووے۔ سچیا اوہ انج ہویا سی، جویں شیطان دن۔دھاڑ
نون نکلیا ہووے، اوہدا یوکرینی کوٹ سارا سنہری تاراں نال کڈھیا
ہویا سی، اک پاسے تلوار لٹکی ہوئی جس وچ ہیرے جڑے ہوئے سن،
جیہڑے گھوڑے دی ہر حرکت نال بجلی وانگ لشکارے مار دے سن،
اوہدی ٹوپی دی نیلی مخمل جویں آسمان دا اک ٹوٹا ہووے۔ اوہ
بڑا اہم آدمی سی - اوہ بڈھا۔ اوہ رادا ول ویکھدا بیٹھا رہا، تے آخر
اس نوں کہن لگا: ’اک چنمی لئی پیسیاں دی بھری تھیلی دیانگا!،
کڑی نے آپنا منہہ دوجے پاسے پھیر لیا، بس۔ اس تے بڈھے
نے آپنا انداز بدلیا۔ ’معاف کریں جے میں تینوں ٹھیس پہنچائی اے
تان، پر گھٹو گھٹ میرے ول ویکھہ کے مسکرا تان دے،‘ تے ایہہ
کہندیاں اوہنے تھیلی اوہدے پیراں وچ سٹ دتی، تے تھیلی واہا بھری
ہوئی سی۔ پر اوہنے اپنے پیر نال اس نوں مٹی وچ دبا دتا جویں اس
نون ویکھیا ای نہ ہووے۔

”اف، کیہی کڑی اے!، اوہنے ہوکا بھریا گھوڑے دے پاسے
تے چابک ماری تے جدوں گھوڑا سکھڑ کھڑا ہویا تاں راہ دی دھوڑ
دے بدل اٹھے۔

”اگلے دن اوہ پھیر آ نکلیا۔ ’اوہدا پیو کون اے؟، اوہنے
اجیہی آواز وچ پچھیا جیہڑی سارے ڈیرے وچ گونج گئی۔ دانیلو

والے بندھناں وچ جگڑ لیندی ھے جیہڑے ٹٹ نہیں سکدے، تے تسیں دل جان نال آپنے آپ نوں اوہدے حوالے کر دیندے ھو۔ ایہہ سچ اے! کڑیاں توں بچ کے رھیں! اوہ ہمیشہ جھوٹھ بولدیاں نیں! اوہ سونہاں کھانڈیاں نیں کہ اوہ تہانوں سبھہ توں ودھہ پیار کردیاں نیں، پر تسیں ذرا اوہنوں سوئی چوبھہ کے ویکھو، اوہ تہاڈا سینہ چیر کے رکھہ دیویگی! پتہ اے مینوں! ھاں، کناں کجھہ پتہ اے مینوں! جے چاہیں تاں تینوں اک سچی کہانی سناواں؟ تے توں ایہنوں یاد رکھیں؛ جے یاد رکھینگا تاں ساری عمر آزاد پنچھی وانگ پھرینگا۔

”اک ہندا سی زوبار، گبھرو ٹپری واس، لوئیکو زوبار۔ ہنگری وچ، تے بوہیمیا وچ، تے سلاوینیا وچ، تے سمندر دے دوالے دے سارے دیساں وچ اوہدی مشہوری پھیلی ھوئی سی۔ اوہناں علاقیاں دا کوئی پنڈ ایہو جیہا نہیں سی جیہدے وچ چار پنج بندیاں نے لوئیکو نوں جانوں مکاؤں دی قسم نہ کھادی ھوئے، پر تاں وی اوہ جیوی جا رہا سی، تے جے کدی اوہنوں کوئی گھوڑی چنگی لگ جاندی تاں پوری دی پوری رجمنٹ اوہنوں سرپٹ ٹٹھا کے لجانوں روک نہ سکدی۔ ھے سی کوئی جس توں اوہ ڈردا ھوئے؟ نہیں، زوبار نہیں سی ڈردا! اوہ شیطان توں تے اوہدی ساری ڈھانی نوں چھرا مار سکدا سی، جے اوہ اس اتے جھپٹ پیندے تاں، جاں گھٹو۔ گھٹ اوہناں نوں چنگیاں گاھلاں کڈھہ سکدا تے اوہناں دے کن کھچ سکدا سی۔ یقین منو، ایہہ پکی گل سی۔

”ٹپری واساں دے سارے ڈیرے زوبار نوں جاندے سن، جاں اوہناں اوہدے بارے سنیا ھویا سی۔ اوہنوں صرف گھوڑیاں نال پیار سی، ھور کسے شے نال نہیں، تے اوہ وی بہتا چر نہیں۔ جدوں اوہ اس اتے سواری کر کے اک جاندا تاں پھیر ویچ دیندا تے پیسے جیہڑا وی کوئی منگدا، اوہنوں دے دیندا۔ اوہنوں کسے گل دی پرواہ نہیں سی، جے تینوں اوہدے دل دی لوڑ اے تاں اوہ آپ آپنی چھاتی چیر کے دل کڈھدا تے تینوں دے دیندا، جے تیرا اس نال کوئی بھلا ہندا سی تاں۔ اس طرحاں دا بندہ سی اوہ!

”جدوں دی میں گل کر رہا ھاں۔ ایہہ کوئی دس کو سال پہلاں دی اے۔ تاں ساڈا کارواں بوکووینا وچ گھنم رہا سی۔ بہار

تے اوہ تمہانوں ان-جانیاں تہاواں ول کھچ لے جاندی سی۔ اس نے سانوں ساریاں نوں کسے ایڈی اتہاہ چیز دی سک نال بھر دتا کہ جس دی تہاہ پا لین مگروں جیوندے رهن دی کوئی لوڑ نہیں سی رہ جاندی، تے جے اسیں جیوندے ای رهندے تان ساری دنیا دے بادشاہ بن کے جیوندے۔

”پھیر ہنیرے وچ اک گھوڑا آؤندا دسیا، تے گھوڑے اتے اک آدمی بیٹھا سی تے آپنا ساز وجائی جا رہا سی۔ اوہ ساڈی بالی اک دے کول آ کے رک گیا تے ساز وجاؤنا بند کر دتا۔ اوہ ساڈے ول ویکھن تے مسکراؤن لگ پیا۔

”زوبار! سو توں ایں، زوبار!، دانیلو خوشی وچ کوک کے کہن لگا۔ سو ایہہ سی لوٹیکا زوبار۔

”اوہدیاں مچھاں لمک کے موڈھیاں تک آ گئیاں سن، جتھے اوہ اوہدے گھنگرالے والاں نال اکمک ہو جاندیاں سن، اوہدیاں اکھاں دو چمکدے تاریاں وانگ لشکاں مار رہیاں سن، تے اوہدی مسکراہٹ جویں آپ سورج ہووے۔ قسم اے رب دی۔ انج جاپدا سی جویں اوہ تے اوہدا گھوڑا لوہے دے اکو ٹوٹے وچوں گھڑ کے بنائے گئے ہوں۔ اوہ ساڈے ساہمنے سی، اک دی لو وچ لہو ورگا لال، تے جدوں ہسدا سی، اوہدے دند لشکدے سن۔ میرے تے رب دی مار، جے میں اس ویلے توں اوہنوں انج پیارن نہ لگ پیا ہوواں، جویں خود اپنے آپ نوں پیاردا ہاں، قسم اے رب دی تے اوہنے اجے میرے نال گل وی نہیں سی کیتی، سگوں اوہنوں پتہ وی نہیں ہونا کہ اس دنیا وچ میرے ورگا بندا وی رهندا اے۔

”ہاں، اس طرحاں دے وی بندے ہندے نیں، میرے باز! اوہنے تہاڈیاں اکھاں وچ ویکھیا نہیں کہ تسیں اپنی روح اوہدے حوالے کر دیندے ہو، تے اس گل اتے شرمندے ہوں دی تہاں، تسیں اس اتے فخر محسوس کردے ہو۔ اوہدی موجودگی وچ چنگیرے ہو گئے ہوئے محسوس کردے سو۔ ایہو جیسے بندے بہتے نہیں ہندے۔ خبرے ایہہ چنگا ای اے۔ جے دنیا وچ بہت ساریاں چنگیاں چیزاں ہندیاں، تان اوہناں نوں کوئی چنگیاں ای نہ گنندا۔ پر سن اے کی ہویا۔

اگے آیا۔ ’آپنی دھی ویچ دے۔ منہ منگے پسے دیانگا!، دانیلو اوہنوں کہن لگا: ’صرف وڈے آدمی ای سارا کجھہ ویچدے نیں۔ اپنے سوراں توں لے کے آپنیاں ضمیراں تک۔ جتھوں تک میرا سوال اے، میں کوستہہ نال رہ کے جنگاں لڑیا ہاں تے میں کجھہ نہیں ویچدا۔ بڈھا کڑکیا تے اپنی تلوار نوں ہتھہ پاؤن لگا۔ پر کسے نے بلدی رسی اوہدے گھوڑے دے کن ویچ پا دتی تے گھوڑا اوتھوں اڈ ٹریا، اپنے مالک نوں اپنی پٹھہ تے لئی۔ اسیں اوتھوں ڈیرا چک لیا تے ٹر پئے۔ اوتھوں ٹردیاں سانوں دو دن ہی ہوئے سن کہ اسیں اوہنوں اپنے مگر آوندیاں ویکھیا۔ ’ہے!، اوہ کوکیا۔ ’میں تہاڈے ساہمنے رب نوں حاضر ناظر جان کے کہندا ہاں کہ میری نیت نیک اے۔ کڑی میری ووہٹی ہوویگی تے میں اپنا سارا کجھہ تہاڈے نال ونڈ لوانگا، تے اسیر میں ڈھیر ہاں، اوہ جویں ویگ وچ بل رہا سی تے کاٹھی اتے بیٹھا انج جھول رہا سی جویں ہوا وچ گہا دی تڑ جھولدی اے۔ اسیں اوہدی گل تے غور کیتا۔

”پھیر، دھیئے، گل کر،، دانیلو مچھاں دے وچوں مسیں سینندی آواز وچ بولیا۔

”جے باز دی ووہٹی اپنی مرضی نال کان نال اس دے آہلنے وچ چلی جاوے، تاں اس بارے تسیں کی کہوگے؟، رادا ساتھوں پچھن لگی۔

”دانیلو کھڑکھڑا کے ہس پیا، تے اوہدے نال اسیں وی۔

”توں ٹھیک کہا اے، دھیئے! تسیں سن لیا اے، حضور؟ ایتھے تہاڈی گل بندی نہیں لگدی۔ کوئی کبوتر لبھہ لئو — اوہ زیادہ اکیل ہندے نیں، تے اسیں اگے تر پئے۔

”ایہہ سن کے اس اسیر آدمی نے اپنی ٹوپی لاہی تے زمین اتے وگہ ماری، تے اپنی تیزی وچ اتھوں گھوڑا دوڑا تردا ہویا، کہ اس دے گھوڑے دے پوڑاں تھلے دھرتی کنبن لگ پئی۔ اجیہی سی رادا، میرے باز!

”پھیر اسیں اک رات اپنے ڈیرے بیٹھے ساں کہ اکدم سانوں ستیہی ولوں موسیقی دی آواز کنیں پئی۔ بہت ای سوہنی موسیقی! اوہنوں سن کے تہاڈیاں رکاں وچ خون تیزی نال دوڑن لگ پیندا سی

سی — بزرگاں ورگا سیانا، بڑا کجھہ جانن والا، روسی تے مگیار زبان
 وچ وی پڑھ لکھ سکدا سی۔ میں تان ساری رات اوھدیاں گلاں سن
 سکدا سان، تے جتھوں تک اوھدے وائلن وجاؤن دی گل سی، سینوں
 بج پوے جے دنیا وچ اوھدے نال دا ہور کوئی وجا سکدا ہووے۔
 اوہ تاراں اتے اک گز پھیردا تے تہاڈا دل لرز اٹھدا، دوجا گز پھیردا
 تان تہاڈے اندر سندیاں سندیاں جویں سبھہ کجھہ تناؤ وچ آجاندا۔
 تے اوہ، بس مسکرائی جاندا تے وجائی جاندا۔ اوھنوں سندیاں اکو
 ویلے تہاڈا دل رون نوں وی کردا، ہسن نوں وی۔ تہانوں اک ویلے
 لگدا جویں کوئی بری طرحاں کرلا رہا تے مدد لئی ہال پاہریا کر
 رہا اے، تے تہاڈے دل نوں جویں چھری نال ونھیا جا رہا اے۔
 دوجے ای پل ستیپی آسمان نوں کوئی کہانی سنا رہا ہندا، کوئی اداس
 کہانی۔ کسے ہور پل کوئی مٹیاری اپنے محبوب نوں الوداع کہندی
 ہوئی رو رہی ہندی۔ ہن، اوھدا محبوب اوھنوں ستیپی اتوں آوازاں
 دے رہا ہندا۔ تے پھیر، اکدم، کوئی خوشی بھری، جھنجوڑ سنن
 والی سر پھٹ نکلدی، تے آسمان وچ خود سورج وی جویں اسنوں سن
 کے پیلاں پون لگ پیندا۔ اس طرحاں سی اوہ ساز تے کوئی طرز
 وجاؤندا، باز!

۱ ”تسین روم روم وچ اوہ سر محسوس کردے، تے اوھدے غلام
 ہو کے رہ جاندا۔ تے جے کدی اس گھڑی زوبار کہندا، ’آپو
 اپنے چہرے کڈھ لوو، ساتھیو!، تان ساڈے وچوں ہر کوئی آپنا
 چہرا کڈھ لیندا تے جس دے وی خلاف اوہ کہندا، سدھے ہو جاندا۔
 اوہ بندے نوں جویں چاھوندا نچا سکدا سی، پر اوھنوں سارے پیار
 کردے سن، گوڑھا پیار کردے سن، پر رادا ای سی منڈے ول منہ
 نہیں سی کردی، مذاق وی اڈاؤندی سی۔ اوھنے زوبار دا دل بری
 طرحاں زخمی کر چھڈیا سی، بہت ای بری طرحاں۔ اوہ دند پیندا
 تے آپنیاں مچھاں نوں وٹ چاڑھدا، اوھدیاں اکھاں کھوہاں نالوں وی
 گھیریاں لگدیاں، تے کدی کدی اوھناں وچ اپنی چمک ہندی کہ تہاڈا
 دل دھل جاندا۔ رات نوں اوہ دور ستیپی وچ چلا جاندا تے اتھے اوھدی
 وائلن سویر ہون تک کراؤندی رھندی — زوبار دی گواچی آزادی
 نوں یاد کر کے روندی رھندی۔ تے اسیں لنمے پٹے سندے رھندے تے
 اپنے آپ وچ سوچدے رھندے: کہ ہن کی ہون والا ہے؟ تے سانوں

”رادا اوہنوں کہن لگی : ’توں وائلن سوہنی وجاؤندا، این، زوبار ! ایہو جیہی صاف سروالی وائلن تینوں کس نے بنا کے دتی اے؟، اگوں اوہ ہسیا : ’میں ایہہ آپ بنائی اے، تے بنائی ایہہ لکڑی توں نہیں، سگوں اس کڑی دی چھاتی توں جس نوں میں بڑا پیار کردا ساں۔ ایہہ تاراں اوہدے دل دیاں تاراں نیں۔ کدی کدی ایہہ اجے وی غلط سر وجا جاندی اے، میری وائلن، پر سینوں پتہ اے گز کوہی چلائیدا اے۔“

”صاف اے کہ ہر بندا کڑی دیاں اکھاں نوں آپنے لئی سک نال دھندلاؤن دی اکدم کوشش کردا اے، تاں جو اوہ اوہدے دل نوں نہ ساڑ سکے، تے زوبار وی کوئی چھوٹ نہیں سی۔ پر ایتکین اوہدا واہ کسے وکھری شے نال پیا سی۔ رادا نے صرف منہ بہواں لیا تے اباسی لیندی ہوئی بولی : ’تے کہندے سن، زوبار بڑا سیانا تے ہشیار اے۔ لوک وی کیا جھوٹھہ ماردے نیں!، تے اوہ اتھوں ٹر گئی۔“

”’ہاں! سوہنیئے، تیرے دند تکھے نیں!، زوبار بولیا تے چمکدیاں اکھاں نال اوہ گھوڑے توں اتریا۔ ’سلام اے، دوستو! میں تہانوں ملن آیا ہاں۔“

”’جنم جنم آ،، دانیلو نے جواب وچ کہا۔ اسیں اک دوجے دا منہ چنمیا، گلاں کیتیاں تے لیٹ گئے۔ اسیں گھوک ستے۔ سویرے اٹھہ کی ویکھدے ہاں کہ زوبار نے سر دوالے پٹی بہنی ہوئی اے۔ کی ہویا سی؟ جاپدا سی، راتیں ستے پئے نوں گھوڑے نے لت کڈھہ ماری سی۔“

”’او۔ہو۔ہو! پر اسیں جاندے ساں، اوہ گھوڑا کیہڑا سی! تے اسیں اندرو اندر ای ہسے؛ تے دانیلو وی مسکرایا۔ کی ایہدا مطلب ایہہ سی کہ لوٹیکو وی اوہدے پیچ دا نہ نکلیا؟ پر نہیں! کڑی بھاویں کئی زیادہ سوہنی کیوں نہ ہووے، اوہدا دل بہت نکا تے گھٹ ڈونگھا ہندا اے، تے تسیں بھاویں اوہدے گل وچ دنیا دا سارا سونا پا دیو اس نال کوئی فرق نہیں سی پین لگا۔ اوہ جیہو جیہی سی اوہو جیہی ہی رہیگی۔“

”سو اسیں اوسے تہاں رہی گئے، تے وقت واہواہ لنگھدا گیا۔ لوٹیکو زوبار وی ساڈے کول ای ٹکیا رہا۔ اوہ چنگا سوہنا ساتھی

”تینوں اپنا اچا اڈنا نہیں چاہیدا، لوئیکو، متاں کسے چھیڑ
 وچ ڈگ کے آپنیاں سوہنیاں مچھاں خراب کر بیٹھیں، ویکھیں!،
 زوبار نے اوہدے ول وحشی نظراں نال ویکھیا، پر کہا کجھ نہ -
 اوہنے اپنے آپ نوں قابو وچ رکھیا تے گائی گیا :

اوئے ہوئے، جے چڑھدے دن دی لالی
 / نے آ پھڑیا، سانوں ستیاں ستیاں،
 شرم نال تاں مر ہی جاں گے
 تے مار پلاکی منجے توں ہیٹھاں آواں گے -

”ایہہ تاں گیت ہويا ناں!، دانیلو بولیا - ’کدی نہیں ایہو
 جیہا گیت سنیا میں - میرے تے ستاں پیراں دی لعنت جے میں جھوٹھ
 بولیا ہووے!،

”بڈھے نور نے آپنیاں مچھاں اتے ہتھ پھیریا تے موڈھے سنگیڑے،
 تے زوبار دے حوصلے دار گیت نوں سن کے اسیں سارے خوش ساں -
 پر رادا نوں ایہہ پسند نہ آیا -

”اک واری میں مچھر نوں باز دی آواز دی نقل کردے سنیا
 سی -، اوہ بولی - اوہنے جویں ساڈے ساریاں دے منہ اتے برف
 وگہ ماری ہووے -

”تیرا جی پاسے سکواؤن نوں کردا پیا اے، رادا،، دانیلو
 لمکویں جیہی آواز وچ بولیا، پر زوبار نے اپنی ٹوپی تھلے وگہ ماری
 تے پورے دا پورا زمین دے رنگ وانگ دھوآنکھیا گیا کہن لگا :
 ”ٹھہر جا دانیلو! تیز - ترار گھوڑے نوں کڑیاں وی لوہ
 دی چاہیدی اے! اپنی دھی دا ہتھ میرے ہتھ دے دے!،
 ”کیہی سوہنی گل کیتی ای،، دانیلو کھڑکھڑایا، ’لے لے
 جے لے سکدا ایں!،

”ٹھیک اے،، زوبار بولیا، تے پھیر رادا ول مڑدا ہويا کہن
 لگا : ’سن، کڑیئے، ذرا میری گل سن، تے اچیاں هوواں وچ نہ رہ -
 بہت کڑیاں ویکھیاں نے میں، ہاں، بہت ساریاں! پر اوہناں وچوں
 اک نے وی میرے دل نوں انج نہیں سی جکڑیا، جویں توں جکڑ
 لیا اے - آہ، رادا، توں میری روح اتے چھا گئی ایں - پر کی کیتا
 جاوے؟ جو ہونا اے، اوہ ہوکے ای رہنا اے، تے اجیہی گھوڑی

پتہ سی کہ جدوں دو پتھر رڑھدے ہوئے اک دوجے ول جا رہے ہوں
تاں وچکار آؤندی ہر شے نوں اوہ درڑ سٹنگے۔ اس طرحاں دا کجھہ
واپر رہا سی۔

”ایداں، اک رات اسیں آپنے معاملیاں بارے گلاں کردے ہوئے
بہت رات گئی تک اک دوالے بیٹھے رہے، تے جدوں اسیں گلاں کرکے
تھک گئے تاں دانیلو زوبار ول مڑیا تے کہن لگا: ’سانوں کوئی گیت
تاں سنا، زوبار، جس نال روح کھڑ جاوے۔‘ زوبار نے رادا ول ویکھیا
جیہڑی کجھہ ای دور زمین اتے لیٹی آسمان ول ویکھہ رہی سی، تے
اوهنے تاراں اتے گز پھیریا۔ وائلن انج گا اٹھی جویں گز سچ سچ
ای کسے کڑی دے دل دیاں تاراں اتے پھیر رہا ہووے۔ تے لوئیکو
گاؤن لگا:

ہائے اوئے ہائے! میرے سینے لاٹ بلے،
تے ستیپی پسریا دور سمندر وانگ۔
وانگ ہوا دے ٹھڈے تیز اساڈے گھوڑے،
لئی جاون تینوں تے سینوں دور دراڑے۔

”رادا نے آپنا سر اوھدے ول موڑیا، اک آرک دے سہارے
اپر ول ہوئی تے اوھدیاں اکھاں وچ اکھاں گڈدی ہوئی ہس پئی۔
زوبار دا رنگ سوھا لال ہو گیا۔

ساتھی، او میرے ساتھی،
دن چڑھنا ھے نیڑے آیا
پر ستیپی، اجے وی پھسیا وچ ھنیرے،
لاؤنی اساں اڈاری وچ آسمان
مار پلاکی چڑھہ گھوڑے تے دن دا کر استقبال،
دور افق تے جیہڑا لشکاں مار رہا۔
پر ویکھہ، ایال گھوڑے دے تیرے،
چھوہ نہ لین چن سوھنے نوں۔

کمال دا گاؤن داسی اوہ! ھن کوئی وی اس طرحاں نہیں گاؤندا۔
پر رادا ملکڑے جیہے بولی، جویں پانی پیندی ہووے:

اجے وی فخر ہووے۔ سمندر پہلاں وانگوں ای کنڈھیاں دی ریت
نال ٹکرا ہولی ہولی کجھہ کہہ رہا سی تے ہوا اوہدی آواز نوں
ستیہی ول لجائی جا رہی سی۔ نونکا ہن گاؤنا بند کر چکی سی۔ آسمان
تے بدلاں نے کٹھے اہو کے پت جھڑ دی ایہہ رات ہور وی ہنیری کر
دتی سی۔

”لوئیکو پیر گھسیٹدا ٹریا جا رہا سی، سر ہیٹھاں سٹی تے باہواں
لمکائی جویں قمچی ہووے، تے جدوں اوہ نکی جیہی ندی دے کنڈھے
اتے اپڑیا تاں اوہ اک پتھر اتے بیٹھہ گیا تے کراہن لگا۔ اوہدی
کراہٹ سن کے اوہدے لئی ترس نال میرے دلوں خون وھن لگ پیا،
پر میں اوہدے نیڑے نہ گیا۔ آخر گلاں نال تاں غم نہیں گھٹدا۔
ٹھیک اے ناں؟ ایہو مصیبت اے۔ اوہ اتھے گھنٹہ، دو گھنٹے،
تن گھنٹے بنا ذرا وی ہلیاں بیٹھا رہا۔ بس بیٹھا سی رہا۔

”تے میں کجھہ ای دور پیا ہویا ساں۔ آسمان نکھر گیا سی۔
چن اپنی چاننی نال سارے ستیہی نوں چاندی رنگی روشنی وچ ایوں
نہلا رہا سی کہ تسیں دور دور تائیں سبھہ کجھہ ویکھہ
سکدے سو۔

”اکدم کی ویکھدا ہاں: ڈیرے والوں رادا اودھر نوں آؤندی

دسی۔

”مینوں بہت خوشی ہوئی۔ ’چنگی گل اے،‘ میں سوچیا، ’توں
بہادر کڑی ایں، رادا!، اوہ زویار نوں پتہ لگے بناں اوہدے ول گئی
تے اپنا ہتھہ اوہدے موڈھے اتے رکھہ دتا۔ لوئیکو تربھک گیا،
آپنے ہتھہ چھنڈے تے سر اتھاں چکیا۔ اکدم اوہ اٹھہ کے کھلوتا
تے اپنا چاقو کڈھہ لیا۔ اف، ربا اوہ تاں اوہنوں مار ہی دیویگا،
میں سوچیا، تے میں اٹھہ کے رولا پاؤن ای والا ساں کہ میں
سنیا:

”سٹ ایہنوں پرے! نہیں تاں گولی نال سر اڈا دیاںگی!، میں
ویکھیا رادا دے ہتھہ پستول سی تے اوہنے لوئیکو دے سر دا نشانہ
بنہیا ہویا سی۔ ہے کہ نہیں شیطان دی دھی ایہہ! خیر، میں سوچیا،
ہن گھٹو گھٹ طاقت وچ تاں دونویں برابر نے۔ ویکھو، اگے کی
ہندا ای۔

”میں تینوں مارن نہیں آئی، تیرے نال صلح کرن آئی ہاں،

اجے تک نہیں جنمی جیہدے تے سوار ہوکے انسان آپنے آپ توں دور
 نٹھہ جاوے۔ رب نوں تے آپنی ضمیر نوں حاضر۔ ناظر سمجھہ کے،
 تے تیرے پیو تے ایہناں سارے لوکاں دے ساہمنے، میں تینوں آپنی
 بیوی بناؤندا آں۔ صرف اپنا خیال رکھیں کہ میری آزادی نوں ختم
 کرن دی کوشش نہ کریں، میں آزادی نوں پیارن والا بندا آں تے
 ہمیشہ اوسے طرحاں ای رہانگا، جس طرحاں میری مرضی ہووے گی۔
 تے اوہ دندان نوں گھٹی تے لال سوہیاں اکھاں نال ٹردا اوہدے ول
 گیا۔ جد اسیں اوہنوں آپنا ہتھہ رادا ول ودھاؤندیاں ویکھیا تے اسیں
 سوچیا، آخر رادا نے ستیپی دے اس جنگلی وچھیرے نوں لگام پا ای
 لئی اے۔ پر اکدم ویکھدے کی آں کہ زوبار دیاں دونویں باہاں
 الریاں پٹیاں تے پٹھہ پرنے زمین تے ڈگ پیا۔

”اسیں سارے حیران ساں کہ کی اچنبھا ہويا؟ انج سی جویں کوئی
 گولی اوہدا سینہ چیر گئی ہووے۔ پر رادا نے چابک گھما کے اوہدیاں
 لتاں دوالے ول لئی سی تے اوہنوں آپنے ول کھچ لیا سی۔ اس کرکے
 اوہ ڈگ پیا سی۔

”تے پھیر اوہ اتھے چپ۔چاپ لیٹی ہوئی سی، اوہدے بلہاں اتے
 حقارت بھری مسکراہٹ۔ اسیں ویکھن لگے کہ ہن کی ہووے گا۔ زوبار
 اٹھ بیٹھا تے اوہنے آپنا سر آپنے ہتھاں وچ پھڑ لیا، جویں اوہنوں ڈر
 ہووے کہ ایہہ پھٹ جائیگا، پھیر اوہ چپ۔چاپ اٹھیا تے بنا کسے ول
 جھاکیاں کھلے ستیپی ول ٹر گیا۔ نور نے مینوں کن وچ کہا:
 ’جاہ توں اس اتے نگاہ رکھہ!، سو میں رات دے ہنیرے وچ ہولی
 ہولی ٹردا ستیپی وچ اوہدے مگر مگر چلدا رہا۔ ذرا سوچ، جوان
 باز!،“

مکار نے آپنے پائپ وچوں کھرچ کے سواہ باہر کڈھہ سٹی تے
 اوہنوں مڑ بھرن لگ پیا۔ میں آپنا اورکوٹ آپنے دوالے گھٹ کے
 لیٹ لیا، تے لیٹ گیا تاں جو دھپاں تے ہواواں نال سنولائے اوہدے
 بڈھے منہ نوں چنگی طرحاں ویکھہ سکاں۔ اوہ سنجیدگی نال آپنے سر
 نوں ہلاؤندا آپنے آپ وچ ای کجھہ بڑبڑا رہا سی۔ اوہدیاں دھولیاں
 مچھاں پھرک رہیاں سن، تے سر تے وال ہوا نال لہلہے سن۔ اوہنوں
 ویکھہ کے مینوں بڈھا بلوت دا درخت یاد آیا، جس اتے بجلی ڈگی ہووے،
 پر جیہڑا اجے وی تکز، مضبوط ہووے تے جس نوں آپنی طاقت تے

کوئی گبھرو وڈی عمر دے ساتھی دا ہندا اے۔ تے سارے ڈیرے دے ساہمنے توں میرے پیراں اتے ڈگ کے میرا سجا ہتھہ چنمینگا، تے تاں ہی میں تیری بیوی بن جاوانگی۔ ،

”سو ایہہ شیطان کڑی ایہہ چاھوندی سی۔ اجیہی ہوئی تاں کدی نہیں سی سنی۔ صرف پرانے زمانیاں وچ کالے پہاڑاں دے رھن والیاں وچ ای اس طرحاں دی رسم ہندی سی، سیانے دسدے نیں، پر ٹپری واساں وچ ایہہ ریت کدی نہیں سی رھی۔ سوچ، دس کھاں جوان، کوئی ایہدے نالوں وی بے عزتی والی گل سنی ای کدی؟ بھاویں سارا ورھا متھا ماردا پھر، تاں وی توں سوچ نہیں سکدا۔“

”لوئیکو اک پاسے نوں بھنویاں، ستیہی وچ اوھدی چیک گونج اڈھی، اجیہی چیک جویں کسے نے اوھدے سینے وچ پھٹ لا دتا ہووے۔ رادا کنبی، پر اوھنے آپنا جذبہ چہرے اتے ظاہر نہ ہون دتا۔“

”سو، کل تائیں الوداع، تے کل توں انج ای کریں گا جویں میں کہا ای، سندا ای، زوبار؟“

”سندا ہاں! تے میں کرانگا!، زوبار نے کراہندی آواز وچ کہا، تے آپنیاں باھواں اوھدے ول پھیلائیں، پر اوہ اوھدے ول اک جہات پائے بنا اوتھوں ٹر گئی، تے اوہ ہنیری دے توڑے درخت وانگ جھولیا، تے ہوکے بھر دا تے ہسدا زمین تے ڈھیری ہو گیا۔“

”ویکھیا، کوں مدھولیا جوان نوں اس بھیڑی کڑی نے۔ ڈھیر مشکل نال میں اوھنوں ہوش وچ لیاندا۔“

”ویکھو! لوکاں نوں ایہو جیہے دکھہ کیوں جھلنے پین؟ بھلا لیہنوں چنگا لگدا اے کسے اجیہے بندے دیاں آھاں کراھاں سننیاں تے ویکھنیاں جس دا دل ڈٹ رہا ہووے۔ افسوس ایہہ بہت وڈا بھید اے!

”جدوں میں ڈیرے واپس آیا تاں وڈیریاں نوں ساری گل آسنائی۔ اسان سارے معاملے اتے غور کیتا تے اڈیکن تے ویکھن دا فیصلہ کیتا۔ تے ہویا ایہہ، کہ شام نوں جدوں اسیں روز وانگ دھونی دوالے اکٹھے ہوئے، تاں زوبار وی ساڈے وچ آ رلیا۔ اوہ نموجھوناں ہو گیا سی، رات رات وچ ہی اوہ بری طرحاں لسا پے گیا سی، اوھدیاں اکھاں اندر دھس گئیاں سن۔ اوھنے ایہہ نیویاں پائی رکھیاں تے بنا اتے چکیاں، سانوں لہا:

رادا نے پستول واپس اپنی پیٹی وچ پاؤندیاں کہا۔ ’سٹ چاقو پرہاں!، اوہنے چاقو سٹ دتا تے بھکھدیاں اکھاں نال اوہدیاں اکھاں وچ ویکھن اگ پیا۔ کیہا نظارہ سی ایہہ! دو بندے کھڑے سن، اک دوجے ول غصے وچ آئے جنگلی جانوراں وانگ ویکھہ رہے سن، تے دونویں اپنے سوہنے تے دلیر۔ تے اوہناں نوں صرف چمکدا چن ویکھہ رہا سی، جاں میں۔

”سن زوبار، میں تینوں پیار کردی ہاں، رادا بولی۔ اوہنے صرف سوڈھے سنگیڑے جویں کسے نے اوہنوں نرڑ چھڈیا ہووے۔

”میں کئی جوان ویکھے نیں، پر توں اوہناں وچوں سبھہ توں دلیر تے سبھہ توں سوہنا ایں۔ اوہناں وچوں ہر کوئی مچھاں سنواں نوں تیار ہندا، جسے میں ذرا اکھہ دا اشارہ وی کردی، ہر کوئی میرے پیراں اتے ڈگ پیندا، جسے میری ایہہ مرضی ہندی۔ پر کی سی فائدہ ایہدے وچ؟ اوہ تاں اگے ای کوئی بہادر نہیں سن، تے میرے پلے پسے کے تاں اوہ چھیتی ہی زنائڑے جیسے بن جاندے۔ بڑے تھوڑے بہادر ٹہری واس رہ گئے نیں زمین تے، زوبار۔ بہت تھوڑے۔ میں اج تائیں کسے نوں پیار نہیں کیتا، زوبار، پر تینوں میں پیار کردی ہاں۔ نال ای میں اپنی آزادی نوں پیاردی آن! آزادی نوں تاں میں تیرے نالوں وی زیادہ پیار کردی ہاں۔ پر میں تیرے بنا نہیں رہ سکدی، جویں توں میرے بنا نہیں رہ سکدا۔ تے میں چاہوندی ہاں، توں میرا بن جائیں، میرا، دل جان نال میرا بن جائیں، سندا ایں؟، ”زوبار ذرا ہسیا۔ ’سندا ہاں، اوہ بولیا۔ ’دل نوں شاد کردے نیں تیرے بول۔ گل کری چل!،

”ہور ایہہ سن، زوبار: جناں مرضی بھوں جھوں، میں تینوں اپنے وس کر کے ای رہانگی، توں میرا ہو کے رہوینگا۔ سو ویلا نہ وھا۔ میرے چنمن تے لاڈ تینوں اڈیک رہے نیں۔ میں تینوں گھٹ گھٹ چنمانگی، زوبار! میرے چنمنان دے جادوئی اثر ہیٹھہ توں بیتے دی ساری زندگی بھل جائینگا۔ تیرے مست کرن والے گیت جنھاں نوں ٹہری واس ایناں پیار کردے نیں، اگوں توں ستییاں وچ نہیں گونجن گے، ہن توں صرف میرے لئی، رادا لئی، پیار دے ناز کیت گایا کرینگا۔ ہن ہور وقت ضائع نہ کر۔ میں تینوں ایہہ لہہ دتا اے، ایہدا مطلب اے کہ کل توں توں میرا اینا تابعدار ہووینگا جویں

”پر رادا نے چہرا باہر کڈھیا، اک پاسے سٹیا، اپنے کالے والاں دی اک لٹ زخم تیک کھڑی تے مسکراؤندی ہوئی اچی صاف آواز وچ بولی:

”الوداع، زوبار! مینوں پتہ سی، توں انج ہی کرینگا، تے ایہہ کھندیاں ای اوہ مر گئی۔

”سمجھ گیا ایں، کیہو جیہی کڑی سی، جوان؟ اللہ پاک دی قسم اے، ایہو جیہی شیطان دی دھی کوئی ہور نہیں ہوئی ہوئی۔

”ہن میں تیرے پیریں پیندا ہاں، میری آکڑخان ملکہ!، زوبار اس طرحاں کوکيا کہ اوہدی آواز سارے دے سارے سستی وچ گونج اٹھی، تے زمین اتے ڈھیری ہو اوہنے اپنے بلمہ موئی پئی رادا دے پیراں نال جوڑ دتے تے اوتھے ای ہلے جلے بنان پیا رہا۔ اسیں اپنے سراں توں ٹوپیاں لاہیاں تے چپ چاپ اوتھے کھڑے رہے۔

”اس طرحاں دے موقع تے کی کہا جا سکدا اے؟ کجھہ وی نہیں! نور بڑبڑایا: ’ایہدیاں مشکاں کس دیو!، پر لوئیکو زوبار دیاں مشکاں کسن لئی کسے دے ہتھہ وی نہیں سن اٹھہ سکدے، کوئی وی ایہہ کرن دی ہنمت نہیں سی کر سکدا، تے نور نوں ایہہ پتہ سی۔ سو، اوہنوں چھڈ جویں اوہ سی اوتھوں پرے چلا گیا۔ تے دانیلو نے رادا دا سٹیا چہرا چکیا تے کجھہ چر کھڑا اس ول ویکھدا رہا، اوہدیاں چٹیاں مچھاں پھرک رہیاں سن، مڑے ہوئے تے تیز چہرے دے پھل اتے اجے وی رادا دے ٹھنڈے ہو چکے لہو دے نشان باقی سن۔ پھیر دانیلو زوبار کول گیا تے چہرا اوہدی پٹھہ ولوں دل وچ کھوبہہ دتا۔ آخر اوہ پیو سی رادا دا، پرانا سپاہی دانیلو!

”ٹھیک کیتا، دانیلو ول پاسا بھنوا، صاف صاف لفظاں وچ لوئیکو بولیا، تے رادا نوں ملن چلا گیا۔

”اسیں اوہناں ول ویکھدے کھڑے رہے۔ رادا اوتھے ای پئی سی، اپنے والاں نوں ہتھہ نال اپنی زخم والی تھان تے چھاتی اتے دبائی، اکھاں کھلیاں نیلے آسمان اتے گڈیاں ہوئیاں سن، جدوں کہ اوہدے پیراں وچ بہادر لوئیکو زوبار پیا سی۔ اس دے گھنگریالے وال اوہدے منہہ اتے کھلے ہوئے سن، تے ایہنوں ساڈے توں لکا رہے سن۔

”سو گل ایہہ اے، ساتھیو : میں ساری رات اپنے دل نوں پھولدا رہا ہاں، تے اس وچ مینوں پرانی آپنی آزاد زندگی لئی کوئی تھان نہیں لہی، جیہڑی زندگی میں ہن تائیں جیوندا رہا ہاں۔ ایہدی ہر نکر رادا نے مل لئی اے۔ اس رادا نے، حسین رادا نے، جیہڑی مغرور سلکواں وانگ مسکراؤندی اے! اوہ میرے نالوں ودھہ آپنی آزادی نوں پیار کردی اے، پر میں آزادی نالوں ودھہ اوہنوں پیار کردا ہاں۔ سو میں اوہدے اگے جھکن دا فیصلہ کیتا اے، جویں اوہنے مینوں حکم دتا سی، تاں جو سارے ویکھہ لین کہ اوہدے حسن نے بہادر لوئیکو زوبار نوں کویں غلام بنا لیا اے، جیہڑا اوہنوں ملن توں پہلاں کڑیاں نال انج کھیڈدا سی، جویں بلی چوہیاں نال کھیڈدی اے۔ اس لئی اوہ میری بیوی بنیگی تے مینوں چنمیگی تے لاڈ کریگی، تے تہاڑے لئی گیت گاؤں دی میری ساری خواہش جاندی رہیگی، تے مینوں آپنی آزادی دے کھس جان تے رتا دکھہ نہیں ہوویگا۔ کیوں، انج ای اے ناں رادا؟، اوہنے آپنیاں اکھاں اپر چکیاں تے سنجیدگی نال اوہدے ول ویکھیا۔ اوہنے ہاں وچ سر ہلایا تے ہتھ نال اپنے ساہمنے زمین ول اشارہ کیتا۔ اسیں قیاس وی نہیں ساں کر سکدے کہ ایہہ سارا کجھہ ہویا کویں۔ اسیں سگوں اٹھہ کے چلے جان دی وی سوچی، تاں جو اسیں لوئیکو زوبار نوں اک کڑی دے قدماں اتے ڈگدیاں نہ ویکھئے، بھاویں اوہ کڑی رادا ای سی۔ اس وچ کجھہ شرمناک جیہی گل سی، کجھہ افسوسناک جیہا۔

”کی ویکھدا ایں!، رادا زوبار اتے کوکی۔

”اینی کاهلی نہ کر۔ ہتھیرا وقت اے ساڈے کول۔ میتھوں اک جان لئی، زوبار ہسیا۔ اوہدے ہاسے وچ فولاد دی ٹنکار سی۔ ”سو ایہو ای اے سارا معاملہ، ساتھیو۔ ہور راہ وی تاں میرے لئی کیہڑا رہ گیا اے؟ ہن تاں میرے لئی اکو گل رہ گئی اے کہ میں ویکھاں، میری رادا دا دل اوناں ای مضبوط اے، جتاں اوہ ظاہر کردی اے۔ میں ایہنوں پرکھانگا۔ معاف کرنا، بھراوو!

”تے اس توں پہلاں کہ اسیں کجھہ اندازہ لا سکدے کہ زوبار کی کرنا چاہوندا اے، رادا زمین تے پٹی سی تے زوبار دا چہرا دستے تک اوہدی چھاتی وچ کھبھیا ہویا سی۔ اسیں ہکے ہکے رہ گئے۔

بارش زور دی پین لگ پئی تے سمندر ایہناں دوہاں خوبصورت
 ٹپری واساں — لوٹیکو زوبار تے بڈھے سپاہی دانیلو دی دھی رادا
 — لئی سنجیدہ دھن وچ غمگین گیت گّا رہا سی۔
 تے اوہ دونویں رات دے ہنیرے وچ اڈدے چکر کٹی جا رہے
 سن، بے آواز، مٹک نال، رات دے ہنیرے وچ، تے بھاویں اوہ کنا زور
 کیوں نہ لاوے، لوٹیکو مغرور رادا دے برابر نہیں سی اپڑ سکدا۔

”کجھہ جر اسیں سوچاں وچ ڈبے اتھے کھڑے رہے۔ بڈھے
 دانیلو دیاں مچھاں پھرک رہیاں سن تے اوہدے بھروٹے سنگڑے
 ہوئے سن۔ اوہ آسمان ول ویکھے رہا سی، تے اک لفظ نہیں سی بول
 رہا، تے چٹے والاں والا نور مودھے منہہ زمین اتے پیا سی تے ایوں
 رو رہا سی کہ اوہدا سارا جسم کنب رہا سی۔

”رون والی تان گل ہے ای سی، جوان!

۱. ”سو سبق ایہہ نکلا اے، کسے گلوں آپنے چنے راہ توں نہ
 ہٹو۔ سدھے ٹردے جاؤ، پھیر شائد تہاڈا برا حشر نہیں ہوویگا۔“
 مکار نے بولنا بند کر دتا، آپنا پائپ آپنی تمباکو والی تھیلی
 وچ پایا تے آپنا کوٹ کھچ کے آپنی چھاتی اتے کیتا۔ پھوہار پے
 رہی سی، ہوا پہلاں نالوں تیز ہو چکی سی، لہراں بیٹھی ہوئی غصے
 والی گڑگڑاٹ نال سمندر وچوں اٹھہ رہیاں سن۔ اک اک کر کے
 سارے گھوڑے ساڈی بجھہ رہی دھونی کول آکھلوتے تے وڈیاں
 سیانیاں والیاں اکھاں نال ساڈے ول ویکھن لگے، تے پھیر ساڈے
 دوالے گھیرا بنا کے کھڑے ہوئے۔

”ہے، ہے!، مکار اوہناں ول پیار بھری آواز وچ کوکیا،
 تے جدوں اوہنے آپنے من بھاؤندے کالے گھوڑے دی دھون تے تھاپی
 دتی تان میرے ول مڑیا تے بولیا: ”سون دا ویلا ہو گیا اے۔“ اوہنے
 آپنے کاکیشیائی اوورکوٹ وچ آپنے آپ نوں سر توں پیراں تک لپیٹ
 لیا، نسر کے پے گیا تے بنا-ہلیوں لیٹیا رہا۔

میری سون دی کوئی خواہش نہیں سی۔ میں ستیپی دے ہنیرے
 ول ویکھدا اتھے بیٹھا رہا، تے میریاں اکھاں ساہمنے رادا دی تصویر
 ٹر رہی سی، اینی حسین، اینی شاہانہ ٹھاٹھہ والی۔ اوہ کالے والاں
 دیاں لٹاں نوں آپنے ہتھہ وچ پھڑی آپنی چھاتی دبائی رکھہ رہی سی،
 تے اوہدیاں پتلیاں پتلیاں سانولیاں انگلاں وچوں لہو تپکے تپکے چو
 رہا سی، جیہڑے زمین اتے پیندے ای، بلدے ستاریاں وچ بدل جاندے
 سن۔

تے اوہدے مگر لوئیکو زوبار دا دلیر ہیولا ٹردا آ رہا سی۔
 گھنگریالے سنگھنے کالے والاں دیاں لٹاں نے اوہدا منہہ ڈھکیا ہویا
 سی، تے والاں دے ہیٹھوں وڈے وڈے اتھرو دھاراں بن کے ویہہ
 رھے سن۔

لونی دلدل

”لونی دلدل ول جاہ بھرا! اتھے ہمیشہ کنم لبھہ جاندا اے۔ ... کیونکہ ایہہ کنم ای ایناں اوکھا لکد توڑواں اے کہ کوئی وی اتھے زیادہ چر نہیں ٹکدا۔ لوک ٹٹھہ اٹھدے نیں اتھوں، نہ سہہ سکدے ہوئے۔ توں وی کوشش کر کے ویکھہ اک ادھہ دن۔ اوہ اک ریڑھی دے ست کو کوپیک دیندے نیں۔ سو اک دن لئی اپنے ہندے نیں۔“

جیہڑا ماچھی مینوں ایہہ مشورہ دے رہا سی، اوہنے تھکیا، سمندر دے نیلے دومیل ول نظر ماری، تے منہہ ہی منہہ وچ کوئی اداس جیہی دھن گنگناؤن لگا۔ میں اوہدے کول ہی جھگی دی کندھہ دے پرچھاویں وچ بیٹھا ساں، اوہ اپنی پتلون نوں توپے لا رہا سی، اباسیاں لے رہا سی، ہولی ہولی اپنے افسوسے جیسے انداز وچ دس رہا سی کہ دنیا وچ لوکاں لئی کافی کنم نہیں، تے کنم لبھنا وی کناں وڈا کنم اے۔

”جدوں تیرے لئی ایہہ سہنا اوکھا ہو گیا تاں آرام کرن لئی اتھے آ جائیں! سانوں ایہدے بارے دسیں۔ اتھوں کوئی بہتا دور نہیں۔ کل پنچ کو ویرست اے۔ ہوں۔ بڑی عجیب زندگی اے۔“

میں اوہدے کولوں سلام کہہ الوداع لئی، صلاح دین لئی شکریہ کہہ کنڈھے کنڈھے لونی دلدل ول ٹر پیا۔ اگست دی گرم سویر سی، آسمان صاف تے نکھریا ہویا سی، سمندر خاموش تے خالی سی، اوہدیاں ہریاں لہراں سوگی جیہی نکي نکي تھپ-تھپ کردیاں اک دوجی مگر سمندر کنڈھے دی ریت ول ٹٹھیاں آ رہیاں سن۔

آپنے ساہمنے بہت دور نیلی دھند وچ میں کنڈھے دی پیلی پیلی ریت وچ چٹے چٹے ٹمکنے ویکھہ سکدا ساں۔ ایہہ شہر اچاکوف سی۔ سیرے پچھے جھگی نوں سمندر دے ہلکے ہرے جیسے پانی نال رنگی ہوئی ریت دے گوڑھے پیلے ٹلیاں نے ہڑپ کر لیا سی۔

جس جھگی وچ میں رات کٹی سی، اتھے میں ہر طرحاں دیاں انتہائی بے ہودہ کہانیاں تے خیال سنے سن، جس نال میں کم ہنمتی دا شکار ہو گیا ساں۔ لہراں دی تھپ-تھپ میرے روں نال اکسر سی تے ایہوں ہور پکیاں کر رہی سی۔

چھیتی ہی لونی دلدل دسن لگ پئی۔ زمین دے تن ٹوٹے، ہر اک ٹوٹا لگ بھگ ۴۰۰ مربع میٹر تے نیویں جیسے بنہاں تے تنگ جیہیاں کھائیاں نال اک دوجے نالوں وکھہ کیتا ہویا سی۔ ایہہ لون کڈھن دے تن پڑا پیش کردے سن۔ پہلے ٹوٹے وچ سمندر دا پانی بھریا جاندا سی جیہڑا بھاپہ بن کے اڈا ہویا، اپر گلابی جیہی بھاہ ماردی ہلکے-سلیٹی رنگ دی تہہ چھڈ جاندا سی۔ دوجے ٹوٹے اتے لون دیاں ڈھیریاں بنائیاں جاندیاں سن۔ ایہہ کم زانیاں کردیاں سن، جیہڑیاں آپنے ہتھان وچ کہیاں پھڑی، بنا بولیاں جاں اک دوجی نوں آواز دتیاں گوڈیاں تائیں چمکدے کالے چکڑ وچ کھڑیاں سن، اوہناں دے گندے جیسے بھورے ہیولے اس سنگھنے، نمکین، ”راپ“، جویں کہ اسیں چکڑ نوں اتھے کہندے نیں، دے پچھوکڑ وچ تھکے ہوئے بیجان ڈھنگ نال ہل جل رہے سن۔ تیجے ٹوٹے وچوں لون چکیا جا رہا سی۔ آپنیاں ریڑھیاں اتے جھک کے دوہرے ہوئے مزدور ہولی ہولی تے چپچاپ اگے نوں پیر گھسیٹ رہے سن۔ ریڑھیاں دے پھینے رگڑ کھاندے تے چیکدے سن، تے ایہہ آواز آسمان نوں پکاردیاں ننگیاں پٹھاں دی قطار ولوں ظاہر کیتا جا رہا قہر بھریا، سوگی روسا جاپدی سی۔ تے آسمان اوہناں اتے سہن توں باہری دھپ روسا رہا سی، جیہڑی سلیٹی جیہی دھرتی نوں پھوک رہی سی، جس دھرتی وچ دھرے کدھرے لونی دلدل والے گھاہ تے لون دیاں لشکریاں ڈلیاں دسدیاں سن۔ ریڑھیاں دی اکاویں چیں-چیں وچوں فورمین دی گڑھکویں بھاری آواز وی سنی جا سکدی سی جیہڑا مزدوراں نوں برا بھلا کہہ رہا سی، جیہڑے لون لیا لیا کے اوہدے پیراں وچ سٹی جا رہے سن۔

تے لیراں کتیراں پہنی تے گندے لٹور ، جنہاں تے اوہ پھڑیاں ہندیاں ، بیوقوفان وانگ تے بنامدد۔ کیتیاں ویکھدے رھندے ، جدوں کہ اوہناں دا ساتھی سولہاں پوڈ بھار نوں چک کے مڑ تختے اتے چاڑھن لئی آپنا سارا ٹل لا رھا ہندا ۔

✓ بدلاں توں بنا آسمان وچوں گرمی دی گھر وچوں دکھن دا لوہ سٹن والا سورج دھرتی وچ ہور وی جوش نال تریڑاں پا رھا سی ، جویں کہ ایہو دن سی جدوں اوہدے لئی ایہہ ثابت کرنا انتہائی ضروری سی کہ اوہ دھرتی ول کٹاں پرجوش دھیان دیندا ہے ۔

جدوں میں اک پاسے کھڑا ہوکے اس سبھہ کجھہ نوں ویکھہ چکا ، تاں میں ہن قسمت ازبائی کرن دی سوچی ، تے جتاں زیادہ ممکن ہويا آزاد جیہا انداز اختیار کردیاں میں اس تختے ول گیا جس اتوں دی مزدور خالی ریڑھیاں کھچی جا رھے سن ۔

”سلام ، بھائیو ! رب راضی رکھے !“

ردعمل اکا ہی اسیدوں الٹ سی ۔ پہلے مزدور ، اک تکڑے دھولیاں والے بڈھے نے ، جس نے پتلون اپنے گوڈیاں تائیں چکی ہوئی سی ، تے باھواں ڈولیاں تائیں چاڑھیاں ہوئیاں سن جس توں اوہدے جٹے والے سانولے جسم دا پتہ لگدا سی ، مینوں نہ سنیا تے بنا میرے ول رتا وی دھیان دتیاں میرے کولوں لنگھ گیا ۔ دوجے مزدور ، بھورے والاں والے تے بلیاں اکھاں والے اک چھوکرے نے میرے ول ویکھیاں ، منہہ چڑایا تے نال ای وڈی ساری گاہل وی کڈھہ گیا ۔ تیجے نے — جیہڑا صاف طور تے یونانی سی کیونکہ اوہدا رنگ بھونڈ ورگا بداسی سی تے وال گھنگریالے سن — افسوس دا اظہار کیتا کہ اوہدے ہتھہ رکے ہوئے نیں ، جس کرکے اوہ اپنے گھسن دی میرے نک نال جان۔ پچھان نہیں سی کروا سکدا ۔ ایہہ گل انج لا پرواہی جیہی نال کہی گئی جیہڑی اوہدی آکھی آرزو نال میل نہیں سی کھاندی ۔ چوتھا پورے زور نال اچی کرکے بولیا : ”سلام اے ، شیشے دے ڈیلیاں والیا ،“ تے مینوں ٹھڈا مارن دی کوشش کیتی ۔

جے میں غلطی تے نہیں ساں ، تاں مہذب معاشرے وچ جس گل نوں ”ٹھنڈا استقبال ہونا“ ، آکھدے نیں ، اوہ ایہو سی ، تے اس توں

اوہدا کنم سی۔ بالٹی وچوں اس اتے پانی چھڑکنا تے پھیر اس دی
 اچی جیہی لئی تکون کھڑی کر دینا۔ اوہ اچا لنما بندا سی، افریقیاں
 وانگ کالا، تے اوہنے نیلی قمیض تے چٹی پتلون پائی ہوئی سی۔ لون
 دے اچے سارے ڈھیر اتے کھڑوتا تے ہوا وچ اپنی کہی ہلاؤندا ہویا،
 تختیاں اتوں لون دیاں ریڑھیاں ریڑھہ کے لیا رھے مزدوراں نوں سنگھہ
 پاڑ پاڑ کے حکم دئی جا رہا سی۔

”کھبے پاسے سٹ ایہنوں! کھبے سٹ دے، توں برجھیا! جے
 تیری چمڑی نہ ادھیڑ چھڈاں! تیریاں اکھاں وچ کلیاں گڈیاں! کدھر
 نوں ٹریا جاندا ایس؟ او کدھر نوں؟ ہت تیری، شیطان دیئے
 نہوندے!،“

پھر غصے وچ اپنی قمیض دی کئی نال اپنے منہ توں مڑھکا
 پونجھیا، گھنگورا ماریا، تے اپنے او۔توا بولن نوں اک منٹ لئی وی
 نہ روکدیاں، اپنی کہی پورے زور نال واہندیاں، اوہنے لون نوں
 پدھرا کرنا شروع کر دتا۔ مزدور خودکار مشیناں وانگ آپنیاں
 ریڑھیاں کھچ کھچ اپر لیاؤندے تے ”سجے ول! کھبے ول!،“ دے
 اوہدے حکماں نوں منندے ہوئے اوسے طرحاں ای مشینی ڈھنگ
 نال اوہناں نوں خالی کر دیندے۔ اپنا کر اوہ کوشش کر کے سدھ
 کھڑے ہندے تے ہور بھار لد لیاؤن لئی مڑ پیندے، سنگھنے کالے
 چکڑ وچ ادھہ۔ڈبے ہلدے تختیاں اپروں اوہ آپنیاں ریڑھیاں نوں
 کھچی لجاندے، اوہ بے یقینے جیہے قدماں نال ٹردے، جدوں کہ
 اوہناں دیاں ریڑھیاں ہن گھٹ اچی پر ودھیرے لمکویں ڈھنگ نال
 چیں۔چیں کردیاں۔

”ذرا پھرتی نال، حرام زادیو!،“ فورسین اوہناں مگر کوکاں
 ماردا۔

اوہ اسے طرحاں جھاڑے جھنبے ہوئے چپ۔چاپ کنم کردے
 رھندے، پر دھوڑ تے مڑھکے نال لبڑے ہوئے اوہناں دے وٹ۔
 پئے منہاں دی اضطرابی پھرکن وچوں کدے کدے غصے تے روس
 دی جھلک دسدی سی۔ کدے کدے کوئی نہ کوئی ریڑھی تختے
 توں تلک پیندی تے چکڑ وچ کھبہ جاندی؛ اگلیاں ریڑھیاں اس
 توں دور نکل جاندیاں، اس توں پچھلیاں رک کے کھلو جاندیاں،

پتہ نہیں کدھروں صرف قمیض پائی اک منڈا آنکلیا، اوھدیاں
 ننگیاں لتاں اتے گوڈیاں تائیں لیراں لپیٹیاں ہوئیاں سن۔
 ”چل آ،“ اوہ میرے ول شکی اکھیاں نال تکتا ہویا
 بڑبڑایا۔

میں اوھدے مگر مگر اتھے تک گیا جتھے کجھہ ریڑھیاں اک
 دوجی اتے ڈھیری کیتیاں پٹیاں سن، تے سبھہ توں ھولی آپنے لئی چنن
 لگ پیا۔ منڈا آپنیاں لتاں نوں کھرکدا تے کھڑا چپچاپ میرے ول
 ویکھدا رہا۔

میں جدوں چون کر لئی تاں اوہ بولیا: ”ویکھہ تاں سہی کی
 چنیا اے، دسدا نہیں ایہدا پھہ ونگا ہویا ہویا اے؟“ تے
 ایناں کہہ کے اوہ پرے چلا گیا تے برے پرواہ زمین اتے جا
 لنما پیا۔

میں دوجی ریڑھی چنی تے مزدوراں نال جا رلیا جیہڑے لون
 لین جا رہے سن، پر مینوں اک غیرواضح جیہی بے چینی نے ملیا
 ہویا سی جیہڑی مینوں آپنے ساتھی مزدوراں نال گل کرنوں روک
 رہی سی۔ اوھناں ساریاں دے چہریاں اتے تھکیویں توں بنا کھجھہ
 صاف دکھائی دیندی سی، بھاویں ایہہ اجے لکی ھوئی سی۔ سارے
 دے سارے بندے تھکے ھوئے تے غصے وچ سن۔ غصے وچ سن سورج
 نال جیہڑا اوھناں دی چمڑی نوں بیرحمی نال لوہ رہا سی، اوھناں
 تختیاں اتے جیہڑے اوھناں دیاں ریڑھیاں دے بھار ھیٹھہ لفدے
 جا رہے سن، اس ”راپ“ اتے اس بھیڑے گاڑھے تے لون والے گارے
 اتے، جیہڑا تکھیاں قلمناں نال بھریا پیا سی، جیہڑیاں اوھناں دے
 پیراں نوں جھریڈیاں سن تے پھیر ایہناں وچ کھبھہ کے ایہناں نوں
 کھاندیاں سن اتھوں تک کہ ایہہ ناسور نہیں سن بن جاندے۔
 مطلب ایہہ کہ اوہ آپنے دوالے دی ہر شے نال ناراض سن۔ ایہہ
 غصہ اوھناں دیاں ٹیڈھیاں نظراں وچ دسدا سی، جیہڑیاں اوہ کدی
 کدی اک دوجے ول سٹدے سن، تے اوھناں گاہلاں وچ دسدا سی جیہڑیاں
 اوھناں دے بیٹھیاں سنگھاں وچوں کدی کدی نکلیاں سن۔ میرے
 ول کوئی وی ذرا جناں وی دھیان نہیں سی دے رہا۔ پر جدوں
 میں اس ٹوٹے وچ وڑیا تے صلیب وانگ رکھے تختیاں دے نال نال
 لون دیاں ڈھیراں ول ٹریا تاں اکدم مینوں آپنیاں لتاں اتے پچھوں ٹھڈا

پہلوں اپنے اگھڑویں ڈھنگ نال میرا اجیہا استقبال کدی نہیں سی
 ہویا۔ مایوسی وچ، میں اچیت ای آپنیاں عینکاں لاه کے جیب وچ پا
 لٹیاں، تے پھیر فورسین ول ہو ٹریا، ایہہ پچھن لئی کہ اوہ مینوں
 کنم دے سکدا ھے جاں نہیں۔ اس توں پہلوں کہ میں اوہدے تائیں
 اپڑدا، اوہ چلایا :

”کیوں اوئے! کی چاہیدا اے؟ کنم؟“
 میں کہا، ہاں۔

”اگے کدی ریڑھی کھچی او؟“

میں کہا کہ پہلاں میں مٹی ڈھوندا رہا آں۔

”مٹی؟ اوہدے کوئی معنی نہیں! مٹی بالکل وکھری گل اے،
 اتھے لون ڈھونڈا اے نہ کہ مٹی۔ توں کسے سوراں دے واڑے
 ول جاہ! ادھر بھوتنی دیا، الد چھڈ میرے پیراں وچ!“

تے بھوتنی دے نے، جیہڑا کہ لنمیاں مچھاں والا تے کلان
 والے لال نک والا تے موٹا جیہا ہر کولیس قد بندا سی، سارے زور
 نال ”ہوں۔اوں“، کیتا تے آپنی ریڑھی الد دتی، لون ڈھیڑی ہو
 گیا۔ اوہ گاھلاں کڈھن لگ پیا، فورسین اس توں وی ودھہ گاھلاں
 کڈھن لگ پیا، تے دونویں جنے مطمئن ہوکے مسکراؤن لگ پئے، تے
 پھیر دونویں میرے ول مڑے۔

”دس؟ تینوں کی چاہیدا اے؟“

”توں شائد اتھے پوڑیاں کھان آیا ہووینگا، کتسپ؟“ * فورسین
 نوں اکھہ ماردا ہویا ہر کولیس بولیا۔

میں فورسین اتے زور دین لگ پیا کہ اوہ مینوں کنم اتے لا لوے،
 تے اوہنوں یقین دواؤن لگ پیا کہ میں چھیتی ای کنم دا عادی ہو
 جاوانگا، تے دوجیاں نالوں بھیرا نہیں رھن لگا۔

”عادی ہون تائیں آپنا لک تھرا بھینگا۔ پر مینوں کی، جاہ لگ
 پھیر! پر پہلے دن میں تینوں پنجاہ کوپیک توں زیادہ نہیں دیانگا۔
 اوئے! دے ایہنوں ریڑھی!“

* کتسپ — روسیاں دی ال — مترجم :

میرے کول کھڑا دکھیاں پھڑ کے کھڑ کھڑ ہسدا اگے پچھے
بھول رہا سی۔

”ہت، تیری ماں نوں... نہیں سی! شی-شی، الو دا پٹھا؟ رکھے
یہنوں چک کے مڑ تختے اتے۔ کھبے پاسے نوں دبا! شی! خیال
رکھے، نہیں تاں ”راپ“، تینوں چوس لوگی۔“، تے اوہنے آپنیاں دکھیاں
تے ہتھے رکھی پھیر ہسنا شروع کردتا، جدوں تک اوہدیاں اکھاں
بچ ہنچھو نہ آ گئے۔

میرے توں اگے والے دھولے سر والے بڈھے نے میرے ول دیکھیا۔
”اوہ پھیٹاں اتے کیوں نہیں رہ سکدا،“ اوہنے ہتھے مار دیاں کہہ
نے غصے نال ہونگردیاں، اپنی ریڑھی اگے کھچ لگیا۔

اگلے ریڑھیاں والے اپنے راہ ٹری گئے؛ پچھلے بھیڑے منہ بنا
کے چکڑ وچوں ریڑھی باہر کڈھن دے میرے گھول نوں دیکھدے
رہے۔ میرے کپڑیاں توں پسینہ تے چکڑ دے تھوبے ڈگ رہے سن۔
کسی نے وی میری مدد کرن دی پیشکش نہ کیتی۔ لون دے ڈھیر
نوں فورمین دی آواز آئی:

”کیوں رک گئے او، بھوتنی دیو! سورو! ذرا نگاہ نہ رکھو
تاں تہانوں کاٹھے وج جاندا اے۔ چلو، چلو، تہاڈا بیڑا غرق
ہووے!“

”راہ چھڈ،“ میرے پچھوں یوکرینی بھونکیا۔ کولوں دی
لنگھدیاں اوہنے اپنی ریڑھی دا پاسا مینوں مارن دی کوشش کیتی
تے میرا سر مسان بچیا۔

میں ہن اکلا رہ گیا ساں، تاں میں اوکھیاں سوکھیاں ریڑھی
باہر کڈھے لئی، تے کیونکہ ہن ایہہ خالی سی تے چارے پاسیاں
توں چکڑ نال لپڑی ہوئی سی، اس لئی میں ایہنوں بدن دے خیال
نال دوڑدا ہویا گیا۔

”کیوں، بھرا تلک گیا سی؟ کوئی گل نہیں، پہلاں پہلاں
سبھناں نال ایویں ہندا اے۔“

میں پچھے نظر ماری تے میری نظریں ویہہ کو سال دا اک
منڈا پیا جیہڑا لون دے اک ڈھیر کول چکڑ وچ پئے تختے اتے پیراں

پیا محسوس ہوا، تے جدوں میں پچھے مڑ کے ویکھیا تاں کسے نے
ایہہ لفظ میرے منہہ اتے دے مارے :

”آپنیاں اڈیاں اتے چک، بیوقوف!“

میں کاهلی نال آپنیاں اڈیاں اتے چکیاں، پھیر آپنی ریڑھی بہنچے

ڈکا دتی تے کہی نال اس وچ لون پاؤن لگ پیا۔

”پوری طرحاں بھر!“، یوکرینی ہرکولیس نے حکم دتا جیہڑا

میرے کول ہی کھڑا سی۔

میں جتناں ودھے توں ودھے لد سکدا سی، لون لد لیا۔ اس ویلے

پچھلیاں نے اگلیاں نوں کوکاں ماردیاں کہا: ”ٹرو!“، اگلیاں نے

آپنے ہتھاں اتے تھکیا تے اچی اچی ہونگردیاں، تے جھک کے لگ بھگ

دوہرے ہندیاں آپنیاں ریڑھیاں دی ہتھیاں نوں ہتھے پایا، تے

جسماں نوں اگے نوں تان آپنیاں دھوناں اگے نوں اس طرحاں کڈھیاں

جویں کہ اس نال بہار ہلکا ہندا ہووے، اگے نوں ودھن لگ

پئے۔

اوهناں دے کم دے ڈھنگ طریقیاں دی نقل کردا، میں

وی، جھکیا تے اگے ول زور لایا۔ پہیئے نیں چیں چیں کیتی۔ انج

لگا جویں میری ہنسل ٹٹن لگی اے، تے میریاں باہواں تے پٹھے اس

کھچا نال پھرکن لگ پئے۔ میں ڈگمگاؤندیاں اک قدم چکیا، پھیر

اک ہور... میں سجے نوں ڈھیندا کہے نوں ڈگدا ہجوکے مار مار

اگے نوں ودھدا... ریڑھی دا پہیہ تختے توں ہیٹھاں لہہ گیا تے میں

اڈدا ہویا مودھے منہہ چکڑ وچ جا ڈگیا۔ ریڑھی نے آپنی ہتھی نال

میری گچی وچ اک کراری جڑی تے پھیر ہولی ہولی الٹ گئی۔ میرے

ڈگن نال کن-پاڑویاں سیٹیاں، چیکاں تے کوکاں دا جیہڑا شور اٹھیا

اوہ مینوں اس سنگھنے نگھے چکڑ وچ ہور ہیٹھاں دھسی جا رہا

لگدا سی۔ تے جدوں میں چکڑ وچ پھسی ریڑھی نوں کڈھن دی فضول

کوشش کردا ڈگڈھے رہا ساں، تاں مینوں آپنی چھاتی وچ غضب

دی چیس محسوس ہوئی۔

”ذرا ہتھے پوائیں، بھراوا!“، میں یوکرینی ول مڑیا، جیہڑا

”ہوں! بیوقوف سی تیرا پیو جس نے تیرا ایہہ نال رکھیا۔ میکسمان
 نوں پہلے ای دن شوربے والے بھانڈے کول جان دی اجازت نہیں
 ہندی۔ پہلے دن میکسم پلیوں ای کھانا کھانڈے نیں، سمجھیا؟
 جے تیرا نال ایوان جان کجھہ ہور ہندا، تاں گل ہور سی۔ میری
 ول ویکھہ، میرا نال ماتوے اے، سو مینوں کھان نوں جڑ گیا
 اے۔ تے میکسم پئے ویکھن کھانڈیاں ول۔ بھانڈے توں پرے
 ہٹ۔“

میں ہکا-بکا ہویا اوہدے ول ویکھن لگ پیا، پھیر میں اتھوں چلا
 گیا تے زمین تے جا بیٹھا۔ ایہو جیہے وتیرے اتے مینوں حیرانی ہوئی۔
 اس توں پہلاں میرے نال کدی انج نہیں سی واپریا، تے یقیناً میں
 ایہو جیہی کوئی گل نہیں سی کیتی جس کرکے مینوں اجیہے وتیرے
 دا حقدار بنایا جاوے۔ اس توں پہلاں میں درجناں واری مزدوراں
 دیاں ٹولیاں نال کنم کیتا سی، تے ساڈے تعلقات ہمیشہ شروع توں
 ای سادے تے ساتھیان والے رہے سن۔ ایہہ سبھہ کجھہ عجیب جیہا
 سی، تے ہوئی بے عزتی تے لگی ٹھیس دے باوجود میری جستجو دی
 خواہش جاگ پئی سی۔ میں اس بجھارت دا جواب لبھن دی دھار
 لئی، تے ایہہ ارادہ کر لین پچھوں میں اوہناں نوں کھانڈیاں ویکھدا
 اپروں بڑا چین بھریا جاپدا ساں، تے مڑ کنم اتے جان دی اڈیک
 کرن لگا۔ میرے لئی ایہہ جاننا ضروری سی کہ میرے نال ایہہ وتیرہ
 کیوں اختیار کیتا گیا۔

۲

آخر اوہناں کھانا ختم کر لیا، ڈکار مار لئے تے بھانڈے توں
 پرے ہو سگرٹاں پین لگ پئے۔ یوکرینی ہرکولیس تے پٹی-بدھیان
 لتاں والا منڈا میرے کول آئے تے میرے ساہمنے ایداں آ بیٹھے، جس
 نال کہ تختیاں اتے کھڑیاں ریڑھیاں دی قطار مینوں دسنوں
 ہٹ گئی۔

”تمباکو پیئنگا، دوست؟“، یوکرینی نے پچھیا۔

”لیا ارے،“ میں کہا۔

”کی تیرے کول اپنا تمباکو نہیں؟“

بہار بیٹھا سی۔ اوہ اپنی ہتھ دی تلی نوں چوس رہا سی۔ اوہنے مسکراؤندیاں تے مہربان نظراں نال مینوں ویکھدیاں سر دے اشارے نال مینوں آپنے کول بلایا۔

”کوئی گل نہیں، یار! کدی ہو ہی جاندا اے۔ پر تیرے ہتھ نوں کی ہویا اے؟“ میں پچھیا۔

”ایویں جھریٹ لگ گئی اے، پر لون اس نوں وچ وڑ کے کھائی جاندا اے۔ جے تسیں ایہنوں چوس نہ چھڈو، تاں ہو سکدا اے، تہانوں کنم نوں ہی چھڈنا پوے۔ تسیں آپنا ہتھ نہیں ورت سکوگے۔ پر توں جاہ آپنا کنم کر، نہیں تاں فورسین گاھلاں کڈھن لگ جاویگا۔“

میں واپس چلا گیا۔ دوجی واری میرے نال کوئی حادثہ نہ ہویا؛ میں تیجی، چوتھی، تے دو ہور ریڑھیاں ڈھوئیاں۔ میرے ول کسے نے رتا وی دھیان نہ دتا، تے اس گل نال، جس توں عام بندے نوں مایوسی ہو سکدی سی، مینوں بڑی تسلی ہوئی۔

”چلو، بھائی، کھان دا ویلا ہو گیا اے،“ کوئی کوکيا۔ سکھہ دا ساہ لیندیاں سارے مزدور کھانا کھان نوں ٹر گئے،

✓ پر اودوں وی اوہناں کوئی جوش نہ وکھایا، آرام کرن دا موقع ملیا تاں وی اوہناں نوں کوئی خوشی نہ ہوئی۔ جو کجھہ وی اوہ کردے، بدھے۔ ردھے کردے، دبائے ہوئے غصے تے نفرت نال۔ انج سی جویں مشقت نال ہلے ہڈاں نوں تے گرمی نال چوسے ہوئے پٹھیاں نوں آرام توں وی کوئی خوشی نہیں سی ملدی۔ میرا لک درد کر رہا سی، تے ایسے طرحاں میریاں لتاں تے میرے موڈھے دکھہ رہے سن، پر میں کوشش کیتی کہ ایہہ ظاہر نہ ہون دیاں تے ہنمتی قدسین تردا ہویا شوربے والے بھانڈے کول گیا۔

”رک جا،“ پاٹی نیلی کڑتی والے اک سنجیدہ بڈھے مزدور نے کہا۔ پی پی کے اوہدا منہہ وی اوہدی کڑتی ورگا ای نیلا ہویا پیا سی تے اوہدے بھروئے بھارے تے وئے ہوئے سن، جنہاں دے ہیٹھاں لال سوہیاں ہوئیاں، غصیلیاں تے مذاق اڈاؤندیاں اکھان لشک رہیاں سن۔ ”ٹھہر جا۔ تیرا ناں کی اے؟“

میں ناں دس دتا۔

اک چیز جیہڑی میں ویکھی، اوہ ایہہ سی کہ میں اکدم ساریاں دیاں نظراں دا مرکز بن گیا ہاں۔ اس گل نوں لکاؤن دی کوشش کیتی جا رہی سی، پر اکثر اکھاں مارن توں تے میرے ول اشارہ کر کے سر مارن توں تے چل رہی ساری کانا پھوسی توں میں اس بارے صاف ویکھے سکدا ساں۔ میں جاندا ساں کہ مینوں خبردار رہنا چاہیدا اے، تے پہلاں جو کجھہ ہو چکا سی، اس توں اندازہ لا کے میں فرض کر لیا کہ جیہڑی سازش گھڑی جا رہی اے، بے حد انوکھی اے۔

”اسیں آ اپڑے آن،“ آپنی ریڑھی میری ریڑھی وچوں کڈھدا تے میرے ول اوہنوں ریڑھیاں ہوئیاں یوکرینی بولیا۔ ”بھر ایہنوں!“

میں آلے-دوالے ویکھیا۔ سارے پورے دل نال کنم وچ جئے سن، سو میں وی کہیاں بھر بھر لون ریڑھی وچ لدنا شروع کر دتا۔ ہور کوئی آواز نہیں سی آ رہی سوائے لون دی سرسر دے، جدوں ایہہ کہی توں ڈگدا سی، تے مینوں ایہہ چپ دم-گھٹویں لگی۔ مینوں یقین سی کہ اتھوں چلا جانا ہی میرے لئی ٹھیک سی۔

”چل لے جاہ ہن۔ سوں گیا این؟ چلدا ہو،“ نیلے منہہ والے ماتوے نے حکم چاڑھیا۔

میں ریڑھی دیاں ہتھیاں نوں پھڑپھا تے یحذ زور لا کے اوہنوں آگے ول دھکیا۔ سخت درد نال میری چیک نکل گئی تے میرے ہتھوں ریڑھی چھٹ گئی۔ اس نال مینوں ہور وی زیادہ درد ہوئی، پہلاں نالوں وی ودھیرے: میں آپنیاں تلیاں دی چمڑی لہوا بیٹھا ساں۔ درد تے غصے نال دند پینہدیاں، میں ہتھیاں نوں دھیان نال ویکھیا تے میری نظریں پیا کہ باہرلے پاسیوں اوہناں نوں دو پہاڑ کیتا ہویا سی تے چیر نوں کھلا رکھن لئی لکڑی دے پھانے وچ دترے ہوئے سن۔ ایہہ اپنی ہوشیاری نال کیتا گیا سی کہ ایہدا پتہ لا سکنا اوکھا سی۔ ایہہ اس حساب نال کیتا گیا سی کہ جدوں میں ہتھیاں نوں گھٹ کے پھڑانگا تاں پھانے اڈ نکلن گے تے چیر وچ میری چمڑی

”جے ہندا تاں میں تیتھوں منگدا ای کیوں!“

”ایہہ سچ ای کہندا اے۔ آہ لے پی،“ تے اوہنے مینوں آپنا پائپ پھڑا دتا۔ ”کیوں پھیر، کنم کری جائینگ؟“

”آہو، کرانگا، جدوں تک کر سکيا۔“

”ہوں۔ توں کتھوں این؟“

میں اوہنوں دسیا۔

”کی ایہہ بہت دور اے؟“

”تن کو ہزار ویرست۔“

”اوہو! بہت دور۔ ایتھے توں کوں آیا؟“

”اوسے طرحاں جوہیں توں، ہور کس طرحاں؟“

”اھا! سو تینوں وی پنڈ وچوں چوری کرن کرکے کڈھہ دتا گیا سی؟“

”ایہہ کی گل ہوئی؟“ میں پچھیا، ایہہ محسوس کردیاں کہ میں جال وچ پھس گیا ہاں۔

”میں ایتھے اس کرکے آیا ساں کہ چوری کرن کرکے مینوں پنڈوں کڈھہ دتا گیا سی، تے توں کہا اے کہ توں وی ایسے طرحاں ای آیا این۔“ تے اوہ مینوں پھسا لین اتے خوش ہندا ہویا کھڑکھڑا کے ہس پیا۔

اوہدے ساتھی نے کجھہ نہ کہا، صرف اوہنوں اکھہ ماری تے کھچریاں وانگ مسکرایا۔

”ٹھہر جا،“ میں گل شروع کیتی۔

”ٹھہرن لئی وقت نہیں، دوست! مڑ کنم اتے وی جانا، این چل آ۔ میری ریڑھی لے لے تے میرے پچھے پچھے ہو جا۔ میری ریڑھی بڑی بھروسے لائق اے۔“

تے اوہ ٹر پیا۔ میں اوہدی ریڑھی لین ہی والا ساں کہ اوہ کاہلی نال بولیا: ”ٹھہر، میں آپے لے جاناں واں۔ توں مینوں آپنی دے دے، تے آپنی میں اس وچ رکھانگا تے اوہنوں جھوٹے دیانگا۔ ایہنوں ذرا آرام کر لین دے۔“

میرا شک جاگ پیا۔ اوہدے نال نال ٹردیاں میں اوہدی ریڑھی نوں دھیان نال ویکھیا، جیہڑی میری ریڑھی وچ پٹھی پٹی ہوئی سی، ایہہ یقین کرن لئی کہ میرا ٹھٹھا تاں نہیں اڈایا جا رہا، پر اکو

کہ ماتوے تے یوکرینی وی اک دو قدم پچھے نوں ہٹ گئے۔
ماتوے نے آپنی کڑتی نوں سروڑنا شروع کر دتا تے یوکرینی آپنی
جیب پھولن لگ پیا۔

”تسیں میرے نال اجیہا کیوں کیتا؟ کیوں؟“ میں پچھن لئی
بضد ساں۔

اوهناں جذبیاں توں خالی چپ سادھی رکھی۔ یوکرینی آپنی
سگرٹ ہتھ وچ لگا بھواؤن تے آپنے ای پیراں اتے نگاہ ڈکائی کھڑا
سی۔ ماتوے اتھوں ٹر پیا اتھوں تک کہ اوہ ساریاں توں پچھے جا
کھڑا ہویا، باقی دے سر کھرکدے تے اک وی لفظ بولے بنا آپنیاں
ریڑھیاں ول ٹر گئے۔ فورسین چیکدا ہویا تے ہورے وکھاؤندا ہویا
اتھے آ گیا۔ ایہہ سارا کجھہ اینی چھیتی ورتیا کہ لون پھول
رہیاں زنانیاں، جنہاں نے میری چیک سن کے کمن روک دتا سی، ساڈے
کول اودوں ای اپڑیاں جدوں مزدور آپو آپنیاں ریڑھیاں کول مڑ
جا چکے سن۔ میں اتھے اکلا رہ گیا ساں، اس کوڑے تاثر نال کہ
میرے نال جو کجھہ ہویا سی اوہ ناحق سی، تے جس دا بدلہ میں
نہیں لے سکيا ساں۔ اس گل نے میرے لئی ایہہ سہنا ہور وی اوکھا
کر دتا سی۔ میں آپنے سوالاں دا جواب چاھوندا ساں؛ بدلہ لینا
چاھوندا ساں۔ سو میں کوکیا؟
”ذرا رک جاؤ، بھراوو!“

اوہ رک گئے تے غصے نال میرے ول ویکھن لگے۔
”مینوں دسو تاں سہی آخر، تسیں مینوں کیوں اینا تنگ کیتا؟
تہاڈی وی تاں آخر ضمیر اے!“

اوهناں ولوں اجے وی کوئی جواب نہیں سی آ رہا، تے اوهناں
دی چپ ای اوهناں دا جواب سی۔ ہن، زیادہ ٹھنڈا ہون مگروں، میں
اوهناں نال گلاں کرن لگ پیا۔ سبھہ توں پہلاں میں اوهناں نوں
کہا کہ میں وی اوهناں ورگا ای اک انسان واں؛ تے اوهناں وانگ
ہی میرے لئی وی کھانا کھانا ضروری اے؛ اتے کہ اسے لئی مینوں
کمن کرنا پیندا ھے۔ کہ میں اک برابر دے ہانی دے طور تے
اوهناں وچ ساں، کیونکہ سانجھی تقدیر سانوں اکٹھا کردی سی؛
کہ میں نہ اوهناں نوں آپنے توں نیویں تے نہ ای گھٹیا سمجھدا
واں۔

آ جائیگی۔ اوہناں دا ایہہ اندازہ ٹھیک ای نکلیا۔ جدوں میں سر اتے چکیا تاں آپنے آلے۔ دوالے ویکھیا۔ ساریاں پاسیاں توں چیکاں، کوکاں، مسخریاں میرے منہ اتے پٹیاں تے آپنے چار چوفیرے میں بدشکل وراچھاں کھلیاں ویکھیاں۔ لون دے ڈھیر توں فورسین دیاں گندیاں گاہلاں ہوا وچ گونج رھیاں سن، پر کوئی پرواہ نہیں سی کر رہا، اوہ میرے نال بہت رجھے ہوئے سن۔ میں آلے۔ دوالے ڈور بھور ہوئیاں، اکھاں پاڑ کے ویکھیا، ایہہ گل چنگی طرحاں جاندیاں ہوئیاں کہ اندروں میں ٹھیس دے احساس نال، ایہناں لوکاں نال نفرت دے احساس نال تے بدلہ لین دی خواہش نال کھول رہا ساں۔ تے ایہناں نے ہسڈیاں نے گاہلاں کڈھیاں نے، میرے اگے بھیڑ بنا لئی، تے میں اوہناں دی بیعزتی کرن لئی تے اوہناں نوں نیواں وکھاؤں لئی تڑپ رہا ساں۔

”اوئے کمینو!“ میں اگے ودھدیاں آپنے مکے ہلاؤندا ہویا تے اوناں ای وحشی طرحاں نال گاہلاں کڈھدا ہویا، جویں اوہ کڈھہ رہے سن، میں چلایا۔

بھیڑ دے جویں پیر اکھڑ گئے ہون، بے چین جیہے اوہ پچھے ہٹ گئے۔ پر یوکرینی ہرکولیس تے نیلے منہ والا ماتوے آپنی آپنی تھان ڈٹے رہے تے بڑے مزے نال باہواں چڑھاؤں لگ پئے۔

”اچھا، آ پھیر، آ ناں،“ یوکرینی بڑبڑایا۔ اوہنے اکھاں میرے اتے گڈیاں ہوئیاں سن۔

”ذرا جڑ ایہدے، گوریلا،“ ماتوے نے اوہنوں اکسایا۔

”تسیں کیوں میرے نال اچھا کیتا؟“ میں چلایا۔ ”میں تہاڈا کی وگاڑیا سی؟ کی میں تہاڈے ورگا بندا نہیں؟“ میں کجھے ہور ہولے، بے ہودہ، بے مطلب لفظ کہہ مارے تے غصے وچ سارا کنب اٹھیا، نال ای میں تیز نظراں نال خیال رکھے رہا سی کہ کدھرے میرے نال کوئی ہور چلاکی نہ لھیڈی جائے۔

پر میرے ول ویکھے رہے احمق تے سوچوں سکھنے چہریاں اتے ہن ہمدردی دی اینی کھاٹ نہیں سی لگدی، تے اوہناں وچوں کٹیاں اتے تان لگ بھگ گناہگار ہون دے تاثر دسدے سن۔ ایتھوں تائیں

هوئے، کدی اک پير تے کدی دوجے اتے بهار پاؤندے ادھر ادھر
یکھی جاندے، موڈھے هلائی جاندے، اوھناں دی هر حرکت اوھناں
دی بیحد پریشانی دا تے اس خواھش دا اظھار کردی سی کہ میرے
نال اوھناں دا واہ جنی چھیتی هو سکے، مکے۔

”میں نہیں لوانگا،“ میں ماتوے دا هتھه پرے کردیاں
کہا۔

”لے لے، سانوں هن ناراض نه کر۔ اسیں کیھو جیہے ھاں؟
سچ سچ جے ایمانداری نال گل کریئے تاں ایھو جیہے نہیں۔ ...
اسیں بھرا سمجھدے آں کہ اسیں تینوں ٹھیس پچائی اے؛ پر جسے سچے
دل نال اس بارے سوچئے تاں کی قصور ساڈا اے؟ نہیں، ساڈا نہیں۔
جس طرحاں اسیں رھندے ھاں، قصور اوھدا اے۔ اسیں کس طرحاں دی
زندگی گزاردے ھاں؟ کالے پانیاں دے قیدیاں دی زندگی! سولھاں پوڈ دی
ریڑھی، ’راپ‘ پیراں نوں ادھیڑ دی اے، دھپ سارا دن پٹھه نوں ساڑی
رھندی اے تے دھاڑی داملدا کی اے؟ پنجاھ کوپیک! کی ایہه آدمی نوں
جانور بنا دین لئی تھوڑا اے؟ کنم کری جاؤ، کری جاؤ، جو کماؤ اوھدی
شراب پی لئو، تے پھر کنم وچ لگے رھو۔ تے بس۔ جدوں پنج کو
سال اس طرحاں جی لوو، تاں تھاڈے وچ بندیاں والا ککھه نہیں
رہ جاند، تسیں صرف جانور بن کے رہ جاندے هو۔ تے بس۔ اسیں،
بھرا، آپو وچ اس توں وی ودھه بھیڑیاں کرتوتاں کردے آں، جیہڑی
اسیں تیرے نال کیتی اے، تے اسیں اک طرحاں اک دوجے دے یار
ھاں، جدوں کہ توں ساڈے لئی پرایا بندا ایں۔ ... اسیں تیرے نال
گھٹ کوپں کردے؟ سو ایہه ای ساری گل۔ توں اتھے سانوں جو
کجھه کہا سی۔ خیر کی فرق پیندا اے؟ توں ٹھیک ہی کہا سی۔
سبھه سچ اے۔ انج ہی هونا چاھیدا اے۔ صرف ساڈے اتے ایہه
ڈھکدا نہیں! توں ایہه دل نوں نه لا۔ اسیں تاں ایویں ھاسا۔ ٹھٹھه
کردے ساں۔ آخر ساڈے وی دل نیں، ھاں۔ ھاں! خیر، جاہ، جدھر
جی آوے، آپنے سچ نوں نال لے کے، اسیں تاں اتھے ای رھنا اے،
آپنے سچ نال۔ آہ لے، لے لے نال، تے جاہ، بھرا! اسیں تیرے اگے
قصور وار کسے طرحاں نہیں تے نه توں ای ساڈے اگے۔ ایہه سچ
اے، ساڈے اتھے کوئی چنگی گل نہیں هوئی پر هور هو وی کی
سکدا اے۔ ساڈے اتھے چنگی گل کدی نہیں هوئی۔ تیرے اتھے رکن

”اسیں سارے برابر ہاں،“ میں کہا۔ ”تے سانوں اک دوجے نوں سمجھنا چاہیدا ہے تے ہر طرحاں اک دوجے دی مدد کرنی چاہیدی اے۔“

اوہ دھیان نال سندے اتھے میرے دوالے کھڑے، بہاویں میرے نال نظراں ملاؤن توں کتراؤندے سن۔ میں بھانپ لیا سی کہ میرے لفظاں دا اوہناں اتے اثر ہو رہا سی تے ایہی گل مینوں حوصلہ بخشدی سی۔ اوہناں اتے جہات مارن نال مینوں اس گل دا ہور وی یقین ودھیا۔ میں شدید تے لشکویں خوشی دے احساس نال بھریا گیا تے لون دی ڈھیری اتے اپنے آپ نوں سٹدیاں رون لگ پیا۔ کون نہیں رووے گا...

جدوں میں سر چکیا، تاں میں اکلا ساں۔ کنم دی دھاڑی مک چکی سی تے پنج پنج چھہ چھہ دیاں ڈھانیاں بنا کے مزدور لون دے ڈھیر کول بیٹھے سن، تے اوہ دھپ-لشکائے لون دے گلابی پس-منظر وچ وڈے وڈے کالے دھبے لگدے سن۔ چپ-چاپ سی۔ سمندر ولوں ٹھنڈی ہوا رنکدی آ رہی سی۔ اک نکا جیہا چٹا بدل ہولی ہولی آسمان دے پار جا رہا سی۔ دھند دے نکے نکے پولے اس نالوں وکھہ ہوکے نیلی چڑتن وچ گواچ جاندے۔ ایہہ سارا کجھہ بڑا اداس کرن والا سی...

میں اٹھیا تے لون دے ڈھیر ول گیا۔ میں پکی دھار لئی سی کہ اوہناں توں چھٹی لے کے واپس ماچھیاں دے ڈیرے چلا جاوانگا۔ جدوں میں اوہناں دے نیڑے اپڑیا تاں ماتوے، یولرینی، فورمین، جی۔ایس۔ایف۔ایم۔، وال۔ایم۔ایم۔ ڈھڑ لٹور اٹھے تے مینوں اگوں ملن اتے اس توں پہلاں کہ میں کجھہ بولاں، ماتوے نے آپنا ہتھ دے ول ودھایا تے، بنا میرے ول ویکھیاں، بولیا:

”اے لے، دوست! توں اتھوں چلا جا اتے آپنا راہ پھڑ، جدھر نیرا جی لدا اے۔ ہاں۔ تے تیرے لئی اسیں ایہہ تھوڑے جیہے پیسے اٹھے کیتے نیں۔ لے لے!“

اوہدے ہتھاں وچ کجھہ تانبے دے سکے پئے سن، جیہڑے مینوں پھڑاؤندیاں اوہدا ہتھہ کنب رہا سی۔ میں اپنا حیران رہ گیا کہ اوہناں ول صرف اک-ٹک ویکھدا ای رہ گیا۔ اوہ اپنے سر سٹی کھڑے سن، چپ-چاپ بیوقوفان وانگ اپنے چیتھڑے کھچدے

لے لے - پتہ نہیں کیوں اوهناں اج اپنا بنا چھڈیا اے، ادھا بچیا پیہ
 اے - چل، چلا چمچہ - بڑا سوادى بنيا اے دليہ، نالے وچ فلاؤنڈر
 تے سٹرجين مچھى وى اے...،،
 دو منٹاں پچھوں ميں جھگى توں باهر چھاں وچ بيٹھا ساں،
 بڑا گندا، بڑا تھکيا هويا، برانت بھکھا - تے بهارے تے دکھى دل
 نال دليہ کھا رھا سى جس وچ فلاؤنڈر تے سٹرجين مچھى وى پکائى
 هوئى سى -

دا کوئی مطلب نہیں۔ توں اتھے موافق نہیں آؤندا۔ اسیں تاں اک دوجے دے عادی ہو گئے ہاں، تے توں—توں ساڈے وچوں نہیں۔ ایہدا کوئی فائدہ نہیں ہون لگا۔ سو جاہ توں! جاہ آپنا راہ لے!...
الوداع،

میں اوہناں ول سبھہ پاسے نظر مار کے ویکھیا، تے من گیا کہ سارے ماتوے نال متفق سن، سو میں آپنا تھیلہ موڈھے اتے سٹیا، تے ٹرن لگا۔

”ٹھہر جا، منڈیا! اک گل میری وی سن لے!“، میرے موڈھے اتے ہتھ رکھدیاں یوکرینی بولیا۔ ”جے تیری تھان کوئی ہور ہندا تاں جاندے جاندے دے میں وکھی وچ اک ہورا جڑ دیندا۔ سمجھئیں؟ توں ایویں ای جا رہا ایں، سگوں راہ لئی اسیں تینوں ایہہ پیسے وی دے رہے ہاں۔ تینوں ایہدے لئی ساڈا شکریہ کرنا چاہیدا اے۔“، اوہنے پاسے نوں تھکیا، آپنی تمباکو والی تھیلی انگلیاں وچ گھماؤن لگ پیا تے فاتح انداز وچ چارے پاسے ویکھن لگا، جویں کہنا چاہوندا ہووے: ویکھیا، جے میں کناں سیانا بندا واں۔

اس سبھہ کجھہ ہیٹھاں میں دیا جاندا۔ میں کاہلی نال اوہناں نوں الوداع کہی، تے سمندر دے کنڈھے۔ کنڈھے مڑ واپس ماچھیاں ول ٹر گیا، جتھے میں رات کٹی سی۔ آسمان صاف تے ہمس بھریا سی، سمندر خالی تے شاندار سی۔ نکیاں نکیاں ہریاں لہراں کھپ پاؤندیاں کنڈھے ول آ رہیاں سن۔ پتہ نہیں کویں میں اکہہ طور تے دکھی تے شرمندہ محسوس کر رہا سی۔ میں ہولی ہولی گرم ریت اتے پیر گھسیٹدا جا رہا سی۔ سمندر ٹکے انداز وچ دھپ وچ لشک رہا سی، لہراں کجھہ اداس اداس سمجھہ نہ پین والا گن۔ گنا رہیاں سن۔

جدوں میں جھگی کول اپڑیا تاں میرا واقف ماچھی اٹھیا۔ ”کیوں بھرا، لون سواد نہیں لگا؟“، اوہ اجیہے آدمی دے مطمئن انداز نال پچھن لگا، جس دی پیشگوئی سچی نکلی ہووے۔ میں چپ چاپ اوہدے ول ویکھدا رہا۔

”ہت تیری لون کجھہ زیادہ ای اے!“، اوہنے میرے ول ویکھدیاں زور نال کہا۔ ”بھکھ لگی اے؟ جاہ، کجھہ دلیہ کھا

باز دا گیت

ختم نہ ہون والا سمندر ساحل دے نیڑے آلسی ڈھنگ نال
 ساہ لے رہا، تے دور نیند وچ تے بے حرکت ڈونگھی نیلی چن-چاننی وچ
 لپیٹیا ہویا سی۔ نرم تے چاندی رنگا، ایہہ دومیل تے جنوب دے نیلے
 آسمان نال اک مک ہویا ہویا سی تے گھوک ستا پیا سی، تے اس
 وچ پھنپیاں ورے بدلاں دا پرچھانواں سی، جیہڑے اپر بے حرکت
 لٹکے ہوئے سن تے تاریاں دی سنہری نقاشی اتے پردا تان رہے سن،
 پر اوہنوں ڈھک نہیں سن رہے۔ آسمان جھک کے سمندر ول آؤندا
 لکدا سی، ایہہ سمجھن دی خواہش نال کہ بے چین لہراں، السائیاں
 ہوئیاں، ننڈھیاں نوں دھونڈیاں، اوہناں دے کنارے وچ کی کہہ
 رہیاں سن۔

ہواواں دے توڑے درختاں نال ڈھکے ہوئے پہاڑ آپنیاں دندیاں
 ورگیاں چوٹیاں آپنے اپرلے نیلے خلا وچ کھوبہہ رہے سن، جتھے اوہناں
 دیاں ہیولیاں دیاں سخت لکیراں نوں رات دا نگھا تے سہلاؤندا ہنیرا
 نرم بنا رہا سی۔

پہاڑ ڈونگھیاں سوچاں وچ ڈبے ہوئے سن۔ اوہناں دے کالے
 پرچھانویں ابھر دیاں لہراں اتے پے رہے سن تے اوہناں نوں گھنے
 پھنا رہے ہن، جویں اوہناں دے لگاتار اتار-چڑھا نوں روکنا، پانی
 دی لگاتار تھپ-تھپ نوں تے جھگ دے ہوکیاں نوں چپ کراؤنا
 چاہوندے ہوں۔ یعنی، اوہناں ساریاں آوازاں نوں، جیہڑیاں اس
 بھید-بھری چپ وچ خلل پا رہیاں سن، جیہڑی اس سارے نظارے اتے

چھائی ہوئی سی، چن دی چاندی ورگی چاننی وانگ، جیہڑا چن اجے پہاڑاں دیاں چوٹیاں تون اپر نہیں سی آیا۔

”اللہ-ہو-اکبر!،، نادر رحیم اوگلی نے ہولی جیسے ساہ لیندیاں کہا۔ اوہ اچا لنما، دھولی داڑھی والا تے جنوبی دھپ دے سنولائے رنگ والا، پتلا جیہا تے سیانا بزرگ آجڑی سی۔

اسیں دونویں جنے پہاڑ نالوں ٹٹے اک وڈے سارے پتھر کول ریت اتے پٹے ہوئے ساں، جس پتھر اتے الی جنمی ہوئی سی، پرچھانویاں دے کپڑے پائی، اداس اتے دلگیر پتھر کول۔ ایہدی سمندر ول والی وکھی اتے لہراں نے سمندری کائی تے پانی وچ اگن والیاں ہور بوٹیاں لیا سٹیاں سن، جیہڑیاں اوہنوں سمندر تے پہاڑاں وچلے چھوٹے جیسے ریتلے ٹوٹے نال بنھدیاں لگدیاں سن۔ ساڈے کول بلدی اگ دیاں لاٹاں ایہدے ساحل والے پاسے نوں روشن کر رہیاں سن۔ تے لاٹاں دے بھڑکن نال اس قدیمی پتھر دی سطح اتے، جس اتے ڈونگھیاں تریڑاں دا جال وچھیا ہویا سی، پرچھانویں دوڑن لگ پیندے سن۔

رحیم تے میں کجھہ مچھی ابال رہے ساں، جیہڑی اساں کجھہ دیر پہلاں ہی بھڑی سی تے اسیں اجیہی کیفیت وچ ساں جس وچ ہر چیز چمکدار، خیالات پیدا کرن والی تے سمجھہ آؤن والی لگدی ہے۔ ساڈے دل ہولے-پھل تے شفاف سن تے اکو اک خواہش اوہناں وچ سی کہ ایتھے پئے رھئے تے سپنے لئی جائیں۔

سمندر ساحل نال وچ کے تھپ-تھپ کر رہا سی، لہراں دی آواز اینی حلیمی بھری سی کہ اوہ ساڈی اگ سیکن لئی ترلے کردیاں جاپدیاں سن۔ کدی کدی نکیاں لہراں دی اکسار گھوکر وچ ودھیرے اچی تے ودھیرے نچلی آواز آ دخل دیندی سی: ایہہ کوئی وڈیری تے ودھیرے دلیر لہر ہندی، جیہڑی رڑھدی ہوئی ساڈے پیراں تک آ جاندی۔

رحیم سمندر ول سر کر کے ڈھڈ-بھار ریت تے لیٹیا ہویا سی۔ اوہنے آرکاں تک بانہواں ریت وچ گڈیاں ہوٹیاں سن، گلہاں تلیاں اتے رکھیاں ہوٹیاں سن تے سوچدا ہویا دھندلی دوری تک ویکھہ رہا سی۔ اوہدا پوستین دا ٹوپ تلک کے سر دے پچھلے پاسے ہو گیا سی، تے تازہ سمندری ہوا باریک لیکاں والے اوہدے چوڑے متھے

ول چھڑ رہے سن، تے ہیٹھاں لہراں زور زور دی پتھراں نال سر پٹک رھیاں سن۔

”تے غار دے وچوں، ہنیرے تے دھند دے وچوں اک جھرنا تیز دھار نال ویہہ رہا سی، جیہڑا سمندر نوں ملن دی تیز خواہش وچ پتھراں نوں الٹائی جا رہا سی۔

”جھگ دا تاج پہنی، قدیمی تے زوردار، ایہہ پہاڑ نوں چیر گیا سی تے غصے بھری گرج نال سمندر وچ جا ڈگا سی۔

”اکدم اس غار وچ، جتھے سب کنڈل ماری بیٹھا سی، آسمان توں اک باز آڈگا۔ اوہدے سینے تے زخم تے پراں اتے لہو سی۔

”زمین اتے ڈگدیاں اوہنے چیک ماری تے مایوسی وچ اپنے کھنبھہ پھڑپھڑاؤندا ہویا پتھر تے ڈگ پیا۔

”سپ ڈر گیا تے اوتھوں نس گیا، پر جلدی ہی اوہنے ویکھیا کہ اس پرندے دی زندگی ہور دو چار پل ھے۔۔۔

”سو اوہ رینگدا ہویا زخمی پرندے کول گیا تے طنز نال اوہدے ول ویکھدا شوکیا:

”کیوں، مرن لگا ایں؟،

”ہاں، مر رہا آں، باز نے ہوکا بھردیاں جواب دتا۔ ’پر میں خوب جیویا ہاں! میں خوشی مانی اے!۔۔۔ بہادری نال رہا ہاں!۔۔۔ میں آسمان گاہیا ھے!۔۔۔ توں اپنا نیڑیوں ہوکے کدی وی آسمان نہیں ویکھے سکیںگا! توں کیہی وچاری شے ایں۔۔۔

”لے، آسمان وچ کی پیا اے؟ خالم-خالی تھان۔۔۔ اوتھے میں رینگ کویں سکدا ہاں؟ میرے لئی ایتھے ای اپنا چنگا اے۔ اپنا نگھا تے سلہا۔،

”ایوں سپ نے آزاد پرندے نوں جواب دتا تے دل ہی دل وچ اوہدی اس بکواہڑ اتے ہسن لگ پیا۔

”تے اپنے آپ وچ سوچن لگا۔ ’کی فرق پیندا اے کہ کوئی رینگدا اے جاں اڈدا ھے، حشر تاں سبھہ دا اکو ھے: سبھہ نے زمین وچ ہی لیٹنا ھے، مٹی نال مٹی ہوجانا ھے۔،

”پر باز نے اکدم کوشش کرکے ذرا کو سر چکیا تے کھڈ ول اک نظر سٹی۔

نوں پکھا جھل رہی سی - اوہ فلسفیانہ تنقید کری جا رہا سی، اس گلوں بالکل بے فکر کہ میں سن رہا ہاں جاں نہیں، جویں اوہ سمندر نال گلاں کر رہا ہووے۔

”جیہڑا بندا خدا وچ یقین رکھدا اے، اوہ جنت وچ جاندا اے، تے جیہڑا بندا خدا دی تے اوہدے رسول دی خدمت نہیں کردا؟ شائد اوہ اوتھے ہووے۔ سمندر دی جھگ وچ۔ ہو سکدا اے، پانی اپرلے چاندی ورگے ٹمکنیاں وچ اوہو ہووے۔ کون جانے؟“

ہنیرا، اچھلدا سمندر ہور روشن ہو گیا تے چن-چانی دے دھبے اس اتے بے ترتیبی نال کھلر گئے۔ چن پہاڑاں دیاں بردار چوٹیاں پچھوں تلکدا باہر نکل آیا سی تے ہن سپنیاں وچ ڈبا آپنی چانی ساحل اتے، اس پتھر اتے، جس کول اسیں بیٹھے ساں، تے سمندر اتے کھلار رہا سی، جیہڑا نکیاں نکیاں آھاں بھردا ایہنوں ملن لئی اپر اٹھدا سی۔

”رحیم، مینوں کوئی کہانی سنا،“ میں بزرگ نوں کہا۔
 ”کاہدے لئی؟“، اوہنے میرے ول ویکھے بنا کہا۔
 ”ویسے ہی! مینوں تیریاں کہانیاں سن کے بڑا مزا آؤندا اے۔“
 ”میں تینوں سبھہ کہانیاں سنا چکا ہاں۔ مینوں ہن ہور کوئی نہیں آؤندی۔“، اوہدی خواہش ایہہ ہندی سی کہ میں اوہدے اگے ترلے پاواں۔ سو میں اس نوں فرمائش کری گیا۔
 ”جے چاہیں، تاں میں تینوں اک گیت سناواں؟“، رحیم من گیا۔

اوہدے قدیم زمانیاں دے گیت میں سننا چاہوندا ساں، سو اوہنے لے نال، قدیمی دھن دی رنگت نوں قائم رکھدیاں سناؤنا شروع کر دتا۔

”اپر پہاڑاں وچ اک سپ رینگدا جا رہا سی، تے سمندر ول ہیٹھاں ویکھدی اک کھڈ وچ ڈیرا لا لیا۔“
 ”اپر آسمان وچ سورج چمک رہا سی تے پہاڑ اپنا گرم ساہ آسمان

”اس مرنے باز نوں بنا تھلے تے بنا کنارے دے اس خلا
 وچ کی دسیا سی؟ کیوں اس ورگے مرن جوگے آسمان وچ اڈن دی آپنی
 تیز خواہش نال روح نوں کلپاؤندے رھندے ہن؟ اوہناں نوں کی
 دسدا ہے؟ ایہہ سارا کجھہ میں اکو اڈاری وچ ہی جان سکدا ہاں،
 بھاویں ایہہ چھوٹی جیہی کیوں نہ ہووے۔“

”کہا، تے کر وکھایا۔ اوہنے ہور وی زور نال کنڈل ماریا
 تے کد پیا، دھپ وچ اک کالی لکیر چمکدی وکھائی دتی۔“

”پر رینگن لئی جنمے کوں اڈ سکدے نیں؟ سب ہیٹھاں پتھراں
 اتے آ ڈگا، پر مریا نہ۔ اوہ ہسدا ہویا بولیا:

”سو اس گل وچ ہے آسمان وچ اڈن دی خوشی! ہیٹھاں آ
 ڈگن وچ!... کیا عجیب پرندے نیں! زمین نوں اوہ جاندے نہیں،
 اس اتے دلگیر رھندے نیں، آسمان وچ اچا اڈنا چاھوندے نیں تے اس
 ساڑدے خلا وچ زندگی ڈھونڈدے نیں۔ اوہنے صرف خلا اے۔ چانن
 اوہنے بہت اے، پر جسم نوں سہارا دین لئی کجھہ نہیں۔ تاں اینا
 فخر کاھدے لئی؟ تے اپنی حقارت کاھدے لئی؟ دنیا توں آپنیاں
 پاگل خواہشاں تے زندگی دے کاروبار نبھتھہ سکن وچ آپنی
 ناکامیابی چھپاؤن لئی؟ کنے عجیب پرندے نیں! کدی وی تیرے
 لفظ مینوں پھیر بھچلا نہیں سکن گے۔ میں آسمان ویکھہ لیا ہے،
 اس وچ اپر چڑھیا تے ایہدی کھوج کیتی ہے، تے آسمان توں میں
 ڈگا ہاں، بھاویں مریا نہیں۔ آپنے وچ میرا بھروسہ ہور پکیرا ہو گیا
 اے۔ جیہڑے زمین نوں پیار نہیں کردے، اوہناں نوں بھلیکھیاں
 اتے جیون دیو۔ میں سچائی حاصل کر لئی ہے۔ پھر کدی وی میں
 پرندے دی ونکار قبول نہیں کرانگا۔ زمین دا جنمیا میں زمین اتے
 ہی رھانگا۔“

”ایہہ کہندیاں اوہنے ہور وی آکڑ وچ آؤندے نے اک پتھر
 اتے کنڈل مار لیا۔“

”تیز روشنی وچ سارا سمندر لشکاں مار رہا سی، تے لہراں زور
 زور دیاں آکے کنڈھے اتے وچ رھیاں سن۔“

”اوہناں دی شیر ورگی گرج وچ باز دا گیت گونج رہا سی۔
 سمندر دے تھپیڑیاں نال چٹاناں کنب رھیاں سن، بھیانک گیت دیاں
 دھناں نال آسمان کنب رہا سی:

”چٹان وچلیاں تریڑاں وچوں پانی سنمدا آ رہا سی تے غار وچلی
 هوا موت تے سڑاند نال بھری ہوئی سی۔
 ”تے سارا زور لا کے باز اداسی تے سک نال کوک اٹھیا۔
 ”’کاش، میں آسمان وچ صرف اک واری ہور اڈ سکدا... میں
 اپنے دشمن نوں اپنے زخمی سینے نال درڑ سٹدا تے اپنے خون وچ
 ڈوب کے مار دیندا۔ ...اف، لڑائی دا اوہ مزا!،
 ”سپ نے سوچیا: ’آسمان وچ رہنا سچ سچ شاندر ہندا ہوویگا
 جسے اس اتے ایہہ اینیاں آھاں بھر رہا ہے۔ ...،
 ”تے اوہنے آزاد پرندے اگے تجویز پیش کیتی: ’رینگدا ہویا
 غار دے سرے تک جاہ تے اپنے آپ نوں ہیٹھاں سٹ دے۔ ہو
 سکدا ہے کہ اجے وی تیرے کھنبہ تیرا بھار سیہہ لین تے توں
 مڑکے آسمان وچ اڈ سکیں۔ ،
 ”باز دا لوں لوں پھڑک اٹھیا۔ اوہنے فخر نال اک کوک
 چھٹی تے جلمن وچ اپنے پنجے کھوبھدا رینگدا ہویا دندی تک
 آیا۔
 ”دندی اتے پہنچدیاں اوہنے اپنے کھنبہ پھیلانے، ڈونگھا ساہ
 لیا تے چمکدیاں اکھاں نال ہیٹھاں ول چبھی مار گیا۔
 ”پتھر دی تیزی نال باز ڈگا، اپنے کھنبہ کھلاردا ہویا۔
 تے ڈگن نال اوہدے کنبہ نالوں لتھ گئے۔
 ”اک لہر نے اوہنوں دبوچ لیا، اوہدا خون دھوکے صاف کیتا،
 اوہنوں جھگ وچ لپیٹیا تے اڈا کے سمندر وچ لے گئی۔
 ”غمگین چپکال نال سمندر دیاں لہراں پتھراں نال سر پٹکاؤں
 لگیاں... پرندے دی لاش سمندر دیاں وسعتاں وچ غائب ہو
 گئی۔

”کناں چر سپ غار وچ کنڈل ماری بیٹھا رہا۔ پرندے دی
 موت بارے سوچدا رہا، آسمان لئی اوہدے پیار بارے سوچدا رہا۔
 ”تے اوہنے دور خلا وچ نظر ماری، جتھے خوشی بارے خواب
 ہمیشہ اکھاں نوں کھچ پاؤندے رھندے ہن۔

نال، جویں کہ ہور گھڑی نوں سبھہ شیئاں اپنی نیند لاه مارن گیاں
تے کسے بیانوں باہرے طور نال آپنیاں آوازاں اچیاں کرن گیاں۔
ایہہ اک سر گیت زندگی دے بھیداں دی گل کرے گا، دل دے
ساہمنے ایہناں دی وضاحت کریگا، کسے بے وجود اک وانگ، تے
روح نوں اٹھا کے رات دے نیلے خلاواں وچ لے جاویگا، جتھے تاریاں
دی دھڑکدی ہوئی نقاشی انجانے احساس دا اوہو الہامی گیت گا
رہی ہے۔

بہادراں دے پاگل پن دی تعریف دے گیت اسیں گا رھیاں ہاں۔
 ”بہادراں دا پاگل پن زندگی دی سیانپ ہے۔ ہے دلیر باز،
 دشمن نال لڑدیاں توں خون ڈوھلیا، پر وقت آئیگا۔ تے تیرے گرم
 خون دی ہر بوند اک تارا بنے گی، تے زندگی دے ہنیرے نوں
 رشنائیگی تے کئی بہادر دلاں وچ آزادی تے روشنی دی پاگل پیاس
 جگائیگی۔

”توں بھاویں مر گیا ایں پر بہادری دے گیتاں وچ توں مثال
 بن کے تے آزادی لئی، روشنی لئی تے فخر بھری ونگار بن کے توں
 سدا جیوندا رھینگا۔
 ”بہادراں دے پاگل پن دی تعریف دے گیت اسیں گا رھیاں
 ہاں!،“

..سمندر دیاں دودھیا چوڑاھائیاں خاموش سن۔ ساحل نال
 وجدیاں لہراں مدھم سر وچ گا رھیاں سن، تے میں وی، دور نظر
 گدی، چپ چاپ بیٹھا ساں۔ ہن پانی اتے چاندی رنگے دھبے ودھہ
 گئے سن۔ ... ساڈی کیتلی چپ چاپ ابل رھی سی۔
 اک لہر آپنیاں بھینان نوں پچھے چھڈدی ہوئی، رحیم دے
 سر تک پہنچدی ہوئی مذاق اڈاؤندی نکي جیہی کوک چھڈدی ہے۔
 ”کدھر جا رھی ایں؟... چل پچھے!“، رحیم آپنا ہتھہ ماردا
 ہویا چلاؤندا ہے تے لہر فرمانبردار ڈھنگ نال واپس ہو جاندی
 ہے۔

رحیم واووں لہر نوں جیوندی جا کدی شے منن اتے مینوں ذرا
 حیرانی نہیں ہندی، نہ ڈر لگدا ہے۔ ساڈے آلے دوالے ہر شے
 بے مثال طور تے زندہ، ملائم تے سہلاؤن دا اثر رکھدی ہے۔ سمندر
 خاموش ہے۔ ایہدے ٹھنڈے ساہ وچ اک طاقت محسوس ہندی
 ہے، جیہڑا ایہہ دن دی گرمی نال اجے تک بھریاں چوٹیاں ول چھڈ
 رھا ہے۔ آسمان دی گوڑھی نیلی پچھوکڑ وچ تاریاں نے گوڑھے سنہری
 حرفاں وچ کوئی فتح مند پیغام لکھ دتا ہے، کوئی اجیہی شے،
 جیہڑی روح نوں مست کر رھی ہے، اتے کسے انجانے احساس دی
 مٹھی امید نال دل نوں ہلونا دے رھی ہے۔
 سبھہ کجھہ اونگھہ رھا ہے، پر اک کھچا-بھرے احساس

چمیتفاس

نیلا جنوبی آسمان دھوڑ نال انج اٹیا ہویا سی کہ دھندلا جیہا لگدا سی۔ کڑکدی دھپ ہری جیہی بہاہ مار دے سمندر دے اتے جوہیں کسے پتلے جیہے پردے دے وچوں دی پے رہی سی تے اس دیاں کرناں پانی وچ لگ بھگ کوئی پرچھانواں پیدا نہیں سن کر رھیاں، جس نوں کہ چپوآں دے دھپے، سٹیراں دے پروپیلر، ترکی فیلوکا بیڑیاں دے تکھے تھلے تے ہور بیڑیاں رڑک رھیاں سن، جیہڑیاں اس بھیڑ-بھری بندرگاہ وچ چار-چوپھیرے آجا رھیاں سن۔ اپنی کنجور دی ولگن وچ اپنے اپر تر رھے اتھاہ بوجھاں ہیٹھہ کچلیاں جا رھیاں سمندر دیاں لہراں اپنے آپ نوں کنڈھے اتے تے بیڑیاں دے پاسیاں نال پٹکا رھیاں سن۔ گرجدیاں تے جھگ چھڈیاں پٹکا رھیاں سن، تے اوہناں دے پاسے ہر طرحاں دے گند-مند نال لیڑ رھیاں سن۔ لنگراں دیاں زنجیراں دا شور، مال نال لدے ریل گڈی دے ڈیاں دا اک دوجے وچ وجنا، پٹڑیاں دے پتھراں اتے لاهیاں جا رھیاں لوہے دیاں چادران دا دھاتی ورلاپ، لکڑ اتے لکڑ دے وجن دی تھپک، گڈیاں دی کھڑ-کھڑ، ورلاپ توں چیکاں وچ بدلدیاں دخانی جہازاں دیاں سیٹیاں، تے پانڈیاں، جہازیاں تے چنگی دے گارداں دیاں کوکاں۔ ایہہ سارا کجھہ مل کے کنم دی دھاڑی دا کن بولے کرن والا گیت بندا سی جیہڑا بندرگاہ توں باغیانہ ڈھنگ نال اپر آسمان ول نوں اٹھدا سی، جدوں کہ ہیٹھاں زمین توں اس نوں ملن لئی آوازاں دیاں نویاں لہراں اٹھدیاں رھندیاں سن۔ کدی کوئی ہلکی جیہی دھمک زمین نوں ہلا دیندی سی، تے لدی لے لے ٹکر دی آواز ساڑدی لو نوں چیردی آؤندی سی۔

کنجور، اسپت، لکڑ، پٹریاں دے پتھر، بیڑیاں تے لوک - سارا کجھہ دیوتے سرکری دی اس پرجوش حمد دیاں تکڑیاں آوازاں چھڈ رہا سی۔ پر عام ملویں-گاؤن وچوں انسانی آوازاں نکھیڑنیاں اوکھا کنم سی، اوہ اینیاں کمزور، سگوں ہاسو-ہینیاں سن۔ تے خود لوک وی، جنہاں دیاں مشقتاں نے مڈھے وچ اس ساری آواز نوں پیدا کیتا سی، ہاسو-ہینے تے ترس دے قابل سن۔ اوہناں دے پیکر، دھوڑ-لیپے، خستہ حال تے پھرتیلے، آپنیاں پٹھاں اتے لدے بوجھاں ہیٹھہ دوہرے ہوئے ہوئے سن جد کہ اوہ دھوڑ دے بدلاں، گرمی تے رولے دیاں پنڈاں وچ ایدھر اودھر کھلے کھلے آ جا رہے سن، تے فولاد دے جہازاں، تجارتی مال دے پہاڑاں، ریل دے ٹکرا رہے ڈیاں تے اوہناں دے دوالے دیاں چیزاں دے مقابلے اتے اوہ ناچیز سن، جیہڑیاں اوہناں آپ پیدا کیتیاں سن۔ اوہناں دیاں آپنیاں گھڑیاں چیزاں نے اوہناں نوں غلام وی بنا دتا تے اوہناں دی شخصیت نوں لٹ لیا سی۔

بہا پہہ چھڈدے کھڑے دھڑویل جہاز سیٹیاں مار رہے تے ساں-ساں کر رہے سن تے وڈے وڈے ہوکے بھر رہے سن، تے اوہناں وچوں نکلدی ہر آواز اوہناں گھس میلے تے دھوڑ-بھرے لوکاں دا مذاق اڈاؤندی نفرت نال بھری ہوئی سی، جیہڑے جہاز دے ڈونگھے بھوریاں نوں غلام محنت دیاں پیداواراں نال بھرن لئی اوہناں دے تختیاں اتے رینگدے پھردے سن۔ ایہناں پانڈیاں دیاں لنمیاں قطاراں نوں ویکھ کے ایناں ہاسا آؤندا سی کہ اکھیں ہنجهو آڈھلکدے سن، جیہڑے ہزاراں پوڈ کنک ایہناں دے لوہے دے ڈھڈاں وچ بھرن لئی آپنیاں پٹھاں اپر ڈھونڈے سن، تاں جو اوہ آپنے ڈھڈ بھرن لئی کجھہ کلوگرام اناج کما سکن۔ ایہہ خستہ حال، پسینو-پسینی ہوئے، گرمی، رولے تے لکد-توڑویں مشقت نال ہراسے لوک اک پاسے، تے دوجے پاسے ایہہ طاقتور مشیناں جیہڑیاں ایہناں آدمیاں نے پیدا کیتیاں سن تے جیہڑیاں دھپ وچ خوشحالی دی لشک دیندیاں کھڑیاں سن، اوہ مشیناں جیہڑیاں، بہاویں کجھہ وی کہو، آخر بہا پہہ نال نہیں سن حرکت وچ آئیاں، سگوں اوہناں نوں بناؤن والے آدمیاں دے خون پسینے نال حرکت وچ آئیاں سن۔ اس مقابلے وچ کوڑے طنز دی اک پوری نظم لکی پئی سی۔

رولا بوجھل سی؛ دھوڑ ناساں نوں چڑھدی سی تے اکھاں وچ

ای توڑی لنڈن دی چھوٹی جیہی ٹاھنی اڑائی ہوئی سی۔ لنما، پتلا تے ذرا کو جھکیا ہویا، اوہ پتھراں دے فرش والی گلی وچ ہولی ہولی مٹک۔ چال آ رہا سی۔ اوہ اپنے باز دی چنچھہ ورگے نک نال ہوا نوں سنگھہ رہا سی تے پانڈیاں وچوں کسے دی بہال وچ آپنیاں سلیٹی چمکدیاں اکھاں چار۔ چوفیرے دوڑا رہا سی۔ اس دیاں لنمیاں سوٹیاں کالیاں مچھاں بلی دیاں مچھاں وانگ پھرکدیاں رھندیاں سن، اس نے اپنے ہتھہ پٹھہ پچھے کیتے ہوئے سن تے اوہناں نوں لگاتار رگڑی جا رہا سی، تے آپنیاں لنمیاں ونگیاں۔ ٹیڈھیاں جکڑ پاؤن والیاں انگلیاں دے کڑاکے کڈھی جا رہا سی۔ ایتھے وی، اپنے ورگے سینکڑے تیز۔ طرار آوارہ۔ گرداں وچ، اوہ اکدم اپنے ول دھیان کھچ لیندا سی، کیونکہ اپنے وحشی پتلے پن تے معنی۔ خیز چال دی وجہ نال اوہ سستی دے باز نال ملدا جلدا سی، جس چال نے اس شکاری پرندے دی اڈان وانگ اپنی عام آرام بھری دکھہ ہیٹھہ کھچا۔ بھری چوکسی لکائی ہندی سی۔

جیوں ای اوہ کوئلے دیاں ٹوکریاں دے ڈھیر دے پرچھاویں بیٹھے پانڈیاں دی اک ٹولی تک اپڑیا تاں اک گٹھا جیہا احمقان ورگے تے چٹاکاں بھرے منہہ والا منڈا اوہنوں اگوں دی ہوکے ملن لئی اٹھیا۔ اوہدی دھون اتے جھریٹاں دے نشان سن، جس توں پتہ لگدا سی کہ اوہ ہنے ہنے لڑ کے ہٹیا اے۔ اوہ چیلقاش دے نال نال قدم سٹدا تے دبے ساء نال بولیا :

”گودام والیاں نوں کپڑے دیاں دو گنڈھاں نہیں ملدیاں، اوہ لبھہ رھے نے۔“

”پھیر؟“، چیلقاش نے اپنی نظر اس اتے دوڑاؤندیاں آرام نال پچھیا۔

”پھیر، توں تیرا کی مطلب؟ میں کہنداں اوہ لبھدے پھردے نیں، ہور کی؟“

”تے تیرا مطلب اے کہ میں اوہناں نوں لبھن وچ مدد دیاں؟“، تے چیلقاش نے مسکراؤندیاں ہوئیاں اس پاسے ول ویکھیا جتھے گردام سی۔

”جاہ پے ڈھٹھے کھوہ وچ۔“

منڈا مڑ گیا۔

”اوئے، ٹھہر ذرا! تیرا ایہہ سنگار کس نے کیتا اے؟ اوئے، توں

پیندی سی - تپش جسم نوں لوہندی تے بے حس کر رہی سی تے سبھہ کجھہ تناؤ وچ لگ رہا سی جوہں قوت برداشت مکن اتے آئی ہووے تے غمناک حادثہ نازل ہون والا ہووے - کوئی بہت وڈی تباہ کرن والی سٹ وچن والی ہووے، جیہڑی کہ ہوا نوں صاف کر دیویگی تاں جو لوک آزادی نال تے سوکھی طرحاں ساہ لے سکن - تے پھیر زسین اتے چپ چھا جاویگی تے لوکاں دے کن پاڑن، اوہناں نوں کھجھہ چاڑھن تے پاگل بنا دین والی دھوڑ تے رولا نہیں ہوویگا - تے پھیر شہر، سمندر تے آسمان پران، صاف تے خوبصورت ہو جانگے...

گھڑیاں اتے ناپیاں-تولیاں تے گونجواں باراں سٹاں سنائی دتیاں - جدوں پتل دی آخری تھرتھراہٹ ختم ہو گئی، کنم دا وحشی گیت مٹھا پے گیا تے اک منٹ مگروں ایہہ صرف جوہں غیرمطمئن بڑبڑ بن کے ای رہ گیا - ہن لوکاں دیاں آوازاں تے سمندر دی ساں-ساں ودھیرے نکھرویاں سنائی دیندیاں سن - دوپہر دے کھانے دا ویلا آ گیا سی -

۱

جدوں پانڈیاں نے کنم کرنا بند کیتا تے رولا پاؤندیاں ٹولیاں بنا کے چھاہڑی والیاں توں کجھہ کھان-پین نوں خریدن لئی تے چھاں دار ٹکانے لبھن لئی بندرگاہ اتے کھنڈ گئے، جتھے پڑیاں اتے بیٹھے کے اوہ اپنا کھانا کھا سکن، تاں گریشکا چیلقاش اودھر آ نکلیا - اوہ پرانے بگھیاڑ وانگوں سی، جس دا ہمیشہ پچھا کیتا جاندا سی - اوہنوں بندرگاہ دے سارے لوک چنگی طرحاں جاندے سن - پکا شرابی، دلیر تے ہشیار چور - اوہ ننگے سر تے ننگے پیریں سی - اوہنے گھسی ہوئی کارٹرائے دی پتلون تے پاٹے کالر والی گندی سوتی قمیض پہنی ہوئی سی جس وچ اوہدی سانولے رنگ دی چمڑی والی ہڈل چھاتی دسدی سی - وچوں وچوں چٹے ہوئے ہوئے اوہدے کالے الجھے ہوئے وال تے اوہدے پتلے تے باز ورگے چہرے دی پھسی ہوئی دکھہ توں پتہ لگدا سی کہ اوہ اجے ہنے ہنے ستا اٹھیا سی - اوہدی مچھہ وچ اک ککھہ اڑیا ہویا سی تے اک ہور اوہدی کھبی گلہہ اتے ودھی ہوئی داڑھی وچ پھسیا سی، جد کہ اوہنے کن دے پچھے ہنے

”اوہ لال-سرا، جیہدے نال میں پچھلی واری ”کوسٹروما، اترے
کنم کردا رہا واں،،، چیلقاش ڈٹیا رہا۔

”جتھوں تسیں اکٹھے چوری کردے رہے ہو، تینوں کہنا
چاہیدا اے! ہسپتال لے گئے نے اوہنوں، میشکے تیرے نوں—کسے
بھارے لوہے ہیٹھ لت پھیہ لئی سو۔ ایتھوں چلیا جا، میں تینوں
سچ کہناں واں، متے گلوں پھڑ کے نہ لجانا پوے!

”ویکھہ ہن توں! آپے توں کہا سی کہ توں کسے میشکے
نوں نہیں جاندا۔ پر توں جاندا ایں۔ توں کیوں ایناں چڑ-چڑا ہو
گیا ایں، سیمیونج؟،

”گلاں نہ مار، تے ٹردا ہو!،،

چونگی دے پھرے دار نوں غصہ چڑھن لگ پیا، اوہنے آسے-پاسے
تکیا تے آپنا ہتھہ جھڈاؤن دی کوشش کیتی پر چیلقاش نے ایہہ
پھڑی رکھیا، تے آپنے موئے موئے بھروٹیاں ہیٹھوں اس ول اطمینان نال
ویکھدا ہویا گلاں کری گیا:

”کاہلی کاہدی اے؟ تیرے نال دو گلاں کر کے چلا جاوانگا۔
کی حال اے؟ کوہں رہا ایں؟ بیوی کداں اے، بچے کداں نے؟
ٹھیک ٹھاک نے؟،، اوہدیاں اکھاں چمک رہیاں سن تے اوہدے دند
لشکدے نظر پئے جدوں اوہنے مذاق اڈاؤندی مسکراہٹ نال اگوں
ہور ایہہ جا رلایا: ”کنے چر توں سوچ رہا ساں، تینوں ملن آواں،
پر ویہل ای نہیں ملدی—دراصل پینا نہیں چھڈدا...،،

”بس کر! بس کر! مذاق نہ کر، ہڈل شیطان! میں، بھاؤ،
تینوں ٹھیک کہنا واں! کی پھیر تیری گھراں نوں سنہاں لاؤن دی
تے گلیاں بازاراں وچ لوکاں نوں لٹن دی مرضی اے؟،،

”کاہدے لئی؟ توں تے میں ایتھے کنم کردے رہئے تاں ساری
عمر نہ مکرے، سونہ رب دی، اینا کنم اے ایتھے، سیمیونج! سنیا اے،
توں کپڑے دیاں دو گنڈھاں ہور کھسکا لئیاں نے؟ خیال رکھیں،
کتے مصیبت وچ نہ پھس جاویں!،،

سیمیونج غصے نال کنبن لگا تے جدوں اوہنے آپنے غصے نوں لفظاں
وچ ظاہر کرن دی کوشش کیتی تاں اوہدے منہ وچوں جھگ
اڈن لگ پئی۔ چیلقاش نے اوہدا ہتھہ جھڈ دتا تے آرام نال آپنیاں

تاں آپنا سائن-بوڑد ای خراب کر لیا اے! میشکا کتے ویکھیا اے؟،،
 ”بڑے چر توں نہیں ویکھیا،، منڈے نے مڑ کے جواب دتا
 تے آپنے ساتھیاں نال جا لیا۔

جیہڑا وی کوئی چیلقاش نوں ملدا سی، اوہنوں پرانے واقفان
 وانگوں دعا سلام کہندا سی، تے اوہ بہاوین ہمیشہ خوش مزاج تے
 کاٹواں ہندا سی، پر اج اوہدا روں کجھہ خراب لگدا سی تے اوہ بالکل
 مختصر جیہا جواب دیندا سی۔

سامان دے ڈھیر دے پچھلے پاسیوں اکدم چنگی دا اک پھرے دار
 دکھائی دتا۔ گوڑھا ہرا، دھوڑ لپیٹیا، تے لڑاکے ہون دی حد
 تک سدھا۔ اوہنے ونگاردے انداز وچ چیلقاش دا راہ روک لیا، آپنا
 کہہا ہتھہ چہرے دی منہہ اتے رکھ لیا تے آپنا سجا ہتھہ چیلقاش
 نوں کالر توں پھڑن دی کوشش وچ ودھایا۔

”رک جا! کدھر چلیا ای؟“ چیلقاش اک قدم پچھان نوں ہٹ
 گیا، آپنیاں اکھاں پھرے دار دے لال منہہ ول چکیاں تے خشک جیہا
 مسکرایا۔

پھرے دار نے آپنے لال، چالاک پر دوستی دی دکھہ والے منہہ
 اتے سختی دا جذبہ لیاؤن دی کوشش کیتی: گلہاں پھلا لٹیاں تے
 لال کر لٹیاں، بھروٹے سنگیڑ لٹے، اکھاں گھنمن لگیاں، تے مجموعی
 طور اتے اثر بے حد ہاسو-ہینا پین لگا۔

”تینوں پہلاں ای کہہ دتا ہویا اے کہ توں بندرگہ ول آؤن
 دی جرأت نہ لریں، نہیں، تاں تیریاں پسلیاں توڑ دیاںگا! توں پھیر
 ایتھے پیا پھرنا ای؟،، پھرے دار کڑک کے بولیا۔

”کی حال اے، سیمیونچ! بڑی دیر توں نہیں ملے،، چیلقاش

نے اڈول آپنا ہتھہ اوہدے ول ودھاؤندیاں کہا۔

”ہور سو سال نہ ملاں تاں کی فرق پیندا اے! چل، چل۔“

پر تاں وی سیمیونچ نے ودھیا ہویا ہتھہ پھڑ لیا۔

”پر توں مینوں ایہہ گل دس،، سیمیونچ دا ہتھہ آپنیاں فولادی

انگلیاں وچ گھٹدیاں تے اس نوں دوستان والے انداز نال ہلاؤندیاں

چیلقاش نے گل جاری رکھی۔ ”توں میشکا نہیں کتے ویکھیا؟،،

”کیہڑا میشکا؟ میں کسے میشکے نوں نہیں جاندا، چلدا ہو، بہاؤ،

اودھر نوا،۔ جے گودام دے چوکیدار نے کتے ویکھ لیا تاں...،،

جوڑ کے پٹری اتے اک منڈا بیٹھا سی، جس نے گھر دی بنی قمیض تے پتلون پائی ہوئی سی، پیراں وچ درخت دی چھال دیاں جتیاں تے پاٹی ہوئی بھوری ٹوپی سر اتے پائی ہوئی سی۔ اوہدے کول ای اک چھوٹا جیہا جھولا تے ہتھی توں بنا دائری پٹی سی، جیہڑی توڑی وچ لپیٹی تے بڑی ستھری طرحاں رسی نال بنھی ہوئی سی۔ منڈا تکرڑا سی، چوڑی چھاتی، ککے وال، منہہ دھپ تے ہوا نال سنولایا ہویا، تے موٹیاں موٹیاں نیلیاں اکھاں، جیہڑیاں چیلقاش ول دوستانہ ڈھنگ نال اکٹک ویکھی جا رہیاں سن۔

چیلقاش نے دند وکھائے، جیہہ باہر کڈھی، ڈراؤنا منہہ بنایا تے اکھاں پاڑ پاڑ کے جواب وچ ویکھن لگا۔

پہلاں تاں منڈا حیران ہو کے اکھاں جھمکن لگ پیا، پھیر اوہ کھڑکھڑا کے ہس پیا، اوہ ہسی جا رہا سی: ”کنا عجیب آدمی اے ایہہ!،“ نال ای گھٹے دے اپروں دی آپنا جھولا گھسیٹدا تے دائری دی نوک نال پتھراں اپر کھڑاک کردا ہویا اوہ بنا اٹھیاں اس تھڑے کول آیا جتھے چیلقاش بیٹھا سی۔

”کیوں، بھاؤ، پیندا رہا لگدا ایں، خوب!،“ اوہ چیلقاش دی پتلون نوں کھچدا ہویا بولیا۔

”آہو، سی کجھہ ایداں دا ای، بچو، ایطراں ای،“ مسکراؤندیان ہوئیاں چیلقاش نے اقبال کیتا۔ اوہ اکدم اس چنگے نروئے، چنگے سبھا والے منڈے ول کھچیا گیا سی، جس دیاں بچیاں ورگیاں چمکدیاں اکھاں سن۔ ”گہاہ وڈھدا رہا ایں؟“

”ہاں، گہاہ وڈھیا، پر پیسے نہیں بنے۔ ماڑے وقت نیں۔ کدی بندے دے ویکھن وچ اینے لوک نہیں سن آئے! ایہہ سارے کال-مارے علاقیاں توں دوڑ کے ایتھے آئے نیں۔ اینے کو پیسیاں لئی کنم کرن دا کوئی مطلب ای نہیں۔ کوبان وچ سٹھہ کوپیک ملدے نیں، ذرا سوچ! کہندے نیں، اوہ پہلاں تن جاں چار روپل، سگوں پنجواں تائیں وی دیندے ہندے سن۔“

”دیندے ہندے سن! اوہ صرف کسے روسی تے جھاتی مارن دے ای تن روپل دے دیندے ہندے سن! دس سال پہلاں میں ایسے ای طرحاں روزی کماؤندا رہا واں۔ میں کسے قزاق پنڈ وچ جاندا—میں روسی جے، لوکو!،—تے اکدم میرے دوالے بھیڑ اکٹھی ہو جاندی۔

انہیں لتاں دیاں لانگھاں بھر دا بندرگہ دے گیٹاں ول چلا گیا۔
پہرے دار اوہنوں برا-بھلا کہندا اوہدے مگر مگر ٹری گیا۔

چیلقاش ہن چنگیرے روں وچ سی۔ اوہنے اپنے دنداں وچوں
سیٹی نال کوئی دھن کڈھی، اپنے ہتھہ اپنیاں جیباں وچ پا لئے،
چال ہولی کر لئی تے سجے کھسے مذاق کرن لگا۔ اس نوں اگوں
اوهو جیہا ای جواب ملدا۔

”ذرا ویکھ، گریشا، مالک تیرا کنا خیال رکھدے نیں!، اک
پانڈی نے کہا جیہڑا کھانا کھا کے زمین تے ڈھیری ہو، آرام کر
رہا سی۔

”سیمونچ ویکھ رہا اے کہ میں ننگے پیر کسی کل اتے ای نہ
رکھہ لوں،“ چیلقاش نے جواب دتا۔

اوه دروازیاں تک آگئے۔ دو سپاہیاں نے چیلقاش نوں ٹوہیا تے
اوهنوں بازار ول نوں دھک دتا۔

اوهنے سڑک پار کیتی تے شراب دے ٹھیکے دے ساہمنے پاسے
اک تھڑے اتے جا بیٹھا۔ بندرگہ دے گیٹاں وچوں لدے ہوئے
گڈیاں دی اک قطار گڑگڑ کردی باہر آئی، جد کہ خالی گڈیاں
دی اک قطار اندر گئی، اوهناں دے گاڈی-وان اپنیاں جگہاں اتے
بیٹھے بڑھک رہے سن۔ بندرگہ وچوں آوازاں دی گرج تے دھوڑ دے
بدل اڈ رہے سن، جیہڑے چمڑی نوں کھاندے سن۔

اس پاگلاں والی گڑبڑ-چوتھہ وچکار چیلقاش اپنے پورے روں وچ
سی۔ اس رات اوہنوں چنگا مال ہتھہ لگن دی امید سی، جس مال لئی
اوهنوں بہتی کوشش نہیں سی کرنی پینی، پر بہت ہشیاری دی لوڑ
سی۔ اوهنوں یقین سی کہ ہشیاری اوہدے وچ بہت سی، تے اوہنے
آپنیاں اکھاں خوشی وچ سنگیڑ لٹیاں جدوں اوہنے دل ہی دل وچ ایہہ
سوچیا کہ بھلک نوں اوه اپنے سارے بینک-نوٹ کوں خرچ
کریگا۔ اوهنوں اپنے یار میشکے دا خیال آیا۔ اوهنوں اوہدی اج
رات بہت لوڑ سی، تے اوه سی کہ اپنی لت تڑوا کے بیٹھا سی۔ چیلقاش
آپنے آپ اتے خفا ہون لگا، ایہہ سوچدیاں کہ اوه اکلا اس کنم نال
نجنٹھہ نہیں سکیگا۔ موسم کیہو جیہا ہوویگا؟ اس نے آسمان ول نظر
دوڑائی تے پھیر بازار ول۔

اس توں چھے کو قدماء دی وتھہ اتے، اپنی پٹھہ کھنہے نال

”پسند نہیں؟“

”کون، اس طرحاں دے لوک؟ کیوں نہیں؟ گھٹو گھٹ اوہ

آزاد تاں نہیں، جو چاہوں، کر سکتے ہیں۔“

”آزادی دا تیرے لئی کی مطلب؟ توں، ایہدا مطلب، آزادی دے

مگر ایں؟“

”ہاں، کیوں نہیں؟ اپنے مالک آپ، جاؤ۔ جتھے چاہو، کرو۔

جو چاہو۔ صرف جے تسیں اپنے آپ نوں سدھے رکھے سکو، تے

تھاڈے گل وچ کوئی پتھر نہ پے جان۔ ایہنوں چھڈ کے، جاؤ، تے

سوائے رب دے تے اپنی ضمیر دے ہور کسے شے بارے وی سوچیاں

بنان مزے اڈاؤ۔“

چیلقاش نے نفرت نال تھکیا تے منہ موڑ لیا۔

”اس ویلے دا میرا حال سن لے،“ منڈا بولدا گیا۔ ”میرا پیو

چلدا ہویا بنا کجھہ چھڈیاں، میری ماں بڈھی اے، زمین سوکے

دا شکار۔ میں کی کراں؟ آخر جیناں تاں پینا ای اے، پر کس طرحاں؟

کجھہ پتہ نہیں۔ اک چنگے گھر میرا رشتہ ہو سکدا اے۔ ٹھیک

ہے۔ جے اوہ اپنی دھی نوں اوہدا حصہ دے دین تاں۔ پر نہیں،

سوہرا چنڈال ایہہ کرن نوں تیار نہیں۔ تے مینوں اوہدے لئی کمن

کرنا پویگا، تے کنا ہی چر۔ کئی سال۔ سو، ایہہ گل اے۔ صرف

جے کتے میرے ہتھہ ڈیڑھہ کو سو روبل لگ جان تاں میں ہنے جا،

اوہدے پیو ساہمنے ڈٹاں تے کہاں: ”آپنی مارفا نوں اوہدا حصہ دے

دئینگا؟ نہیں؟ نہ سہی، رب دی مہر نال پنڈ وچ اکو اوہو کڑی

نہیں۔ سو مطلب کی کہ میں بالکل آزاد ہووانگا، آپنا مالک آپ۔

ہاں۔ آں،“ منڈے نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ ”پر ہن لگدا اے کہ ہور

کوئی چارہ نہیں، سوائے اوتھے رشتہ کر لین دے۔ میں تاں سوچیا

سی کہ کوہان توں سو دو سو کما لیاوانگا تے بس، پھیر میں عزتدار

بن جاوانگا۔ پر میں اک پھٹی کوڈی نہیں کما سکيا۔ ہن مینوں

مزارع ای بننا پویگا۔ کدی وی میرے کول آپنا کھیت نہیں ہوویگا۔

سو ایہہ نے گلاں! ہا۔ھا!،“

منڈا سیج مچ ای اس آدمی دا جوائی بننا نہیں سی چاہوندا۔

اوہدا منہ وی اداسی نال جھوں گیا سی۔ اوہ زمین اتے بیٹھا بیٹھا

پاسے مارن لگا۔

اوه مینوں چونڈھیاں وڈھدے، انگلاں کھوبھدے، هو۔ هو۔ ها۔ ها،
تے تن روہل دے دیندے۔ کھانا پینا نال وادھو دا، تے رھی جا جنناں
چر چاہیں!،

پہلاں تاں اوھدے گول منہہ اتے اجنبھے۔ بھریا اس ول عزت کرو
اظہار آیا تے اوھدا منہہ کھلے دا کھلہا رہ گیا، پر جدوں اوھنوں
پتہ لگا کہ چیلقاش اوھنوں الو بنا رہا ھے تاں اوھنے آپنا منہہ میٹ
لیا، تے پھیر کھڑکھڑا کے ھس پیا۔ چیلقاش نے آپنا منہہ سدھا رکھیا،
آپنی مسکان آپنیاں مچھان وچ لکا لئی۔

”عجیب شے این توں، انج گل کردیں جویں سبھہ سچ ھووے،
تے میں سنی جانا تے یقین کری جانا۔ نہیں، سونہہ رب دی، پہلاں
تاں اوٹھے...“

”نہ، تے کی؟ میں ایہو ای تے کہہ رہا واں کہ پہلاں اوٹھے...“
”ٹھہر تاں سہی!، منڈے نے ہتھہ مار دیاں کہا۔“ توں
سوچی این؟ کہ درزی؟ توں کی این؟،

”میں کی ھاں؟،“ چیلقاش نے مڑ کے پچھیا تے رتا کو سوچ
کے بولیا، ”میں ماچھی...“

”ماچھی؟ او توں! تاں پھیر مچھیاں پھڑدا ہندا این؟،“
”مچھیاں کیوں؟ ایتھوں دے ماچھی صرف مچھیاں ای نہیں
پھڑدے۔ زیادہ کر کے اوه موٹیاں دیاں لاشاں، پرانے لنگر، ڈیاں
بیڑیاں پھڑدے نیں۔ ایہو جیہیاں چیزاں دے پھڑن لئی خاص قسم
دے کنڈے ہندے نیں۔“

”جھوٹھہ بول رہا این، پھر!.. توں کتے اوھناں ماچھیاں وچوں
تاں نہیں جیہڑے گایا کردے نیں:

”سکے کنڈھیاں اتے

اسیں سیٹے جال،

جان جتھے در ھووے کھلا

جان پیا ھووے پھیر مال!،“

”کدی ایہو جیہا ماچھی ملیا ای؟،“ منڈے نوں پرکھدیاں
نظراں نال ویکھدیاں تے مسکراؤندیاں چیلقاش نے پچھیا۔
”نہیں، پر میں اوھناں بارے سنیا ھویا اے۔“

”کس طرحاں دا کی؟ جس طرحاں دا وی میں تینوں دیواں -
 مچھیاں پھڑن چلانگے - توں چپو چلائینگا -“
 ”اوہ، ایہہ تاں میں کرن نوں تیار آں، آخر کنہ تاں کرنا ای
 اے۔ پر توں کتے مینوں کسے مصیبت وچ ای نہ پھسا دیویں -
 توں عجیب و غریب بندا ایں، تیرا کی پتہ؟“
 چیلقاش دا جویں دل جلن لگا۔

”توں ایویں نہ اوہناں گلاں بارے بکی جاہ جیہڑیاں تیری کھوڑی
 وچ نہیں پیندیاں،“ اوہ ٹھنڈے انداز وچ بولیا۔ ”میں اک جڑانگا
 کراری کراری تیری کھوڑی اتے تے پھیر بھاویں اس وچ چائن ہووے۔“
 اوہ تھڑے توں چھال مار کے کھڑا ہو گیا، اوہدیاں اکھاں
 چمک رہیاں سن، کھبے ہتھ نال اوہ مچھہ نوں تا دے رہا سی،
 تے سبجے ہتھ نوں اوہنے سخت تے ابھریاں رگاں والے مکے وچ وٹیا
 ہویا سی۔

منڈا ڈر گیا۔ اس نے تیز تیز آس۔ پاس نظر ماری تے پھیر،
 گھبراہٹ وچ اکھاں جھمکدا ہویا، اوہ وی بھڑک کے اٹھ کھلوتا۔
 دونوں جنے چپچاپ اک دوجے نوں آپنیاں اکھاں نال ناپدے
 ہوئے اتھے کھڑے رہے۔

”اچھا؟“ چیلقاش کرخت ڈھنگ نال بولیا۔ اوہ اندروں کھول
 رہا سی، اس بے عزتی نال اوہدا انگ انگ پھرکن لگ پیا سی جیہڑی
 اس ڈھگے نے اوہدی کیتی سی، جس نوں ایہہ ہن تائیں گھناؤنی
 چیز سمجھدا رہا سی، پر جس نوں ہن اوہ آپنی ساری روح نال نفرت
 کردا سی کیونکہ اس دیاں اکھاں اینیاں صاف نیلیاں سن، اوہدا منہ
 اینا صحتمند تے سنولایا ہویا سی، اس دیاں باہواں نکیاں پر مضبوط
 سن، کیونکہ اوہدا کوئی اپنا پنڈ وی سی، تے اتھے اک گھر وی سی،
 تے کسے رجے۔ پجے کسان دا جوائی بن دی اس ساہمنے پیشکش
 وی سی، اوہ اس دے ساری ماضی تے ساری مستقبل دی زندگی کر کے
 اوہنوں نفرت کردا سی، پر سبھہ توں زیادہ نفرت اوہ اوہنوں اس کر کے
 کردا سی کہ اوہ، جیہڑا کہ چیلقاش دے مقابلے اتے اک بچہ جیہا
 سی، آزادی نوں پیارن دی ہنمت کردا سی جس دی نہ اوہ قدر جاندا سی،
 نہ ای جس دی اوہنوں لوڑ سی۔ ایہہ پتہ لگنا ہمیشہ ای بے سوادہ
 گل ہندی اے کہ اوہ آدسی، جس نوں تسیں آپنے نالوں نیواں تے

”تو ہن کدھر نوں جا رہی؟“، چیلقاش نے پچھیا۔

”گھر نوں — ہور کدھر نوں؟“

”مینوں ایہدا کی پتہ، ہو سکدا اے، توں ترکی ہی نہ چلیا

ہوویں...“

”تو۔ر۔کی!، منڈا کہہ اٹھیا۔ ”کیہڑا ایماندار عیسائی کدی
ترکی جائیگا؟ کیا گل کیتی او۔“

”توں ہیں ای الو،“ چیلقاش بڑبڑایا تے مڑ کے منہ موڑ
لیا۔ تاں وی اس نروئے پینڈو منڈے نے اوہدے اندر کجھ جگا
دتا سی...

اوہدے اندر دھند جیہا بے چینی دا احساس ھولی ھولی شکل
اختیار کردا جا رہا سی تے ایہہ گل اوہنوں اس کنم اپر دھیان مرکوز
کرن تے اس بارے سوچن وچ خلل پاؤندی سی، جیہڑا کنم اس رات
ضرور کرنا سی۔

چیلقاش دے لفظاں نوں بھیڑا مناؤندیاں منڈا اپنے آپ وچ بڑبڑایا
تے ٹیڈھیاں نظراں نال اس آوارہ آدمی ول ویکھن لگا۔ اوہنے ھاسو۔
ہینے ڈھنگ نال گلہاں پھلائیاں ھوئیاں سن، بلہہ لمکائے ھوئے سن،
تے آپنیاں سنگیڑیاں ھوئیاں اکھاں نوں کاهلی کاهلی جھمک رہا سی۔
صاف سی کہ اوہنوں امید نہیں سی کہ اس مچھاں والے آوارہ لیراں۔
لدے نال اوہدی گل بات اپنی جلدی تے اپنی غیرتسلی بخش جیہے
ڈھنگ نال مک جاویگی۔

لیراں لتھے نے اس ول ہور دھیان نہ دتا۔ اوہدا دھیان کسے
ہور پاسے لگا ھویا سی۔ جد کہ اوہ اپنے آپ وچ سیٹیاں ماردا تے
گندے انگوٹھے نال تال دیندا ھویا اتھے تھڑے اتے بیٹھا سی۔
منڈا اس نال حساب برابر کرنا چاھوندا سی۔

”او، ماچھی! اکثر دور چلدے ہندے نیں؟“، اوہنے گل شروع
کیتی، پر اسے ویلے ماچھی نے اکدم اوہدے ول منہ کیتا تے اوہنوں
پچھن لگا:

”سن، بچونگڑے! اج رات میرے نال کنم کرنا چاھوندا این؟
جلدی بول!“

”کس طرحاں دا کنم؟“، منڈے نے بے یقینی جیہی | وچ
پچھیا۔

جد میلے، دھوئیں نال دھوانکھے ہوئے شرابخانے وچ داخل
 ہندیاں، چیلقاش کاؤنٹر تک گیا تے نت دے گھک والے عام انداز
 وچ وودکا دی اک بوتل، بند۔گوبھی دے شوربے، بھجے ماس تے چاہ
 دا آرڈر دتا۔ چیزاں مڑ گناؤندیاں چیلقاش نے نال ای کہا: ”سبھہ
 ادھار،“ جس دے جواب وچ شرابخانے والے نے ہاں وچ سر ہلایا۔
 اس گل نے گوریلا دے من وچ اپنے مالک لئی اکدم احترام پیدا کر
 دتا، جیہڑا آپنی بھیڑی دکھ دے باوجود، ضرور ہی مشہور سی تے
 اس اتے بھروسہ کیتا جاندا سی۔

”ہن اسیں کجھہ کھانوانگے تے نالے گل نیڑانگے، توں اتھے
 بیٹھہ تے میں ذرا اتھوں نیڑے ای کتوں ہو آواں۔“
 تے اوہ باہر چلا گیا۔ گوریلا نے آسے۔پاسے ویکھیا۔ شرابخانہ
 اک بھورے وچ سی؛ ایہہ ہنیرا تے سلہا سی، تے وودکا، تمباکو دے
 دھوئیں، لک تے کسے ہور اینی ہی تیز چیز دی دم گھٹویں بو نال
 بھریا پیا سی۔ لک تے کولے دی دھوڑ وچ لت۔پت، لال داڑھی والا
 جہازیاں دے کپڑے پھنی اک بندا اپنے ساہمنے ڈٹھی میز اتے ڈٹھا
 پیا سی۔ ہچکیاں دے درمیان اوہ کوئی گیت گنگنا رہا سی، جیہڑا لفظاں
 دے ٹوٹیاں نوں ملا کے بنایا ہویا سی، جیہڑے اک گھڑی سارے
 گلے توں دھن دیندے سن تے دے جے پل ہوٹھاں توں۔ ظاہر سی کہ
 اوہ روسی نہیں سی۔

اوهدے پچھلے پاسے دو مولداوی عورتاں سن؛ سانولیاں، کالے
 والوں والیاں، لیراں پائیاں ہوئیاں، اوہ وی چیں۔چیں کر کے کوئی
 شرابی جیہا گیت گا رہیاں سن۔

پرچھاویاں وچوں ہور وی پیکر وکھائی دیندے سن، سارے
 دے سارے رولا پاؤندے ہوئے، بیچین، مندے حال، شرابی ہوئے ہوئے...
 گوریلا نوں تاں ہول پین لگے۔ اوہ چاہوندا سی کہ مالک چھیتی
 آجاوے! شرابخانے دیاں آوازاں مل کے اکو آواز بنیاں ہوئیاں
 سن، تے انج لگدا سی کہ جویں اس پتھر دے ٹوٹے وچوں نکلن دا راستہ
 لبھن دی فضول کوشش کردا ہویا کوئی وڈا سارا بہہ۔جیہا جانور
 گرج رہا ہووے۔ گوریلا نوں کجھہ نشہ اپنے جسم وچ رچدا لگا،
 جس نال اوهدا سر چکراؤن لگا تے ڈراؤنے تجسس نال شرابخانے وچ
 گھنمدیاں ہوئیاں اوہدیاں اکھاں دھندلا گئیاں۔

بھیڑا سمجھدے ہو، بالکل اوھناں ای چیزاں نوں پسند جاں نفرت کردا ہے، جنھاں نوں تسیں کردے ہو، تے اس طرحاں اوہ تہاڈے نال ملدا ھندا اے۔

منڈے نے چیلقاش ول ویکھیا تے پچھان گیا کہ ایہہ بندا مالک بنن دیاں صفتاں رکھدا اے۔

”مینوں کی عذر ہو سکدا اے،، اوہ بولیا۔ ”آخر میں کنم ای تان لبھدا پھر دا واں۔ کی فرق پیندا اے، میں تیرے لئی کنم کران جاں کسے ہور لئی۔ میں تان ایہہ صرف اس لئی کہا سی کہ... خیر، توں کوئی بہت محنتی قسم دا بندا نہیں دسدا۔ توں اینیاں... لیراں جیہیاں پائیاں ہوئیاں نیں۔ پر مینوں پتہ اے کہ ایہہ گل کسے نال وی واپر سکدی اے۔ ایمان نال، میں بھلا پہلاں کدی شرابی نہیں ویکھے؟ کنے سارے! کئی تان تیرے نالوں وی بھڑی حالت وچ۔“

”چل ٹھیک اے، ٹھیک اے۔ توں رضامند این؟،“ چیلقاش نے ذرا کو نرم ھندیاں مڑ پچھیا۔

”رضامند ھاں! خوشی نال! دس کی دیوینگا؟،“

”میرے نال تان جیسا کام ویسا دام۔ جنان کنم ہو گیا۔ ہو سکدا اے، تینوں پنج روپل ای ملن، سمجھیا این؟،“ ھن جد کہ گل پسیاں دی چل رہی سی تان کسان منڈا ٹھیک ٹھیک پتہ کرنا چاھوندا سی، تے اس بندے توں وی کجھہ ٹھیک ٹھیک دسن دی منگ کردا سی جس نے اس نوں کنم دینا سی۔ اک واری پھیر اوھدے من وچ شک تے ڈر پیدا ہو گئے۔

”ایہہ مینوں نہیں پگن لگا، بھاؤ!،“

چیلقاش نے آپنا ہتھہ کھیڈیا۔

”چل، ھن ایہدے بارے گلاں چھڈ۔ چل، پہلاں شراب خانے

چلئے۔“

تے اوہ گلی وچ نال نال ٹرن لگے، چیلقاش آپنیاں مچھان نوں مالکاں وانگ تا دے رہا سی، تے منڈا اوھدے ہیٹھاں کنم کرن لئی پوری طرحاں تیار پر پوری طرحاں ڈر تے بے بھروسگی دی حالت وچ سی۔

”تیرا ناں کی اے؟،“ چیلقاش نے پچھیا۔

”گوریلا،“ منڈے نے جواب دتا۔

اوهنوں ويڪهن لڳا۔ اوهنوں آڀنن ساھمنن اڇيها آدمي بيٺا دسدا سي جس دي قسمت اوهدي بگھياڙ والي هتھان وچ سي۔ چيلقاش سمجھدا سي كه اوه اس بندے نال جو چاهي ڪر سڪدا هي۔ اوه اوهنوں آڀنن هتھ وچ تاش دے پتن وانگوں مروڙ سڪدا هي، جاں اوه اس دي ٿوس ڪسان زندگي ول پرتن وچ مدد ڪر سڪدا هي۔ اس اپر آڀني طاقت نون جاندا هويا اوه سوچن لڳا كه اس منڏے نون اس پيالے وچون پينا ڪدي نهين سي ملنا چاهيدا، جيھڙا پيالہ قسمت نر اوهنوں، چيلقاش نون دتا سي۔ اوهنوں منڏے اتے رشڪ وي آ رها سي تے ترس وي، اوه اوهنوں نفرت ڪردا سي، تان وي اوهنوں ايھ سوچ ڪے افسوس هندا سي كه هو سڪدا اے، اوه هورنان هتھان وچ جا ڏگدا، جيھڙے اس دے آڀنن هتھان نالون ڪوئي چنگي نهين سن۔ آخر، چيلقاش دے وڪھو۔ وڪھرے احساس مل ڪے اڪو احساس بن گئے، جيھڙا كه بزرگانه وي سي تے عملي وي۔ اس نون منڏے اتے ترس وي آوندا سي تے اس دي لوڙ وي۔ سو اوهنن گوريلا نون ڪچھاں هيٺھون هتھ پا چڪيا تے آڀنن گوڏے نال ماڙے ماڙے دھڪے لاوندا هويا، اوهنوں شراب خانے دے ويھڙے وچ لے گيا، تے لکڙياں دے ڏھير دي چھاں وچ جا لٽايا۔ آپ اوه اس دے ڪول بهه گيا تے پائپ پين لڳ پيا۔ گوريلا نر ڪجهه پاسے مارے، ذرا ڪو هو۔ هاں ڪيتي، تے گھوک سون گيا۔

۲

”تيار اين؟“ چيلقاش نر گوريلا نون هولي جيھي پچھيا جيھڙا چيوآں نون ڪجهه ڪر رها سي۔
 ”اڪ منٺ وچ چيو پھساؤن والا ڪنڌا ذرا ڏھلا اے۔ چيو نال ذرا ٿھوڪ لوا؟“

”نهين، نهين۔ ذرا آواز نهين ڪرني۔ آڀنن هتھان نال اي ايھنوں زور نال دبا دے، آپے ٽڪانے بيٺھ جائیگا۔“
 اوه دونويں چپچاپ اڪ بيڙي نال رجھي هونے سن جيھڙي بادبانان والياں لدو بيڙياں وچون، جنھاں اپر بلوط دي لکڙي لدی هونے سي، تے وڏياں وڏياں ترڪ فيلوڪا بيڙياں وچون، جنھاں وچ ڪھجور،

آخر چیلقاش واپس آ گیا تے دوہاں نے کھانا تے پینا تے گلاس کرنیاں شروع کر دتیاں۔ وودکا دا تیجا گلاس لین پچھوں گاوریلا نوں چڑھ گئی۔ اوہ خوش خوش محسوس کرن لگا تے آپنے شہزادیاں ورگے مالک نوں کجھہ چنگا چنگا کہنا چاہوندا سی جس نے اوہنوں ایناں چنگا کھانا کھوایا سی۔ پر پتہ نہیں کیوں، جیہڑے لفظ اوہدے گلے تائیں آوندے سن، اوہ زبان توں نہیں سن نکلدے، اکدم موٹے موٹے تے بے قابو جیہے ہو جاندے سن۔

چیلقاش نے نواجویں جیہی مسکراہٹ نال اس ول ویکھیا۔
 ”بس، چڑھ گئی؟ ہٹ، پھوسڑ! پنچ گلاسیاں نال ای! توں کنم کداں کریں گا؟“

”او یار!، گاوریلا اکھڑیا ہویا بولیا۔ ”توں ڈر نہ۔ میں تینوں کر کے وکھاوانگا۔ آ پہلاں تیرا منہہ چنماں، ہیں؟“
 ”چل، چل، رہن دے۔ آہ، لے اک ہور۔“

گاوریلا پیندا گیا، اتھوں تک کہ آخر اوہ اجیہے نکتے اتے پیج گیا کہ اوہنوں آپنے دوالے بڑے تال نال لہراں وچ سبھہ کجھہ ہیٹھاں اپر ہندا لگدا سی۔ ایہہ سارا کجھہ تنگ کرن والا سی تے اوہدا جی خراب کر رہا سی۔ اوہدا منہہ بے وقوفاں والے ڈھنگ نال سنجیدہ بنیا ہویا سی۔ جدوں وی اوہ کجھہ کہن دا حیلہ کردا، اس دے بلہہ ہساؤنے ڈھنگ نال اک دوجے نال وجدے تے کجھہ بڑبڑا دیندے۔ چیلقاش اس ول اک ٹک ویکھدا ہویا آپنیاں مچھاں نوں سروڑے دے رہا سی تے سنجیدہ مسکراہٹ سٹ رہا سی۔ جد کہ اوہدا دھیان کسے ہور شے ول لگا ہویا سی۔

تے شراب خانہ اوسے طرحاں شرابیاں دے رولے نال گرج رہا سی۔ لال والاں والا جہازی آپنیاں باہواں سیز اتے جوڑ کے گھوک ستاپیا سی۔
 ”چل ہن چلے،“ چیلقاش اٹھدا ہویا بولیا۔

گاوریلا نے اٹھن دی کوشش کیتی، پر نہ اٹھ سکیا تے وڈی ساری گالہہ کڈھہ کے مورکھاں وانگوں ہس پیا، جس طرحاں شرابی ہسدے ہندے نیں۔

”ایہہ تے گیا!،“ چیلقاش مڑ کے بیٹھدا ہویا بڑبڑایا۔
 گاوریلا ہسی گیا تے دھندلیاں اکھاں نال آپنے مالک ول ویکھی گیا، جد کہ چیلقاش اک ٹک، تیز تے فکر مند نظراں نال

تیزی نال تے بے آواز بیڑی اگے ودھدی گئی۔ اکدم ایہہ اوہناں نوں پار کر گئی تے سمندر — طاقت والا، اتہاہ سمندر — دور گوڑھے نیلے دومیل تائیں پسریا ہویا سی، جتھوں بدلاں دے پہاڑ اٹھ کے آسمان ول جا رہے سن — وینگنی تے سلیٹی رنگ دے بدل، کناریاں توں روں ورگے تے پیلے؛ سمندر دا پانی ہرا جیہا؛ اجیہیاں اداسی بھریاں، سکے ورگیاں گھٹاواں، جیہڑیاں کالے تے غمگین پرچھانویں سٹ رہیاں سن۔ بدل ھولی ھولی آسمان ول ٹرے جا رہے سن، کدی اک دوجے دے نال جا رلدے، روپ تے رنگ مل کے اک-مک ھو جاندے، اک دوجے نوں ھڑپ کر لیندے، تے اگلے پل نویں شکل اختیار کر کے پھر آظاہر ھندے، سنجیدہ ڈھنگ نال شاندار۔ ایہناں بیجان شکلاں دی دھیمی حرکت وچ کجھہ مارو جیہا سی۔ انج لگدا سی جویں سمندر دے کنارے! اتے اوہناں دی بے انت گنتی اکٹھی ھوئی ھوئی سی، تے جویں کہ اوہ ہمیشہ ہمیشہ آسمان وچوں لنگھدے رھن گے، اپنی اس فوری خواہش توں ترک کردے ھوئے، کہ آسمان نوں آپنیاں لکھاں سنہری اکھاں، اوہناں بہہ-رنگے ستاریاں، نال، ھیٹھاں انگھلاؤندے سمندر ول نہیں ویکھن دین گے، جیہڑے ستارے کہ اپر ابدی طرحاں نال تے سنجیدہ لشک دیندے ھوئے لٹکے ھوئے سن، تے آدمیاں دے دلاں وچ، جنھاں لئی اوہناں دی پاک چمک اک قیمتی شے سی، اچیاں امیدان جگاؤندے سن۔

”سمندر چنگا اے نا؟“، چیلقاش نے پچھیا۔

”چنگا اے! صرف مینوں ذرا ڈر لگدا اے،“ زور نال تے سانویں طرحاں چپو ماردا ھویا گوریلا بولیا۔ چپو وجن نال پانی وچ اک مدھم جیہی ٹنکار تے تھپک پیدا ھندی، تے اجے وی اوہ ھلکی جیہی نیلی لو دے رہا سی۔

”ڈردا ایں! ھٹ پاگل،“ مذاق اڈاؤندیاں چیلقاش بولیا۔

اوہ، چور، سمندر نوں پیار کردا سی۔ اوہدا ندھڑک، بے چین سبھا، ہمیشہ نویں تاثر دا پیاسا، ایہدے ھنیریاں پساراں بارے قیاس کرنوں کدی نہیں سی اکیا، جیہڑے حدوں باہر آزاد تے اتہاہ سن۔ تے جس چیز نوں اوہ پیار کردا سی، اس دے حسن بارے سوال دا اس طرحاں دا جواب سننا اس لئی ھتک والی گل سی۔ بیڑی دے پچھلے پاسے بیٹھا، اوہ اپنے پتوار نال پانی نوں چیری جا رہا سی تے

صندل تے موٹیاں موٹیاں سرو دیاں گیلیاں لدیاں ہوئیاں سن، اک دے مگر بجھی ہوئی سی۔

رات ہنیری سی، پاٹے بدلاں دے وڈے وڈے ٹوٹے آسمان وچ تردے جا رہے سن، سمندر ٹکيا تے کالا تے تیل وانگوں بھارا سی۔ اس وچوں سلمی جیہی لونی مہک آ رہی سی، تے ایہہ کنڈھے نال جاں بیڑیاں دے پاسیاں تے وچ کے مدھم جیہیاں آوازاں پیدا کر رہا سی۔ تے اس اتے چیلقاش دی بیڑی ذرا ذرا ڈول رہی سی۔ کنڈھے توں کجھہ دور، آسمان دے پس منظر وچ جہازاں دے کالے ہولے ویکھے جا سکدے سن۔ اوہناں دے مستولاں اتے رنگ برنگیاں بتیاں لگیاں ہوئیاں سن۔ ایہناں بتیاں دا پرچھاناں سمندر وچ پیندا سی، تے ایہہ انگنت پیلے چٹاخان نال بھریا ہویا سی، جیہڑے کالی مخمل دی پچھوکر وچ تھرکدے ہوئے بڑے سوہنے لگدے سن۔ سمندر اسے طرحاں گھوک ستا پیا سی، جس طرحاں دھاڑی دے کنم پچھوں تھکیا کوئی مزدور سوندا اے۔

”چل چلے،“ گوریلا نے چیواں نوں پانی وچ ٹھہلدیاں کہا۔
 ”چل،“ چیلقاش رخ بدلتی والا پتوار زور زور دی چلا کے بیڑی نوں لدو جہازاں وچلیاں پانی دیاں گلیاں وچوں لنگھا رہا سی۔ ایہہ پانی اتے تیزی نال جا رہی سی۔ جتھے وی چپو پیندے، پانی نیلی جیہی ہلکی لشک ماردا تے بیڑی دے پچھے پچھے وی جویں ہلکی ہلکی چاننی پٹی بندی جا رہی سی۔
 ”تیرے سر دا کی حال ہے؟ اجے وی دکھدا اے؟“ چیلقاش نے پیار نال پچھیا۔

”بری طرحاں۔ سکے وانگوں بھارا اے۔ ہن میں اس نوں گلا کردا ہاں۔“

”کاہدے لئی؟ آپنے اندروں گلا کر، ذرا چھیتی فرق پویگا،“ چیلقاش نے کہا تے اک بوتل اس ول ودھائی۔

”حد ہو گئی، ایمان نال...“

کجھہ گڑ۔ گڑ دی ہلکی جیہی آواز آئی۔

”کیوں، خوش ایں؟ بہت اے، بس کر!“، چیلقاش نے اوہنوں

روکیا۔

اک واری پھیر دوجیاں بیڑیاں دے وچوں دی راہ بناؤندی ہوئی

”ٹھیک طرحاں نال!“

چیلقاش بیڑی دا رخ صحیح رکھن والا پتوار چھڈے بنا ادھا کو اٹھیا تے آپنیاں ٹھنڈیاں اکھاں گوریلا دے پیلے پئے منہہ اتے گڈ دتیاں۔ اگے نوں جھکیا ہویا اتھے کھڑا اوہ جھپٹ مارن لئی تیار بلی وانگوں لگدا سی، اوہدے دند کریچن دی آواز سنی جا سکدی سی، تے ڈر نال ہڈیاں دے کڑکن دی آواز وی۔

”کون چیک رہا اے؟“ سمندر ولوں کرڑی آواز وچ کسے نے پچھیا۔

”چپو چلا، ہراسی، چپو چلا!.. شور نہ کر!.. میں تینوں جانوں مار دیانگا، کتے!.. چل، چپو چلا! اک، دو! توں آواز کڈھہ سہی، تیرے ٹوٹے ٹوٹے نہ کر دتے تاں!“، چیلقاش دبی آواز وچ بولیا۔

”ہے پاک دوشیزہ، یسوع مسیح دی ماں!“، ڈر نال تے زور لاؤن کرکے کنبدا ہویا گوریلا بڑبڑایا۔

بیڑی چکر کھا کے مڑی تے بندرگاہ ول پچھے چلی گئی جتھے جہازاں دیاں بتیاں نے رنگین روشنیاں دے جھنڈ بنائے ہوئے سن تے اوہناں دے بادبان صاف دکھائی دیندے سن۔

”ہے! کون چیک رہا اے؟“، اک وار پھر کسے دی آواز آئی پر ہن ایہہ پہلاں والی آواز نالوں دوروں سی۔ چیلقاش بے فکر ہو گیا۔

”توں آپسے ای جیکی جانا ایں!“، اوہ ادھر نوں منہہ کر کے بولیا، پھر گوریلا ول مڑیا جیہڑا اجے وی دعاواں بڑبڑائی جا رہا سی۔

”توں نصیبیاں والا ایں، کا کا۔ جے ایہہ شیطان ساڈا پچھا کردے تاں تیرے وال کنم ہو گیا سی۔ سبھہ توں پہلاں میں تینوں مچھیاں دا کھانا بنن لئی سٹ دینا سی۔“

ایہہ ویکھدا کہ چیلقاش ٹھنڈا ہو گیا اے تے ہن چنگے روں وچ ہے، کنبدا ہویا گوریلا اوہدے ترلے کڈھن لگا۔

”مینوں جان دے؟ سونہہ رب دی، مینوں جان دے۔ مینوں کتے اتار دے۔ ہائے... اوئے... ہائے! میں تاں کڑکی وچ پھس گیاں! رب دے واسطے مینوں جان دے! میرے کولوں توں کی لینا اے؟ میں ایہہ نہیں کر سکدا۔ میں ایہو جیسے کنم وچ کدی نہیں پیا۔“

اڈول اگے ول ویکھی جا رہا سی؛ اس مخملی سطح اپروں دی دور دراڈے جان دی خواہش نے اوہنوں ملیا ہویا سی۔

جدوں وی اوہ سمندر دی سطح اتے ہندا، ہمیشہ اوہدے اندر نگھے، وسیع جذبات پیدا ہندے۔ ایہہ اوہدے سارے وجود نوں بھر دیندے، تے روزانہ زندگی دا گھٹیاپن اس وچوں کڈھہ ماردے۔ اوہ اس نوں چنگا سمجھدا سی تے لہراں دے وچکار کھلی ہوا وچ اپنے آپ نوں چنگیرا آدمی ویکھنا چنگا لگدا سی، جتھے زندگی بارے سوچاں اپنی تلخی گوا بیٹھدیاں نیں تے زندگی خود اپنی قیمت گوا بیٹھدی اے۔ رات نوں انگھلاؤندے سمندر دا ہلکا جیہا ساہ پانیاں دے اپروں اڈول ہلکا ہلکا شور بکھیر رہا سی، تے ایہہ کلاوے وچ نہ آؤن والی آواز انسان دے دل وچ چین بھر دیندی ہے، اوہدیاں بھیڑیاں آرزواں نوں دھک کے باہر کڈھہ دیندی ہے، تے عظیم سچیاں نوں جنم دیندی ہے۔

”مجھیاں پھڑن دا سامان کتھے وے؟“ گوریلا نے فکرمندی نال بیڑی اندر جھاکدیاں ہوئیاں اکدم پچھیا۔
چیلقاش تربھک گیا۔

”مجھیاں پھڑن دا سامان؟ میرے کول پچھے۔“

اوہ اس بچے جیسے کول جھوٹھہ نہیں سی بولنا چاہوندا تے اوہنوں افسوس ہویا کہ اس منڈے نے اپنے اکو سوال نال اوہدیاں سوچاں تے جذبات وچ خلل پا چھڈیا سی۔ اوہنوں غصہ آ رہا سی۔ اک واری پھیر اوہنوں سنگھہ وچ تے چھاتی وچ اگ جیہی دا احساس ہون لگا تے اوہ کرخت تے معنی-خیز آواز وچ گوریلا نوں کہن لگا:

”سن، جتھے ہیں، بیٹھا روہ، تے اپنے کنم نال غرض رکھہ۔ میں تینوں چپو مارن لئی لیاندا اے، سو توں چپو ماری جا۔ تے جے توں زبان نال لٹر-لٹر کیتی تاں ماڑی گل ہوویگی۔ سمجھیا؟“

بیڑی ماڑے جیسے دھکے نال رک گئی، چپو پانی اتے پئے تے ہلن لگے۔ گوریلا بیچینی وچ اپنی تھان اتے پاسے مارن لگا۔
”چپو مار۔“

کاٹویں گاہل ہوا وچ گونج گئی۔ گوریلا نے چپو سانہے تے بیڑی، جوبں ڈری ہووے، تیز گھبرائے ہوئے جھٹکیاں نال اگے ودھن لگی، جس نال پانی تھپ-تھپ کرن لگ پیا۔

لہراں دی انگھلاؤندی تھپ-تھپ مایوسی بھری تے ڈراؤنی سی۔
پر ہن اوہ بندرگہ اتے سن۔ پتھر دی کندھہ دے دوجے پاسیوں
انسانی آوازاں آ رہیاں سن۔ گاؤں دیاں، سیٹیاں وجاؤں دیاں تے پانی
دی تھپ-تھپ دیاں۔

”ٹھہر جا،، چیلقاش دبی آواز وچ بولیا۔ ”چپو چھڈ دے۔
کندھہ نوں پھڑ کے ہتھان نال دھک۔ آواز نہ کر، بدعاش!،،
گوریلا تلکویں پتھراں دی کندھہ نوں پھڑ پھڑ کے بیڑی
نوں اگے لجان لگا۔ بیڑی بنا آواز کیتیاں اگے ودھہ رہی سی، پتھراں
اُپر جمی چیکنی مٹی بیڑی دے وجن دی آواز نوں ختم کر دیندی۔
”ٹھہر جا، چپو مینوں پھڑا دے، مینوں دے، میں کہہ اے۔
تیرا پاسپورٹ کتھے اے؟ تیرے جھولے وچ؟ اوہ وی لیا۔ چھیتی کر۔
ایہہ اس لئی، کہ کتے نوں نٹھہ نہ جاویں، پیارے دوست۔ ہن ایہدا
کوئی ڈر نہیں۔ چپوآں توں بنا توں نٹھہ سکدا سیں، پر آپنے پاسپورٹ
توں بنا نہیں۔ اتھے اڈیک۔ تے خیال رکھیں، جسے توں ذرا وی
آواز کڈھی، تان تینوں سمندر دی تہہ وچوں وی لبھہ لیاوانگا۔،،
تے پھیر آپنے ہتھان نال آپنے آپ نوں اتانہہ کھچدا ہویا،
چیلقاش کندھہ توں پار ہو گیا۔

ایہہ سارا کجھہ اپنی چھیتی ہویا کہ گوریلا دا منہہ کھلے
دا کھلہا ہی رہ گیا۔ تے پھیر اس دے دل اتے بوجھہ، تے اس پتلے
جیہے مچھان والے چور ولوں پیدا کیتا سارا ڈر انج لہہ گیا، جویں
کوئی کپڑا لہہ جاندا ہے۔ ہن اوہ دوڑ جاویگا۔ آزادی نال ساہ
لیندیاں اوہنے آسے-پاسے نظر ماری۔ اس دے کھبے پاسے بنا مستولان
دے اک جہاز دی وکھی سی، اک طرحاں دا وڈا سارا تابوت، خالی
تے چھٹڑ چھڈیا ہویا۔ ہر وار جدوں لہراں اس نال ٹکردیاں، تان
اس وچوں اک کھوکھلی جیہی آواز نکلدی، جیہڑی کراہٹ وی ہو
سکدی سی۔ کھبے پاسے چیکنی مٹی نال ڈھکی پشتے دی کندھہ سی،
جویں ٹھنڈا بھاری سپ سمندر دے اندر تک پھیلیا ہووے۔ اس دے
پچھلے پاسے ہور کالے پیکر منڈلا رہے سن، جد کہ اگلے پاسے، کندھہ
تے تابوت وچلی خالی تھان وچ اوہنوں خاموش، خالی سمندر نظریں
آیا، جس اتے کالے بدل چھائے ہوئے سن۔ سوچیں ڈوبے، دھڑویل دے
دھڑویل، اوہ ہولی ہولی آسمان دے آر-پار جا رہے سن، ہنیرے

ایہہ پہلی وار اے۔ ہائے ربا، میرے بچن دا تاں ہن کوئی راہ نہیں
 رہا۔ توں میرے نال انج کیوں کیتا اے؟ ایہہ گناہ اے۔ توں
 ایہدا آپنی روح نال حساب تارینگا۔ اف، کیسا کم اے!،
 ”کنم؟“، چیلقاش نے کرخت طرحاں نال پچھیا۔ ”اچھا؟ کیہو
 جیہا کنم؟“

منڈے دا ڈر نال کنبنا اوہنوں خوشی دے رہا سی تے اوہ منڈے
 بارے تے اس گل بارے سوچ کے دل وچ خوش ہو رہا سی کہ اوہ،
 آپ، چیلقاش، کنا بھیانک بندا اے۔

”ساڑا کنم اے ویر! رب دے واسطے مینوں جان دے۔ میری
 تینوں کی لوڑ؟ چل آ بھلا آدمی بن...“

”منہ بند کر! جے تیری مینوں لوڑ نہ ہندی تاں میں تینوں
 لیاؤندا ای کیوں، سمجھیا؟ سو بکواس بند کر۔“
 ”اف، ربا،“ گوریلا بڑبڑایا۔

”بند کر بڑبڑ،“ چیلقاش نے اوہنوں ٹوکیا۔

پر گوریلا ہن اپنے آپ نوں ہور قابو وچ نہیں سی رکھ سکدا؛
 اوہ ہولی ہولی سڑسڑ کردا، روندنا، کھنگھدا، سوں-سوں کردا، پاسے
 ماردنا، مایوسی توں پیدا ہوئی طاقت نال زور زور دی چپو ماری جا
 رہا سی۔ اک واری پھیر اوہناں نے اپنے آلے-دوالے جہازاں دے
 کالے ہیولے ویکھے۔ پانی دیاں تنگ گلیاں دے وچوں موڑ کڈھدی
 اوہناں دی پیڑی اوہناں وچ غائب ہو گئی۔

”اوئے! سن! خبردار جے کسے چیز بارے کسے طرحاں دا سوال
 پچھیا، منہ بند رکھ جے حیاتی لوڑیدی اے تاں، سمجھیا؟“

”اف ربا!“، گوریلا نے اس سخت تنبیہ دے جواب وچ مایوسی
 بھریا ہوکا لیا تے نال ہی کوڑی طرحاں ایہہ وادھا کیتا، ”میری قسمت
 نے مینوں کتھے لیا ماریا اے!“

”بند کر سڑسڑ،“ چیلقاش نے پھیر دبی آواز وچ کہا۔

اس دبی آواز نال گوریلا دی ساری دماغی طاقت جاندی رہی؛
 اوہ مصیبت دے کنبنی-چھیڑدے پیشگی علم نال سن ہو گیا۔ اس نے
 بے دھیانے اپنے چپو پانی وچ سٹ دتر، اوہناں نوں کھچدا ہویا،
 پچھے نوں لیٹ گیا، پھیر اوہناں نوں چکیا تے پھیر سٹ دتا۔ اوہدیاں
 نظراں اکسار اپنے درخت دی چھل دے بوٹاں اتے ٹکیاں ہوئیاں سن۔

گوریلا اس ول خوشی نال ویکھدا ہویا تے سہمیا جیہا مسکرایا -
 ”تھک گیا ایس؟“، اوہ پچھن لگا۔

”ہاں، کجھہ! خیر، چپو سٹ! پورا زور لا کے کھچ! توں
 چنگی کھٹی کر لئی اے، بھاؤ۔ ادھا کنم ہو گیا؛ ہن تیرا کنم
 صرف ایہہ ھے کہ اوہناں حرامزادیاں توں نظر بچا کے نکل چل
 تے پھیر - پیسے سانہہ تے واپس جاہ آپنی ماشا کول۔ ماشا ای اے
 ناں تیری کڑی دا ناں؟ کیوں، میرے بچونگڑے؟“

”نہیں۔“، گوریلا پورا زور لا رہا سی، اوہدے پھپھڑے
 دھونکنی وانگ چل رہے سن، اوہدیاں بانہاں فولادی سپرنگاں وانگ
 سن۔ پانی بیڑی دے ہیٹھہ گڑ۔ گڑ کر رہا سی تے اوہدے پچھے
 رہ رہی نیلی پٹی پہلاں نالوں چوڑی سی۔ گوریلا مڑھکے وچ بھج
 گیا سی، پر اوہنے چپو نہ چھڈے۔ اس رات اوہ دو وار بہت ڈر
 چکا سی، ہن تیجی وار اوہ نہیں سی ڈرنا چاہوندا۔ اوہ بس ایہو
 چاہوندا سی کہ ایہہ لعنتی کنم جنی جلدی ہو سکے، ختم ہووے، اوہ
 سکی زمین اتے پیر دھرے تے جیوندے جی تے بنا جیل دی ہوا کھان
 دے اس آدمی توں ٹٹھہ جائے۔ اوہنے فیصلہ کیتا کہ اوہ اس نال
 گل نہیں کریگا، کسے وی طرحاں اوہدی مخالفت نہیں کریگا،
 جو وی اوہ کہے، کریگا، تے جے اوہ سکھیں۔ ساندیں بچ نکلن وچ
 کامیاب ہو جاوے، تاں اگلے ہی دن اوہ کراماتی سنت نکولس دے
 جا چڑھاوا چڑھائیگا۔ ایہناں جذبیاں نال گدھی دعا اوہدی زبان
 اتے سی، پر اوہنے ایہہ باہر نہ آؤن دتی، اوہ ریل دے انجن وانگ
 شوک رہا سی تے اپنے بھروٹیاں دے ہیٹھوں دی چیلقاش ول ویکھی
 جا رہا سی۔

چیلقاش، لنما تے پتلا، انج سمٹ کے بیٹھا ہویا سی جویں کوئی
 اڈن لئی تیار پرندہ ہووے، اوہدیاں باز ورگیاں اکھاں اگے ہنیرے
 وچ ویکھہ رہیاں سن، اوہدا کنڈی ورگا نک ہوا دی مشک لے
 رہا سی، اک ہتھہ رخ صحیح رکھن والے پتوار اتے سی تے دوجے
 نال اوہ آپنیاں مچھاں نوں وٹ چاڑھی جا رہا سی، جیہڑیاں پھرک
 پیندیاں سن، جس ویلے اوہدے پتلے بلہہ مسکراؤن لئی پھیل جاندے
 سن۔ چیلقاش آپنی کامیابی اتے، اپنے آپ اتے، تے اپنے نوجوان اتے
 خوش سی جس نوں اوہنے دھشت ورت کے اپنا غلام بنا لیا سی۔

وچ دھشت پھیلاؤندے ہوئے، اپنے اتھار بہار نال انساناں نوں کچل دین لئی تیار۔ ہر چیز ٹھنڈی، کالی تے منحوس سی۔ گوریلا ڈر گیا۔ تے اوہدا ایہہ ڈر چیلقاش ولوں پیدا کیتے ڈر نالوں زیادہ بھیڑا سی۔ اس نے اوہنوں چھاتی دوالیوں جکڑ لیا، اس وچوں مزاحمت دی ساری طاقت نچوڑ لئی تے اوہنوں اس دی تھان اتے گڈ دتا۔

سبھہ پاسے چپ-چپاں سی۔ سمندر دیاں ہوکیاں توں چھٹ کوئی آواز نہیں سی سنائی دیندی۔ آسمان وچ بدل اوے طرحاں ہولی ہولی تے غمگین ڈھنگ نال ٹردے جا رہے سن، تے سمندر دے وچوں اینی زیادہ گنتی وچ اوہ اٹھ رہے سن کہ آسمان وی سمندر ہی بن گیا سی، اک ابالے کھاندا سمندر جیہڑا اس ٹکے پئے انگھلاؤندے سمندر دے اتے مودھا کر کے رکھیا ہووے۔ بدل پانی دیاں چھلاں وانگوں سن جنھاں دیاں جھگدار چوٹیاں ہیٹھاں زمین ول دوڑیاں آ رہیاں سن، اوہناں کھڈاں ول دوڑیاں آ رہیاں سن، جنھاں توں اوہ اٹھیاں سن، نویاں جنمیاں وڈیاں وڈیاں لہراں ول آ رہیاں سن جیہڑیاں اجے وحشی غصے دی ہری جیہی جھگ وچ نہیں سن وٹیاں۔

اس سنگین چپ تے آس-پاس دے حسن دے بہار ہیٹھہ گوریلا انج دیا ہویا سی کہ اوہنوں لگا کہ اوہ جلدی توں جلدی مالک نوں ویکھنا چاہوندا ہے۔ جسے کتے اوہ واپس نہ آیا تاں؟ وقت پیر گھسیٹدا لنگھہ رہا سی — آسمان وچلے بدلال نالوں وی ہولی ٹر رہا سی۔ تے جتاں زیادہ اس نوں اڈیکنا پے رہا سی، چپ اونی ہی زیادہ ڈراؤنی ہندی جا رہی سی۔ پر آخر پانی دی تھپ-تھپ، سر-سر تے کندھہ دے دوجے پاسیوں جویں کوئی دبی آواز وچ بول رہا ہووے۔ گوریلا نوں لگا کہ جویں اوہ ہنے مریا کہ مریا...

”اوئے! ستا پیا ایں؟ آہ پھڑ، دھیان نال!،،، چیلقاش دی دبی آواز آئی۔

چورس تے بھاری جیہی کوئی چیز کندھہ دے اپروں تھلے نوں ڈگی۔ گوریلا نے ایہہ بیڑی وچ رکھہ دتی۔ اسے طرحاں دی اک ہور گندھہ اتری۔ پھیر چیلقاش دا پتلا جیہا پیکر ہیٹھاں نوں لمکیا، چپو آ گئے، گوریلا دا جھولا اوہدے پیراں وچ آ ڈگا تے کاهلی کاهلی ساہ لیندیاں چیلقاش نے بیڑی وچ پچھلے پاسے اپنی تھان آ ملی۔

”چوکی!“، مسان سنیدی آواز وچ چیلقاش بولیا۔

جدوں توں اس نے گوریلا نوں چپو ھولی مارن لئی کہا سی، اودوں توں اک وار پھیر کجھ ھون دی کھچا بھری امید نے اوھنوں مل رکھیا سی۔ جس ویلے اوہ زور لاؤندا ھویا اگے ھنیرے ول ودھہ رہا سی تاں اوھنوں لگا کہ اوہ وڈا ھو رہا اے۔ اوھدیاں ھڈیاں تے پٹھے سوکلے ھو درد کر رہے سن تے اوھدا سر وی درد کر رہا سی تے ایہہ صرف اکو خیال نال بھریا پیا سی۔ اس دی پٹھہ دا ماس درد کردا پھرک رہا سی تے اوھنوں انج لگ رہا سی جویں اوھدے پیراں وچ چھوٹیاں چھوٹیاں تکھیاں تے ٹھنڈیاں سوٹیاں چھبوٹیاں جا رھیاں ھون۔ اوھدیاں اکھاں نوں لگ رہا سی کہ اوہ ھنیرے وچ پاڑ پاڑ کے ویکھدیاں پھٹ جان گیاں، جس ھنیرے وچوں، اوھنوں لگ رہا سی، کہ کوئی کسے گھڑی نکل آویگا تے اوھناں نوں چلا کے کہے گا: ”رکو، اوئے چورو!“،

چیلقاش نوں ”چوکی“، پھسپھسی آواز وچ کہندیاں سن کے گوریلا کنب اٹھیا۔ اوھدے دماغ وچ اک بھیانک خیال آیا تے اوھدے تنے ھوئے اعصاب اتے بجلی وانگ آڈگا۔ اوھنوں خیال آیا کہ مدد لئی آواز دیوے۔ اتھوں تک کہ اوھنے آپنا منہ وی اڈ لیا تے اپنی تھان اتے ذرا اتانہہ نوں ھویا، بیڑی دے پاسے نال لا کے پھلایا تے ڈونگھا ساہ کھچیا، پر اس چیز دا ڈر، کہ اوہ کی کرن لگا ھے، اوھنوں چھانٹے وانگ وجا، اوھنے اکھاں بند کر لئیاں تے اپنی تھان توں ھیٹھاں آڈگا۔

بیڑی دے ساھمنے ول دور دو میل اتے، کالے پانیاں دے وچوں روشنی دی بلدی نیلی تلوار نکلی؛ تلوار اٹھی تے اوھنے رات دے ھنیرے وچ پاڑ پا دتا، ایہہ بدلاں نوں چیردی لنگھن لگی تے چانن دی چوڑی نیلی پٹی وانگ سمندر دے سینے اتے ٹک گئی۔ اتھے، ایہہ پٹی سی، ایہدیاں کرناں اجے تک ان دے جہازاں دے پیکراں نوں اگھاڑ رھیاں سن۔ کالے، چپ پیکراں نوں جیہڑے رات دے ھنیرے وچ لپٹے پئے سن۔ انج لگدا سی جویں کہ جہاز ڈھیر چر سمندر دی تہہ وچ پئے رھ ھون، جتھے اوھناں نوں طوفان دیاں طاقتاں لے گئیاں سن، تے ھن سمندر توں جنمی اس بلدی اگ دی مرضی نال اوھناں نوں اتانہہ لے آندا گیا ھے، تاں جو اوہ آسمان تے اوھناں ساریاں

گاورِیلا نوں زور لاؤندیاں ویکھہ کے اوہنوں اس اتے ترس آؤن لگا تے
 اوہ سوچن لگا کہ اس دا دل ودھاؤن لئی کجھہ کہے -
 ”اوئے!، اوہ ذرا کو ہسڈیاں نرمی نال بولیا، ”بہت ڈر گیا
 سیں، ہیں ناں؟“

”انج ای اے،، ساہ لیندیاں ہوئیاں گاورِیلا بولیا -
 ”ہن بھاویں توں نہ لا ایناں زور چپوآں اتے - خطرہ ٹل گیا اے -
 ہن صرف اک تھان توں ملکڑے جیسے لنگھنا اے - آرام کر لے - ،،
 گاورِیلا نے سندیاں ہی چپو لاؤنا بند کر دتا تے بانہہ نال پسینہ
 پونجھدیاں، اک وار پھیر چپوآں نوں پانی وچ ٹھیل دتا -
 ”ہولی ہولی چپو چلا - پانی نوں بولن نہ دے - اک گیٹ اے
 جس دے وچوں اسیں لنگھنا اے - ہولی ہولی، بھاؤ، اتھوں دے لوک
 تاں اوڑے نیں.... تھانوں پتہ نہیں لگدا کہ کی وجا اے تے سر
 وچ چھیک ہو جاندا اے - ،،

ہن بیڑی لگاتار بنا آواز کیتیاں پانی تے تردی لنگھہ رہی سی -
 اس دی حرکت وچ ہون دی اکو اک نشانی ایہدے چپوآں توں
 ڈگدے پانی دی نیلی چمک تے سمندر وچوں نکدیاں نیلیاں لاٹاں سن،
 جتھے ایہہ تپکے ڈگدے سن - رات ہور ہنیری تے ہور خاموش ہو
 گئی سی - ہن آسمان کھولدے سمندر ورگا نہیں سی لگدا - بدل گھل
 گئے سن، تے اوہناں نے بھارے کمبل دا روپ دھار لیا سی جیہڑا
 پانی اپر نیواں تے بے حرکت ٹنگیا پیا سی - سمندر ہور وی زیادہ
 خاموش تے کالا سی - اس دی نگھی سلونی واشنا پہلاں نالوں وی
 تیز سی تے ہن ایہہ پہلاں وانگ اتھاہ نہیں سی لگدا -

”بس جے کتے مینہہ پین لگ جائے!،، چیلقاش بڑبڑایا - ”ایہہ
 سانوں پردے وانگوں ڈھک لویگا - ،،

بیڑی دے کھبے سجدے کالے پانی وچ وڈے وڈے پیکر اٹھہ رہے
 سن - لدو جہازاں دے، کالے تے بے سواد تے بے حرکت - اوہناں
 وچوں اک اتے کوئی روشنی پھردی دکھائی دیندی سی: کوئی
 ہتھہ وچ بتی پھڑی ایدھر اودھر آجا رہا سی - جہازاں دے پاسیاں
 نال وجدا پانی مدھم جیہیاں ترلے کردیاں آوازاں کڈھہ رہا سی، تے
 اوہ اگوں ٹھنڈے-ٹھار تے کھوکھلے جواب دے رہے سن جوہیں
 کہ اوہناں دیاں منتاں قبول کرن لئی رضامند نہ ہوں -

جیہڑی ہن تائیں اپر ہیٹھاں آجا رہی سی۔ چیلقاش نے کہا سی کہ ایہہ صرف اک بتی اے، پر اس نوں اعتبار نہیں سی آ رہا۔ ہنیرے نوں پاڑ دی، سمندر نوں چاندی-رنگی تھرکن دیندی، اس ٹونڈی نیلی روشنی وچ کجھہ رمز بھریا سی، تے گوریلا دے دل اتے اک وار پھر ڈر چھا گیا۔ اوہ مشینی ڈھنگ نال چپو ماری جا رہا سی، اوہدے سارے پٹھے، جویں اپروں کجھہ آوجن دے ڈر نال، تنے ہوئے سن تے ہن کوئی چیز نہیں سی جس دی اوہنوں خواہش ہووے۔ اوہ خالی تے بے جان ہو چکا سی۔ اس رات دے سارے ہنگامے نے اس وچوں انساناں والا سبھہ کجھہ نچوڑ لیا سی۔

پر چیلقاش خوشیاں منا رہا سی۔ اوہدے دبا دے عادی اعصاب چھیتی ہی آرام وچ آ جاندے سن۔ اوہدیاں مچھاں تسلی نال پھرک رہیاں سن تے اکھاں چمک رہیاں سن۔ اوہ کدی وی اس نالوں چنگے روں وچ نہیں سی ہویا، اوہنے دندان وچوں سیٹیاں مارنیاں شروع کر دتیاں، سمندر دی سلہی ہوا وچ اوہنے ڈونگھا ساہ لیا، آلے-دوالے ویکھیا، تے جدوں اوہدیاں اکھاں گوریلا اتے آٹکیاں تاں اوہ دوستانہ ڈھنگ نال مسکرایا۔

ہوا جھل پئی تے اس نے سمندر نوں جگا دتا، ایہہ نکیاں نکیاں لہراں نال ڈھکیا گیا، بدل پتلے پے گئے سن، تے ودھیرے شفاف ہو گئے سن، پر سارا آسمان اجے وی اوہناں نال ڈھکیا پیا سی۔ بھاویں ہوا ہولی ہولی سمندر تے پھر رہی سی، پر بدل بے حرکت لٹکے ہوئے سن جویں اکاویں جیہے، غیر دلچسپ وچاراں وچ ڈونگھی طرحاں ڈبے ہون۔ ”چل، بھاؤ، ہن ہوش وچ آ! تیرے وچ تاں انج لگدے جویں جان ای نہیں رہی؛ بس جویں ہڈیاں دا بت ہوویں۔ جویں بس دنیا ختم ہو رہی ہووے۔ ہیں؟“

گوریلا نوں انسانی آواز سن کے خوشی ہوئی، بھاویں ایہہ چیلقاش دی ہی سی۔

”نہیں، میں ٹھیک ہاں،“ اوہ بڑبڑایا۔

”چل، ہٹ! پھوسڑ-ڈھگا! لے پتوار پھڑ تے مینوں چپو مارن دے۔ توں تھک، گیا ہووینگا۔“

گوریلا مشینی جیہی ڈھنگ نال اٹھیا تے اس نال تھان وٹا لئی۔ کولوں دی لنگھدیاں چیلقاش نے منڈے دا پیلا منہہ ویکھیا تے اوہدا

چیزاں نوں ویکھ سکے جیہڑیاں پانی توں اتے سن - اوہناں دے
 رے اوہناں دے مستولاں نال چنڑے انج ہل رہے سن جوہں سمندر
 دا گھامبوٹ اوہناں کالے دھڑویل پیکراں دے نال ای سمندر دی
 تہہ وچوں اپر آ گیا ہے ، جنہاں نوں اس نے جال وچ ہیٹھاں گھیریا
 ہویا سی - اک وار پھیر ایہہ ڈراؤنی نیلی تلوار ، لشکارے ماردی،
 سمندر دے سینے توں اٹھی، اک وار پھیر اس نے رات دے سینے نوں
 چیریا تے مڑ کے ہیٹھاں آ کے ٹک گئی، ایتکیں کسے ہور تھان
 اتے - تے اک وار پھیر ایہدے چانن نال اوہناں جہازاں دے پیکر
 روشن ہو گئے، جیہڑے پہلاں دسدے نہیں سن -

چیلقاش دی بیڑی رک گئی تے پانی اتے ڈکو-ڈولے کھان لگ
 پئی جوہں سوچ رہی ہووے کہ کی کیتا جاوے - گوریلا بیڑی وچ
 ہیٹھاں پیا ہویا سی، اوہدے ہتھ اوہدے منہ اتے سن، جد کہ
 چیلقاش اپنے پیر نال اس نوں اڑیساں دے رہا سی تے دبی آواز وچ
 وحشیاں وانگوں کہہ رہا سی -

”ایہہ چنگی والیاں دی بیڑی اے، مورکھا! تے ایہہ اس دی
 سپاٹ-لائٹ اے! اٹھ! ہور گھڑی نوں اوہناں ایہہ ساڈے اتے گڈ
 دینی ایں - توں میری تے اپنی وی بربادی دا موجب بنیگا، مورکھا،
 اٹھ کھڑا ہو -“

پٹھہ وچ پٹی خاص کر کے کارگر سٹ نے گوریلا نوں اٹھا
 کے بٹھا دتا - اوہ اپنیاں اکھاں کھولہنوں اجے وی ڈردا سی - اوہ
 بیٹھہ گیا، چپو ٹٹولے تے مارنے شروع کر دتے -

”ہولی! میں جانوں مار دیاں گا تینوں، ہولی مار! مورکھہ،
 مورکھہ، تینوں رب چکے! توں کاہدے توں ڈر گیا ایں؟ ایہہ بتی
 ای تاں اے، بس! ہولی چلا چپو! تینوں مار وگے - اوہ سمگراں
 نوں لہدے پھردے نیں - پر اوہ سانوں نہیں پھڑ سکدے - اوہ
 بہت دور نیں، باہر - ایویں نہ ڈر، نہیں پھڑن لگے - ہن اسیں...،“
 چیلقاش نے فتحمند انداز وچ آسے-پاسے ویکھیا، ”اسیں خطرے توں
 باہر ہاں - ہت ترے دی!.. خوش قسمت ایں توں، بھاویں ہیگا
 نظر-وٹو ای ایں -“

گوریلا بنا کجھہ کھاں چپو ماری گیا؛ زور زور دی ساہ لیندا
 ہویا اوہ نال ای بلدی تلوار ول ٹیڈھیاں نظراں نال ویکھی جاندا سی

ڈر کے اوهنے گنڈھاں نوں ھولا جیہا ٹھڈا ماریا تے بولیا، ”ایہناں وچ ھے کی؟“

”ایہناں وچ - قیمتی چیزاں نے - تے جے مینوں ٹھیک قیمت مل جاوے تاں ایہناں دے ھزار وی مل جان گے - پر مینوں کاھدی پرواہ - ھے کہ نہیں خوب؟“

”اچھا؟“ بے یقینی نال گوریلا بولیا - ”جے کتے میرے کول اپنے پیسے ھندے!،، اوهنے اپنے پنڈ، اپنے تباہ ھوئے گھر، اپنی ماں تے اوهناں ساریاں پیاریاں تے دور رہ گئیاں چیزاں بارے سوچدیاں ھوکا بھریا، جنھاں دی خاطر اوہ کم دی بھال وچ نکل آیا سی، جنھاں دی خاطر اوهنے رات دا دکھ جھیلیا سی - اوہ یاداں دی رو وچ وھہہ گیا - پہاڑ دی ڈھکی اتے ھیٹھاں دریا تک جاندا اوهدا نکا جیہا پنڈ، تے دریا برچے، کہو، بیریاں تے رسبھریاں دے بوٹیاں نال ڈھکیا ھویا - ”ھاں، بڑی وڈی گل اے!،، اوهنے اداسی وچ ھوکا بھریا - ”ھاں، آں - میرا خیال اے، توں سدا گڈی تے بیہہ کے گھر نٹھہ جائیں - تے اتھے کڑیاں تیرے تے مردیاں پھرن گیاں - جیہڑی مرضی چن لئیں! تے اپنے لئی نواں گھر وی بنا لئیں - پر نویں گھر لئی اپنے پیسے کافی نہیں - “

”ھاں، گھر بناؤں لئی کافی نہیں - ساڈے تاں لکڑی ھی کئی مہنگی اے - “

”چل پرانے گھر نوں ای ٹھیک ٹھاک کر لوں - گھوڑا ھے ای؟“

”گھوڑا؟ ھاں، ھے، پر بڈھا، بیمار - “

”سو تینوں نواں گھوڑا خریدنا پویگا - فس کلاس گھوڑا - تے اک گال... تے کجھہ بھیڈاں - تے کجھہ مرغیاں، ھیں؟“

”ناں کر گلاں ایہو جیہیاں! اف، ربا! میں تاں پہلاں ھی - جویں اچھی زندگی گزارن لگ پیا ھواں - “

”ھاں، بھا، تے زندگی پھر واھوا ھوویگی - میں آپ وی ایہدے بارے کجھہ کو جانداں - کدی میرا وی اپنا آہنا ھندا سی - میرا پیو پنڈ دے سبھہ توں امیر بندیاں وچوں ھندا سی - “

چیلقاش بہت ھولی ھولی چپو مار رہا سی - لہراں بڑے شرارتی ڈھنگ نال پیڑی دے پاسیاں نال لگ رھیاں سن، جس نال پیڑی ڈول

دھیان اوہدے گوڈیاں اتے پیا، جیہڑے کنب رہے سن تے اوہدا
بہار وی نہیں سن چک سکدے۔ اس نال اوہنوں اوہدے اتے پہلاں
نالوں وی زیادہ ترس آؤن لگ پیا، تے اس نے اوہدے موڈھے اتے تھاپی
دتی۔

”ہٹ، ڈرو نہ بن۔ توں واہوا کنب کر لیا اے۔ میں تینوں
ایہدے انعام وچ چنگے پیسے دیاں گا۔ کی خیال اے جے میں تینوں
پنجھیاں دا اک نوٹ پھڑا دیاں؟“
”میںوں... کجھہ نہیں چاہیدا۔ صرف کنڈھے لگنا چاہوندا
ہاں...“

چیلقاش نے ہتھ ماریا، تھکیا تے آپنیاں لنمیاں باہاں نال چپوآں
نوں دور پچھے تک لجاندیاں چپو مارنا شروع کر دتے۔
سمندر جویں ہن بالکل جاگ چکا سی۔ نکیاں نکیاں لہراں بنا
کے، اوہناں نوں جھگ دیاں کناریاں نال سجا کے، تے اوہناں نوں اک
دوجی نال ٹکرا کے، جس نال پھوہار جیہی پین لگ پیندی سی، سمندر
کھیڈ رہا سی۔ جھگ بیٹھدی ہوئی سرسر کر رہی سی تے ہوکے
بھر رہی سی، تے ہوا سریلی آوازاں نال بھری پئی سی۔ ہنیرا وی جاگ
پیا لگدا سی۔

”سو ہن،“ چیلقاش بولیا، ”توں مڑ اپنے پنڈ جاوینگا، ویاہ
کرواوینگا، کنک پیدا کرینگا، تیری ووہٹی بچے جنمینگا، کھان نوں
کافی نہیں ہووینگا، تے ساری عمر توں کنب کر کر کے جان مار
لوینگا۔ ایہہ وی کیسا تماشہ اے؟“
”تماشہ؟“ گوریلا نے بڑی ہولی جیہی ذرا کو کنبی نال جواب
دتا۔

کتے کتے ہوا نے بدلاں وچ پاڑ پا دتے سن، جس نال نیلا آسمان
دسن لگ پیا سی جس وچ اک دو تارے جڑے ہوئے سن۔ ایہناں
ستاریاں دا پرتو پانی وچ ناچ رہا سی، کدی الوپ ہو جاندا، کدی
مڑ لشکن لگ پیندا۔

”سجے پاسے نوں ذرا دبا کے رکھہ،“ چیلقاش بولیا۔ ”اسیں
لگ بھگ پہنچ گئے آں۔ ہاں... کنب مکا۔ بہت بھاری کنب۔ پتے
کناں؟ اک رات وچ میں پنج سو ماٹھہ لینا!،“
”پنج سو؟“ بے یقینی نال گوریلا نے دھرایا۔ ایہناں لفظاں توں

سینے وچ اس جلن دا احساس ہویا جیہڑا اوہنوں تنگ کردا سی جدوں وی اوہدی خودی - جانباز، دلیر آدمی دی خودی - نوں ٹھیس پہنچدی سی۔ خاص کر کے اس آدمی دے ہتھوں جس دی اوہدیاں نظراں وچ کوئی قیمت نہیں سی ہندی۔

”مینوں نصیحت کردا ایں،، اوہ غصے نال کڑکیا۔ ”توں سوچیا ہوویگا، میں سچ سچ ایہہ سبہہ کجھہ کہہ رہا ہاں! ذرا آپنا آپ ویکھہ تے گل کر!،“

”توں عجیب انسان ایں،،“ گوریلا نے پہلاں وانگ ڈرو جیہے ڈھنگ نال کہا۔ ”میرا مطلب تیرے توں نہیں سی۔ تیرے ورگے ہور وی تاں کئی نیں۔ اف، ربا، دنیا وچ کئے بدقسمت لوک ہن۔ آوارہ، بیگھر۔“

”آہ لے پھڑ چپو،،“ چیلقاش نے مختصر جیہے حکم دتا، اوہ اپنے اندروں اٹھہ کے گلے تک آؤندا گرما۔ گرم گاہلاں دا ہڑ روک کے رکھہ رہا سی۔

اک وار پھیر اوہناں تھواواں تبدیل کر لئیاں، تے جس وقت چیلقاش گنڈھاں دے اپروں لنگھہ رہا سی تاں اوہدے اندر ایہہ نہ رکن والی خواہش پیدا ہو گئی کہ گوریلا نوں اجیہا دھکا دیوے جیہڑا اوہنوں پانی وچ الٹا مارے۔

اوہ ہور نہ بولے پر گوریلا دی چپ وی چیلقاش ول پنڈ دی ہوا سٹ رہی سی۔ چیلقاش ماضی دے خیالاں وچ اپنا گم ہو گیا سی کہ اوہ بیڑی دی سمت دا وی خیال رکھنا وی بھل گیا۔ تے لہر بیڑی نوں باہر سمندر ول لے گئی۔ لہراں نوں جویں پتہ لگ گیا سی کہ بیڑی بنا کھیوٹ دے چل رہی ہے۔ تے اوہ خوشی خوشی اوہدے نال کھیڈن لگیاں، ایہنوں الٹا الٹا کے آپنیاں چوٹیاں اتے سٹندیاں تے چپوآں دوالے نکیاں نکیاں نیلیاں لاٹاں بناؤندیاں۔ چیلقاش دیاں اکھاں ساہمنیوں ماضی دیاں، دور ماضی دیاں تصویراں جلدی جلدی لنگھن لگیاں، جنہاں نوں یاراں سالاں دی آوارہ۔ گرد زندگی دی خندق اج نالوں وکھرا کردی سی۔ اوہدیاں اکھاں اگے اوہ زمانہ آیا جدوں اوہ بچہ سی، اوہدی ولادت دا پنڈ آیا، اپنی ماں آئی - مہربان، بھوریاں اکھاں والی تے لال گلہاں والی تکرڑی زنانی تے اوہدا پیو - گھٹے منہہ والا، لال داڑھی والا دینت۔ اوہنے اپنے آپ نوں لاڑے دے

رہی سی، تے ایہہ ہنیرے سمندر وچ بالکل اگے نہیں سی ودھہ رہی، جیہڑا ہن ودھیرے چہلاں کردا جا رہا سی۔ دونویں جنے اوتھے بیٹھے رہے، ڈولدے تے آلے دوالے ویکھدے، آپو آپنے خیالاں وچ ڈبے ہوئے۔ چیلقاش نے گوریلا نوں اطمینان دواؤن لئی تے اس وچ ذرا کھیڑا لیاؤن لئی اوہنوں پنڈ یاد دوا یا سی۔ اوہنے مہینیاں وانگ مسکڑیاں لیندیاں گل شروع کیتی سی، پر آپنے ساتھی نوں کسان زندگی دیاں خوشیاں دی یاد کرا کے ٹکوراں کردیاں، جنہاں خوشیاں دی اوہنے مدتاں توں قدر کرنی چھڈ دتی ہوئی سی تے ہن تک جنہاں نوں بالکل بھلا چھڈیا ہویا سی، اوہ آپ ہولی ہولی ویہہ تریا تے اوہنوں پتہ وی ناں لگا جدوں اوہنے پنڈ تے اس دے ماملیاں بارے منڈے نوں پچھن دی تھان، اس موضوع اتے آپ تقریر کرنی شروع کر دتی۔

”کسان زندگی بارے سبہہ توں چنگی گل اے کہ آدمی آزاد ہندا اے، اپنا مالک آپ ہندا اے۔ اوہدے کول اپنا گھر ہندے، بھانویں ماڑا جیہا ہی ہووے، آپنی زمین ہندی اے، بھانویں ٹوٹا کو ای ہووے۔ پر ہندی تاں آپنی اے۔ اوہ بادشاہ ہندا اے۔ اک واری جدوں اس کول آپنی زمین ہو جاندی اے اوہدی پھر پرواہ کرن لگ پیندے نیں۔ اوہ کسے توں وی عزت کراؤن دا حقدار ہو جاندا اے۔ کیوں نہیں؟“ اوہنے بڑے ولولے وچ آؤندیاں گل مکائی۔

گوریلا دلچسپی نال اس ول ویکھن لگا تے آپ وی جوش وچ آ گیا۔ گل بات دے دوران اوہ بھل گیا کہ ایہہ آدمی کون اے، اوہدی صورت وچ اوہ آپنے ورگا اک کسان ہی ویکھن لگا، جیہڑا وڈوڈیریاں دیاں کئی پشتاں دے پسینے راہیں زمین نال پکی طرحاں جڑیا ہویا سی، بچپن دیاں یاداں کرکے اس نال بجھا ہویا سی۔ اجیہا کسان جس نے آپنی مرضی نال زمین نالوں تے زمین دے کنم نالوں رشتے توڑ لئے سن جس دی اوہنوں باقاعدہ سزا ملی سی۔

”ایہہ ٹھیک اے، بھا! بالکل ٹھیک! ہن آپنے ول ہی ذرا ویکھے، زمین توں بنا توں کی ایں؟ زمین، بھاؤ، ماں وانگ ہندی اے، بہتی دیر نہیں بھلائی جا سگدی۔“

چیلقاش آپنے خیالاں وچوں مڑ آیا۔ اک واری پھر اوہنوں آپنے

”پنج سو؟“

”گھٹو۔ گھٹ۔“

”کنیں بھاری رقم اے! جسے کتے ایسے میرے کول ہندی!

میں ایہناں نال کوئی سوہنا جیہا گیت ناں چھوہ دیندا!،“

”کسانی گیت؟“

”تے ہور کی؟ میں...“

تے گوریلا تخیل وچ گھوڑے اتے سوار ہو گیا۔ چیلقاش نے کجھ نہ کہا۔ اوہدیاں مچھان ڈگیاں ہوئیاں سن۔ اوہدا سجا پاسا لہر نے بھیون دتا سی۔ اوہدیاں اکھاں وچ وڑیاں ہوئیاں سن تے اوہناں دی لشک جاندی رہی سی۔ سارا بازپنا اوہناں وچوں جاندا رہا سی، اوہناں ذلیل کرن والیاں سوچاں نے اوہنوں نچوڑ لیا سی، جیہڑیاں اوہدی گندی قمیض دیاں تہاں وچوں وی جھاک رھیاں سن۔ اوہنے اکدم بیڑی موڑی تے پانی وچوں ابھر دے اک کالے ہیولے ول نوں لے آیا۔

اک واری پھر آسمان بدلاں نال ڈھکیا گیا تے نگھی پھوار پین لگ پئی، جیہڑی پانی اپر ڈگدی خوشی بھری آواز پیدا کردی۔ ”رک جا! ہولی!“، چیلقاش نے حکم دتا۔

بیڑی دا اگلا حصہ کسے لدو جہاز وچ جا وجا سی۔ ”ستے پئے نے کی، حرامزادے؟“، چیلقاش بیڑی دے کنڈے نوں جہاز دے پاسیاں ول لٹکدے کجھہ رسیاں وچ اڑاؤندا ہویا بڑبڑایا۔ ”پوڑی ہیٹھاں سٹو! مینہہ وی ہنے آیا اے۔ پہلاں پتہ نہیں کتھے سی! ہے۔ اے، سپنج دے پترو! ہے۔ اے!“، ”کون سیلقاش اے؟“، اپروں کوئی کھرکھاؤندی آواز وچ بولیا۔ ”پوڑی لٹکا!“،

”کالی میرا، سیلقاش!“، *

”توں پوڑی سٹ، بھوتنی دیا!“،

”اف کئی گرمی وچ اے ایہہ اج! اے لوؤ!“، **

”چل چڑھ، گوریلا،“، چیلقاش اپنے ساتھی نوں بولیا۔

*شبہہ سویرا چیلقاش۔(یونانی بولی وچ)۔ مترجم :

**آجاؤ۔(یونانی بولی وچ)۔ مترجم :

طور تے ویکھیا تے اپنی لاڑی ویکھی، گدگدی کالیاں اکھاں والی آنفیس، نرم، خوش-رہنی، طبیعت والی، جس دے لک لک تک لنمے وال سن۔ پھر اوہنے اپنے آپ نوں خوبصورت گارد دے طور تے ویکھیا۔ تے پھر اپنے پیو نوں، جس دے ہن وال چٹے ہو چکے سن، سخت محنت کر کر کب نکل آیا سی تے اپنی ماں ویکھی۔ جھرڑیاں والی تے جھک کے دوہری ہوئی ہوئی۔ اوہدیاں اکھاں دے ساہمنے اوہ دعوت آئی جیہڑی اوہدے پنڈ والیاں نے دتی سی جدوں اوہدی فوجی نوکری مکی سی تے اوہنوں یاد آیا کہ اپنے اس صحتمند، مچھاں والے سپاہی پتر دا گوانڈھیاں اگے وکھاوا کرکے اوہدا پیو کناں فخر محسوس کردا سی۔ یاداں اوہناں لوکاں لئی مصیبت نے جیہڑے مصیبت وچ آڈگے نیں، ایہہ ماضی دے ہر پتھر وچ جان پا دیندیاں نے تے کسے دور بیتے وقت پیتے کوڑے توں کوڑے گھٹ وچ وی شہد دا تپکا رلا جاندیاں نیں۔

چیلقاش نوں اپنی ولادت دے پنڈ دی ہوا دے سہلاؤندے فرائے محسوس ہو رہے سن جیہڑے اوہدی ماں دے پیار بھرے بول، اوہدے پیو، اصلی کسان، دی بولی تے کئی ہور بھلیاں-وسریاں آوازاں اوہدے کناں وچ پا رہے سن۔ اوہدیاں ناساں تک ماں زسین دی مہک پہنچا رہے سن۔ اس وقت دی جدوں برف پگھلدی ہے، اس ویلے دی جدوں نواں نواں ہل واہیا جاندا ہے، اس ویلے دی جدوں ہاڑی دی رائی دی اٹھ رہی چادر اس نے اتے لئی ہندی ہے۔ اوہنے محسوس کیتا کہ اوہ اکلا ہے، زندگی دے اس ڈھرے وچوں ہمیشہ ہمیشہ لئی کڈھہ کے باہر سٹ دتا گیا ہے، جس نے اوہدیاں رگاں وچ دوڑدا خون پیدا کیتا سی۔

”ہے! اسیں جا کدھر رہے ہاں؟“، گورپلا چیک اٹھیا۔
 چیلقاش تربھک اٹھیا تے باز والی چوکسی نال آسے پاسے نظر ماری۔
 ”ویکھہ، اسیں کدھر آنکلیے ہاں۔ ذرا زور دی چپو لا۔“
 ”سپنے لے رہا سائیں؟“، مسکراؤندیاں ہوئیاں گورپلا نے پچھیا۔
 ”تھک گیا...“

”ایہناں نال ساڈے مصیبت وچ پھسن دا تاں کوئی خطرہ نہیں؟“
 گنڈھاں نوں ذرا کو ٹھیٹا ماردے ہوئے گورپلا نے کہا۔
 ”نہیں، ڈر نہ۔ میں ہنے ایہہ دے کے اپنے پیسے لے لوں گا۔“

دو کو گھنٹیاں وچ چیلقاش مڑ آیا۔ اوہدا منہ لال سی تے
 مچھاں نوں مروڑا چڑھا کے اتانہ نوں کیتا ہویا سی۔ اوہنے لنمے
 بوٹاں دا مضبوط جوڑا پایا ہویا سی، شکاریاں والی چمڑے دی جیکٹ
 تے برجس پائی ہوئی سی۔ کپڑے کوئی نویں نہیں سن پر چنگی
 حالت وچ سن تے اوہنوں بڑے جچدے سن، کیونکہ ایہناں نال اوہدا
 جسم بھر گیا سی، نکران گول ہو گئیاں سن تے اوہنوں لڑاکو جیہی
 دکھ مل گئی سی۔

”اٹھ، بچونگڑے،“ اوہ گوریلا نوں ٹھڈا ماردا ہویا بولیا۔
 گوریلا جاگومیٹی وچ بھڑک کے اٹھیا تے ڈریاں اکھاں نال
 چیلقاش ول ویکھن لگا؛ اوہنے اوہنوں پچھانیا نہیں سی۔ چیلقاش
 کھڑکھڑا کے ہس پیا۔

”توں، سچ، کیا لگدیں!،“ گوریلا آخر مسکراؤندا ہویا بولیا۔
 ”توں تاں ہن صاحب بن گیا ایں۔“

”ہاں، صاحب وی اسیں چھیتی ہی بن جاندے ہندے ہاں۔
 پر توں ہیگا ڈرو ایں! راتیں کئی واری توں مر ای چلیا سیں!“
 ”ہاں، توں آپ ذرا سوچ، پہلاں کدی وی میں ایہو جیہا
 کنم نہیں کیتا۔ ساری عمر لئی روح مار لینی سی۔“

”پھر، مڑ کے آینگا؟ ہیں؟“
 ”مڑ کے؟ لگدے کہ... میں تینوں کداں دساں؟ مینوں ملے گا
 کی؟... آہ گل اے۔“

”جے دو سو روپل مل جان؟“
 ”دو سو روپل، تیرا مطلب! ماڑا نہیں... تاں ہو سکدا اے۔“
 ”تے پھیر روح نہیں ماری جائے گی؟“
 ”ہو سکدا اے... آخر نہ ہی ماری جائے،“ گوریلا مسکرایا۔
 ”ہاں، نہیں ماری جائے گی تے توں باقی دی ساری زندگی لئی بن
 جاویں گا۔“

چیلقاش خوشی نال کھل کے ہسیا۔
 ”چل بتھیرا مذاق ہو گیا اے۔ چل کنڈھے ول چلے۔“
 تے اک وار پھیر اوہ بیڑی وچ سن، چیلقاش سمت دا دھیان
 رکھدا، گوریلا چپو چلا رہا سی۔ اوہناں دے اپر سلیٹی بدلاں دا

اگلے پل اوہ تختے اتے سن جتھے تن داڑھیاں والے بندے چیلقاش دی پیڑی وچ جھاتیاں مار دے ہوئے اک دوجے نال توتلی جیہی زبان وچ جوش وچ آکے گلاں کر رہے سن۔ لنے جیہے چوغے وچ لپیٹا چوتھا آدمی چیلقاش ول آیا تے بنا اک وی لفظ بولیاں اس نال ہتھہ ملایا تے سوالیہ نظراں نال گوریلا ول ویکھن لگا۔

”سویر تک پیسے تیار رکھنے،“ چیلقاش نے مختصر جیہے انداز وچ کہا۔ ”ہن میں ذراسوں لواں۔ چل آ، گوریلا۔ کجھہ کھانا ای؟“ ”نہیں، سونا این،“ گوریلا بولیا۔ پنج منٹ مگروں اوہ اچی اچی گھراڑے مار رہا سی، جد کہ اوہدے کول بیٹھا چیلقاش کسے ہور دے بوٹ پاؤن دی کوشش کر رہا سی تے اک پاسے ول تھکی جا رہا سی تے دندان دے وچوں دی سیٹی نال کوئی اداس جیہی دھن کڈھ رہا سی۔ پھر اوہ اپنے ہتھہ سر پچھے رکھہ کے گوریلا نال لیٹ گیا تے مچھاں نوں تا دیندا ہویا اتھے پیا رہا۔

جہاز لہراں اتے تیر رہا سی، اک تختہ غمناک ڈھنگ نال چیں۔ چیں کر رہا سی، مینہہ تختے اتے پے رہا سی تے لہراں پاسیاں نال وچ رہیاں سن۔ ایہہ سارا کجھہ بڑا غمگین سی تے کسے ماں دی اک لوری یاد دواؤندا سی، جس نوں ایہہ امید نہیں ہندی کہ اپنے بچے نوں خوش ویکھے گی۔

چیلقاش نے اپنے دند کڈھے، سر چکیا، آسے۔ پاسے نظر ماری، اپنے آپ ہی کجھہ بڑبڑایا تے اپنیاں لتاں نوں پسار کے مڑ پے گیا، جس نال اوہ اک وڈی ساری قینچی لگدا سی۔

۳

اوہ سبھہ توں پہلاں جا گیا، بڑے تجسس نال آسے پاسے نظر ماری تے بیفکر ہو گیا، اوہنے گوریلا نوں ویکھیا جیہڑا مزے نال گھراڑے مار رہا سی؛ اوہدے صحتمند، دھپ سنولائے، منڈیاں ورگے منہہ تے مسکراٹھ پھیلی ہوئی سی۔ چیلقاش نے ہوکا بھریا تے تنگ جیہی رسیاں والی پوڑی نال اپر چڑھ گیا۔ چھت وچلی موری وچوں سکے۔ رنگے آسمان دا اک ٹوٹا دکھائی دیندا سی۔ چانن ہو چکا سی پر دن دھندلا تے بیرس سی جویں خزاں وچ اکثر ہندا ہے۔

گوریلا نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ ”ہا... ہا! جے کدھرے میرے کول
 اپنے سارے پیسے ہو جان!،، تے اوہنے افسوسیا ہویا ہوکا بھریا۔
 ”اج پیاں گے رج کے، بچو،، چیلقاش وجد وچ آ کے بولیا۔
 ”ہاں، خوب پیاں گے۔ توں فکر نہ کر، تینوں تیرا حصہ دے
 دیاں گا۔ چاہلی تینوں دے دیاں گا۔ بہت نیں، ناں؟ ہن دے دیاں
 جے چاہوندا این تاں؟،،

”جے توں برا نہ منائیں، تاں پھر کی اے؟ لے لانگا۔،،

گوریلا امید نال کنب رہا سی۔

”اوئے، جاہ اوئے، نظر۔وٹو! ’لے لانگا! آہ لے، پھڑ! پھڑ
 لے ہن، میں تینوں کہناں! میں اپنے سارے پیسے کی کرنے نیں۔ میرے
 تے مہربانی کر تے لے لے۔،،

چیلقاش نے کئی نوٹ گوریلا ول ودھائے، جس نے چپو چھڈ
 کے کنبدیاں انگلاں نال پھڑ لئے تے اکھاں نوں سنگیڑدیاں تے ابھے
 ساہ لیندیاں، جویں اوہنے ہنے ہنے تالو ساڑ لیا ہووے، آپنی قمیض
 دے اندر تن لئے۔ چیلقاش اوہنوں ویکھے رہا سی۔ اوہدے بلہاں
 اتے طنزیہ مسکراہٹ سی۔ اک وار پھیر گوریلا نے چپو پھڑ لئے
 تے گھبراہٹ جیہی وچ کاہلی کاہلی چلاؤن لگا، اکھاں ہیٹھاں سٹی،
 اجیہے آدمی وانگ جس دا اجے ہنے جیہے ڈر نال ساہ نکل چلیا سی۔
 اوہدے موڈھے تے کن پھرک رہے سن۔

”توں حرصی ایں! ایہہ چنگی گل نہیں۔ پر ہور آس وی کی
 کیتی جا سکدی اے۔ آخر کسان ایں،، چیلقاش سوچدا ہویا
 بولیا۔

”پیسے نال بندہ کی نہیں کر لیندا!،، گوریلا اکدم جوش وچ
 آ کے کہہ اٹھیا۔ پھر اوہنے جلدی جلدی، اکھڑے اکھڑے نے،
 اپنے خیالاں دا پچھا کردیاں تے اڈدے جاندے اپنے لفظاں نوں پھڑدیاں،
 پنڈ وچ پیسے والی تے پیسے توں بغیر زندگی دا مقابلہ کیتا۔ عزت۔
 وقار، آرام، عیش!

چیلقاش بڑے دھیان نال اوہنوں سندا رہا، اوہدا منہہ سنجیدہ
 سی، اوہنے سوچاں وچ ڈبے نے اکھاں سنگیڑیاں ہوئیاں سن۔ کدی
 کدی اوہ خوش ہو کے مسکرا پیندا۔

”اڑ گئے،، اوہنے گوریلا دی تقریر نوں وچے ہی ٹوکیا۔

ٹھوس تنبو تنیا ہویا سی؛ سمندر گھس میلا جیہا ہرا سی تے ایہہ خوشی وچ بیڑی نال کھیڈ رہا سی، اوہنوں لہراں دے اپر نوں سٹ رہا سی، جیہڑیاں اجے حجم وچ وڈیاں نہیں سن ہوئیاں تے بک بھر بھر کے ہلکے جیسے رنگ دی پھوہار اسدے پاسیاں اتے سٹ رہا سی۔ اوہناں دے آگے دور کر کے پیلی ریت دا اک ٹوٹا ویکھیا جا سکدا سی، جد کہ اوہناں دے پچھلے پاسے سمندر پھیلیا ہویا سی جیہڑا شاندار چٹی جھگ نال سجیاں ہوئیاں لہراں دی بھیڑ نال ونڈیا ہویا سی۔ اتھے ہی، دور کر کے کئے ہی جہاز سن؛ دور کھیسے ہتھہ مستولاں دا پورا جنگل اگیا کھڑوتا سی تے شہر دے چٹے گھراں دے جھنڈ سن۔ بندرگاہ ولوں اک مدھم جیہی گڑگڑ سمندر ول نوں آ رہی سی، جیہڑی لہراں دی گرج دے نال مل کے سوہنی زبردست موسیقی بنا رہی سی۔ تے سبھہ کجھہ اتے دھند دا پتلا جیہا پردہ تنیا ہویا سی جس نال سارا کجھہ اک دوجے توں دور دور لگدا سی۔

”راتیں ویکھن والا تماشہ ہووگا اتھے!،“ سر نال سمندر ول اشارہ کردا چیلقاش بولیا۔

”طوفان آئے گا؟“ اپنے چپوآں نال زور لاکے بیڑی نوں لہراں دے وچوں دی لجاندا ہویا گوریلا بولیا۔ ہوا نال آؤندی پھوہار نال اوہدے کپڑے بھجے پئے سن۔

”ہاں...“، چیلقاش نے تصدیق کیتی۔

گوریلا سوالیہ نظراں نال اوہدے ول ویکھن لگا۔

”پھیر کئے پیسے ملے؟“، اوہنے ایہہ ویکھدے ہوئے کہ چیلقاش اس مسئلے ول آؤن دی کوئی منشا نہیں رکھدا، آخر پچھہ ہی لیا۔

”ویکھہ،“، چیلقاش نے اپنی جیب وچوں کجھہ کڈھیا تے دکھایا۔

گوریلا نے رنگ برنگے کاغذ ویکھے تے اوہدیاں اکھاں چکچوند رہ گئیاں۔

”ہا! تے میں سوچدا ساں، توں جھوٹہ بول رہا ایں! کئے نیں؟“

”پنج سو تے چاہلی۔“

”واہ واہ!“، لالچی نظراں نال نوٹاں نوں واپس جاندیاں ویکھدیاں

سُسنان ریتلا ساحل چیک نال گونج اٹھیا، تے سمندر دیاں لہراں نال پیلی ریت اپر بنیاں نکیاں نکیاں لہراں وی جویں ہیٹھاں اتے ہون لگیاں۔ چیلقاش آپ وی تربھک پیا۔ اجن چیت گاورِیلا اس ول دھا کے آیا، اوہدے پیراں اتے ڈگ پیا تے اوہدے گوڈیاں نوں ول لیا تے اوہنوں کھچن لگا۔ چیلقاش لڑکھڑا گیا تے ریت اتے دھڑم کر کے بیہہ گیا، دندان نوں گھٹ کے میٹدیاں، اوہنے گھسن وٹ کے آپنی لنمی بانہہ لہرائی پر شرمندہ ہو کے بھکھہ منگدی پھسپھساہٹ وچ گاورِیلا دے ترلیاں نے اوہنوں روک لیا :

”ایہہ پیسے مینوں دے دے، بھلے آدمی! یسوع مسیح دے واسطے مینوں دے دے! توں ایہہ کی کرنے نیں! ویکھ، اکو رات وچ، صرف اکو رات وچ! تے مینوں کئی ورہے لگ جان گے۔ مینوں دے دے، میں تیرے لئی دعاواں کراں گا۔ ساری زندگی! تنان گرجیاں وچ۔ توں تاں صرف اڈا ہی دینے نیں۔ پر میں؟ میں ایہہ زمین تے لاوانگا! ایہہ مینوں دے دے! تیرے لئی ایہہ کی نیں؟ اینی سوکھی طرحاں ایہہ آجاندے نیں۔ راتو رات توں امیر بن جاندا ایں! آپنی زندگی وچ اک تاں بھلا کنم کر جا! آخر توں جیہا ہویا جیہا ناں ہویا، تیرا نہ کوئی اگا نہ کوئی پچھا... تے میں۔ اف! مینوں دے دے ایہہ!،

چیلقاش ڈریا ہویا، حیران، غصے وچ آیا ہویا آپنیاں آرکاں بھار پچھے نوں جھکیا بیٹھا ہویا سی، اک وی ہور لفظ بولے بنا بیٹھا سی۔ اوہدیاں اکھاں اس منڈے نوں چیردیاں لنگھہ رھیاں سن، جس نے آپنا سر اوہدے گوڈیاں نال لایا ہویا سی تے آپ اوہیہ۔ ساہیں منتاں کری جا رہا سی۔ آخر چیلقاش بھڑک کے اپنے پیراں اتے کھڑو گیا، آپنا ہتھہ آپنی جیب وچ پایا، تے نوٹ کڈھہ کے گاورِیلا دے منہہ اتے مارے۔

”آہ لے، چٹ لے!، جوش، ترس تے اس لالچی غلام لئی نفرت نال کنبدا ہویا اوہ کوکیا۔ اس ول پیسے سٹدیاں اوہنے اپنے آپ نوں اک جنگجو جوان محسوس کیتا۔

”میں کسے طرحاں وی تینوں زیادہ پیسے دے دینے سن۔ میں اپنے پنڈ بارے سوچدا راتیں تیرے اتے ترس کھان لگ پیا ساں۔ میں سوچیا: میں منڈے دی مدد کرانگا۔ پر میں اڈیکدا ساں، کہ

بیڑی ایسی لہر اترے چڑھ گئی سی جس نے اوہنوں ریت وچ
دھسا دتا۔

”سو، بہا، سفر ختم ہویا۔ پر بیڑی کھچ کے کافی پچھے اپر
نوں کر دیئیے، تاں جو ایہہ رڑھ نہ جائے۔ کوئی آکے ایہنوں لے
جاویگا۔ تے ہن الوداع۔ اسیں شہر توں اٹھہ کو ویرست دور ہاں۔
توں واپس شہر جا رہیں؟“

چیلقاش دا منہہ کھچری تے دوستانہ مسکراہٹ نال لشک رہا
سی، جویں اوہ اپنے لئی کوئی بڑی خوش کرن والی تے گوریلا لئی
اچانک کوئی گل سوچ رہا ہووے۔ اوہنے آپنا ہتھہ اپنی جیب وچ
واڑیا ہویا سی تے اوتھے نوٹاں نال سرسر کرن لگا۔

”نہیں، میں نہیں جاندا۔ میں... میں...“ گوریلا تھتھلاؤن
لگ پیا جویں اوہدا گچ بھریا ہووے۔
چیلقاش اوہدے ول ویکھن لگ پیا۔

”تینوں کی کھائی جا رہا اے؟“ اوہ پچھن لگا۔

”کجھہ نہیں۔“ پر گوریلا دا منہہ پہلاں لال ہو گیا، پھر
سانولا پے گیا تے اوہ کدی اپنے اک پیر اترے بہار پاؤندا، کدی
دوجے اترے، جس طرحاں اوہ چیلقاش اترے ٹٹ پینا چاہوندا ہووے جاں
ہور کوئی بیحد مشکل کنم کرنا چاہوندا ہووے۔

چیلقاش اس منڈے وچ اپنا جذباتی پنا ویکھہ کے حیران رہ
گیا۔ اوہ اڈیکن لگا کہ اگوں کی ہندا اے۔

گوریلا ہسن لگ پیا جیہڑا سسکیاں لین نال ودھیرے رلدا سی۔
اوہنے سر ہیٹھاں سٹیا ہویا سی، جس لئی چیلقاش اوہدے چہرے
دے جذبات نہیں سی ویکھہ سکدا پر او، ویکھہ سکدا سی کہ اوہدے
کن کالے توں چٹے ہو گئے سن۔

”کھڈے وچ پے،“ چیلقاش نے کھجھہ کے ہتھہ ماردیاں کہا۔
”تینوں میرے نال پیار ہو گیا اے جاں کی؟ کڑیاں وانگ کڑھی
ہی جا رہا ایں۔ جاں میرے نالوں وچھڑنا تیرے لئی محال ہو گیا
اے؟ بول تاں سہی، بچونگڑے! نہیں، تاں میں پھر جا رہا
ہاں۔“

”توں جا رہا ایں؟“ گوریلا دی چیک نکل گئی۔

”پیسے کڈھ دے!“، گوریلا نوں دھون نوں پھڑدیاں چیلقاش گرجیا۔

گوریلا نے اک دو وار نکلن دی کوشش کیتی، پر چیلقاش دی بانہہ اس دوالے سب وانگ ولی ہوئی سی۔ قمیض پائن دی آواز آئی تے گوریلا ریت اتے چپ ڈگ پیا، اوہدے ڈیہلے باہر نوں نکل رہے سن، اوہدیاں انگلاں جویں ہوا نوں پھڑ رہیاں ہون، اوہدے پیر لاچاری نال وج رہے سن۔ چیلقاش اوہدے اتے کھڑا سی۔ پتلا، سدھا، باز وانگ سخت، خشک ہاسا ہسدیاں دند کڈھے ہوئے؛ اوہدے تکھے ہڈل منہہ اتے مچھاں جویں بیچینی نال پھرک رہیاں سن۔ کدی وی اوہنوں آپنی زندگی وچ ایہی بری طرحاں ٹھیس نہیں سی لگی، تے کدی وی اوہنوں ایہا غصہ نہیں سی آیا۔

”کیوں، خوش این ہن؟“، اوہ ہسیا، پھر آپنی اڈی تے مڑیا تے شہر ول چل پیا۔ اجے اوہ پنج قدم وی نہیں سی گیا کہ گوریلا بلی وانگ کبا ہو کے بھڑک کے آپنے پیراں اتے کھڑا ہو گیا، تے آپنی بانہہ نوں پورا گھماؤندیاں، اک وڈا سارا پتھر اس نوں ماریا۔ ”آہ لے!“

چیلقاش ذرا کو کراہیا، آپنے ہتھہ سر ول کھڑے، لڑکھڑاؤندیاں اگے ودھیا، پچھے گوریلا ول مڑیا تے منہہ دے بہار ریت وچ ڈگ پیا۔ گوریلا ڈر نال سن ہو گیا۔ چیلقاش نے اک لت ہلائی، آپنا سر چکن دی کوشش کیتی تے تار وانگ کنبدا ہویا پھیل گیا۔ پھر گوریلا نٹھہ اٹھیا، پورے زور نال، ادھرنوں جدھر ہنیرا سی تے دھند وچ لیٹے ستیہی اپر ٹاکی جیہا کالا بدل لٹکیا ہویا سی۔ لہراں دی سرسراہٹ سنائی دیندی سی جد کہ ایہہ رڑھدیاں ریت دے اپر آؤندیاں، اس وچ سما جاندیاں تے پھر ہور لہراں رڑھدیاں آ جاندیاں۔ جھگ شوکر رہی سی تے ہوا پھوہار نال بھری ہوئی سی۔

مینہہ پین لگ پیا سی۔ پہلاں کن-من شروع ہوئی، پر جلدی ہی موہلے دھار مینہہ پین لگ پیا، جیہڑا آسمان وچوں پتلیاں ندیاں بنا کے آ رہا سی۔ ایہہ ندیاں پانی دے دھاگیں دا اک جال ان رہیاں سن جیہڑا ستیہی دے سارے پسار نوں، سمندر دی ساری وسعت نوں لیٹ وچ لے رہا سی۔ گوریلا اس وچ گم ہو گیا۔ بہت دیر تک کجھہ نہیں سی دسدا، سوائے مینہہ دے، سمندر دے کندھے

ویکھئے توں منگدا ہیں جاں نہیں۔ تے توں منگ لئے۔ ہت، تیری، گدڑ! منگتا! پیسیاں لئی آپنے آپ نوں ایناں مصیبت وچ پاؤنا؟ بے وقوف! لالچی کتا! کوئی قدر نہیں آپنی! پنج کاپیکاں لئی آپنے آپ نوں ویچ دین گے!،

”توں کتنا چنگا ایں! یسوع مسیح تیری حفاظت کرے! ویکھ، ہن میرے کول کی اے! میں ہن... امیر آدمی ہاں،، سارا مستی وچ آ کے کنبدا ہویا تے پیسیاں نوں آپنی قمیض دے اندر لکاؤندا ہویا گوریلا چیں-چیں کردی آواز وچ بول رہا سی۔ ”آہ توں کتنا چنگا ایں! ساری عمر میں تینوں نہیں بھلانگا۔ کدی نہیں۔ تے آپنی ووہٹی تے بچیاں نوں وی تیرے لئی دعاواں کرن لئی کہانگا۔،

چیلقاش نے اوہدی خوشی بھری چیں-چیں سنی، لالچ دے اس دورے نال وگڑے ہوئے تے چمکدے منہ ول ویکھیا، تے محسوس کیتا کہ بھانویں اوہ چور تے شرابی ہے پر ایناں نیواں اوہ کدی نہیں ڈرے گا، کدی وی ایناں لالچی، خودی توں سکھنا نہیں ہوویگا۔ کدی نہیں، کدی وی نہیں! تے اس خیال نے، تے اس احساس نے اوہنوں آپنی آزادی دے جذبے نال بھر دتا تے اوہ سمندر دے کنڈھے اتے گوریلا کول کجھہ دیر ہور اٹک گیا۔

”توں مینوں خوشی دی ذات بخشی اے،، چیلقاش دا ہتھہ پھڑدا تے اسنوں آپنے منہ نال دباؤندا ہویا گوریلا بولیا۔
چیلقاش نے بگھیاڑ وانگ آپنے دند کڈھے پر منہوں کجھہ نہ کہا۔

”تے پتہ اے، میں کی سوچیا سی!،، گوریلا بولی گیا۔ ”ایدھر نوں آؤندیآں... میں آپنے آپ وچ سوچ رہا ساں... میں... ایہنوں... تینوں... چپو نال اک دھرانگا... ٹھاہ!... پیسے کھوہ لوانگا... تے ایہنوں... مطلب تینوں... سمندر وچ سٹ دیوانگا... ہیں؟ کیہنوں ایہدی لوڑ اے؟ میں سوچیا۔ تے جدوں ایہدی لاش ملے گی تاں کسے نے پچھنا تک نہیں کہ کس نے کیتا اے تے کویں۔ ایہدے لئی متھا کون مارے گا۔ ایہدی ایتھے کیہنوں لوڑ اے! ایہدے لئی کوئی مشکل نہیں سہارے گا۔،

حقارت نال چیلقاش کوکيا، اوھنے آپنی جيكٹ دے اندر ھتھ ڀايا،
آپنی قميص نالون اک پٹی پاڙ لٹی جس نال اوھنے چپ چاپ آپنا
سر ٻنھ ليا، کدی کدی اوھ دندياں کريجن لڳ پيندا۔ ”توڻ پيسے
لے لٽے نہ؟“، اوھنے دندياں پينھدياں پڇھيا۔

”نہیں، ٻھرا، نہیں۔ تے میں لوانگا وی نہیں۔ مينون نہیں چاھيدے
ايہہ۔ ايہناں توں صرف بدقسمتی ہی نکلدی اے۔“
چيلقاش نے آپنا ھتھ آپنی جيكٹ دی جيب وچ ڀايا، نوٹاں دی
دٽھی کڙھی، سو دا اک نوٹ وڇوڻ کھچيا، اوھنوں واپس آپنی
جيب وچ ڀا ليا تے باقي دے گاوريلا دے حوالے کر دتے۔
”آھ لے، تے ٻھج جا!“
”میں نہیں لينے، ٻھا۔ میں نہیں لے سکدا۔ مينون معاف کر
دے۔“

”لے لے، میں تينون کھندا ھاں،“، آپنياں اکھاں ٻھيانک طرحاں
ٻھيردياں چيلقاش کڙکيا۔

”معاف کر دے، تاں میں لے لوانگا،“ گاوريلا نے عاجزی نال کھا
تے مينہ ٻھجي ريت وچ چيلقاش دے پيراں اترے ڏگ ڀيا۔
”بکواس کردا ایں۔ توں لے لٽيس گا، کمينے،“ چيلقاش يقين
نال بوليا۔ آپنے ساٿھی دا سر والاں توں پھڙ ڪے کھچدياں اوھنے
پيسے اوھدے نڪ هيٺاں دھڪے۔

”لے لے لے لے۔ آخر توں ايہناں لٽي کنم کيتا اے۔ لے لے،
ڏر نہ۔ تے شرم نہ کر کہ توں اک انسان نوں جانوڻ ہی مار دين
لگا سائیں۔ ميرے ورگے بندے نوں مارن لٽي تيرا کوئی پڇھا نہیں
کرے گا۔ اوھ سگوں شکر ڪرن گے جدوں اوھناں نوں میں مريا لٻھا۔
آھ لے پھڙ۔“

چيلقاش نوں ھسدياں ويکھ ڪے گاوريلا دا دل ھولا ھو گیا۔
اوھنے پيسے ٻوڇ لٽے۔

”تے توں مينون معاف کر دتا اے، ٻھا؟ توں میري خاطر اينا
نہیں ڪرينگا؟“، اوھنے ھنجھوآں نال ترلا ليا۔
”پيارے دوست،“، اٺھدا ھويا تے آپنے پيراں اترے جھولدا ھويا
چيلقاش اسے انداز وچ بوليا۔ ”معاف ڪرن والي گل کيسڙي اے؟“

ریت وچ پئے آدمی دے ہیولے دے۔ پھیر گاورِیلا مینہہ وچوں نکل آیا، جویں کوئی پرندہ جھپٹا ماردا ہے۔ چیلقاش کول پہنچ کے اوہدے کول گوڈیاں بھار ہو گیا تے اوہنوں چکن دی کوشش کرن لگا۔ اوہدے ہتھہ نوں کجھہ کوسا کوسا، لال لال تے چیکواں جیہا لگا۔ اوہ کنب اٹھیا تے تربھک کے پچھے ہو گیا۔ اوہدے چٹے منہہ اتے وحشی جیہا اظہار آیا۔

”اٹھ بھرا، اٹھ!، اوہ مینہہ دی آواز نالوں اچی اوہدے کن

وچ بولیا۔

چیلقاش نے اکھاں کھولیاں تے گاورِیلا نوں ماڑا جیہا دھکا دتا۔ ”دفع ہو جا،، اوہنے موٹی جیہی آواز وچ کہا۔

”بھرا! مینوں معاف کر دے! میرے اتے کوئی بھوت سوار ہو گیا سی،، چیلقاش دے ہتھہ چنمدا ہویا تے کنبدا ہویا گاورِیلا ہولی جیہی بولیا۔

”دفع ہو جا! مینوں رهن دے۔،،

”میری روح توں اس گناہ دا بھار لاہ دے۔ مینوں معاف کر

دے، بھرا!،،

”ھٹ جا! دفع ہو جا! پے ڈھٹھے کھوہ وچ!،، چیلقاش اکدم چیک اٹھیا تے ریت اتے بیٹھ گیا۔ اوہدا منہہ پیلا پیا ہویا سی تے غصے وچ سی۔ اوہدیاں اکھاں دھندلیاں سن تے میڈیاں جا رھیاں سن جس طرحاں اوہنوں نیند آ رہی ہووے۔ ”ہور تینوں کی چاہیدا اے؟ جو توں کرنا چاھوندا سائیں، توں کر لیا اے۔ دفع ہو جا ہن۔،، اوہنے افسوسے ہوئے گاورِیلا نوں ٹھڈا مارن دی کوشش کیتی، پر نہ مار سکیا، تے مڑ کے ڈگ جاندا جے گاورِیلا اوہدے موڈھے دوالے بانہہ ناں ول لیندا۔ چیلقاش دا منہہ گاورِیلا دے منہہ دے ساھمنے سی۔ دونویں منہہ پیلے تے بھیانک سن۔

”تھوہ!،، تے چیلقاش نے اپنے مددگار دیاں چوٹ کھلہیاں اکھاں

وچ تھک دتا۔

”جو چاہیں، کر لے،، اوہ مسان سنیدی آواز وچ بولیا۔ ”میں

اک لفظ نہیں بولانگا۔ پر رب دے واسطے مینوں معاف کر

دے۔،،

”توں کمینے! اپنا گندا کنم وی مرداں وانگ نہیں کر سکدا،،

ہوا چلا رہی سی۔ فضا گرج، چلاہٹ تے سرسر نال بھری ہوئی سی۔
مینہہ کرکے سمندر تے آسمان وکھہ وکھہ نہیں سن دس
رہے۔

جلدی ہی مینہہ تے لہراں دی پھہار نے ریت اپروں اس لال
نشان نوں دھو سٹیا جتھے چیلقاش پیا ہویا سی، چیلقاش دے قدماں
دے نشان دھو سٹے، اس نوجوان دے قدماں دے نشان دھو سٹے۔
تے سمندر دے اس سنسان کنارے اتے کوئی وی نشان نہیں سی رہ
گیا جیہڑا اس نکے جیہے ڈراے دی یاد دواؤندا ہووے، جیہڑا اتھے
دو بندباں وچکار کھیڈیا گیا سی۔

کوئی گل نہیں۔ اج توں میرے نال ہتھ کھیڈیا اے، کل میں تیرے
نال کھیڈانگا۔،،

چیلقاش، منہ اتے عجیب جیہی مسکراہٹ نال، اوہدے ساہمنے
کھڑا سی۔ اوہدے سر اتے بجھی پٹی، جیہڑی ہولی ہولی لال ہندی
جاندی سی، ترکی ٹوپی نال ملدی جلدی سی۔

مینہ ہور تیز ہو گیا سی۔ سمندر ہولی ہولی گرج رہا سی۔
لہراں وہشی ڈھنگ نال کنڈھیاں ول جا رہیاں سن۔

دونویں جنے چپ-چاپ کھڑے سن۔
”اچھا، الوداع،،، جان لئی مڑدیاں چیلقاش نے ٹھٹھا اڈاؤندے
ڈھنگ نال کہا۔

اوہ تھڑکیا، اوہدیاں لتاں کنب رہیاں سن تے اوہنے آپنا سر
پھڑپھڑا ہویا سی، جویں ڈر رہا ہووے کہ کتے گواچ نہ
جائے۔

”مینوں معاف کردے، بہا،،، گوریلا نے اک وار ہور منت
کیتی۔

”ٹھیک اے، کوئی گل نہیں،،، چیلقاش نے کسے جذبے توں
بنا ڈھنگ نال کہا تے ٹرپا۔

اوہ ٹھیڈے کھاندا وھدا گیا، سر نوں کھبے ہتھ نال پھڑپھڑی،
سجے نال اوہ ہولی ہولی آپنیاں کالیاں مچھاں نوں سروڑ رہا
سی۔

گوریلا اتھے کھڑا اوہنوں ویکھدا رہا جدوں تک اوہ مینہ
وج اوجھل نہ ہو گیا، جیہڑی ہن ختم نہ ہون والیاں پتلیاں دھاراں
بنا کے پے رہا سی تے ستیہی نوں نہ ٹٹن والی گوڑھی سلیٹی اداسی وج
لیٹی جا رہی سی۔

پھر اوہنے آپنی گلی ٹوپی لاہی، صلیب دا نشان بنایا، آپنے ہتھ
وجلے پیسیاں ول ویکھیا، ڈونگھا سکھہ دا ساہ لیا، پیسیاں نوں آپنی قمیض
وج لکایا تے چیلقاش توں الٹے پاسے ساحل اتے بھروسے نال ٹرپا۔
سمندر آپنیاں لہراں نوں ریت اتے سٹدا ہویا تے اوہناں نوں
پٹکا کے جھگ توں پھہار وج بدلدا ہویا گرج رہا سی۔ مینہ ہن
پانی اتے وی تے زمین اتے وی کڑا کدار ڈھنگ نال پے رہا سی،

بڈھی از رگل

۱

میں ایہہ کہانیاں اکرمٰن دے نیڑے، بیس ساریا دی اک تھان
سنیاں سن۔

اک شام انگور اکٹھے کرن دا آپنا دھاڑی دا کنم مکا لین
یچھوں، مولداویناں دا ٹولہ جس نال میں کنم کر رہا ساں، سمندر
دے کنڈھے چلا گیا۔ میں بڈھی از رگل کول پچھے رہ گیا۔ انگوراں
دی اک سنگھنی ویل دے پرچھانویں ہیٹھہ زمین اتے لیٹیا ہویا،
میں سمندر ول جاندے لوکاں دیاں نہاراں نوں رات دے سنگھنے
ہو رہے ہنیرے نال اک مک ہندا چپ-چاپ ویکھہ رہا
ساں۔

اوہ گاؤندے تے ہسدے تری جا رہے سن۔ تانبے رنگے منہاں
والے مرداں نے چھوٹے کڑتے تے کھلے پجامے پائے ہوئے سن، اوہناں
دیاں موٹیاں موٹیاں کالیاں مچھاں سن تے والاں دیاں بھاریاں لٹاں،
جیہڑیاں اوہناں دے موڈھیاں تک آؤندیاں سن۔ عورتاں تے کڑیاں،
خوش تے چھیلے جسمان والیاں، گوہڑیاں نیلیاں اکھاں والیاں؛
تے منہہ اوہناں دے وی تانبے رنگے سن۔ اوہناں دے کالے شاہ،
ریشمی وال لک لک تک لمکے ہوئے سن۔ تے اوہناں دیاں لٹاں وچوں
لنگھدی نگھی رمکدی ہوا شنگار لئی لائے اوہناں سکیاں نوں چھنکا
جاندی جیہڑے اوہناں دیاں میڈھیاں وچ گندے ہوئے سن۔ ہوا
وسیع، اک سار رو وچ وہ رہی سی۔ پر کدی کدی انج لگدا سی
جویں اوہ کسے نہ دسن والی ٹھوکر اپروں تلک پٹی ہووے، تے پھیر
ہوا دے تیز بلھے عورتاں دے والاں نوں اوہناں دے سراں دوالے

عجیب ایالاں وانگ پھیلا دیندے، تے اوہ انج لگن لگ پیندیاں،
 جویں اوہ کسے انوکھے پری۔ کہانی دے دیس وچوں آئیاں ہوں۔
 جیوں جیوں اوہ ساڈے توں دور جائی جاندیاں، رات تے میرا تخیل
 اوہناں نوں ہور وی شاندار گہیناں نال سجائی جاندے۔

کوئی وائلن وجا رہا سی۔۔۔ اک کڑی ہولی ہولی مدھم سر
 وچ گا رہی سی۔ ہاسے دیاں آوازاں آ رہیاں سن۔

ہوا سمندر دی بھاری مہک نال، تے سورج ڈبن توں پہلاں
 پئے سینہ نال تروتر ہوئی زمین توں نکلی ٹھنڈی ہوا نال بھری
 ہوئی سی۔ ہن وی بدلاں دے ٹوٹے بیڈھیاں شکلاں تے رنگاں وچ
 آسمان دے آر پار جا رہے سن۔ کدھرے ہلکے، دھوئے دے چکراں
 جیسے، نیلے تے سواہ رنگے، تے کدھرے پھٹے ہوئے، چٹان دے ٹوٹیاں
 ورگے، ادھے کالے جاں بھورے۔ اوہناں وچوں سنہری تاریاں نال
 جڑے ہوئے آسمان دے گوڑھے نیلے ٹوٹے دلچسپی نال جھاتیاں مار
 رہے سن۔ ایہہ سارا کجھہ۔ آوازاں تے مہکاں، بدل تے لوک۔
 انوکھے ڈھنگ نال خوبصورت تے اداس لگ رہا سی، جویں کسے
 عجیب پری۔ کہانی دی ابتدا ہووے، تے سبھہ کجھہ انج لگ رہا
 سی جویں کہ اس دے وادھے نوں روک دتا گیا ہووے تے ایہہ
 مر رہا ہووے۔ آوازاں دی کھپ دور ہندی گئی، گھنڈی گئی،
 تے سوگی ہوکیاں وانگ بن کے رہ گئی۔

”توں اوہناں نال کیوں نہیں جاندا؟“، بڈھی ازراگل نے اس
 پاسے ول سر نال اشارہ کردیاں مینوں پچھیا جدھر اوہ لوک گئے
 سن۔

وقت نے اوہنوں جھکا کے دوہری کر دتا سی۔ اوہدیاں کدی
 چمکدیاں کالیاں اکھاں ہن دھندلیاں ہو گئیاں سن، تے ایہناں وچوں
 پانی وگدا رھندا سی۔ اوہدی خشک جیہی آواز عجیب جیہی لگدی
 سی۔ ایہہ انج کڑکڑ کردی سی، جویں اوہ ہڈیاں چبا رہی ہووے۔
 ”میرا جی نہیں کردا!، میں جواب دتا۔

”ایخ!۔۔۔ تسیں روسی جنمدمے ہی بڈھے ہندے ہو۔ سارے
 دے سارے نموجھونے، پریتاں وانگ۔۔۔ ساڈیاں کڑیاں تہاتھوں
 ڈردیاں نے۔۔۔ پر توں تاں جواناں۔۔۔ تکڑاں ایں۔۔۔“
 چن نکل آیا سی۔ وڈا سارا، گول تے سوہا لال لگدا سی جویں

”اس گل نوں ہزاراں ورھے ہو گئے نیں۔ سمندر توں پار دور، جتھے سورج چڑھدا اے، اک ملک اے، جتھے اک وڈا سارا دریا وگدا اے: تے اس ملک وچ ہر درخت تے گھاہ دی ہر تڑ دا پرچھانواں ایڈا وڈا ہندا اے، جڈا انسان نوں دھپ توں بچن لئی چاہیدا اے، کیونکہ اتھے دھپ بڑی تیز ہندی اے۔

”اس ملک دی زمین اس طرحاں دی زرخیز اے۔

”اس ملک وچ انساناں دا اک طاقتور قبیلہ رہا کردا سی۔ اوہ اپنے جانور پالده، تے آپنی طاقت تے مردانگی شکار کھیڈن وچ خرچ کردے۔ تے مگروں دعوتاں کردے، گیت گاؤندے تے کڑیاں نال رنگ رنگ رلیاں مناؤندے۔

”اک دن، اک دعوت دے وقت، کالے شاہ والاں والی تے رات ورگی ملوک اک کڑی نوں اک باز چک کے لے گیا، جیہڑا آسمانوں جھپٹیا سی۔ آدمی اس ول جیہڑے تیر چھڈدے اوہ مندے حالیں واپس زمین تے آڈگدے۔ پھیر اوہ کڑی نوں لبھن ٹر پئے۔ پر اوہ نہ لبھی۔ تے پھیر اوہ اوہنوں بھل بھلا گئے جویں دنیا وچلی ہر چیز بھلا دتی جاندی ہے۔“

بڈھی نے ٹھنڈا ساہ لیا تے چپ ہو گئی۔ اوہدی چکی ورگی آواز سارے بھلے-وسرے زمانیاں دیاں شکائتاں بن گئی لگدی سی جیہڑیاں ہنیریاں یاداں بن کے اس دے سینے وچ جاگ پٹیاں سن۔ سمندر اوہناں پرانیاں کہانیاں وچوں اک دی ابتدا دے نال ملکڑے جیسے رل گیا سی، جیہڑیاں شائد ایہدے کنڈھے اتے گھڑیاں گئیاں سن۔

”ویہہ ورھے پچھوں، کڑی آپے مڑ آئی، تھکی-ٹٹی تے مندے حال۔ اوہدے نال اک گبھرو سی، سہنا تے تکرڑا، جویں اوہ ویہہ سال پہلاں آپ ہندی سی۔ جدوں اس توں پچھیا گیا کہ اوہ کتھے رہی ہے، تاں اوہنے جواب دتا کہ باز اوہنوں چک کے پہاڑاں وچ لے گیا سی تے اتھے اوہ اوہدی بیوی بن کے رہندی رہی سی۔ اوہ منڈا اوہناں دا پتر سی، اوہدا پیو مر چکا سی۔ جدوں اوہ کمزور ہو گیا، تاں اوہ آخری وار آسمان وچ اڈیا، تے اپنے پر سمیٹ کے پہاڑاں دیاں دندرا لیاں چوٹیاں اتے زور نال آ کے ڈگا تے دم توڑ دتا۔

ایہہ سستیبی دے ڈھڈ وچوں نکلیا ہووے، جیہڑا آپنے زمانے وچ اپنا زیادہ انسانی ماس تے خون پی چکا سی، تے شائد اسے کرکے ہی اپنا بھرپور تے زرخیز بن گیا سی۔ تے جیوں جیوں ایہہ اتانہہ جائی جاندا، ایہہ ساڈے اتے ویل دے پتیاں دے فیتیاں ورگے پرچھانویں سٹی جاندا۔ تے انج لگدا سی کہ میں تے بڈھی جال نال ڈھکے ہوئے۔ ساڈے کھبے پاسے بدلاں دے پرچھانویں سستیبی دے آر۔ پار نٹھے جا رہے سن۔ تے خود بدل، چن دی! کاشنی روشنی دے رشنائے ہوئے، ہور وی چمکدار تے ہور وی شفاف لگدے سن۔

”ویکھہ اوہ لارا جاندا ای!،“

میں ادھر ویکھیا، جدھر بڈھی آپنے کنبدے ہتھاں تے مڑیاں انگلاں نال اشارہ کر رہی سی۔ تے مینوں پرچھانویں تردے دکھائی دتے، کنے سارے، پر اوہناں وچوں اک باقیاں نالوں کالا تے سنگھنا سی، تے ایہہ باقیاں نالوں تیز تے نیواں چل رہا سی۔ ایہہ بدلاں دے گچھے وچوں ڈگ پیا سی، جیہڑا زمین دے نیڑے نیڑے ہوکے اڈ رہا سی تے دوجیاں نالوں تیز چل رہا سی۔

”مینوں تاں کوئی نہیں دسدا۔“ میں کہا۔

”تینوں میرے، بڈھی نالوں وی گھٹ دسدے! ویکھہ، اوہ کالا جیہا، سستیبی دے آرپار نٹھدا پیا۔“

میں پھیر ویکھیا تے پھیر مینوں پرچھانویاں توں بنا کجھہ نظر نہ آیا۔

”اوہ تاں پرچھانواں اے۔ توں اوہنوں لارا کیوں کہندی ایں!“

”کیونکہ ایہہ اوہو ہے۔ ہن اوہ پرچھانواں جیہا ہی رہ گیا اے۔ کوئی حیرانی والی گل نہیں! ہزار ورھے دا تاں ایہہ ہو گیا اے: دھپ نے اوہدا جسم، اوہدا خون، اوہدیاں ہڈیاں سکا چھڈیاں نے۔ تے ہوا اوہناں نوں دھوڑ وائگ اڈا کے لے گئی اے۔ ویکھیا، رب بندے دا کی بنا دیندا اے، جے اوہ ہنیکڑ کرے۔“

”مینوں دس، ایہہ کوں ہویا!،“ میں بڈھی دی منت کیتی اس آس نال کہ میں سستیبی وچ گھڑی اک انوکھی پری۔ کہانی سناں گا۔ تے اس نے مینوں ہیٹھاں لکھی پری۔ کہانی سنائی۔

سی۔ اوہ کناں چر چپ رھڑے رھ، کدی موٹی ہوئی کٹل وی ویکھدے جیہڑی لہو۔ لہڑے منہہ تے کھلیاں اکھاں نال زمین اتے پئی سی، تے کدی اس منڈے ول ویکھدے جیہڑا کڑی دے کول کھڑا سی، پوری ہنیکڑ نال اوہناں ول ویکھدا ہویا۔ اوہنے آپنا سر نیواں نہ سٹیا جویں کہ سزا دین لئی کہہ رہا بندا کردا ہے۔ جدوں اوہ اپنے آپ وچ آئے تاں اوہناں نے اوہنوں پھڑ لیا تے بنہہ دتا، تے اتھے ہی چھڈ گئے، کیونکہ اوہناں دا خیال سی کہ اوہنوں اسے ویلے مار دینا بڑی سوکھی گل ہووےگی تے اس نال اوہناں نوں تسلی نہیں ہووےگی۔“

رات دا ہنیرا ودھدا گیا تے ایہہ عجیب، ہلکیاں ہلکیاں آوازاں نال بھر گئی۔ سستی وچ پہاڑی چوہے غمگین طرحاں سیٹیاں وجا رھ سن، تے ٹڈیاں دی دھات ورگی کریچن دی آواز انگوراں دیاں ویلاں دے پتیاں وچوں سنائی دیندی سی، پتے ہوکے بھر رھ سن تے اک دوجے نال گھسر۔ مسر کر رھ سن، پورا چن، جیہڑا پہلاں لال سوہا سی، ہن پیلا پے گیا سی، تے جیوں جیوں ایہہ زمین توں اتانہہ جائی جاندا، ایہہ ہور پیلا پئی جاندا سی، نیلی بہاہ ماردی دھند سستی اپر ہور وسیع انداز نال پسر گئی سی۔ ...

”سو، اوہ اکٹھے ہوئے، کوئی ایسی سزا سوچن لئی جیہڑی اوہدے جرم نال میل کھاندی ہووے۔ ... کجھہ لوکاں نے سبھا دتا کہ گھوڑیاں نال بنہہ کے اوہدے ٹوٹے کر دتے جان، پر ایہہ بہت نرم سزا لگدی سی۔ دوجیاں نے کہا کہ اوہنوں ہر کوئی اک اک تیر مارے۔ پر ایہہ وی رد کر دتا گیا۔ کسے ہور نے کہا کہ اوہنوں ساڑیا جاوے، پر ایہہ وی رد کر دتا گیا، کیونکہ اک وچوں نکلدے دھوں نے اوہناں نوں ایہہ ویکھن نہیں سی دینا کہ اوہنوں کئی تکلیف ہو رہی ہے۔ کئی تجویزاں پیش کیتیاں گئیاں، پر اک وی سبھہ نوں تسلی بخش نہیں سی لگدی۔ تے جدوں اوہ غور کر رھ سن تاں اوہدی ماں اوہناں ساہمنے چپ چاپ گوڈے ٹیکی بیٹھی سی، نہ اوہدیاں اکھاں وچ اتھرو آئے تے نہ اوہنے رحم لئی واسطے پائے۔ اوہ بہت دیر گلاں کردے رھ اتے آخر اک سیانے بندے نے لنی سوچ پچھوں کہا:

”آؤ، پچھئے، کہ اوہنے ایہہ کیتا کیوں!“

”ہر کوئی باز دے پتر ول حیرانی نال ویکھن لگا۔ تے اوھناں ویکھیا کہ اوہ اوھناں نالوں کسے وی طرحاں وکھرا نہیں سی، سوائے اس دے کہ اس دیاں اکھاں ٹھنڈیاں ٹھار تے گھمنڈی سن، جویں پنچھیاں دے اس بادشاہ دیاں ہندیاں نے۔ جدوں اوہ اس نال گلاں کردے تاں جے اس دا جی کردا تاں اوہ جواب دیندا، نہیں، تاں چپ رھندا، تے جدوں قبیلے دے سردار اس کول آئے تے اوھدے نال گلاں کرن لگے تاں اوہ اوھناں نال انج بولیا، جویں کوئی برابر دا ہووے۔ اوھناں اس گل نوں گستاخی سمجھیا۔ اوھناں اوھنوں جھڑکیا تے کہن لگے کہ اوہ اجے کھنبھاں توں بنا تیر اے جس دی نوک وی اجے تکھی نہیں ہوئی، تے اوھنوں دسیا کہ اوھدے جیسے ہزاراں تے اوھدے نالوں دونی عمر دے اوھناں دی عزت کردے ہن تے اوھناں دا حکم منندے ہن۔ پر اوہ اسے طرحاں آکڑ نال اوھناں ول ویکھی گیا تے کہن لگا کہ اوھدے برابر دا ہور کوئی نہیں، تے جے دوجے اوھناں دی عزت کردے ہن تاں کرن۔ اجیہا کرن دی اوھدی کوئی نیت نہیں، او!... پھیر اوہ اس نال سچ مچ ناراض ہو گئے، تے ناراضگی نال بولے:

”ساڈے وچ اس لئی کوئی تھان نہیں! ایہہ جتھے چاھوندا اے جائے!،

”اوہ ہسیا تے جدھر اس دا جی آیا، چلا گیا۔ اک سوھنی جیہی کڑی کول جیہڑی اوھدے ول اکٹک ویکھدی رھی سی، اوہ اوھدے تک گیا اتے اوھنوں جیہی وچ لے لیا۔ پر اوہ اوھناں سرداراں وچوں اک دی دھی سی، جنہاں اوھنوں جھڑکاں دتیاں سن تے بھانویں اوہ کنا سوھنا سی اس کڑی نے اوھنوں پرہاں دھک دتا، کیونکہ اوہ اپنے پیو توں ڈردی سی۔ اس نے اوھنوں پرے دھکیا تے اتھوں ٹر پئی، پر منڈے نے اوھنوں مکا ماریا تے، جدوں اوہ زمین اتے ڈگ پئی، تاں اوہ اوھدی چھاتی اتے چڑھہ کے کھلو گیا، جس نال کڑی دے منہ وچوں لہو دی تیری پھٹ پئی اتے آسمان ول نوں جان لگی۔ کڑی نے ابھے ساہ لئے، سپ وانگ کڑول کھادھے تے مر گئی۔

”جس کسے نے ایہہ نظارہ ویکھیا، اوہ ڈر نال سن ہو گیا۔ ایہہ پہلی وار سی کہ اوھناں وچکار کسے عورت نوں انج ماریا گیا

نہیں سی، کوئی ڈھور۔ ڈنگر نہیں سن، نہ بیوی سی تے اوہ ایسی
کسے چیز دا چاھوان نہیں سی۔

”جدوں لوکاں نے ایہہ سمجھ لیا، تاں اوہناں اک وار پھیر
وچارنا شروع کر دتا کہ اوہنوں کی سزا دتی جاوے۔ پر اس واری اوہ بہتی
لنمی بحث وچ نہ پئے۔ سیانا آدمی، جیہڑا ہن تک چپ رہا سی، بولیا
تے کہن لگا:

”ٹھہرو! اک سزا ہے۔ بھیانک سزا، ہزار سال لا کے وی
تسیں ایہو جیہی سزا نہیں سوچ سجدے! ایہہ سزا اوہدے آپنے
آپ وچ ہی ہے۔ اوہنوں جان دیو، اوہنوں آزاد کر دیو۔ ایہہ
اوہدی سزا ہوویگی!“

”اسے وقت اک عجیب واقعہ ہویا۔ آسمان وچ اچی جیہی گرج
سنائی دتی، بھاویں کوئی بدل وکھائی نہیں سن دے رہے۔ اس
طرحاں آسمانی طاقتاں نے اس گل دی حمائت ظاہر کیتی جیہڑی سیانے
نے کہی سی۔ ساریاں نے سر جھکائے تے چلے گئے۔ پر نوجوان جس
نوں ہن لارا دا ناں دتا گیا سی، یعنی معاشرے وچوں کڈھیا ہویا،
لوکاں اتے اچی اچی ہسیا جیہڑے اوہنوں چھڈ کے جا رہے سن۔
اوہ ہسیا کیونکہ اوہ ہن اکلا رہ گیا سی، آزاد سی، آپنے پیو وانگ۔
پر اوہدا پیو انسان نہیں سی جد کہ اوہ آپ انسان سی۔ سو اس نے
آزاد پرندے وانگ رہنا شروع کر دتا۔ اوہ چوری چوری قبیلے دی
رہن والی تھان جاندا تے اوہناں دے ڈنگر، کڑیاں، جو کجھہ وی
جی کردا لے جاندا۔ اوہ اوہنوں تیر ماردے پر اوہدا جسم اوہنوں
ملی سبھہ توں وڈی سزا دے نظر نہ آؤن والے زہ بکتر نال کجیا
ہویا سی۔ اوہ چست، جابر، تکرڑا تے ظالم سی، پر آدمیاں نوں اوہ
کدی ساہمنے ہوکے نہیں سی ملدا۔ اوہ ہمیشہ کجھہ وتھہ اتے
ہی دسدا، تے اس طرحاں اوہ اکلا بھوندا رہا، قبیلے دے گھراں
دوالے، کتنی مدت، کئی درجن سال۔ پر اک دن اوہ قبیلے دی بستی
دے بہت نیڑے آ گیا تے جدوں لوک اوہنوں پھڑن لئی دوڑے،
تاں اوہ دوڑیا نہ، تے اوہنے کوئی ایسی حرکت نہ کیتی جس توں
پتہ لگدا ہووے کہ اوہ آپنی حفاظت کرنا چاھوندا ہے۔ اک آدمی
نے اندازہ لا لیا کہ کی گل ہے تے اوہ اچی جیہی بولیا:

”اوہنوں نہ چھیڑنا! اوہ مرنا چاھوندا جے!“

”اوه اوهنوں پچھن لگے، تاں اوهنے جواب دتا:
 ”مینوں کھول دیو! بجھا ہویا میں کوئی گل نہیں
 کرانگا!“

”تے جدوں اوهناں اوهنوں کھول دتا تاں اوه اس انداز وچ
 پچھن لگا جس وچ غلاماں نال گل کری دی اے:
 ”کی چاھوندے ہو تسیں؟“
 ”توں سن چکیں،“ سیانے نے جواب دتا۔
 ”میں آپنے وتیرے دی تہاڈے ساھنے وضاحت کیوں
 کراں؟“

”تاں کہ اسیں سمجھ سکئے۔ سن، گھمنڈی انسان۔ توں ہر
 حالت وچ مرنا ہی ہے۔ ... جو توں کیتا اے، اوه سانوں سمجھا تاں
 دے۔ اسیں جیوندے رہنا اے، تے اسیں ہن تک جو کجھ جاندے
 ہاں، اس نالوں زیادہ جاننا ساڈے لئی فائدہ مند رہیگا۔“
 ”چنگا، میں تہانوں دسدا ہاں، بھاویں جو کجھ ہویا ہے
 میں آپ نہیں جاندا۔ میرا خیال ہے کہ میں اس نوں اس لئی ماریا ہے
 کہ اس نے مینوں ٹھکرا دتا سی۔ ... پر مینوں اس دی لوڑ
 سی۔“

”پر اوه تیری نہیں سی!، اوه بولے۔
 ”کی تسیں صرف اوهو کجھ ورتدے ہو جو کجھ تہاڈا
 ہے؟ میں ویکھدا ہاں کہ ہر انسان کول صرف بولی، لتاں تے
 بانہواں نے۔ ... پر اوه جانوراں، عورتاں تے زمین... تے کئی ہور
 چیزاں دا وی مالک بنیا ہویا اے۔“

”اس دے جواب وچ اس نوں دسیا گیا کہ انسان جو کجھ
 وی لیندا ہے، اس دی قیمت اوه آپنے آپ نال ادا کردا ہے: آپنی
 سیانپ، آپنی طاقت نال، تے کدی کدی آپنی زندگی نال وی۔ پر اوه
 بولیا کہ میں آپنا آپا پورا رکھنا چاھوندا ہاں۔“

”اوه کتاں چر اوهدے نال گلاں کردے رہے تے اخیر اوه
 سمجھ گئے کہ اوه آپنے آپ نوں دنیا دا اول انسان سمجھدا ہے،
 تے آپنے توں علاوہ ہور کسے نوں کجھ نہیں سمجھدا۔ اوه سارے
 تراہن لگ پئے جدوں اوهناں ویکھیا کہ اوهنے آپنے آپ نوں کوں
 اکلاہے وچ سٹ لیا اے۔ اس دا کوئی قبیلہ نہیں سی، کوئی مان

میں اس ول ویکھیا۔ مینوں لگا جویں نیند اس اتے بہارو ہو
 رہی ہے، تے پتہ نہیں کیوں، مینوں اس اتے بڑا ترس آیا۔ اوہنے اپنی
 کہانی اپنے فخریہ، اپنے تنبیہ کردے انداز نال ختم کیتی سی، پر
 تاں وی، اس انداز وچ ڈربوکاں والی، غلاماں والی جھلک ملدی سی۔
 سمندر کنڈھے لوکاں نے گاؤنا شروع کر دتا۔ تے عجیب طرحاں
 نال گاؤن لگے۔ پہلاں اک مدھم سر والی آواز سنائی دتی۔ اس
 نے دو تن تکاں گائیاں، تے اک ہور آواز نے گیت مڈھوں۔ سڈھوں
 شروع کر دتا، جد کہ پہلی آواز جاری رہی۔ ... تے پھیر تیجی،
 چوتھی تے پنجویں آواز نے اک اک کر کے اوہو گیت شروع کیتا۔
 اکدم اوہو گیت بہت ساریاں مرداویاں آوازاں نے مل کے مڈھوں۔
 سڈھوں شروع کیتا۔

ہر عورت دی آواز باقیاں نالوں نکھڑویں سنائی دے رہی سی،
 تے اوہناں ساریاں دیاں رلیاں ملیاں آوازاں سترنگی پہاڑی ندی وانگ
 لگدیاں سن، جیہڑی سلوسل دوڑدی آؤندی ہے، چھالاں ماردی تے
 گرگر کر دی، اتھوں تک کہ اوہناں وچ مرداویاں آوازاں دیاں کھرج
 دھناں نال مل گئیاں، جیہڑیاں اوہناں نوں ملن لئی اپر اٹھیاں، اوہناں
 نالوں وکھہ رھندیاں ہوئیاں، اوہناں نوں اپنے وچ ڈبوندیاں ہوئیاں،
 تے پھر اچیاں اٹھدیاں ہوئیاں، خالص تے بھرویاں، اک اک کر کے۔
 آوازاں کر کے سمندر دیاں لہراں دا رولا ہن ہور سنائی نہیں
 سی دے رہا۔

۲

”توں ہور کدھرے لوکاں نوں انج گاؤندے سنیا اے؟“، اپنا
 سر چکدی تے مسکراؤندی نے، جس نال اوہدے دندان توں بنا ہٹ
 دسن لگ پئے، ازراگل نے مینوں پچھیا۔
 ”نہیں، میں نہیں سنیا، میں کدی کدھرے اس طرحاں دی گل
 نہیں سنی۔“ ...

”تے کدی سنینگا وی نہیں۔ اسیں گاؤن دے بڑے شوقین ہاں۔
 صرف سوہنے لوکیں چنگا گا سکدے نے، سوہنے لوکیں، جیہڑے زندگی
 دے عاشق ہندے نے۔ اسیں زندگی دے عاشق ہاں۔ کی اتھے گا

تے سارے اکدم رک گئے، اوہ اس بندے دی قسمت سوکھی
 نہیں سن بناؤنا چاھوندے جس نے اوھناں نال بدی کیتی سی، اوہ
 اوھنوں مارنا نہیں سن چاھوندے۔ اوہ رک گئے تے اس اتے ہسن لگ
 پئے۔ اوہ کنییا، تے اوھناں دا ھاسا سندا اوہ اوتھے کھڑا رھا، تے
 لگدا سی کہ اپنی چھاتی وچ اوہ کجھہ لبھہ رھا سی۔ پھر اوہ اکدم
 جھکیا، اک پتھر چکیا تے لوکاں نوں مارن لئی دوڑیا۔ پر اوہ اس
 دی مار توں بچدے تے اوھنوں کجھہ نہ کہندے، تے آخر جدوں
 ھار کے تھکاوٹ دی نااسیدی بھری چیک نال زمین اتے ڈھیہہ پیا
 تاں اوہ اک پاسے کھڑوتے اوھنوں ویکھدے رھے۔ اوہ اٹھیا تے اک
 چاقو چکیا، جیہڑا اس نال اس سارے جھگڑے دے دوران اک
 بندے ھتھوں ڈگ پیا سی تے اپنی چھاتی وچ دے ماریا۔ پر چاقو
 مڑ گیا، جویں ایہہ کسے پتھر وچ لگا ھوئے۔ اوہ پھر ڈگ پیا
 تے زمین اتے اپنا سر مارن لگ پیا، پر زمین وی اس توں بچدی تے
 اس وچ صرف کجھہ ٹوٹے ھی پئے۔

”ایہہ نہیں مر سکدا!، لوک کجھاں وجاؤندے ھوئے کوکے۔
 ”اوہ چلے گئے تے اوھنوں چھڈ گئے۔ اوہ اپر ول منہ کر کے
 پیا رھا، تے طاقتور باز اوھنوں آسمان وچ اڈدے دسے، کالے ٹمکنیاں
 وانگ۔ تے اوھدیاں اکھاں وچ اینی کوڑ بھر گئی کہ اس نال ساری
 دنیا دے لوکاں نوں زھر دتی جا سکدی سی۔ اودوں توں اوہ آزاد
 ھے، اکلا تے موت دی اڈیک کر رھا اے۔ اوہ اکلا بھوندا رھندا
 اے، ھر تھان بھوندا رھندا اے۔ ... توں ویکھیا اے؟ اوہ پہلاں
 ھی پرچھانواں بن چکا اے، تے اس طرحاں اوہ ھمیشہ رھیگا۔ نہ اوہ
 انسان دی بولی سمجھدے، نہ اوھناں دے کنم، اوہ کجھہ نہیں
 سمجھدا۔ اوہ کجھہ نہیں کردا، صرف بھوندا رھندا اے، بھوندا
 رھندا اے کسے شے دی بھال وچ۔ ... اس نوں زندگی دا نہیں پتہ،
 نہ ھی موت اوھنوں ویکھہ کے مسکراؤندی اے۔ انساناں وچکار
 اوھدی کوئی تھان نہیں۔ ... اس طرحاں ملی سی اک آدمی نوں
 سزا اوھدی ھنیکڑ دی!،“

بڈھی نے ٹھنڈا ساہ لیا تے بولنا بند کر دتا، تے اوھدا سر، جیہڑا
 اوھدی چھاتی نال جا لگا سی، بڑے عجیب ڈھنگ نال کئی وار ایدھر
 اودھر جھولیا۔

اوھنے پھر آپنی چکی ورگی آواز وچ بولنا شروع کر دتا :
 ”میں دریا بیرلات دے بالکل کنڈھے اتے، فالمی دے نیڑے آپنی
 ماں کول رھندی ہندی ساں۔ میں پندراں ورھیاں دی ساں جدوں
 اوہ پہلی وار ساڈے فارم اتے آیا۔ اوہ اچا لنما تے چھمک ورگا سی تے
 اوھدیاں کالیاں مچھاں سن، تے اوہ کناں خوش-مزاج سی! اوہ بیڑی
 وچ سی تے گونجویں آواز وچ ساڈی باری ول منہہ کر کے اچی جیہی
 بولیا : ’ہے! تہاڈے کول کوئی شراب ہے... تے کجھہ کھان نو؟‘
 میں باری وچوں باہر جھاتی ماری تے کھیر دے درخت دیاں اٹھنیاں
 وچوں مینوں دریا وکھائی دتا، جیہڑا چن-چاننی نال سارا نیلا ہویا پیا
 سی۔ تے اوہ، چٹی کڑتی پائی تے لک دوالے اک چوڑا رمال بہنی،
 جس دے دونویں پاسے لٹکے ہوئے سن، اک پیر بیڑی وچ تے دوجا
 کنڈھے اتے رکھی کھڑا سی، جھولدا ہویا تے اپنے آپ وچ گاؤندا ہویا۔
 جدوں اوھنے مینوں ویکھیا، تاں بولیا : ’کیہی سوھنی کڑی اتھے رھندی
 اے۔ ... تے مینوں پتہ ای نہیں سی۔‘ جس طرحاں میرے توں سوا
 اوھنوں دنیا وچ رھندیاں باقی سبھہ سوھنیاں کڑیاں دا پتہ سی۔ میں
 اوھنوں شراب تے کجھہ ابلیا ہویا سور دا ماس دتا۔ ... چار دناں
 مگروں میں آپنا آپ اوھدے حوالے کر دتا، پوری طرحاں۔ اسیں رل
 کے رات نوں بیڑی وچ بیٹھہ کے جاندے۔ اوہ آؤندا تے پہاڑی چوھے
 وانگ ہولی جیہی سیٹی ماردا تے میں باری وچوں دریا وچ چھال مار
 دیندی، مچھی وانگ۔ تے پھیر اسیں بیڑی وچ بیٹھہ کے چلے جاندے۔
 اوہ پروت دریا دا مچھیرا سی تے مگروں جدوں میری ماں نوں سبھہ پتہ
 لگ گیا تے اوھنے مینوں کٹیا، تاں اوھنے مینوں مناؤن دی کوشش
 کیتی کہ میں اوھدے نال دوہروجا تک، تے اس توں وی اگے،
 دریا ڈینیوب دے معاونان تک چلی چلاں۔ پر اودوں تک اس لئی
 میرا پیار ختم ہو چکا سی۔ اوہ صرف گاؤندا رھندا تے چنمدا رھندا،
 تے بس! میں اس توں اک گئی ساں۔ اودوں ہزولیناں دی اک ٹولی
 اوھناں پاسیاں ول گیڑا لاؤندی آئی۔ اوھناں دے اتھے اپنے معشوق
 ہندے سن۔ ... تے ایہناں کڑیاں دا بڑا سوھنا وقت انگھدا ہندا
 سی! اوھناں وچوں اک اپنے کاریتھیائی نوں اڈیکدی رھندی،
 اڈیکدی رھندی، حیران رھندی کہ اوہ پھڑیا گیا اے جاں کسے
 تھان لڑائی وچ ماریا گیا اے، تے اچانک اوہ آٹپکدا، اکلا جاں اپنے

رہے لوک اپنے دھاڑی دے کنم توں پچھوں تھکے نہیں ہوئے؟
 اوہ سورج چڑھن توں لے کے سورج ڈبن تک کنم کردے رہے نے،
 پر جیوں ہی چن چڑھیا، اوہناں نے گاؤنا شروع کر دتا۔ جنہاں نوں
 جیونا نہیں آؤندا، اوہ سدھے منجھے تے جا پیندے نے، پر جیہڑے لوک
 جیوں وچ خوشی لیندے نے، اوہ گاؤندے نے۔“
 ”پر صحت...“ میں گل شروع کیتی۔

”زندگی بھر جوگی بندے کول ہمیشہ ہندی اے صحت۔ صحت!
 جے تیرے کول پیسے ہوں تاں توں خرچینگا نہیں؟ صحت وی سونے
 وانگ ہندی اے۔ تینوں پتہ اے، جدوں میں جوان ہندی ساں میں
 کی کردی ساں؟ میں سورج چڑھن توں سورج ڈبن تک غلیچے اندی
 ساں، بنا اک وار وی اٹھیاں۔ میں سورج دی کرن وانگ زندگی نال
 بھری ہندی ساں، پر تاں وی مینوں ساری دھاڑی بہنا پینداسی، پتھر
 وانگ اہل، تے میں اپنی دیر تک بیٹھی رھندی کہ میریاں ساریاں
 ہڈیاں دکھن لگ پیندیاں۔ پر جدوں رات پیندی، تاں میں نٹھ
 کے اس کول چلی جاندی جس نوں میں پیار کردی ساں، اس نوں
 چنمن تے گلوکڑی پاؤں۔ تے پورے تن مہینے میں انج کردی رہی،
 جدوں تک پیار چلدا رہا، میں آپیاں ساریاں راتاں اس کول کٹدی۔
 تاں وی میں ہن تک جیوندی ہاں۔ میریاں رگاں وچ ہتھیرا خون سی،
 نہیں؟ تے کناں میں پیار کیتا! کئے چنمن لئے، کئے چنمن دتے!...“
 میں اوہدے منہ ول تکیا۔ اوہدیاں کالیاں اکھاں اسے طرحاں
 لشک توں بنا سن، اس دیاں یاداں وچ کوئی چنگیاڑی نہیں سی اڈی۔
 چن نے اوہدے سکے، پائے بلہاں نوں، اوہدی چٹے والاں والی ٹھوڈی
 نوں تے اوہدے جھڑائے نک نوں، جیہڑا الو دی چنجهہ وانگ لمکیا
 ہویا سی، روشن کر دتا سی۔ اوہدیاں گلہاں کالے ٹوٹے سن، جنہاں
 وچوں اک وچ سوامرننگے والاں دی اک لٹ ٹکی ہوئی سی، جیہڑی
 اوہدے قرمچی پٹکے وچوں نکل آئی سی، جیہڑا اوہنے اپنے سر دوالے
 بنھیا ہویا سی۔ اوہدا منہ، دھون تے ہتھ جھڑائے ہوئے سن، ہر
 وار جدوں اوہ ہلدی تاں مینوں لگدا کہ اوہدی خشک چمڑی تڑک
 جائے گی تے پاٹ جائیگی، ٹوٹے ٹوٹے ہو کے ڈگ پویگی، تے میرے
 سامنے اک نرا پنجر رہ جاوے گا، چمک توں بنا تے کالیاں اکھاں
 والا۔

گئے۔ صرف دو جنے پھڑے گئے۔ کئی مارے گئے تے باقی دے
 نٹھہ گئے۔ ... اوہناں روسانی دا بھانویں اس لئی بدلہ چکا دتا،...
 اوہناں اوہدے گھر نوں، اوہدی ہوا۔ چکی نوں تے اوہدے کنک دے
 کھیتاں نوں اگ لا دتی۔ اس توں مگروں اوہ منگتا بن گیا۔ ،،
 ”ایہہ توں کیتا سی؟“ میں قیاساں پچھیا۔

”اوہناں ہزولیناں دے ہتھیرے دوست سن، اکلی میں ہی نہیں
 ساں۔ ... جیہڑا کوئی اوہناں دا چنگا دوست سی اوہنے موٹیاں
 لئی ایہہ دعا کیتی سی۔ ...“

کنڈھے اتے گانا ہن بند ہو چکا سی، تے بڈھی دی آواز دے نال
 صرف ٹھانٹھاں مار دے سمندر دی آواز آ رہی سی۔ اوہ سوچاں ڈبی،
 بیچین آواز، سچ سچ بیچین زندگی دی کہانی دی سنگت لئی شاندار
 سی۔ ہلکی پیلی جن۔ چاننی نے رات نوں ودھیرے اجلا بنا دتا سی تے
 ایہہ گھٹ سنگھنی ہو گئی سی، رات دے نظر نہ آؤن والے واسیاں
 دیاں بیچین زندگی دیاں غیرواضح آوازاں ہولی ہولی ختم ہو گئیاں
 سن، لہراں دی اچی ہندی آواز وچ اوہ ڈب گئیاں سن۔ ... کیونکہ
 ہوا تیز ہندی جا رہی سی۔

”اک ترک وی سی جس نوں میں پیار کردی ساں۔ سکوتاری
 وچ اوہدے حرم وچ رہی۔ میں پورا اک ہفتہ اتھے رہی۔ اینا
 ماڑا نہیں سی پر میں اک گئی ساں۔ ... کجھہ وی نہیں سی ہندا،
 بس عورتاں ہی عورتاں۔ ... اس کول اٹھہ ہندیاں سن۔ ... ساری
 دھاڑی اوہ کجھہ نہ کردیاں، سوائے کھان دے، سون دے تے بکواس
 کرن دے۔ ... جاں اوہ لڑن لگ پیندیاں تے اک دوجی اتے کڑکڑ
 کردیاں جس طرحاں ککڑیاں کردیاں نے۔ ... اوہ ہن کوئی جوان
 نہیں سی رہ گیا اوہ ترک۔ اوہدے وال لگ بھگ دھولے ہو چکے
 سن تے اوہ اینا اڑھک بڑھک والا لگدا۔ اوہ امیر وی سی۔ اوہ
 بشب وانگ بولدا۔ ... اوہدیاں کالیاں اکھاں سن۔ ... تے اوہ سدھیاں
 تہاڑے ول ویکھدیاں سن۔ اوہ نماز پڑھن دا بڑا شوقین سی۔ پہلی
 وار میں اوہنوں بخارست وچ ویکھیا سی۔ ... منڈی وچ۔ اوہ کسے بادشاہ
 وانگ ٹر پھر رہا سی، ویکھن نوں لگدا سی جویں بڑا اہم ہووے۔
 میں اس ول ویکھہ کے مسکرائی۔ اسے شام مینوں گلی وچ پھڑ لیا
 گیا تے اوہدے گھر لیاندا گیا۔ اوہ وہاری سی جیہڑا صندل تے کھجور

دو جاں تن ساتھیاں نال، جویں اوہ آسمانوں ڈگڈ ہووے۔ اوہ اوہدے لئی خوب سوغاتان لیاؤندا۔ آخر اوہناں نوں سبھہ کجھہ اینی سوکھی طرحاں ٹکر جانداسی۔ اوہ اس کڑی دے گھر دعوتان کردا تے آپنے ساتھیاں ساہمنے اوہدیاں ترمیفان کردا۔ اس گل تے اس کڑی نوں بہت خوشی ہندی۔ میں آپنی اک سہیلی نوں، جس دا عاشق اک ہزولیا سی، کہا کہ مینوں وی اوہناں نال ملاوے۔ ... اوہدا ناں کی سی؟ مینوں بھل گیا اے! ... ہن سبھہ کجھہ مینوں بھلن لگ پیا اے۔ ایہہ بہت دیر پہلاں دی گل اے۔ کوئی عجیب گل نہیں، مینوں بھل گیا اے! خیر، اوہنے اوہناں منڈیاں وچوں اک نال مینوں ملایا۔ چنگا سہنا منڈا سی اوہ۔ ... لال وال، سارے لال۔ مچھاں تے سر دے! اک ورگا سر! پر اوہ اپنا اداس لگدا سی۔ کدی کدی اوہ مٹھا ہندا، پر کدی کدی اوہ جنگلی جانوراں وانگ لڑدا تے گرجدا۔ اک وار اوہنے مینوں چیڑ کڈھہ ماری... تے میں اس اتے بلی وانگ جھپٹ پئی تے آپنے دند اوہدی گلہہ وچ کھوبہہ دتے۔ ... اس توں مگروں اس دی اس گلہہ وچ ٹوآ پین لگ پیا، تے میرا اس ٹوئے نوں چمننا اوہنوں بڑا چنگا لگدا۔ ...،

”پر اس مچھیرے دا کی بنیا؟“ میں پچھیا۔

”مچھیرا؟ اجھا، اوہ... اوہ ہزولیناں دی اس ٹولی نال جا رلیا۔ پہلاں پہل اوہنے مینوں مناؤں دی کوشش کیتی تے ڈراوے دین لگ پیا کہ جے میں ناں منی تہ دریا وچ سٹ دیویگا۔ پر کجھہ دیر پچھوں اوہنے جھڈ دتا تے اس ٹولی نال چلا گیا تے ہور کڑی لبھہ لئی۔ ... اوہ دونویں اکٹھے ہی پھاہے لگے سن۔ ایہہ مچھیرا تے ہزولیا۔ میں اوہناں نوں پھاہے لگدا ویکھن لئی گئی ساں۔ دوہروجا وچ اوہ پھاہے لگے سن۔ مچھیرا روندنا ہویا پھانسی ول گیا، مردے وانگ پیلا پیا ہویا، پر دوجا منڈا بڑے چین نال، آپنا پائپ پی رہا سی۔ اوہ تباکو پیندا ہی گیا، ہتھہ جیاں وچ پائی، اک مچھہ اوہدے موڈھے اتے پئی سی اتے دوجی چھاتی اتے لٹک رہی سی۔ اوہنے مینوں ویکھیا تے منہہ وچوں پائپ کڈھدا ہویا بولیا: ’الوداع!، ... پورا ورہا میں اوہدا سوگ منایا۔ ... ایہہ گل اودوں ہوئی جدوں اوہ کارپیتھیا وچ آپنے گھراں نوں جان ہی والے سن۔ اک رومانی دے گھر وچ اوہناں دی الوداعی پارٹی ہوئی، تے اتھوں اوہ پھڑے

تکڑی تے زوراور ساں... پر اوہ — نرا بچہ سی!،
 اوہنے ٹھنڈا ساہ بھریا تے — پہلی وار میں اوہنوں انج کردے
 ویکھیا — اوہنے تن واری صلیب دا نشان بنایا تے آپنے سکے بلہاں
 وچوں کجھہ بڑبڑائی۔

”اچھا، سو توں پولینڈ چلی گئی،“ میں اوہنوں گل تورن دا
 سجھا دتا۔

”ہاں... اس نکلے پول نال۔ اوہ اک کمینی تے ہاسوہینی چیز
 سی۔ جدوں اوہنوں عورت دی لوڑ ہندی تاں اوہ بلی وانگ میرے
 کول رینگدا ہویا آؤندا تے ایوں گلاں کردا کہ اوہدے بلہاں توں
 کوسا کوسا شہد چو رہا ہووے۔ پر جدوں اوہنوں میری لوڑ نہ
 ہندی تاں اوہ انج کڑکڑ کر کے بولدا جویں چابک کردی ہے۔
 اک واری اسیں دریا دے کنڈھے تر پھر رہے ساں تاں اوہ میرے
 نال گستاخ تے بے عزتی کرن والے ڈھنگ نال پیش آیا۔ او! او!
 مینوں غصہ آ گیا! میں ابلدی لک وانگ بلبلے چھڈن لگ پئی! میں
 اوہنوں بچے وانگ آپنیاں باہواں وچ چک لیا۔ اوہ نکا جیہا تاں ہندا
 سی۔ اوہنوں جکڑ لیا تے وکھیاں ولوں اپنا زور دی گھٹیا کہ اوہ
 سارا نیلا پے گیا۔ پھیر میں اوہنوں گھمایا تے دریا وچ سٹ دتا۔
 اوہ بکن لگ پیا۔ اوہنوں بکدیاں سننا کنا عجیب لگدا سی۔ میں
 اپروں اوہنوں ویکھدی رہی۔ اوہ پانی وچ ہتھ پیر مار رہا سی تے
 پھیر میں چلی گئی۔ اس توں مگروں اوہ مینوں نہیں ٹکریا۔ اس پہلو
 توں میں خوش قسمت ساں: میں جنہاں نوں پیار کردی ساں، مگروں
 اوہناں نوں کدی نہیں ویکھیا۔ ایہہ کوئی چنگیاں ملنیاں نہیں
 ہندیاں۔ ایہہ انج ہی ہندے جویں کوئی مردے نوں مل
 پوے۔“

بڈھی بولنوں رک گئی تے ٹھنڈا ساہ بھریا۔ میں آپنیاں اکھاں
 سامنے اوہناں لوکاں دا تصور کرن لگا جنہاں نوں اوہ قبران وچوں
 جگا لیائی سی: اگ ورگے لال سر تے مچھاں والا ہزولیا، آرام نال
 آپنا پائپ پیندا ہویا پھانسی دے تختے ول جا رہا، ہو سکدا سی
 اوہدیاں اکھاں ٹھنڈیاں نیلیاں سن، جیہڑیاں ہر چیز ول مضبوط
 تے بجھویں نظر نال ویکھدیاں سن۔ اوہدے نال، پروت دریا دا
 کالیاں مچھاں والا مچھیرا، جیہڑا مرنا نہیں سی چاہوندا۔ آؤندی

دی لکڑی دا وپار کردا تے کجھہ خریدن لئی بخارست آیا سی۔
 ’میرے نال چلینگی؟‘ اوہنے مینوں پچھیا۔ ’ہاں ضرور چلانگی!‘ چنگا
 پھیر! تے میں اس نال چلی گئی۔ اوہ امیر سی اوہ ترک۔ اوہدا
 اک پتر سی۔ سانولا، چھوٹا جیہا منڈا تے اینا الوآں۔ ... اوہ سولہاں
 کو سالان دا ہوویگا۔ اوہدے نال میں ترک دے گھروں نٹھی ساں۔ ...
 میں نٹھہ کے بلغاریہ چلی گئی، لوم-پالانکا نوں۔ ... اوٹھے اک بلغاری
 عورت نے مینوں چھاتی وچ چھرا کڈھ ماریا سی، آپنے منگیتر لئی جان
 گھر والے لئی۔ مینوں ہن چنگی طرحاں یاد نہیں۔

’میں اک سادھنیاں دی درگہ وچ کناں چر بیمار پئی رہی۔
 اک پولستانی کڑی میرا دھیان رکھدی ہندی سی۔ اوہدا اک بھرا
 سی، آرزیر۔ پالانکا دی نیڑے دی درگہ وچ راہب سی اوہ، تے اوہ اس
 نوں ملن آؤندا ہندا سی۔ اوہ میرے اگے کیڑے وانگ رینگدا ہندا
 سی۔ ... جدوں میں ٹھیک ہوئی تاں میں اس نال چلی گئی۔ ...
 اوہدے دیس، پولینڈ۔‘

’ٹھہر ذرا! تے چھوٹا ترک کتھے گیا؟‘

’اوہ منڈا؟ اوہ منڈا مر گیا۔ گھر دے ہیروے نال، جان پیار
 کرکے، مینوں نہیں پتہ پر اوہ کملا گیا۔ نویں نویں لائے بوئے وانگ،
 جس اتے بہتی دھپ پیندی ہووے۔ ... اوہ بس سک ہی گیا۔ ...
 میں ہن وی اوہنوں لگ بھگ ویکھہ سکدی ہاں، لنماں پیا ہویا، سارا
 شفاف تے نیلا، برف دے ڈلے وانگ۔ پر پیار دی لاٹ اجے وی اس
 وچ بل رہی سی۔ ... تے اوہ میرے ترلے کردا رہندا کہ میں اس
 اتے جھکاں اتے اوہنوں چنماں۔ ... میں اوہنوں پیار کردی ساں تے
 مینوں یاد اے، اوہنوں بڑا چنمدی ہندی ساں۔ ... پھیر اوہدی حالت
 بڑی ماڑی ہو گئی۔ ہل وی نہیں سی سکدا۔ اوہ منجے اتے پیا رہندا
 تے بڑے ترس دے ڈھنگ نال میرے ترلے کردا، جوبں کوئی فقیر
 خیراٹ منگ رہا ہووے کہ میں اس نال لیٹ جاواں تے اوہنوں نگھا
 کراں۔ میں اسے طرحاں کردی اتے جیوں ہی میں اوہدے نال لیٹدی
 اوہ اگ وانگ بھکھہ اٹھدا۔ اک واری مینوں جاگ آئی تاں میں
 ویکھیا کہ اوہ بالکل ٹھنڈا ہویا پیا سی۔ ... اوہ مر چکا سی۔ ...
 میں اس اتے بڑا روئی۔ کون جانے؟ کی پتہ، میں ہی نہیں سی اوہدی
 جان لئی۔ اودوں میری عمر اوہدے نالوں دونی سی۔ تے میں اینی

جو کجھہ سی میرے سر پر الٹ دتا۔ تھیلے وچوں سونے دے سکے
کرن لگ پئے۔ اوہ میرے سر پر وجدے، تے اوہناں دے زمین اتے
ڈگن نال جیہڑی چھنکار پیدا ہندی، اوہ مینوں بڑی چنگی لگدی سی۔
تاں وی میں اوہنوں گھروں کڈھ دتا۔ اوہدا منہہ موٹا تے سلہا
سی تے ڈھڈ وڈے سارے سرھانے ورگا سی۔ اوہ چنگے پلے سور وانگ
لگدا سی۔ ہاں، میں اوہنوں گھروں کڈھ دتا، بھانویں اوہنے مینوں
دسیا سی کہ اوہنے آپنی ساری زمین، آپنا گھر تے آپنے گھوڑے ویچ
دترے سن تاں جو اوہ میرے پر سونے دا مینہہ وسا سکے۔ اودوں میں
اک لائق، شریف بندے نوں پیار کردی ساں، زخماں دے نشاناں
نال اوہدے منہہ اتے کاٹے پئے ہوئے سن جیہڑے کہ ترکان ولوں
لائے پھٹاں دا نتیجہ سن، جنہاں نال کجھہ ہی وقت پہلاں اوہ یونانیاں
ولوں لڑدا رہا سی۔ اوہ سی آدمی۔ یونانیاں نال اوہدا کی واسطہ
جے اوہ پولستانی سی تاں؟ پر اوہ اوہناں دے دشمنان خلاف لڑائی
وچ اوہناں دی مدد کرن گیا سی۔ اوہدا منہہ کٹیا پیا سی، اوہدی
اک اکھہ جاندی رہی سی تے کہہے ہتھہ دیاں دو انگلاں وی۔ ...
اوہ پولستانی سی، سو اوہ کیوں یونانیاں بارے فکر مند سی؟ اس کرکے
کہ اوہ بہادر کارنامیاں دی تعریف کردا سی تے جیہڑا وی کوئی
بہادر کارنامیاں دی تعریف کردا ھے اوہنوں بہادر کارنامے کرن دا
موقع ہمیشہ مل جائے گا۔ تینوں پتہ اے زندگی وچ بہادر کارنامے کرن
دا ہمیشہ موقع ہندا اے۔ تے جنہاں نوں ایہہ کرن دا موقع نہیں ملدا،
اوہ بس آلسی ہن، جاں بزدل، جاں اوہناں نوں پتہ ای نہیں کہ زندگی
کی ہندی اے، کیونکہ جے لوکاں نوں پتہ ہووے کہ زندگی کی ہندی
اے تاں اوہ سارے چاہوں گے کہ اوہناں دا پرچھانواں اس وچ رہے،
جدوں اوہ آپ نہ وی رھن۔ تے پھیر زندگی لوکاں نوں انج ہڑپ نہ کر
جاوے بنا کوئی نشان چھڈن دے۔ ... او! اوہ زخماں دے نشاناں
والا آدمی سچ مچ بھلا آدمی سی! اوہ کوئی کرن لائق کنم کرن لئی
دنیا دے سرے تک جان نوں تیار ہندا سی۔ میرا خیال اے کہ بغاوت
دے دوران تیرے لوکاں نے اس نوں مار دتا ہوویگا۔ تسیں مگیاراں
نال کاہدے لئی لڑن گئے سو؟ چل، ٹھیک اے، ٹھیک اے، رھن
دے!،

مینوں چپ رھن دا حکم دے کے بڈھی ازرگل آپ وی چپ کر

موت دے خیال نال منہہ پیلا پیا ہویا، اوہدیاں خوش اکھاں ہن چمک
 توں بنا سن، تے اوہدیاں مچھاں اتھروآں نال گلیاں سن۔ اوہدے مڑے
 ہوئے منہہ دیاں نکراں ہن ناامیدی نال لٹک رہیاں سن۔ تے بڈھا
 اڑھک-مڑھک والا ترک، شائد قسمت اتے یقین کرن والا تے تاناشاہ۔
 اوہدے نال اوہدا پتر، مشرق دا پیلا تے ملوک پھل، چمنناں دی
 زھر نال مویا۔ تے اوہ پھٹیا ہویا پولستانی، نرم-دل تے ظالم، فر-فر
 بولن والا تے ٹھنڈا-یخ۔ ... ہن اوہ سارے دھندلے جیہے پرچھانویں
 رہ گئے نے، تے جس نوں اوہ گلوکڑی وچ لیا کردے سن، اوہ جیوندی
 جباگدی میرے کول بیٹھی سی، پر وقت نال جھوں گئی سی، بنا بت،
 بنا خون، خواہشاں توں خالی تے اکھاں، جنہاں وچوں زندگی دی چمک
 غائب سی۔ اوہ وی لگ بھگ پرچھانواں بن چکی سی۔

اوهنے مڑ بولنا شروع کیتا:

”پولینڈ وچ میرا سماں اوکھا لنگھیا۔ اتھے ٹھنڈے تے جھوٹھے
 لوک رھندے نے۔ اوہناں دی سڀ والی بولی سمجھہ نہیں آؤندی۔
 اوہ جدوں بولدے نے تاں شوکدے نے۔ ... اوہ کوئی شوکدے نے؟
 ضرور رب نے اوہناں نوں سڀ والی بولی دتی ہوویگی، کیونکہ اوہ
 جھوٹھے نے۔ میں دیس وچ بھوندی رھندی تے پتہ نہ لگدا کتھے جا
 رھی ہاں، پر میں ویکھیا کہ اوہ تہاڈے روسیاں دے خلاف بغاوت
 دیاں تیاریاں کر رھے نے۔ میں بوخیا دے شہر اپڑ گئی۔ اک
 یہودی نے مینوں خرید لیا۔ اپنے لئی نہیں سگوں میرے جسم دا وپار
 کرن لئی۔ میں من گئی۔ جیوندے رھن لئی کجھہ نہ کجھہ تان
 کرنا ہی پیندا ہے۔ میں کجھہ وی نہیں ساں کر سگدی، سو مینوں
 اپنے جسم نال مل تارنا پیا۔ پر میں سوچیا: جدوں میرے کول اپنے
 پیسے ہوجانگے کہ میں بیرلات وچ اپنے گھر مڑ سکاں تاں میں اپنیاں
 زنجیراں توڑ دیاں گی، بھاویں اوہ کنیاں وی پکیاں کیوں نہ ہوں۔ اتھے
 میں کیہو جیہی زندگی گزاری! امیر جاگیردار میرے کول آؤندے
 تے دعوتان اڈاؤندے۔ اوہناں دا کافی خرچہ ہو جاندا، میں تینوں
 دس دیاں۔ اوہ میرے لئی لڑ پیندے تے اپنے آپ نوں برباد کر لیندے۔
 اک جنا مینوں لین لئی کئی مدت کوشش کردا رہا تے اوهنے انج
 کیتا: اک دن اوہ میرے کول آیا، اوہدے نال اک نوکر سی جس
 نے اک تھیلا چکیا ہویا سی۔ جاگیردار نے تھیلا پھڑیا تے اس وچ

کیتا کہ میں اس کول جاوانگی۔ اوہ وارسا دے نیڑے جنگلاں وچ سی۔

”پر جدوں میں اتھے اپڑی تاں مینوں پتہ لگا کہ تھائے لوک پہلاں ہی اس نوں ہرا چکے ہن تے اوہ کجھہ ہی دور اک پنڈ وچ قیدی بنیا ہویا سی۔

”اس دا مطلب اے، میں سوچیا، کہ میں اوہنوں ہن ہور نہیں ویکھہ سکانگی۔ پر ویکھن لئی میں کویں سکدی ساں۔ سو میں اوہنوں ملن تر پئی۔ میں منگتی ورگا بھیس بنا لیا، لنگڑی ہون دا بہانہ کیتا تے اپنے منہہ نوں بندھدی ہوئی میں اس پنڈ اپڑ گئی۔ ایہہ قزاقاں تے سپاہیاں نال بھریا پیا سی۔ ... اتھوں تک اپڑنا مینوں بڑا مہنگا پیا! میں لبھہ لیا کہ پولستانی کتھے نے۔ میں ویکھہ سکدی ساں کہ اتھوں تک اپڑنا کوئی سوکھا کنم نہیں سی۔ پر میں اپڑنا سی! سو اک رات میں رڑھدی ہوئی اس تھاں تک جا پہنچی، اک سبزیاں دے کھیت وچوں، سیاڑاں وچوں ہو کے۔ اک دم اک سنتری نے میرا راہ روک لیا۔ ... پر پولستانیاں دے گاؤندیاں دی تے اچی اچی گلاں کردیاں دی مینوں آواز آؤن لگ پئی سی۔ اوہ ماں مریم دا گیت گا رہے سن۔ تے میں اپنے ارکادیک دی آواز سن سکدی ساں۔ میں کسیلے سواد نال، اوہناں وقتاں نوں یاد کیتے بنان نہ رہ سکی جدوں مرد میرے ساہمنے رینگدے ہندے سن، تے ہن میں ساں کہ اک مرد دی خاطر زمین اتے سپ وانگ رینگ رہی ساں تے شائد رینگدی ہوئی موت ول جا رہی ساں۔ سنتری نے میرا کھڑاک سنیا تے اگے ودھیا۔ میں کی کردی؟ میں زمین توں اٹھی اتے اس ول ودھی۔ میرے کول کوئی چاقو، کوئی کجھہ نہیں سی۔ صرف میرے ہتھہ سن تے میری جیبہہ سی۔ مینوں افسوس ہویا کہ میں اپنا چہرا نال نہیں سی لیاندا۔ میں ہولی جیبہی کہا: ’رک جا!، پر سپاہی نے اپنی سنگین میرے گلے ول سیدھے دتی۔ میں مسان سنیدی آواز نال اوہنوں کہا: ’مینوں سنگین نال نہ مار، رک جا! میری گل سن، جے تیرے وچ روح ہے تاں! میرے کول تینوں دین نوں کجھہ نہیں، پر میں واسطہ پاؤندی ہاں۔ ... اس نے بندوق نیویں کر لئی تے مسان سنیدی آواز وچ ہی مینوں کہن لگا: ’چلی جا بڈھئے! چلی جا! اتھوں توں کی لینے؟، میں اس نوں دسیا کہ میرا پتر اتھے قیدی اے۔ ’توں سمجھدا ایں،

گئی تے سوچاں وچ ڈب گئی - کجھہ دیر پچھوں اوہ بولی :

”میں وی اک مگیار نوں جاندی ساں - اک دن اوہ میرے گھروں گیا - ایہہ سردیاں دی گل اے - تے بہار وچ ہی اوہ لبھا، جدوں برف پگھلی - اوہ کسے کھیت وچ پیا سی تے اوہدے سر وچوں گولی لنگھی ہوئی سی - ایہدے بارے کی خیال اے؟ ویکھیا پیار نال کوئی پلیگ نالوں گھٹ بندے نہیں مردے؛ مینوں یقین اے، جے توں گئیں تاں ایہہ ٹھیک نکلے گا - ... میں کی گل کر رہی ساں؟

ہاں، میں پولینڈ بارے ... ہاں، میں آپنی آخری کھیڈ اتھے کھیڈی - اتھے مینوں اک نوابزادہ ملیا - کنا سوہنا سی اوہ! شیطان ورگا سوہنا - میں اودوں سیانی ہو چکی ساں - ہاں، سیانی! میں چالھیاں دی ہو گئی ہووانگی؟ ہاں، میرا خیال اے - ... اوہ اجے وی مانستا سی - اجے وی ساڈا عورتاں دا پٹیا ہویا - اوہنوں پاؤن لئی مینوں بہت کجھہ دینا پیا - ... ہاں، اوہ مینوں اس ویلے عام عورت وانگ رکھنا چاہوندا سی، پر میں اس گل اتے متفق نہیں ساں - میں کدی کسے دوجے دی غلام نہیں ساں رہی - یہودی نال میں پہلاں ہی حساب مکا چکی ساں - میں اوہنوں بہت سارے پیسے دے دتے تے میں ہن کراکوف دے شہر وچ رہ رہی ساں - اودوں میرے کول سبھہ کجھہ سی، گھوڑے، تے سونا، تے نوکر-چاکر - ... اوہ میرے کول آؤندا کسے دیو وانگ گھمنڈی، تے چاہوندا کہ میں آپنے آپ نوں اوہدیاں بانھواں وچ سٹ دیواں - اسیں لڑ پیندے - ... مینوں یاد اے کہ میری سہنی شکل وی اسے کرکے جاندی رہی - بہت دیر تک انج چلدا رہا - ... پر آخر میری جت ہوئی، اوہنے میرے ساہمنے گوڈے ٹیک دتے - ... پر مینوں پاؤن توں چھیتی ہی پچھوں اوہنے مینوں چھڈ دتا - اودوں میں محسوس کیتا کہ میں سچ بڈھی ہو چکی ساں - ... او!

کنا کوڑا سی ایہہ! ہاں، کنا کوڑا! ویکھیا، میں اس شیطان نوں پیار کردی ساں، تے ... اوہ میرا ٹھٹھا اڈاؤندا - ... کیمینہ آدمی! تے اوہ دوجیاں ساہمنے وی میرا ٹھٹھا اڈاؤندا سی، مینوں پتہ سی - ایہہ سہنا اوکھا سی، میں تینوں دس دیاں! پر اوہ میرے نیڑے تاں رھندا سی تے کجھہ وی ہووے، میں اوہنوں پیار کردی ساں - جدوں اوہ تہاڈے روسیاں نال لڑن گیا تاں میں اوہدے لئی ترس گئی - میں آپنا ایہہ جذبہ ختم کرن لئی زور لایا پر کجھہ نہ کر سکی - تے میں فیصلہ

رینگدے گئے، بالکل زمیں دے نال نال لگ کے - موہلے دھار مینہہ
 وس رہا سی، ہوا گرج رہی سی - اسیں پنڈ وچوں نکلے تے جنگل وچ
 جا وڑے - اسیں کئی دیر چپ-چاپ ٹردے رہے - اسیں تیز تیز
 ٹر رہے ساں - آرکادیک نے میرا ہتھہ پھڑپا ہویا سی - اوہدا ہتھہ
 گرم اتے کنبدا پیا سی - اف! اوہدے نال نال ٹرنا مینوں کنا چنگا
 لگا، جنا چر اوہ اک لفظ وی نہیں سی بول رہا - اوہ آخری گھڑیاں
 سن، آخری چنگیاں گھڑیاں، میری لالچی زندگی دیاں - آخر اسیں اک
 چراند وچ آگئے، تے رک گئے - اوہناں چوہاں نے میرا شکریہ ادا
 کیتا - اف، کناں چر تے کناں زیادہ اوہ کسے گل بارے گلاں کردے
 رہے، جس دی مینوں سمجھہ نہ آئی - میں اوہناں دیاں گلاں سندی
 رہی پر آپنیاں اکھاں آپنے نوابزادے اتے ٹکا چھڈیاں، ایہہ سوچدیاں
 کہ اوہ کی کہے گا - اکدم اوہنے مینوں چپھی پا لئی تے انج اہم
 لوکاں دے انداز وچ بولیا - ... مینوں ہن یاد نہیں اوہنے ٹھیک
 ٹھیک کی کہا، پر اوہدا مطلب ایہہ سی کہ ہن اوہ مینوں شکرگذاری
 دی خاطر پیار کرے گا، کیونکہ میں اوہدی نٹھن وچ مدد کیتی سی -
 تے اوہ میرے ساہمنے گوڈیاں بھار ہو گیا تے مسکراؤندا ہویا کہن لگا:
 'میری ملکہ!، جھوٹھا کتا! میں اوہنوں ٹھڈا ماریا تے اک تھپڑ لاؤنا
 چاہوندی ساں کہ اوہ ڈگدا ڈگدا اچھل کے کھڑا ہو گیا - اوہ پیلا پیا ہویا
 تے ڈراوے دیندا میرے ساہمنے کھڑا سی - ... باقی تنے وی منہہ وٹی
 کھڑے ہو گئے - تے کسے نے اک لفظ وی نہ آکھیا - میں اوہناں
 ول ویکھیا تے - مینوں چنگی طرحاں یاد اے - صرف کراہت تے جذبے
 توں خالی احساس ہی مینوں ہویا - میں اوہناں نوں کہا: 'جاؤ!،
 اوہ کتے مینوں پچھن لگے: 'توں ہن اتھے واپس جاوینگی تے دسیں گی
 کہ اسیں کیہڑے راہ گئے ہاں؟، اینے کمینے سن اوہ - اوہ چلے گئے
 تے میں وی چلی گئی - ... اگلے دن تہاڈے لوکاں نے مینوں پھڑ لیا
 پر جلدی چھڈ دتا - پھیر میں محسوس کیتا کہ ہن ویلا اے کہ اپنے
 لئی کوئی آلہنا بناناں - ہتھیرا کوئل وانگ رہ لیا سی! میں بھاری
 ہو گئی ساں، میرے پر کمزور ہو گئے سن تے میرے کہنبھاں دی
 چمک جاندی رہی سی - ... ہاں، ہن ویلا سی! سو میں گلیشیا چلی
 گئی تے اتھوں دوہرجا - اودوں توں میں اتھے رہ رہی ہاں - لگ بھگ
 تیہہ سال ہو گئے نے - میرا گھر والا وی سی، اک مولداویائی - سال

سپاہی، بیٹا! تیری وی ماں اے، کہ نہیں؟ میرے ول ویکھے، پھر۔ تیرے ورگا میرا بیٹا اے، تے اوہ اتھے اے۔ مینوں اک نظر اوہنوں ویکھے لین دے، کی پتہ اوہ جلدی ہی سرن والا اے۔ ... تے کی پتہ توں وی بھلک نوں نہیں ماریا جانا۔ کی تیری ماں تینوں نہیں روئے گی؟ آپنی ماں نوں ویکھے توں بناں مرنا تینوں اوکھا نہیں لگے گا؟ اسے طرحاں ہی میرے بیٹے لئی ہوویگا۔ آپنے اتے رحم کر، تے اوہدے اتے، تے میرے اتے۔ اک ماں اتے!

”اف، کنا چر میں اوہدے ترلے کردی رہی! مینہہ پے رہا سی۔ تے اسیں دونویں بھجے پئے ساں۔ ہوا جھل رہی سی تے گرج رہی سی، کدی ایہہ مینوں پچھوں دی پیندی تے کدی کدی اگوں دی۔ میں اس پتھر۔ دل سپاہی دے ساہمنے کھڑی جھولدی رہی۔ پر اوہ کہی گیا: ’نہیں! نہیں!‘ تے ہر وار جدوں میں ایہہ ٹھنڈا۔ یخ لفظ سندی تاں میری چھاتی وچ آپنے ارکادیک نوں ویکھن دی خواہش ہور وی تیز بل اٹھدی... اوہدے نال گلاں کردے کردے میں اس سپاہی نوں بھانپیا۔ اوہ مدھرا تے پتلا سی تے کھنگھدا سی۔ میں اوہدے ساہمنے زمیں اتے ڈگ پئی تے اوہدے گوڈیاں نوں جیہی پا لئی، بھکھدے لفظاں نال واسطے پاؤن لگی کہ مینوں لنگھہ جان دے۔ اکدم میں اوہنوں زور نال کھچیا تے اوہ زمیں اتے ڈگ پیا، چکڑ وچ۔ میں اوہنوں اکدم مودھا کر دتا تے اوہدا منہہ اکٹھے ہوئے پانی وچ دبا دتا تاکہ اوہ چپک نہ سکے۔ پر اوہ چپکیا نہ۔ صرف مینوں آپنی پٹھہ توں لاهون لئی زور لاؤندا رہا۔ میں اوہدا سر دوہاں ہتھاں نال ہور ڈونگھا چکڑ وچ دبا دتا۔ تے اوہدا ساہ گھٹیا گیا۔ پھیر میں اس کوٹھے ول ٹھہ پئی جتھے پولستانی قید سن۔ ’ارکادیک!‘ میں کندھے وچلی جھیتھہ وچوں ہولی جیہی کہا۔ اوہناں پولان دے دماغ بہت تیز ہندے ہن۔ اوہناں میری آواز سن لئی پر گاؤنا بند نہ کیتا! میں اوہدیاں اکھاں دوجے پاسے بالکل ساہمنے ویکھے سکدی ساں۔ ’کی توں باہر اتھے آ سکدیں؟‘ میں مسان سنیندی آواز وچ کہا۔ ’ہاں، فرش راہیں۔‘ اوہ بولیا۔ ’آجا پھیر،‘ تے اوہ چار جنے رینگدے ہوئے کوٹھے وچوں باہر آ گئے۔ تن ہور تے میرا ارکادیک۔ ’سنتری کتھے اے؟‘، ارکادیک مینوں پچھن لگا۔ ’اوہ اوتھے پیا اے۔‘ تے اسیں چپ۔ چپ، ہور وی زیادہ چپ۔ چپ

کالا تے سنجیدہ لگ رہا سی، جویں آپنے وچ کجھہ لکا رہا تے اکھاں توں بچا رہا ہووے، نکیاں نکیاں نیلیاں روشنیاں چمک رھیاں سن۔ اوہ کدی اک تھاں، کدی دوجی تھاں، اکھہ۔ پلکارے لئی دسدیاں تے لوپ ہو جاندیاں، جویں بہت سارے لوک ستیبی اپر کھلے ہون، اک دوجے توں کجھہ فاصلے اتے، تے کسے شے نوں ڈھونڈ رہے ہون، تے ماچساں بال رہے ہون جنہاں نوں ہوا اکدم بجھا دیندی ہووے۔ اوہ لاٹاں دیاں نیلیاں جیہاں سن اتے اوہناں بارے کجھہ بہیت بھریا سی۔

”تینوں کوئی چنگیاڑیاں دسدیاں نے؟“، ازرگل میتھوں پچھن لگی۔

”کیہڑیاں، اوہ نیلیاں؟“، میں دور اشارہ کردیاں کہا۔
 ”نیلیاں؟ ہاں، ایہہ اوہو نے ... سو آخر اوہ اڈ رھیاں نے! چنگا! چلو! ہن اوہ مینوں نہیں دسدیاں۔ کتاں کجھہ اے جیہڑا میں ہن نہیں ویکھہ سکدی۔“
 ”ایہہ چنگیاڑیاں کتھوں آؤندیاں نیں؟“، میں بڈھی نوں پچھیا۔

میں پہلاں ایہناں چنگیاڑیاں بارے کجھہ سن چکا ساں پر میں سننا چاھوندا ساں کہ بڈھی ازرگل مینوں اوہناں بارے کی دسدی اے۔

”ایہہ چنگیاڑیاں دانکو دے بلدے دل وچوں نکلیاں نے،“ اوہ بولی۔ ”اک وار دی گل اے کہ اک دل ہندا سی، جیہڑا اک دن لاٹ بن کے بلن لگ پیا۔ ... تے ایہہ چنگیاڑیاں اس لاٹ وچوں نکلیاں نے۔ میں تینوں اس بارے دسدی ہاں۔ ... ایہہ وی اک پرانی کہانی اے۔ ... پرانی۔ سبھہ کجھہ پرانا اے! ویکھدا ایں، پرانے دناں وچ کی کجھہ ہندا ہندا سی! اج کل ایہو جیہی کوئی گل نہیں۔ کوئی عظیم کارنامے نہیں، کوئی مرد نہیں، کوئی کہانیاں نہیں! ... کیوں؟ ... اچھا، دس مینوں! توں نہیں مینوں دس سکدا۔ ... تینوں پتہ ای کی اے؟ تہاڈے نوجواناں وچوں کسے نوں وی کی پتہ اے؟ ایخ ... ایخ! جے تسیں ماضی ول ذرا چنگی طرحاں ویکھو، تاں تہانوں آپنے سارے مسلیاں دے حل لبھہ پین گے۔ ... پر تسیں نہیں ویکھدے تے اسے کرکے تہانوں پتہ نہیں لگدا کہ کویں رھئے۔

کو ای ہویا اے اوہنوں مریاں۔ تے ہن میں اس طرحاں رہ رہی ہاں!
اکلی ... نہیں، اکلی نہیں۔ اوہناں نال۔،،

ایہہ کہندیاں بڈھی نے سمندر والے پاسے ہتھہ نال اشارہ کیتا۔
سمندر دے کنڈھے ہن چپچاں ہو گئی سی۔ کدی کدی کوئی
چھوٹی جیہی لہم چھاننی جیہی آواز پیدا ہندی تے اکدم ختم ہو
جانندی۔

”اوہ مینوں پسند کردے نیں۔ میں اوہناں نوں کنیاں ساریاں
سوادلیاں گلاں سناؤندی ہاں تے اوہناں نوں ایہدی لوڑ اے۔ اوہ
سارے اجے جوان نے۔ ... اوہناں نال رہنا چنگا چنگا لگدا اے۔
میں اوہناں ول ویکھدی ہاں تے اپنے بارے سوچدی ہاں: مے کدی میں
وی اوہناں ورگی ہندی ساں۔ ... صرف میرے ویلے لوکاں وچ ودھیرے
کن تے اگ ہندی سی۔ اسے کر کے اوہ زیادہ چنگا جیوندے تے زیادہ
خوش سن۔ ... ہاں!...،،

اوہ چپ ہو گئی۔ اوہدے کول بیٹھا میں اداس اداس محسوس
کرن لگ پیا ساں۔ پر اوہ انگھلاؤن لگ پئی، آپنا سر ماردی ہوئی
تے اپنے آپ وچ کجھہ بڑ بڑاؤندی۔ شائد اوہ دعا کر رہی
سی۔

سمندر توں اک بدل اٹھیا۔ کالا، بھارا تے پہاڑی سلسلے دیاں
چوٹیاں وانگ، کھردریاں لکیراں والا۔ ایہہ رینگدا ہویا سستی اترے
چھا گیا، تے جیوں جیوں اوہ ٹری گیا، بدل دے ٹوٹے ایہدی چوٹی نالوں
ٹڈے گئے تے ایہدے اگے اگے دوڑن لگ پئے، تے ایوں اک اک کر کے
تاریاں نوں بجھاؤندے چلے گئے۔ سمندر ہور اچی آواز وچ گرجن
لگ پیا۔ انگور دیاں ویلاں وچ، ساڈے توں کجھہ ہی دور، چمن،
پھس-پھس کرن تے آھاں بھرن دیاں آوازاں سنیاں جا سکدیاں سن۔ دور
سستی وچ اک کتا ہوانک رہا سی۔ ... ہوا وچ اک عجیب جیہی
خوشبو بھر گئی جیہڑی ناساں وچ جلون کردی تے اعصاباں نوں
کھچ چاھڑدی سی۔ آسمان دے آرپار جاندے بدل، زمین اتے انگت
پرچھانویں سٹ رہے سن، پنچھیاں دی ڈار وانگ، جیہڑی گم ہو
جانندی تے پھیر آ دکھائی دیندی سی۔ ... چن دھندلا جیہا سی،
دودھیا پتھر دا ٹوٹا جیہا رہ گیا سی تے کدی کدی ایہہ وی بدلاں
دے سلیٹی جھنڈ ہیٹھہ لک جاندا۔ تے دور سستی وچ، جیہڑا ہن

اوکھ نال ہی سنگھنے پتیاں وچوں لنگھہ کے زمین تک اپڑ سکدیاں سن۔ پر جدوں سورج دیاں کرناں زمین تک پہنچ ہی جاندیاں تان اوہ ایسی بدبودار ہواڑ پیدا کردیاں کہ لوک اس نال مر جاندے۔ تے پھیر اس قبیلے دیاں عورتاں تے بجے رون لگے تے مرد دلگیر ہو گئے۔ اوہناں سمجھہ لیا کہ۔ جسے بچنا ہے تان جنگل وچوں نکلنا ضروری ہے۔ پر اجیہا کرن دے دو ہی طریقے سن: اوہ اپنی پرانی بستی ول واپس جاسکدے سن، پر اتھے اوہناں دا واہ اپنے زوراور تے ظالم دشمنان نال پینا سی، جاں اوہ اگے نوں ودھہ سکدے سن پر اتھے اوہناں دا راہ دیواں ورگے درختاں نے روکیا ہویا سی، جیہڑے آپنیاں ٹہنیاں راہیں اک دوجے نوں انج گھٹ کے جپھیاں پائی کھڑے سن تے آپنیاں ونگ۔ تڑنگیاں جڑھاں نال دلدلی زمین نوں انج گھٹ کے چنڑے ہوئے سن۔ ایہہ چٹاناں ورگے درخت دن ویلے چپ۔چاپ تے بے حرکت، اداس نمودھونے ہوئے کھڑے رھندے تے رات نوں جدوں لوک آپنیاں اگل بالدے تان ایہہ اوہناں دوالے ہور وی تنگ جھرمٹ پا لیندے۔ دن رات نوں ایہہ لوک، جیہڑے ستیپی دیاں چوڑائیاں دے عادی سن، اس ہنیرے گندی واشنا والے جنگل وچ سنگڑے رھندے، جیہڑا، لگدا سی، اوہناں نوں کچل دینا چاھوندا ہے۔ جدوں ہوا درختاں دیاں ٹیسیاں دے اپروں دی وگدی تان ایہہ ہور وی بھیانک لگدا تے سارا جنگل کشگنی جیہی گھوکر نال بھر جاندا جیہڑی ماتمی دھن وانگ لگدی سی۔ ایہہ لوک تکرے سن تے اوہناں لوکاں کول جا سکدے سن جنھاں اوہناں نوں ہرایا سی پر اوہناں دا لڑائی وچ مرن دا حوصلہ نہیں سی پیندا، کیونکہ اوہناں دیاں روائتاں سن، جیہڑیاں سانہیاں جانیاں ضروری سن، تے جسے اوہ مارے جاندے تان اوہناں دیاں روائتاں وی ختم ہو جانیاں سن۔ تے اس طرحاں اوہ جنگل دی گھوکر تے دلدل دی زھری ہواڑ دے درمیان سوگی خیالاں وچ ڈبے، ساری ساری رات بیٹھہ کے کٹ دیندے۔ تے جدوں اوہ بیٹھے ہندے تان اوہناں دیاں بالیاں اگل نال پیندے پرچھانویں اوہناں دوالے چپ ناچ وچ دڑنگے لاؤندے رھندے۔ تے انج لگدا کہ ایہہ پرچھانویں نہیں سن جیہڑے نہ رھے سن سگوں جنگل تے دلدل دے بھوت پریت سن جیہڑے اپنی جت منا رھے سن۔... تے اس طرحاں ایہہ لوک بیٹھے رھندے تے سوچدے رھندے۔ پر نہ

... میں ویکھدی نہیں، لوک کویں رھندے نے؟ اف، میں سارا کجھہ ویکھدی ہاں، بھانویں میریاں اکھاں ہن اینیاں چنگیاں نہیں رھیاں جنیاں کدی ہندیاں سن! پر میں ویکھدی ہاں، لوکیں جیوندے نہیں، سگوں جیون دا نشانہ ڈھونڈے، نشانہ لبھدے نے، تے اسے طرحاں ساری زندگی کٹ لیندے نے۔ تے اپنے آپ نوں حاصل کرن لائق ہر شے توں وانجیاں کردیاں آپنا سارا وقت گوا لین پچھوں اوہ آپنی قسمت اتے وین پاؤن لگ پیندے نے! اس نال قسمت دا کی واسطہ؟ ہر کوئی آپنی قسمت دا آپ فیصلہ کردا اے! مینوں اج کل ہر طرحاں دے مرد دسدے نے، پر کوئی تکرڑا مرد اک وی نہیں دسدا! اوہناں نوں کی ہو گیا اے؟... تے سوہنے مرد وی دنو دن گھٹدے جاندے نے۔“

بڈھی سوچاں وچ ڈب گئی، اس گل بارے حیران ہندی ہوئی کہ تکرڑے تے سوہنے مرداں تے عورتاں دا کی بنیا ہے۔ تے اوہ ہنیرے سستی وچ اک ٹک ویکھ رہی سی جویں اتھوں جواب لبھ رہی ہووے۔

میں چپ کیتا اوہدی کہانی دی اڈیک کرن لگ پیا، کیونکہ مینوں ڈر سی کہ جے میں کجھہ پچھیا تاں اوہ اک وار پھیر لانبھے چلی جاویگی۔

آخر اوہنے بولنا شروع کیتا تے مینوں ایہہ کہانی سنائی۔

۳

”اک وار دی گل اے۔ بہت پہلاں دے زمانے وچ لوکاں دا اک قبیلہ ہندا سی جیہڑا سستی وچ رھندا سی، جیہڑا تن پاسیاں توں سنگھنے جنگلاں نال گھریا ہویا سی۔ اوہ خوش-رہنے طاقتور تے بہادر لوک سن۔ پر اک وار اوہناں اپر ڈاڈھا وقت آگیا۔ اوپرے قبیلے کدھروں غیبیوں آاترے تے اوہناں نوں دھر جنگلاں وچ دھک دتا۔ جنگل ہنیرا تے دلدل والا سی، کیونکہ درخت بڑے بڈھے سن تے اوہناں دیاں ٹہنیاں اینی سنگھنی طرحاں اک دوجی نال لپٹیاں ہوئیاں سن کہ اوہناں آسمان پوری طرحاں ڈھکیا ہویا سی تے سورج دیاں کرناں

بڈھی رکی تے ستیہی وچ ویکھن لگی جتھے ہنیرا ہن ہور ڈونگھا
 ہو رہا سی۔ دور دور دانکو دے بلدے دل وچوں چنگیاڑیاں جگ
 بجھہ رھیاں سن، نیلے پھلاں وانگ، جیہڑے صرف گھڑی پل لئی
 کھڑدے ہن۔

”دانکو اوہناں دی رہنمائی کرن لگا۔ سارے متحد ہو کے اوہدے
 مگر ٹرن لگے، کیونکہ اوہناں نوں اس وچ یقین سی۔ ایہہ سخت
 رستہ سی! ہنیرا سی، ہر قدم اتے دلدل آپنا لالچی، سڑاند ماردا منہ
 کھوہلدی تے آدمیاں نوں ہڑپ کر جاندی، تے درخت پکی کندھہ بن
 کے اوہناں دا راہ روک لیندے۔ اوہناں دیاں ٹہنیاں اک دوجے
 نال لپیٹیاں ہوئیاں سن تے اوہناں دیاں جڑھاں سپاں وانگ ہر پاسے
 پھیلیاں ہندیاں۔ ہر قدم اتے اوہناں لوکاں نوں کنا لہو۔ پسینہ
 وھاؤنا پیندا۔ اوہ کناں چر اپنے راہ اتے ودھدے گئے۔ ... جیوں
 جیوں اوہ ودھدے گئے، جنگل ہور سنگھنا ہندا گیا تے اوہناں دا ساہ
 ست مکدا گیا! آخر دانکو دے خلاف بڑیڑ شروع ہو گئی، لوکیں
 کہن لگ پئے کہ اوہ کچ-عمرا تے تجربے توں سکھنا اے، تے اوہنوں
 آپ نہیں پتہ کہ اوہ اوہناں نوں کتھے لجا رہا اے۔ پر اوہ اوہناں
 دے اگے اگے چلدا گیا، خوش اتے مطمئن۔

”اک دن جنگل وچ طوفان آ گیا تے درخت کشگنے ڈراؤن والے
 ڈھنگ نال گھسر-مسر کرن لگے۔ جنگل اپنا ہنیرا ہو گیا سی کہ
 انج لگدا سی کہ اس دے پیدا ہون توں لے کے جنیاں راتاں لنگھیاں
 ہن، اوہ اک تھان اکٹھیاں ہو گئیاں ہوں۔ تے ایہہ نکرے نکرے لوک
 وڈے وڈے درختاں دے وچوں طوفان دے بھیانک شور دے درمیان
 آپنا راہ بناؤندے گئے۔ اوہ اگے ودھدے گئے، تے طاقتور جھولدے
 درخت غصے وچ کڑکڑ کردے تے شور کردے جد کہ درختاں دیاں
 ٹیسیاں اپر بجلی دی لشک پیندی تے اوہناں نوں آپنی ٹھنڈی نیلی روشنی
 نال چمکا دیندی، تے جنی تیزی نال آؤندی، اونی تیزی نال لوپ ہو
 جاندی۔ لوکیں ڈر گئے۔ بجلی دے ٹھنڈے جھلکاریاں نال رشنائے
 درخت انج لگدے سن جویں جیوندے ہوں، جویں کہ اوہ آپنیاں لمبیاں،
 ونگ-تڑنگیاں اک دوجی نال لپیٹیاں بانھواں دا اوہناں دوالے جال
 ول رھے ہوں، تاں جو اوہناں نوں روک سکن، اوہناں نوں آپنی ہنیری
 جیل وچوں بچ نکلن توں روک سکن۔ تے ٹہنیاں وچلی کالکھہ وچوں

ہی سخت مشقت تے نہ ہی عورتاں، کجھہ وی مرداں دے جسمان تے روحاں نوں انج نہیں تھکاؤندا، جنا کہ سوگی خیال۔ تے اس طرحاں ایہہ لوک آپنیاں سوچاں دی وجہ نال کمزور پے گئے۔ ... اوہناں اندر ڈر پیدا ہو گیا تے اس نے اوہناں دیاں طاقتور بانہواں نوں زنجیراں پا دتیاں۔ عورتاں بدبو نال مرن والیاں دیاں لوتھاں اپر تے اوہناں جیوندیاں دی قسمت اپر جنھاں نوں ڈر نے بنہہ چھڈیا سی، وین پا پا کے بھیانک خیال پیدا کرن لگ پٹیاں۔ تے جنگل وچ بزدلاں والے لفظ سنائی رھن لگ پٹے، پہلاں ہولی ہولی، دبے۔ گھٹے، پر مگروں اچی، تے ہور اچی۔ ... لوک پہلاں ہی دشمن کول جا کے اپنی آزادی اس نوں تحفہ دین لئی تیار ہو چکے سن۔ سارے موت توں ڈردے ہوئے سن۔ غلامی دی زندگی توں کوئی نہیں سی ڈردا۔ ... پر بالکل اس ویلے دانکو ساہمنے آیا تے اوہنے بنا کسے دی امداد دے اوہناں ساریاں نوں بچا لیا۔ ۷،

ظاہر سی کہ بڈھی دانکو دے بلدے دل دی کہانی کئی وار سنا چکی سی، کیونکہ اس دا لے بھریا انداز تے اس دی نیویں تے کریچویں آواز میرے ساہمنے جنگل دی آواز دی صاف تصویر لیا رھے سن، جس دے درمیان ناخوش، گھرے ہوئے لوک دلدل دے زھری ساہ دی وجہ نال مر رھے سن۔

”دانکو اوہناں لوکاں وچوں اک سی، جوان تے سوہنا۔ سوہنے لوک ہمیشہ ہی بہادر ہندے ہن۔ سو اوہ اپنے ساتھیوں نوں کہن لگا:

”تسیں سوچاں نال اپنے رستے وچوں پتھر نہیں ہٹا سکدے۔ جیہڑے کجھہ نہیں کردے، اوہناں نوں کجھہ نہیں جڑیگا۔ اسیں اپنی طاقت سوچن تے غم کرن وچ کیوں ضائع کر رھے ہاں؟ اٹھو! آؤ، جنگل وچوں اپنے لئی راہ بنائیے، آخر ایہدا وی کتے آخر ہندا ہے۔ آؤ! چلو!،

”اوہناں اس ول نظر ماری تے ویکھیا کہ اوہ اوہناں وچوں سبہہ توں چنگا سی، کیونکہ عظیم طاقت تے زندہ اگ اوہدیاں اکھاں وچ چمکدی سی۔

”ساڈی رہنمائی کر، اوہ بولے۔
”تے اوہ اوہناں دی رہنمائی کرن لگا۔“

کڈھہ کے کسے سوکھیرے راہ اتے لے جان دی خواہش نال بل اٹھیا تے اک بہت طاقتور اگ دی روشنی اوہدیاں اکھاں وچ چمکن لگ پئی۔ ... پر ایہہ ویکھہ کے اوہناں سوچیا کہ اوہدیاں اکھاں غصے نال بل رھیاں نے، کہ غصے دی وجہ نال اوہدیاں اکھاں وچ اپنی تیز چمک اے۔ تے اوہ خبردار ہوکے کھڑو گئے، بگھیاڑاں وانگ تے اڈیکن لگے کہ اوہ کدوں اوہناں اتے حملہ کردا ہے، تے اوہناں اس دوالے گھیرا ہور وی تنگ کر لیا تاں کہ اس نوں پھڑ کے مار سکن۔ اوہنے اوہناں دیاں سوچاں پڑھہ لئیاں تے اس نال اوہدے دل دی اگ ہور وی تیزی نال بلن لگی کیونکہ اوہناں دیاں سوچاں نے اوہنوں اداس کر دتا سی۔

”جنگل مغموم دھن گنگنائی جا رہا سی، بجلی گرج رہی سی تے موہلے دھار مینہ وس رہا سی۔

”میں ایہناں لوکاں لئی کی کر سکدا ہاں؟، دانکو اجیہی آواز وچ کوکيا کہ جس نال بجلی دی گرج دی گم ہو گئی۔

”اکدم اوہنے اپنی چھاتی نوں پھڑیا، اس نوں پاڑ کے کھوہل دتا، آپنا دل کڈھیا تے آپنے سر اتے اچا کرکے پھڑ چھڈیا۔

”ایہہ سورج وانگ، سگوں اس توں وی تیز بل رہا سی۔ سارے جنگل وچ چپ چھا گئی، تے ایہہ انسانی محبت دی اس مثال نال جگمگا اٹھیا۔ ہنیرا چائن توں دوڑ کے جنگل دے دھر اندر چلا گیا تے کنبدا ہویا دلدل دے سڑاند مار دے ڈھڈ وچ جا ڈگا۔ لوک حیرانی نال دھل گئے۔

”آؤ، چلئے!، دانکو تیزی نال آگے ودھدا ہویا تے آپنے بلدے دل نال راہ نوں روشن کردا ہویا کوکيا۔

”اوہ جویں کیلے ہوئے اوہدے مگر مگر آگے ودھے۔ پھر جنگل اک وار مڑ شوکن لگا، درخت حیران ہوئے ہوئے جھولن لگے، پر اس دی کھپ دوڑدے لوکاں دے پیراں دے کھڑاک وچ ڈب گئی۔ بلدے دل دے عجیب نظارے دے کھجے ہوئے، اوہ تیز تے دلیری نال دوڑ رہے سن۔ ہن وی لوک مر رہے سن، پر ہن بنا شکویاں تے بنا اتھروآں دے مر رہے سن۔ تے دانکو اجے وی آگے آگے سی تے اوہدا دل لاٹو لاٹو ہویا سی، لاٹو لاٹ۔

کجھہ بھیانک، ہنیرا تے ٹھنڈا اوہناں ول اکھاں پاڑ پاڑ ویکھہ رہا سی۔ راہ اوکھا سی تے اس توں تھکے ہوئے لوک دل ڈھاہ بیٹھے۔ پر اوہ اپنی کمزوری منن توں شرم کھاندے سن، اس لئی اوہناں اپنا غصہ دانکو اتے کڈھیا جیہڑا کہ اوہناں دے اگے اگے جا رہا سی۔ اوہ گلے کرن لگے کہ اوہنوں پتہ نہیں کہ اوہناں دی رہنمائی کوں کرنی ہے۔ تیرا اس بارے کی خیال اے۔

”اوہ جنگل دیاں کشگنیاں آوازاں دے درمیان، تھرکدے ہنیرے دے درمیان تھکے۔ ہارے تے بھکھے۔ بھانے رک گئے تے دانکو نوں جھاڑن لگے۔

”نکمے تے نقصان پہنچان والے بندے، اوہ بولے، ’توں ساڈی رہنمائی کیتی تے سانوں تھکا ماریا تے ہن تینوں اس لئی مرنا پویگا!‘

”تسیں کہا سی: ”ساڈی رہنمائی کر!“، تے میں تہاڈی رہنمائی کرن لگا!، دانکو اوہناں ساہمنے مان نال کھڑوتا، کوکیا۔ ’میرے وچ رہنمائی کرن دی ہنمت ہے تے اسے کرکے میں تہاڈی رہنمائی کیتی ہے۔ پر تسیں؟ تسیں اپنی مدد آپ کرن لئی کی کیتا ہے؟ تسیں صرف میرے پچھے آؤندے رہے ہو تے لنمے سفر لئی وی اپنی طاقت سانہہ کے نہیں رکھی! تسیں صرف ٹردے رہے، ٹردے رہے، جس طرحاں بھیدان دا اجڑ ہندا ہے!،

”پر ایہناں لفظاں نے اوہناں ساریاں نوں ہور غصے ہی چاڑھیا۔

”تینوں مرنا پویگا! تینوں مرنا پویگا!، اوہ چیکے۔

”جنگل شوکدا رہا، شوکدا رہا، اوہناں دیاں چیکاں دی گونچ پیدا کردا رہا تے بجلی ہنیرے نوں پاڑ کے لیراں لیراں کردی رہی۔ دانکو نے اوہناں ول نظر ماری جنھاں دی خاطر اوہنے اپنی جان ماری سی تے ویکھیا کہ اوہ جنگلی جانوراں وانگ سن۔ اوہناں نے اوہدے دوالے بھیڑ پا لئی۔ اوہناں وچوں کسے اک دے منہہ اتے وی کوئی انسانی جذبہ نہیں سی تے اوہناں توں رحم دی کوئی آس نہیں سی کیتی جا سکدی۔ پھر دانکو دا دل غصے نال بھکھہ اٹھیا، پر لوکاں لئی ترس محسوس کردیاں اوہنے اس نوں دبا لیا۔ اوہ اوہناں لوکاں نوں پیار کردا سی تے اوہنوں یقین سی کہ اس توں بغیر اوہ تباہ ہو جانگے۔ اوہدا دل اوہناں نوں بچاؤن دی، اوہناں نوں اتھوں

ازرگل هن گھوک سوں گئی سی - هوا نے اوہدے پاٹے کپڑے
اڈا کے اک پاسے کر دتے سن تے اوہدیاں سک چکیاں چھاتیاں ننگیاں
ہو گئیاں سن - میں اوہدے بڈھے جسم نوں ڈھکیا تے اوہدے کول
ہی پرے زمین اتے لیٹ گیا - سستی ہنیرا تے خاموش سی - بدل اجے
وی ہولی ہولی تے نموجھونے آسمان دے آر-پار جا رہے سن - ...
سمندر دیاں کھوکھلیاں، مغموم آوازاں میرے کناں تک پہنچ رہیاں
سن -

”اچانک اوہناں ساہمنے جنگل نے راہ چھڈ دتا، چھڈ دتا تے پچھے ہٹ گیا، سنگھنا تے چپ-چاپ، تے دانکو تے سارے لوک دھپ تے مینہ نال صاف ہوئی خالص ہوا دے سمندر وچ غوطے لاؤن لگے۔ اوہناں دے پچھے جنگل دے اپر طوفان جھل رہا سی۔ پر اتھے دھپ نکلی ہوئی سی، ستیپی ساہ لے رہا سی، گھاہ آپیاں تڑاں اتے پئے مینہ دے موتیاں نال چمک رہا سی تے دریا سونے وانگ لشکاں مار رہا سی۔ ... شام پے چکی سی تے دریا ڈبڈے سورج دیاں کرناں نوں پرتاؤندا، لال لگ رہا سی، اس خون وانگ، جیہڑا دانکو دی چیری ہوئی چھاتی وچوں گرم دھار بن کے ویہہ رہا سی۔

”فخر-بھرے تے دلیر دانکو نے اپنے ساہمنے پھیلے وسیع ستیپی اتے اک خوشی بھری نگاہ ماری: اوہ آزاد زمین ول خوشی نال ویکھن لگا تے ہسن لگ پیا، تے اوہدے ہاسے وچ فخر دی چھنکار سی۔ تے پھیر اوہ ڈگ پیا تے۔ مر گیا۔

”خوشی نال پھلے نہ سماؤندے تے آس نال بھرے ہوئے لوکاں نے ایہہ نہ ویکھیا کہ اوہ مر گیا ہے تے اوہناں ایہہ نہ ویکھیا کہ اوہدا بہادر دل اجے وی اوہدے مردہ جسم کول پیا بل رہا سی۔ اوہناں وچوں صرف اک نے، جیہڑا باقیاں نالوں ودھیرے خبردار سی، ایہنوں ویکھیا تے، ڈر نال سہمے ہوئے نے دل اپر پیر رکھ دتا۔ ... تے دل پھٹ کے چنگیاڑیاں وچ تبدیل ہو گیا تے بجھ گیا۔

”اس کرکے ستیپی وچ اوہ نیلے چنگیاڑے پیدا ہندے ہن، جیہڑے طوفان توں پہلاں اتھے دسدے نے!“

ہن، جدوں بڈھی نے آپنی خوبصورت کہانی مکا لئی، تاں ستیپی وچ اک عظیم خاموشی چھا گئی، جویں کہ ایہہ وی بہادر دانکو دی طاقت اتے حیران رہ گیا ہووے جس نے انساناں دی خاطر آپنا بلدا دل کڈھیا تے اپنے لئی بنا کوئی انعام منگن دے، مر گیا سی۔ بڈھی انگھلا رہی سی۔ میں اس ول نظر ماری تے اپنے آپ توں پچھیا کہ ہور کنیاں کہانیاں تے یاداں اوہدے دل وچ دیاں پٹیاں نے۔ تے میں دانکو دے عظیم بلدے دل بارے تے انسانی تخیل بارے سوچن لگا، جس نے ایہو جیہیاں خوبصورت تے مست کر دین والیاں کہانیاں گھڑیاں نے۔

اکیویں دے مارے

سنگھنے، سلیٹی دھوں دے بدل چھڈدی سواری گڈی، کسے
وڈے سارے سپ وانگ، ستیپی ڈیاں چڑتیاں وچلے کنک دے سنہری
سمندر وچ غائب ہو گئی۔ چلیدی لو وچ گڈی دے دھوں دے نال
نال غصہ چڑھاؤن والی کھپ وی گھلیدی گئی، جیہڑی اس وسیع تے
خالی میدان دی اکسار چپ نوں توڑدی رہی سی۔ اس میدان دے
وچکار اک چھوٹا جیہا ریلوے سٹیشن سی جس دا اکلاپا حدوں ودھہ
غمگین جذبے پیدا کردا سی۔

تے جدوں گڈی دی کھپ، جیہڑی بھانویں کن-پاڑویں سی، پر
جیوندی جاگدی سی، شفاف آسمان دے گنبد ہیٹھ لوپ ہو گئی،
تاں اسے دم-گھٹویں چپ نے اک وار پھر سٹیشن نوں مل لیا۔
ستیپی گوڑھے پیلے رنگ دا سی، آسمان گوڑھے نیلے رنگ دا۔
تے دوہاں دا کوئی حد-بنان نہیں سی۔ ایہو جیہی وسعت وچکار
سٹیشن دیاں بھوریاں عمارتاں انج لگدیاں سن، جویں بے دھیانے وجے
کجھہ برش ہوں، جیہڑے تخیل توں سکھنے کسے مصور ولوں
بڑی محنت کرکے بنائی غمگین تصویر نوں عین وچکاروں خراب کر
رہے ہوں۔

ھر روز دوپہرے باراں وجے تے تپہرے چار وجے ستیپی
ولوں گڈیاں آؤندیاں تے پورے دو منٹ لئی سٹیشن تے آ کھڑوندیاں۔
ایہہ چار منٹ سٹیشن والیاں لئی سبھہ توں اہم تے اکو اک جی
پرچاوا سن، کیونکہ ایہہ اتھے کم کرن والیاں لئی سجرے تاثر
لے کے آؤندیاں۔

ہر گڈی وچ ہر طرحاں دے کپڑے پہنی ہر طرحاں دے لوگ
 ہندے۔ صرف پل دے پل ہی اوہناں نوں ویکھیا جا سکدا سی :
 ڈیاں دیاں باریاں وچ تھکے ہوئے، اتاولے، بے دھیانے منہاں دی
 بس جھلک ہی ملدی۔ تے پھیر گھنٹی، سیٹی تے شور مچاؤندی گڈی
 اوہناں نوں ستیپی وچ، دور شہر ول لے جاندی، جتھے رولے-رہے والی
 زندگی کھول رہی ہندی۔

سٹیشن اتے کنم کرن والے ایہناں منہاں ول بڑے تجسس نال
 ویکھدے تے جدوں گڈی چلی جاندی تاں اک دوجے نوں اپنے
 تاثر دسدے۔ اوہناں دے چار-چوفیرے ستیپی پھلیا ہندا، اوہناں
 دے اپر آسمان دا اڈول گنبد ہندا اتے اوہناں دے دلاں وچ ایہناں
 لوکاں لئی دھندلے جیسے حسد دا جذبہ ہندا، جیسڑے ہر روز انجانیاں
 منزلان ول دوڑے جاندے سن۔ اوہناں کولوں لنگھدے ہوئے،
 اوہناں نوں اس اجاڑ وچ، جویں زندگی توں باہر، چھڈدے ہوئے۔
 تے گڈی نوں ٹور کے اوہ پلیٹ فارم اتے کھڑے ہن، جاندی
 گڈی دا کالا جیہا ربن کنکاں دے سنہری سمندر وچ غائب ہندا
 ویکھہ رہے ہن، تے زندگی دے اس پل کو دے جھلکارے بارے
 اپنے تاثران وچ اوہ اپنے مست ہن کہ اوہ چپ کیتے ہوئے ہن۔

لگ بھگ ہر کوئی اتھے ہے۔ سٹیشن ماسٹر، اک بھلا آدمی،
 موٹا-تازہ، ککے والان تے قزاقاں والیاں وڈیاں وڈیاں مچھاں والا؛
 اوہدا نائب، لال والان تے نکیلی داڑھی والا نوجوان؛ لوکا، سٹیشن
 دا چوکیدار، مدھرا، چھوہلا تے چلاک، تے گوموزوف ناں دا اک
 کانٹے والا، سنگھنی داڑھی تے گٹھے جسم والا، چپ-رہنا آدمی۔
 سٹیشن ماسٹر دی بیوی سٹیشن دے دروازے کول اک بینچ
 اتے بیٹھی ہے۔ اوہ مدھری تے موٹی ہے، تے گرسی اوہنوں بہت تنگ
 کردی ہے۔ اوہدی گود وچ بال ستا ہویا ہے تے بال دا منہ وی
 اسے طرحاں گول تے لال ہے جویں اوہدی ماں دا۔

گڈی نیوان ول نوں ہیٹھاں جاندی ہے اتے جاپدا ہے کہ زمین
 اوہنوں ہڑپ کر جاوے گی۔

سٹیشن ماسٹر آپنی بیوی ول مڑدا ہویا کہندا ہے :

”ساماوار تیار اے، سونیا؟“

”بے شک،“ اوہ مدھم تے لمکویں آواز وچ جواب دیندی ہے۔

مست ہو جاندا۔ کالے والاں والی دے کپڑیاں بارے اپنے نائب دی تنقید ماتوے یگوروچ دے ہوٹھاں تے ایہہ سوال لے اؤندی :
 ”کیوں؟ کالے والاں والیاں نوں پیلے کپڑے نہیں پاؤنے چاہیدے؟“
 ”میں رنگ دی گل نہیں کر رہا، کٹ دی گل کر رہا ہاں،“
 شیشے دی پلیٹ وچوں بڑی صفائی نال اپنی پلیٹ وچ کجھہ مربہ پاؤندا ہویا نکولائی پیتروچ واضح کردا۔

”کٹ؟ ایہہ دوجی گل اے،“ سٹیشن ماسٹر متفق ہو جاندا۔
 اوہدی بیوی گل بات وچ شامل ہو جاندی، کیونکہ ایہہ موضوع اوہدے دل نوں پیارا تے اوہدے دماغ دی پہنچ وچ سی۔ پر کیونکہ ایہناں لوکاں دیاں عقلان ڈونگھیاں نہیں، اس لئی اوہناں دی گل بات سست چال لمکویں جیہی ہندی ہے تے اوہناں دے جذبیان نوں بالکل نہیں سی چھوہندی۔

باریاں وچوں ستیپی ویکھیا جا سکدا ہے جس اتے چپ چھائی ہوئی ہے تے آسمان، جیہڑا اپنی شفاف دکھ دی وجہ نال بڑا شاندار لگدا ہے۔

لگ بھگ ہر گھنٹے بچھوں مال گڈیاں لنگھدیاں ہن۔ ایہناں ساریاں گڈیاں دا عملہ جانا پچھانیا ہے۔ ایہناں دے گارڈ انگھلاؤندے جیہے ہندے ہن، ستیپی دے چکر لا لا کے بور ہوئے ہوئے۔ برے شک کدی کدی اوہ ریل دی پٹری اتے ہوئے حادثیاں دیاں کہانیاں سناؤندے ہن : فلانی فلانی تھان کوئی بندا ماریا گیا۔ جاں اپنے کنم نال تعلق رکھن والیاں خبراں دسن لگ پیندے ہن : فلانے فلانے نوں جرمانہ ہو گیا تے فلانے دی تبدیلی ہو گئی۔ ایہناں خبراں بارے بحث نہیں کیتی جاندی، ایہناں نوں بس ہضم کر لیا جاندا ہے، جس طرحاں کوئی پیٹو کسے نایاب تے سوادی کھانے نوں ہڑپ لیندا ہے۔

ہولی ہولی سورج ستیپی دے کندھے نال ہیٹھاں جا لگدا ہے، تے زمین دے نیڑے آؤندا آؤندا لال-سوها ہو جاندا ہے۔ اک لال جیہی چمک ستیپی دی ہر شے اتے پیندی ہے جس نال اک سک جیہی بیابان توں پرے دیاں وسعتاں دی کھچ پیدا ہو جاندی ہے۔ آخر سورج دمیل نوں جا چھوہندا ہے تے نستا جیہا ہوکے اس وچ جاں اس دے پچھے جا ڈگدا ہے۔ اس توں بہت وقت پچھوں تک شام دے چانن دے چمکیلے رنگ آسمان وچ مدھم جیہی موسیقی وجاؤندے

”لوکا! ذرا چیزاں ٹھیک ٹھاک کر کے رکھہ اتھے۔ پلیٹ فارم تے جنگلے صاف کر، ویکھہ، چارے پاسے کنا گند پا گئے نہ اوہ...“

”مینوں پتہ اے، ماتوے یگوروچ...“

”اچھا، پھیر کی خیال اے؟ چاہ پیئے، نکولائی پیتروچ؟“

”بدستور،“ اوہدا نائب جواب دیندا ہے۔

تے جے دوپہر دی گڈی لنگھہ کے گئی ہووے، تاں ماتوے یگوروچ آپنی بیوی توں پچھدا ہے:

”کھانا تیار اے، سونیا؟“

پھر اوہ لوکا نوں ہدائتاں دیندا ہے، جیہڑیاں ہمیشہ اوہو ہندیاں ہن، تے آپنے نائب نوں، جیہڑا کھانا اوہناں نال کھاندہ ہے، کہندا ہے:

”اچھا، پھر کی خیال اے؟ کھانا کھائیئے؟“

”بدستور،“ نائب مناسب طریقے نال جواب دیندا ہے۔

تے اوہ پلیٹ فارم توں اک کمرے وچ چلے جاندے ہن، جس وچ فرنیچر گھٹ تے بوٹے زیادہ ہن، جس وچوں کھانے دی تے پوٹریاں دی واشنا آ رہی ہندی ہے تے جتھے میز والے گلاں ہمیشہ اوہو ہندیاں ہن کہ اوہناں نے کی لنگھدا ویکھیا ہے۔

”توں ویکھی سی، نکولائی پیتروچ، سیکنڈ کلاس وچ جیہڑی کالے والاں والی، پیلے کپڑے پائی بیٹھی سی؟ بڑی قاتل چیز سی!“، ”ماڑی نہیں سی پر کپڑے دا پتہ نہیں سی،“ اوہدا نائب کہندا۔

اس دی تنقید ہمیشہ مختصر تے بھروسے نال کہی گئی ہندی، کیونکہ اوہنوں پڑھیا۔ لکھیا تے تجربے کار ہون اتے فخر سی۔ اوہنے جمنیزم دا امتحان پاس کیتا ہویا سی۔ اوہنے کالی جلد والی اک نوٹ بک رکھی ہوئی سی جس وچ اوہ ہتھ لگدیاں کتاباں تے اخباراں وچوں مشہور شخصیتاں دے قول لکھدا رہندا سی۔ کئیں توں باہر سٹیشن ماسٹر بغیر چوں چراں دے اوہنوں اہم ہستی منندا سی تے جو کجھہ اوہ کہندا، اس نوں دھیان نال سندا سی۔ اوہ سیانپ دے اوہناں ہیریاں توں خاص طور تے متاثر ہندا، جیہڑے نکولائی پیتروچ دی نوٹ بک وچ ملدے سن تے بڑے سادہ۔ دل ڈھنگ نال اوہناں اتے

”گھر۔ گھاٹ!،، اوہ ٹھٹھا اڈاؤندا ہویا کہندا۔ ”بیوی؟ مینوں پتہ اے، کی ہندی اے۔ ... پر تیری بیوی - کی اوہ پیوہ اے؟ جاں فوجی دی گھر والی ہے؟،،
 ”اوائے کبوتران دے جرنیل!،، لوکا کالوئیں ڈھنگ نال کوک کے اوہنوں کہندا۔

اوہ یا گودکا نوں کبوتران دا جرنیل اس لئی کہندا سی کہ بڈھے سپاہی نوں پرندیاں نال بہت پیار سی۔ اوہدے نکے جیسے گھر دے اندر باہر پنجرے لٹکے ہندے سن تے پرندیاں دے بیٹھن لئی تھانواں بنیاں ہندیاں سن تے سارا دن گھر دے اندر تے چار۔چوفیرے پرندیاں دی ”چیں۔چریں“ سنائی دیندی رھندی سی۔ سپاہی دے پھاہے ہوئے بٹیرے اکاوئیں ڈھنگ نال ”چیں۔چریں“ کری جاندے، مینا لنمیاں لنمیاں تقریراں کردیاں رھندیاں، سبھہ رنگاں دے نکے نکے پرندے جھا کدے رھندے، چیں۔چیں کردے رھندے تے انتھک طور تے گاؤندے رھندے، تے اس طرحاں سپاہی دی اکلاپی زندگی نوں خوشی نال بھر دے رھندے۔ اوہ آپنا سارا ویہلا وقت اوہناں اتے خرچ کردا پر پرندیاں لئی اپنی فکرمندی تے لگن وکھاؤندا ہویا، اوہ سٹیشن اتے آپنے ساتھیاں وچ ذرا وی دلچسپی نہ وکھاؤندا۔ اوہ لوکا نوں سب کہندا تے گوموزوف نوں کتسپ، تے اوہناں دے منہہ تے اوہناں نوں ”زناں دے پچھہ لگ“، کہندا جس لئی، اوہدے خیال وچ، اوہناں نوں چنگی کٹ پینی چاہیدی سی۔

عام طور تے لوکا اوہدے کہن ول بہتا دھیان نہیں سی دیندا، پر جدوں سپاہی حدوں ودھہ جاندا تاں لوکا اوہنوں کناں چر تے بدلے دے جذبے نال دانڈا رھندا:

”توں قلعے دے چوہے، ادھہ کتورے، گونگلو! تینوں سمجھہ ای کی اے! ریٹیر ہوئے بکرے دے ڈھولچی! ساری عمر توں توپاں ہیٹھوں ڈڈو کڈھدا رہا این تے اپنی پلٹن دی بند۔گوہی دی راکھی کردا رہا این۔ دوجیاں نوں گلاں کہن جوگا توں کتھوں ہو گیا۔ جاہ آپنے بٹیریاں کول، وڈے چڑیاں دے جرنیل!،،

ایہو جیسی واچھڑ نوں خاموشی نال سنن توں پچھوں یا گودکا سٹیشن ماسٹر کول شکاٹ کرن چلا جاندا، تے اوہ اگوں چیک کے اوہنوں کہندا کہ اوہدے کرن جوگے ہور زیادہ ضروری کنہ پئے

رہندے ہن پر جیوں جیوں نگہی تے بے آواز شام ڈونگھی ہوئی جاندی
 ھے، ایہہ موسیقی ہور مدھم ہوئی جاندی ھے۔ تارے نکل آؤندے
 سن، کنبدے کنبدے، جویں دھرتی اپرلے اکیویں توں ڈر رہے ہوں۔
 شام دے ہنیرے وچ ستیپی سنگڑ گیا لگدا ھے، رات دے پرچھانویں
 چپ-چاپ سبھہ پاسیاں توں سٹیشن ول رینگدے آؤندے نے، تے پھیر
 رات پے جاندی ھے۔ کالی بولی تے ماتمی۔

سٹیشن اتے بتیاں جگا دتیاں جاندیاں ہن۔ باقی ساریاں بتیاں نالوں
 تیز تے اچی بتی ہرے سگنل دی ہندی ھے، جیہڑی ہنیرے تے چپ
 نال گھری ہندی ھے۔

وقت نال گھنٹی وجدی ھے تے گڈی دے آؤن دی خبر دیندی
 ھے، گھنٹی دی کاہلی کاہلی آواز ستیپی وچ اپڑ جاندی ھے تے اتھے
 جا کے ختم ہو جاندی ھے۔

گھنٹی وجن توں چھیتی ہی پچھوں، ہنیریاں چڑتیاں وچوں چمکدی
 لال روشنی نٹھی آؤندی دسدی ھے تے ہنیرے وچ لپیٹے کلے کارے
 سٹیشن ول آ رہی گڈی دی گڑگڑاٹ ستیپی دی چپ نوں توڑ دیندی
 ھے۔

سٹیشن دے چھوٹے جیہے معاشرے دیاں ہیٹھلیاں جماعتاں اعلیٰ
 طبقے نالوں وکھری طرحاں رہندیاں۔ لوکا نوں آپنی بیوی اتے بھرا
 کول نٹھہ جان دی خواہش نال لگاتار گھول کرنا پیندا ھے، جیہڑے
 سٹیشن توں ست ویرست دور رہندے ہن۔ اوتھے اوہدا ”گھر۔ گھاٹ،“
 سی، جویں اوہ عام طور تے گوموزوف نوں کہا کردا سی، جدوں اوہ
 اس چپ۔ گڑپ تے مسینے کانٹے والے نوں آپنی تھان ”ڈیوٹی دین لئی،“
 کہندا۔

”گھر۔ گھاٹ،“ دے لفظ تے گوموزوف ہمیشہ لئماں جیہا ٹھنڈا
 ساہ بھردا تے لوکا نوں کہندا:

”ٹھیک ھے، جاہ پھیر، گھر۔ گھاٹ دا تاں خیال رکھنا ای
 پیندا اے۔ ایہدے وچ کی شک اے۔“

پر دوجا کانٹے والا۔ افاناسی یا گودکا، دھولے، کھردرے والاں
 نال کجے ہوئے لال منہہ والا بڈھا سپاہی۔ ٹھٹھا اڈاؤن والا تے
 غصیل۔ لوکا اتے اعتبار نہیں سی کردا۔

اوہ راضی ہو گئی تے جدوں تیار ہو گئیاں تاں آپ اوہدے کول لے کے آئی۔

”شکریہ،“ گوموزوف بولیا۔ ”تن قمیضاں، اک قمیض دے دس کاپیک، ایہہ ہو گئے تہہ کاپیک، ہیں ناں؟“

”میرا خیال اے،“ آرینا بولی۔

گوموزوف سوچن لگ پیا۔

”توں کیہڑے گویرینیا توں ایں؟“، آخر اوہ اس عورت نوں کہن لگا، جس نے سارا وقت آپنیاں اکھاں اوہدی داڑھی اتے گڈی رکھیاں سن۔

”ریازان،“ اوہ بولی۔

”بہت دور اے۔ توں ایتھے آئی کوں؟“

”مینوں نہیں پتہ۔ میں اگلی ہاں۔ میرا کوئی وی نہیں۔“

”اس کرکے تاں بندہ ہور وی دور جان لئی تیار ہو جاند اے،“

گوموزوف نے ٹھنڈا ساہ بھریا۔

تے دونویں کنا چر چپ کیتے رہے۔

”میری وی ایہو گل اے۔ میں نزدیکی نووگورود توں ہاں۔

سرگاج اوژید،“ گوموزوف کجھہ وقت پچھوں بولیا۔ ”میں وی اکلا

ہاں۔ بالکل کوئی نہیں۔ پر کدی میرا گھر ہندا سی، بیوی ہندی

سی تے بچے ہندے سن، دو۔ میری بیوی ہیضے نال مر گئی تے

بچے وی ایسے طرحاں ہی چلدے ہوئے۔ ... تے ... میں ... میں

کلیش نال اپنے آپ نوں گالن لگ پیا۔ ہاں ... آں ... مگروں میں

زندگی مڑ نویں سریوں شروع کرن دی کوشش کیتی پر فضول۔

مشین دے پیچ ڈھلے ہو چکے سن، ہن ایہہ کنم نہیں سی کردی۔

سو میں ٹر پیا۔ اپنے راہ، جدھر نوں جتھوں تک جا سکدا ساں۔

تے ہن تیجا ورہا جاند اے...“

”بھیڑا حال ہندا اے، جدوں کوئی آپنا آہنا نہ ہووے تاں،“

ہولی جیہی آرینا بولی۔

”ہاں، بہت بھیڑا۔ توں بیوہ ایں؟“

”کنواری...“

”ویکھہ کہاں!“، گوموزوف نے بے جھجک شک ظاہر کیتا۔

”ایمان نال، کنواری ہاں،“ آرینا نے یقین دویا۔

هن تے اس نوں باهر کڈھه ديندا - ايپه سن کے يا گودکا لوکا نوں
لبهن تَر پيندا تے اوھنوں آپ جا کے گاھلاں کڈھن لگ پيندا - آرام
نال، گرم ہوئے بنا، اينے بھارے بھارے پھکڑ تولدا کہ لوکا آپنے
کناں وچ انگلاں دے کے اتھوں ٹٹھه اٹھدا -

جے سپاھي گوموزوف نوں اوھدياں حرکتاں لئي کجھه کہندا
تاں اوھ ٹھنڈا ساھ بھردا تے گھبراھٹ جيھي نال آپنے آپ نوں ٹھيک
ثابت کرن دي کوشش کردا -

”کي کيتا جا سکدا اے؟ کجھه نہيں کيتا جا سکدا، سچ سچ - ...
ٹھيک اے کہ ايپه شيطاني اے... پر تاں وي... کہندے ہندے
نہ ناں، دوجياں دے نقص نہ کڈھو تاں تھانڈے وي کوئي نہيں
کڈھگا -“

اک دن سپاھي نہ ذرا کو ہسدياں اوھدي گل دا جواب دتا:
”اوھ پرانا نسخہ سبھه روگاں دا! نقص نہ کڈھو،... نقص نہ
کڈھو... تے جے نقص هي نہيں کڈھنے تاں لوکيں گلاں کاھدے
بارے کرن گے!“

سٹيشن ماسٹر دي بيوي توں علاوھ سٹيشن اتے اک هور وي
عورت سي - ايپه سي رسوئي دا کنم کرن والي، آرينا - اوھ لگ بھگ
چالھي ورھياں دي سي تے بے حد کوچھي - مدھري تے گٹھي هوئي،
لنمياں جھولياں چھاتياں، تے هميشه گندي تے انسنوري - اوھ بطخ
دي چال چلدي تے اوھدے چچک دے داغاں بھرے منھه وچ
چمکدياں اکھاں دياں جھيتاں وچ کوئي سھمي سھمي نظر ہندي -
اوھدي بيڈول بتر وچ کجھه ڈرو جيھا غلاماں والا ہندا - اوھ آپنے
سوئے بلھاں نوں هميشه سنگيڑ کے رکھدي، جويں اوھ هر اک توں
سعافي منگني چاھوندي هووے - جس طرحاں اوھ لوکاں ساھمنے
گڑگڑاؤنا چاھوندي هووے، پر رون توں ڈردی هووے - اٹھه سھينے
گوموزوف اس ول کوئي خاص دھيان دتے بنا رھندا رھا - اوھ لنگھدا
جاندا، اوھنوں ”ھلو“، کہه چھڈدا، اوھ وي اسے طرحاں اوھدا جواب
دے چھڈدي، کوئي اک ادھي گل کردے تے پھير آپو اينے راھ
تَر جانددے - پر اک دن گوموزوف سٹيشن ماسٹر دي رسوئي وچ
گيا تے آرينا نوں کہن لگا کہ اوھ اوھنوں کجھه قميضاں بنا ديوے -

تے اس طرحاں ساریاں توں آپنے تعلقات نوں لکاؤندے ہوئیاں،
اوہ اکٹھے ہندے۔

رات نوں چوری چھپی اوہ اوہدے کول آجاندى۔ اوہ بڑے
احسان کردے طریقے نال اوہنوں جی آیاں آکھدا تے کدى صاف صاف
کہہ دیندا:

”منہ تیرا کنا بھیڑا اے!“

اوہ صرف مسکرا چھڈدی، ہلکا جیہا تے معافی منگدے ڈھنگ
نال، تے جان لگی اوہدے کنم دا پلندہ آپنے نال لے جاندی۔
اوہ اک دوجے نوں اکثر نہیں سن ملدے۔ پر کدى کدى
اوہ سٹیشن اتے ملدے تاں اوہ اوہدے کن وچ کہہ جاندا:
”اج راتیں آویں!“

تے اوہ حکم منندی ہوئی آپنے چیچک دے داغاں والے منہ
اتے انچ سنجیدگی نال آؤندی جویں اوہ کوئی اچھا فرض نبھاؤن آئی
ہووے جس دی اہمیت نوں اوہ پوری طرحاں جاندی ہووے۔
پر گھر نوں جاندیاں اوہدے منہ اتے مڑکے گناہ دا تے ڈر
دا احساس اکریا دکھائی دیندا۔

کدى کدى اوہ کسے نوپکلی نکر وچ جاں کسے درخت دے
پیچھے سٹیپی اتے نظر مارن لئی رک جاندی۔ اتھے رات دا راج ہندا
تے اس دی مضموم چپ اوہدے دل وچ دھشت بھر دیندی۔

اک دن، دوپہر توں مگرلی گڈی نوں ٹور کے سٹیشن دے اہلکار
سٹیشن ماسٹر دے کمریاں دیاں باریاں دے باہر آگے سفیدے
دے درختاں دی چھاں ہیٹھ چاہ پین لئی بیٹھ گئے۔

گرمی والے دنیں اوہ اکثر اتھے چاہ پیندے سن — اس نال اوہناں
دیاں زندگیاں دی غیر دلچسپی وچ ذرا کوہور ونگی آجاندى۔

اس خاص دن اوہ چپ-چاپ چاہ پی رہے سن، آخری گڈی بارے
جو کجھہ کہا جا سکدا سی کہا جا چکا سی۔

”اج کل نالوں ودھیرے گرمی اے،“ اک ہتھ نال آپنا خالی
گلاس آپنی بیوی نوں پھڑاؤندیاں تے دوجے نال متھے توں مڑھکا پونجھدیاں
سٹیشن ماسٹر بولیا۔

”تو ویہ کیوں نہیں کرایا؟“

”مینوں کون لیندا؟ میرے وچ ھے ھی کی... کسے نوں کی پٹی
اے میرے نال ویہ کراوے... تے پھیر میں کئی بدشکل ھاں...“
”ہوں...“ گوموزوف نے سوچدے ہوئے لمکویں ڈھنگ نال
کہا تے داڑھی اتے ہتھ پھیردا ہویا دھیان نال اوہدی جانچ کرن
لگا۔ پھیر اوہنوں پچھن لگا کہ اوہنوں کنے پیسے ملدے
ھن۔

”ڈھائی...“

”سو۔ تاں میں تیرے تہہ کاپیک دینے ہوئے ھیں؟ ویکھے،
راتیں آکے ایہہ لے جاویں۔ دس کو وجے، ٹھیک؟ تے میں تینوں
پیسے دے دیواں گا۔... کپ کپ چاہ دا پیوانگے، اکیواں دور کرن
لئی گلاں کراں گے... اسیں دونویں کلے۔ کارے ھاں۔ ضرور
آئیں!“

”آوانگی،“ آرینا نے سادے جیسے انداز وچ کہا تے چلی گئی۔
پھر، ٹھیک دس وجے اوہ اس کول آئی تے سویرے پوم پھٹلا
ھو چکا سی تاں گئی۔

گوموزوف نے اوہنوں مڑکے آؤن دا سدا نہ دتا تے نہ ھی اوہدے
تہہ کاپیک اوہنوں دتے۔ اوہ اپنی مرضی نال پھیر آئی، بے وقوف
تے عاجز؛ اوہ آئی تے چپ چاپ اوہدے ساہمنے کھلو گئی۔ اوہ
منجی اتے پیا اوہنوں ویکھدا رھا تے کندھے ول سرکدا ہویا، اوہنوں
کہن لگا:

”بیہہ جا۔“

تے جدوں اوہ بیہہ گئی تاں اوہنوں کہا:
”سن، ایہنوں لکا کے رکھیں۔ کسے نوں وی اس گل دا پتہ
نہ لگے، سندی ایں؟ میرے لئی مصیبت آجائے گی۔ میں ھن کوئی
جوان نہیں تے نہ ھی توں ایں، سمجھی؟“
اوہنے رضامندی نال سر ھلا دتا۔

باہر نوں بھیج دیاں اوہنے اپنے کجھہ کپڑے اوہنوں توپا
لاؤن لئی دے دتے۔

”کسے نوں وی اس گل دا پتہ نہ لگے،“ اوہنے اک وار
پھیر اوہنوں یاد کرایا۔

”اس عورت بارے کجھہ بڑا ہی طبع زاد اے، توں کدے خیال کیتا اے، نکولائی پیترووچ؟“

”طبع زادگی تچھتا دی ماں ہندی اے،،، بڑا فلسفیاں وانگ تے سوچن والا لگدے ہوئے نکولائی پیترووچ نے تنقید کیتی، جویں اوہ اپنے آپ نال گل کر رہا ہووے۔

”کی، کی؟“، سٹیشن ماسٹر نے تجسس نال پچھیا۔

جدوں نکولائی پیترووچ نے سمجھاؤں دے انداز وچ گل دھرائی، تاں سٹیشن ماسٹر نے مست ہندیاں اکھاں ادھیاں کو میٹ لئیاں، جدوں کہ اوہدی بیوی السائے ڈھنگ نال بولی:

”تسیں جو کجھہ پڑدے ہو، تمہانوں چنگی طرحاں یاد رہ جاندا اے! مینوں تاں اگلے دن سبھہ پڑھیا۔ پڑھایا بھل جاندا اے۔۔۔ اجے کجھہ ہی دن ہوئے میں ”نیوا“، وچ کوئی اینی زیادہ دلچسپ، اینی ہاسے والی چیز پڑھی سی، تے ہن؟ اک لفظ نہیں مینوں یاد۔“

”عادت دی گل ہندی اے،“ نکولائی پیترووچ مختصر طور تے وضاحت کردا ہویا بولیا۔

”پر ایہدے نالوں وی چنگا سی — کی ناں اے اوہدا؟ شوپن ہائر،“

سٹیشن ماسٹر نے مسکراؤندیاں کہا۔ ”دوجے لفظاں وچ ہر نویں شے پرانی ہو جاندی ہے۔“

”جان بالکل اس دے الٹ، کیونکہ جویں کہ اک شاعر نے لکھیا ہے: ’قناعت زندگی دی سیانپ ہے: ایہہ ہر نویں شے پرانی وچوں ہی بناؤندی ہے۔‘“

”ہت تیری! کتھوں آؤندیاں نے تینوں ایہہ ساریاں؟ تیرے نال تاں ایہہ انج اے، جویں چھاننی وچوں پنیندا آ رہا ہووے۔“

سٹیش ماسٹر خوشی دے مارے کھڑکھڑ کرکے ہسیا، اوہدی بیوی مٹھی طرحاں مسکرائی تے نکولائی پیترووچ نے اپنے اطمینان نوں لکاؤں دی فضول کوشش کیتی۔

”کون سی، جس نے تچھتا بارے کہا سی؟“

”بریاتنسکی، اک شاعر۔“

”تے دوجی گل کس نے کہی سی؟“

”اوہ وی شاعر سی، فوفانوف۔“

”ہشیار آدمی سن،“ سٹیشن ماسٹر نے شاعراں دی تعریف کردیاں

”اکیویں کر کے لگدا اے کہ گرمی زیادہ اے،“ اوہدی بیوی گلاس پھڑدی ہوئی بولی۔

”ہوں۔ ہو سکدا ہے، توں ٹھیک ہوویں۔ ایہو جیہی حالت وچ تاش چنگی رہندی اے۔ پر اسیں صرف تن جنے ہاں۔“ اوہدے نائب نے موڈھے سنگیڑے، اکھاں تھوڑیاں کو سیٹیاں تے بڑے موثر کرن والے ڈھنگ نال کہن لگا:

”تاش، شوپن ہائر مطابق، دماغ دے دیوالیہ پنے دا اظہار اے۔“
 ”کڈی سیانی گل اے،“ سٹیشن ماسٹر نے خوش ہندیاں کہا۔
 ”کی کہا؟ دماغ دا دیوالیہ پنا۔ ہوں! کس نے کہا سی؟“
 ”شوپن ہائر نے۔ جرمن فلسفی سی اوہ۔“
 ”فلسفی؟ ہوں۔“

”تے ایہہ فلسفی کی ہندے نے؟ یونورسٹیاں وچ کنم کردے نیں؟،“ سونیا پچھن لگی۔

”میں تہانوں کویں دساں کی ہندے نیں؟ فلسفی ہونا کوئی پیشہ نہیں ہندا، سگوں، سمجھ لٹو، قدرتی صفت ہندی اے۔ کوئی وی فلسفی ہو سکدے۔ کوئی وی، جیہڑا سوچن دا تے ہر گل وچ وجوہات تے اثراں نوں لبھن دا رجہان لے کے جنمیا ہووے۔ بے شک، فلسفی کدی کدی یونورسٹیاں وچ ملدے نیں پر اوہ کدھرے وی ہو سکدے نیں۔ ریلوے دی نوکری کردے وی ہو سکدے نیں۔“
 ”تے کی اوہ ہتھیرے پیسے بنا لیندے نیں۔ جیہڑے یونورسٹیاں وچ کنم کردے نیں؟“

”سارا اوہناں دی سیانپ اتے منحصر کردا اے۔“
 ”جے کتے ساڈے کول چوتھا بندا ہندا، تاں اسیں اک دو گھنٹے ذرا چنگے کٹ لیندے،“ سٹیشن ماسٹر ٹھنڈا ساہ بھر دا ہویا بولیا۔

تے پھیر گل-بات دی لڑی ٹٹ گئی۔
 اپر نیلے آسمان وچ چنڈول گا رہے سن، سفیدے دیاں ٹہنیاں اتے سرخ پھدکدے پھردے سن، ہولی ہولی سیٹیاں مار دے۔ گھر دے اندرون بچے دے رون دی آواز آئی۔

”آرینا اندر اے؟،“ سٹیشن ماسٹر نے پچھیا۔
 ”بے شک،“ اوہدی بیوی نے جواب دتا۔

تے ماتوے یگوروچ کھڑکھڑا کے حسن لگ پیا۔ اوھدیاں گلہاں
ھن لگ پٹیاں تے متھے توں مڑھکا چون لگ پیا۔

”اس وچ ذرا کجھ ھساؤنا نہیں،“ سونیا بولی۔ ”پہلی گل تان
ایہہ کہ بچہ اوھدے سپرد اے، تے دوجی گل، ذرا اس روٹی ول
ویکھو! سڑی ھوئی تے خمیری۔ پر کیوں؟“

”اس وچ کوئی شک نہیں کہ روٹی جیہو جیہی ھونی چاہیدی
اے، اس طرحاں دی نہیں۔ اوھنوں ذرا سمجھاؤنا پوے گا۔ پر سونہہ
رب دی، اس گل دی مینوں کدی امید نہیں سی۔ اوہ تان آپ گنھے
آئے ورگی اے۔ تے اوہ! اوہ کون اے؟ لوکا؟ میں ذرا خبر لوانگا،
بڈھا شیطان! جاں یا گودکا ھے ایہہ۔ اوہ مجھاں منا!“

”گوموزوف،“ نکولائی پیتروچ نے مختصر جیہا دسیا۔

”اوہ؟ اوہ چپو؟ او۔ او؟ تسیں کدھرے ایویں تان نہیں بنا
رھے؟“

ماتوے یگوروچ نوں ایہہ ھساؤنی کہانی بڑی دلچسپ لگی۔
اک منٹ اوہ کھڑکھڑا کے ھسدا ھے، پر اگلی گھڑی اوہ سنجیدہ
ھو کے کہندا ھے کہ عاشقاں نوں سنجیدہ ڈانٹ۔ ڈپٹ کرنی پوے گی،
تے پھیر جدوں اوہ اوھناں وچکار کہے گئے محبت بھرے بولاں دا
تصور کردا ھے تان اک وار پھیر کھڑکھڑا کے ھس پیندا ھے۔
آخر اوھنے تفصیل نال پتہ کرنا شروع کر دتا۔ اس اتے نکولائی
پیتروچ نے سنجیدہ جیہا منہہ بنا لیا تے سونیا نے آپنے خاوند نوں وچوں
ٹوک دتا۔

”آہ، شیطان! ویکھو، میں کوئی اوھناں دا مکو ٹھپدا ھاں!
دلچسپ اے!“، سٹیشن ماسٹر آپنے آپ نوں روک نہیں سی سکدا۔
اینے وچ لوکا آگیا تے اعلان کیتا:

”تار کھڑک رہی اے۔“

”میں آیا۔ بتالی نمبر دا سنگل ڈاؤن کر دے۔“

جلدی ہی اوہ تے اوھدا نائب سٹیشن ول چلے گئے، جتھے لوکا
گڈی دے آؤں دی گھنٹی وجا رہا سی۔ نکولائی پیتروچ نے بتالی
نمبر گڈی ٹورن لئی اگلے سٹیشن توں اجازت منگی، جدوں کہ سٹیشن
ماسٹر آپنے آپ مسکراؤندا ھویا آپنے دفتر وچ ادھر ادھر جا رہا
سی تے کہہ رہا سی:

کہا تے اوہدی گل گاؤن دے انداز وچ دھرائی - اوہدے منہہ اتے خوشی بھری مسکراہٹ سی -

اوہناں دی زندگی دا اکیواں اوہناں نال اک طرحاں کھیڈ کھیڈا سی - اوہ اوہناں نوں گھڑی پل لئی اپنی جکڑ وچوں چھڈدا، صرف اگلی گھڑی ہور گھٹ کے پھڑ لین لئی - پھر اوہ چپ کر جاندے تے گرسی نال ہونکدے رھندے - چاہ گرسی نوں سگوں ودھا دیندی -

ستیپی وچ صرف سورج سی -

”میں جس طرحاں آرینا بارے کہہ رہا ساں،،، سٹیشن ماسٹر نے دوبارہ گل شروع کیتی، ”اوہ بڑی عجیب جیہی عورت اے، میں اوہنوں دیکھہ دیکھہ کے حیران ہندا رھندا ہاں - جوہں اوہدا دل کسے گل توں بجھہ گیا ہووے - کدی ہسے گی نہیں، کدی گائے گی نہیں، بہت گھٹ بولے گی - بالکل بت دا بت - پر کنم واہوا کردی اے، تے پتہ اے، لیولیا دا دھیان تاں انج رکھدی اے کہ کہن دی گل نہیں -“

اوہ آواز نیویں کرکے بول رہا سی، متے آرینا سن لوے - اوہ چنگی طرحاں چوکس سی کہ نوکراں دی کدی تعریف نہیں کرنی چاہیدی - اس نال اوہ وگڑ جاندے ہن - سونیا نے اوہنوں ٹوکیا تے بڑی جذباتی ڈھنگ نال تیوڑی پاؤندی بولی :

”بس کر - رھن دے - اوہدے بارے تینوں کئی گلاں دا پتہ نہیں!“

آپنے چمچے نال میز اتے تال دیندا ہویا نکولائی پیترووچ ہولی ہولی گاؤن لگ پیا -

پیار تیرے دا غلام ،
میں کتھوں لیاواں تان
گھلن لئی تیرے نال،
ہے میری چنڈال

”کی، ایہہ کی؟ اوہ عورت؟ تسیں ضرور الو بنا رہے ہووگے، دونویں جنے!“

دروازے دے دوجے پاسیوں کسے دے کھڑکھڑا کے ہسن دی
آواز آئی۔

”مینوں باہر نکلن دے!“، گوموزوف نے آواز دتی۔

”کی؟“، فوجی دی آواز گونجی۔

”مینوں باہر نکلن دے، تینوں کہا اے۔“

”سویرے کڈھانگے،“ فوجی بولیا۔

”میں ڈیوٹی تے جانا اے، شیطان!“، اوہ غصے نال ترلے پاؤندی

آواز وچ بولیا۔

”ڈیوٹی تیری تھان میں دے دیانگا۔ جتھے ہیں پیا روہ۔“

تے فوجی چلا گیا۔

”آہ، کتا!“، کانٹے والا بیسی دی حالت وچ بڑبڑایا۔ ”سن،

توں مینوں انج اندر بند نہیں کر سکدا۔ آخر سٹیشن ماسٹر وی اے،

اوهنوں توں کی کہیں گا؟ اوہ تینوں ضرور پچھے گا، گوموزوف کتھے

ھے تے پھیر توں کی کہیں گا؟“

”سٹیشن ماسٹر نے آپ ہی تاں اوهنوں کہا اے ایہدے واسطے،“

آرینا مایوسی وچ ہولی ہولی بولی۔

”سٹیشن ماسٹر نے؟“، گوموزوف نے ڈر نال دھرایا۔ ”اوہ انج

کیوں کریگا؟“، اوہ گھڑی پل لئی سوچن لگ پیا، پھیر چیک کے بولیا،

”توں جھوٹھ بولدی ایں۔“

ڈونگھا ہوکا بس اوہدا اکو اک جواب سی۔

”ہن کی بنے گا؟“، دروازے دے نیڑے ٹپ اتے بیٹھدا ہویا

کانٹے والا بولیا۔ ”میرے لئی کئی شرمندگی دی گل اے۔ تے سارا

قصور تیرا اے، گشتیے!“

تے اوہنے آپنا مکا اس پاسے ول گھمایا جدھروں اوہدے ساہ لین

دی آواز آ رہی سی۔ اوہ کجھ نہ بولی۔

اوہ سلمے ہنیرے نال گھرے ہوئے سن، جس وچ الی تے کھٹی

بند۔ گوبھی دی واشنا تے کجھ ہور سخت واشنا بھری پٹی سی،

جیہڑی نک نوں جلون کردی۔ دروازے دیاں جھیتھاں وچوں چاننی

دے پتلے پتلے رین اندر تلکدے آ رہے سن۔ باھروں مال گڈی دی

گڑگڑ سنائی دے رہی سی، جیہڑی سٹیشن توں لنگھ رہی سی۔

”کیوں چپ وٹی بیٹھی ایں، بھوتنی دیئے؟“، غصے تے نفرت نال

”تو تے میں اوہناں نال اک مذاق کرائگے، ٹھیک اے؟...
 ایویں ذرا اکیویں نوں دور کرن لئی۔ ذرا ہس لواں گے۔“
 ”ایہہ جائز اے،“ تار دی مشین دی چابی گھماؤندا ہویا
 نکولائی پیترووچ بولیا۔
 اوہنوں پتہ سی کہ فلسفیاں نوں مختصر گل کرنی چاہیدی
 ہے۔

جلدی ہی ہسن دا موقع اوہناں نوں مل گیا۔
 اک رات گوموزوف آرینا نوں بھورے وچ ملن گیا جتھے اوہدے
 حکم نال اتے آپنی مالکن دی اجازت نال آرینا نے ہر طرحاں دے
 کاٹھہ۔ کباڑ دے درمیان آپنا بستر وچھایا ہویا سی۔ اتھے ٹھنڈ سی
 تے سل، تے ٹٹیاں کرسیاں، ردی کرکے سٹے ٹپ، تختے تے ہور کباڑ
 ہنیرے وچ بھیانک شکل اختیار کر لیندا سی۔ جدوں آرینا اکیلی
 ہندی، تاں اوہ اپنی ڈر جاندی کہ سوں نہ سکدی تے گھام۔ پھوس دے
 بسترے اتے پوری طرحاں اکھاں کھوہلی پئی رھندی تے دعاواں کردی
 گنگناؤندی رھندی۔

گوموزوف آیا، کئی دیر چپ۔ چاپ اوہنوں رگڑدا رھا، پھیر
 تھک گیا تے سوں گیا۔ پر آرینا نے چھیتی ہی اوہنوں جگا دتا تے
 گھبرائی ہوئی اوہدے کن وچ بولی:
 ”تموفے پیترووچ! تموفے پیترووچ!“
 ”کی گل اے؟“ ستا ستا ہی گوموزوف بولیا۔

”اوہناں باہروں جنڈرا لا دتا اے۔“
 ”کی کہا؟“ اوہنے پچھیا تے بھڑک کے اٹھ کھلوتا۔
 ”اوہناں دروازے نوں باہروں جنڈرا لا دتا اے۔“
 ”تیری ہوش ٹکانے اے!“، اوہ اوہنوں پرے دھکدا ہویا ڈر
 تے غصے وچ بڑبڑایا۔

”بھاویں آپے ویکھ لے،“ اوہ بڑے ساؤ ڈھنگ نال بولی۔
 اوہ اٹھ کھڑوتا، کاٹھہ۔ کباڑ نال ٹھیٹھے کھاندا دروازے تک
 گیا تے اوہنوں دھکا ماریا۔
 ”ایہہ ساری اس فوجی دی کرتوت اے،“ اوہ ذرا کو رک کے
 اداسی نال بولیا۔

”تموفے پیترووچ!،“ روندی ہوئی آواز وچ آرینا بولی۔ ”میرے نال ناراض نہ ہو۔ میرے اتے رحم کر، یسوع مسیح دے واسطے، میرے اتے ترس کھا۔ میں کلی کاری ہاں، دنیا وچ میرا کوئی نہیں۔ توں۔ اکو اک توں ای میں۔ آخر، اسیں۔“

”ایہہ چیک چھاڑا بند کر! مذاق نہ بن لوکاں لئی،“ گوموزوف نے اس دے ہسٹریئے بھرے ورلاپ نوں کرخت آواز نال وچے ہی ٹوکیا۔ ”بکواس بند کر، نہ عقل نہ موت۔“

تے اک وار پھر چپ۔ چاپ اوہ ہر اگلے منٹ دی اڈیک کرن لگے۔ پر منٹ جویں آوندے گئے، تویں لنگھدے گئے۔ آخر سورج دیاں کرناں دروازے دیاں جھیتھاں وچوں چمکدے دھاگیاں وانگ ہنیرے نوں چیردیاں اندر آؤن لگیاں۔ باہر قدماں دی آواز آئی۔ کوئی دروازے تک آیا، کجھہ دیر کھڑا رہا تے چلا گیا۔

”ج۔جلاد!،“ زور دی تھکدا ہویا گوموزوف گرجیا۔ کھچا۔ بھری چپ وچ اوہ اک وار پھیر اڈیکن لگے۔

”ہے رہا، رحم کر...“ آرینا بڑبڑائی۔

ہولے ہولے قدم سنائی دتے۔ اکدم چندرا کھلن دی آواز آئی تے سٹیشن ماسٹر سخت آواز وچ بولدا سنائی دتا: ”گوموزوف!،“ اوہ چیکیا، ”آرینا دی بانہہ پھڑ تے اوہنوں باہر لیا! ذرا خوش ہوکے...“

”ایدھر آ، توں!،“ گوموزوف بڑبڑایا۔ آرینا اوہدے کول گئی تے سر سٹی اوہدے کول جا کھلوتی۔

دروازہ کھلیا تے ساہمنے سٹیشن ماسٹر کھڑا سی۔ اوہ جھکیا تے کہن لگا:

”تھاڈے قانونی ویاہ اتے میں مبارک دیندا ہاں۔ چلو، بینڈ۔

شروع کرو۔“

گوموزوف نے باہر قدم دھریا، پر کن۔ پاڑ رولے نے اوہنوں روک لیا۔ لوکا، یا گودکا تے نکولائی پیترووچ دروازے دے باہر کھڑے سن۔ لوکا اک بالٹی دے تھلے نوں اپنے مکے نال کٹ رہا سی تے موٹی جیہی آواز وچ اچی اچی کجھہ بول رہا سی؛ فوجی ٹین دا دھوتو وجا رہا سی؛ نکولائی پیترووچ گلہاں پھلا کے بلہاں وچوں پھوک مار رہا سی تے اک ہتھہ ہلا رہا سی، جویں توتنی وجا رہا ہووے:

گوموزوف بولیا۔ ”ہن میں کی کرانگا؟ توں مینوں اس سیاہے وچ پھسا دتا اے تے هن توں منہہ نوں چندرا لا لیا اے؟ کجھہ سوچ، گشتیئے، کی کرانگے؟ میں اس بے عزتی نال کویں رھانگا؟ اف، ربا! ایہو جیہی کلوخت نوں میں منہہ کیوں لایا!،،

”میں اوہناں نوں کہانگی، معاف کر دیو،، آرینا ہولی جیہی بولی۔

”اچھا؟،،

”شائد اوہ معاف کر دین...،،

”مینوں ایہدے نال کی فرق پیندا اے؟ ٹھیک اے، تینوں اوہ معاف کر دین گے، پھیر؟ میری عزت گھٹے وچ رل گئی کہ نہیں؟ میرے اتے اوہ پھر وی ہسدے رھنگے۔،،

کجھہ دیر چپ رھن توں پچھوں اوہنے اوہنوں چنگا مندا کہنا شروع کر دتا۔ وقت لنگھدا گیا، مسان پیر گھسیٹدا۔ آخر عورت کنبدی آواز وچ اوہنوں کہن لگی:

”مینوں معاف کردے، تموفے پیترووچ۔،،

”ڈنڈے نال تینوں معاف کرن تے جی کردا اے،، اوہ غرایا۔ پھر چپ چھا گئی، بھاری تے بوجھل، ہنیرے وچ قید دو بندیاں لئی دکھدائی مصیبت نال بھری ہوئی۔

”ہے ربا! جسے کتے چانن ہو جائے چھیتی!،، آرینا نے ہوکا بھریا۔ ”بکواس بند کر! میں وکھانوانگا تینوں چانن!،، گوموزوف نے ڈراوا دتا تے گاہلاں دی اک ہور واچھڑ اس اتے پا دتی۔ پھر تسیہے بھری چپ چھا گئی۔ جیوں جیوں سویر ہون دا ویلا آؤندا، وقت ہور وی ظالم ڈھنگ نال ہولی بیت رھا سی، جویں ہر منٹ جان بجھہ کے اتھے گیڑے لاؤن لگ پیندا ہووے تے ایہناں دو بندیاں دی ہاسوہینی حالت دا سواد لے رھا ہووے۔

آخر گوموزوف نوں نیند آگئی تے بھورے توں باہر ککڑ دی بانگ نال اوہنوں جاگ آئی۔

”ہے، چڑیلے، ستی پٹی این اجے؟،، اوہ ہولی جیہی بولیا۔ ”نہیں،، آرینا نے ہوکا بھریا۔

”سوں ہٹی ہووینگی،، کانٹے والے نے مسخری نال کہا۔ ”ہت تیری!،،

ٹک ویکھی جا رہیاں سن، پر اس بارے کجھہ نہیں سی کہا جا
سکدا کہ اوہ کجھہ ویکھہ رہیاں سن جاں نہیں۔

”موتیا، اوہناں نوں کہو اک دوجے نوں چمن! ہا-ہا-ہا!،
”چمن، نویں ویاہیاں ولوں!،، نکولائی پیترووچ کوکیا، جس تے
سٹیشن ماسٹر دیاں لتاں نے اوہنوں آسرا دین توں انکار کر دتا تے
اوہنے درخت نال ڈھاسنا لا لیا۔ بالٹی وجدی جا رہی سی، دھوتو
تو-تو کری جا رہا سی تے لوکا گاؤندا گاؤندا نال نال نچی وی جا
رہا سی :

”آرینا نے کڑاہ بنایا،
وچ گھیو-مکھن چوکھا پایا!،،

نکولائی پیترووچ پھر گلہاں پھلا کے پھوکاں مارن لگ پیا :
”پوم-پوم! تو-تو-تو! پوم-پوم! تو-تو-تو!،،
جدوں گوموزوف بیرکان دے دروازے تک اپڑیا تاں اوہ غائب
ہو گیا۔ آرینا ویہڑے وچ اکلی کھڑی رہ گئی، حدوں لنگھہ گئے
لوکاں دے ٹولے وچ گھری ہوئی، جیہڑے کوکاں چھڈ رہے سن،
ہس رہے سن، اوہدے کناں وچ سیٹیاں مار رہے سن تے خوشی نال
مستے اوہدے دوالے ٹپوسیاں مار رہے سن۔ اوہ اتھے اوہناں وچکار
کھڑی سی۔ اہل منہہ نال، گندی، ان سنوری، ترس دے لائق،
بے ہودہ۔

”لاڑا نٹھہ گیا اے تے ایہہ پچھے رہ گئی،، سٹیشن ماسٹر
نے اپنی بیوی نوں آواز دے کے کہا۔ اوہنے انگل آرینا ول کیتی ہوئی
سی تے ہاسے نال دوہرا ہندا جا رہا سی۔

آرینا نے منہہ اس ول موڑیا تے پھر بیرکان دے کولوں دی
ہندی ہوئی باہر ستیپی وچ چلی گئی۔ اوہدے جاندی اتے وی مگروں
آوازے کسے گئے، کوکاں چھڈیاں گئیاں، ہسیا گیا۔

”بتھیری ہو گئی! ہن چھڈو سو!،، سونیا بولی۔ ”اوہنوں
ہن سنبھلن دیو۔ روٹی وی پکاؤنی اے۔،،

آرینا ستیپی وچ چلی گئی، دور اچی-نیویں کنک دے کھیت
دی حد توں پرے۔ اوہ ہولی ہولی ٹری جا رہی سی، جویں کوئی
سوچاں وچ ڈبا ہووے۔

”پوم! پوم! پوم! پوم!“

بالٹی گڑھکویں آواز پیدا کر رہی سی، دھوتو چیک رہا تے
ورلاپ کر رہا سی۔ سٹیشن ماسٹر ہسدا ہسدا دوہرا ہندا جا رہا
سی۔ اوہدا نائب وی سن ہوئے گوموزوف نوں ویکھہ کے کھڑکھڑا
کے ہس پیا۔ گوموزوف دا منہ بہوسلا پیا ہویا سی تے اوہدے کنبے
بلہہ گھبراہٹ بھری مسکراہٹ نال کھڑے ہوئے سن۔ اوہدے پچھے
آرینا کھڑی سی، سر چھاتی اتے سٹی تے بے حرکت، جویں پتھر بن گئی
ہووے۔

لوکا نے گوموزوف دا منہہ چڑاؤندیاں گاؤنا شروع کر دتا:

”تموفے نوں آرینا

بولے مٹھے بول وچ کناں!“

فوجی گوموزوف کول گیا تے بالکل اوہدے کن دے کول
دھوتو وجاؤن لگ پیا۔

”چلو، چلو۔ لے، اوہدا ہتھہ پھڑ کے چل!“، سٹیشن ماسٹر
بولیا، اوہدا ہاسا ہی نہیں سی رک رہا۔

”اف! چپ کرو! میری جان نکلدی جاندی اے!“، سونیا چلائی،
جیہڑی ڈیوڑھی وچ بیٹھی ہاسے نال لوٹ-پوٹ ہوئی جا رہی سی۔

”اک گھڑی دے میل لئی

میں سبہہ مصیبت جھیل لئی!“

نکولائی پیتروچ جویں بالکل گوموزوف دے نک دے ہیٹھان
کرکے گا رہا سی۔

گوموزوف نے قدم اگے پٹیا تاں سٹیشن ماسٹر نے نعرہ لایا، ”ہرا،
نویں ویاہ جوڑے لئی ہرا!“، تے پھر چارے دے چارے کوک
پئے: ”ہرا!“، فوجی دی کھرچ دی گونجویں آواز سنائی دتی۔

آرینا گوموزوف دے پچھے رُ پئی۔ هن اوہدا سر چکیا ہویا
سی، اوہدا منہہ کھلا سی تے اوہدیاں بانہواں اوہدے پاسیاں ول
ایویں جھول رہیاں سن۔ اوہدیاں دھندلیاں اکھان ساہمنے ول اک

”اوہ مطلب کی کہ اکھاں ماردی رھندی، تے میں ویکھدا تے
آپنے آپ وچ سوچدا۔ شرارتاں کردی ایں توں! مگروں اوہ مینوں
کہن لگی: ’جے توں کہیں تاں میں تینوں کجھہ قمیضان
سیون دیواں۔‘“

”پر ’اوهدی سلائی وچ نہیں سی تباہی،‘“ نکولائی پیترووچ
نے ٹوک کیتی تے نال ہی سٹیشن ماسٹر کول وضاحت کرن لگا،
”ایہہ تہانوں پتہ اے، نیکراسوف دی اک نظم ’خوش-پوش تے
کنگال، وچوں ھ۔ ہاں اگے، گوموزوف۔‘“

تے گوموزوف سنائی گیا، پہلاں کجھہ کوشش کرکے پر ھولی
ھولی آپنے جھوٹھاں توں متاثر ھو کے، کیونکہ اوہ ویکھہ رہا سی کہ
جھوٹھہ اوھدا چنگا بتا سار رہا ھ۔

اودھر جس بارے اوہ گلاں کر رہا سی، اوہ ستیپی وچ پٹی سی۔
اوہ کنک دے سمندر وچ بہت دور تک چلی گئی سی، جتھے اوہ
زمین اتے ڈھیہ پٹی سی تے بنا ھلیاں پٹی رھی سی۔ جدوں پٹھہ اتے
دھپ سہنی ھور مشکل ھو گئی تاں اوہ سدھی ھو گئی تے آپنا منہ
آپنے ہتھاں نال ڈھک لیا، تاکہ اوہ آسمان نہ ویکھہ سکے، جیہڑا
بہت صاف سی تے سورج نہ ویکھہ سکے، جیہڑا بہت ہی چمکدا سی۔
شرم دی ماری اس عورت دے دوالے کنک دے سکے سٹے سر
سر کر رھے سن، انگنت ٹڈے لگاتار تے پریشانی وچ ٹرا رھے سن۔
گرمی سی۔ اوھنے دعا کرن دی کوشش کیتی پر دعا دے لفظ
اوهنوں یاد نہ آئے۔ کھلی اڈاؤندے منہ اوھدیاں اکھاں ساھمنے
نچ رھے سن، اوھدے کناں وچ ھاسے دیاں آوازاں، دھوتو دی توتو
تے لوکا دی چیکوین آواز گونج رھی سی۔ اس نال جان گرمی نال
اوهدی چھاتی تے بہار جیہا پے گیا، تے اوھنے آپنے بلاؤز نوں
ڈھلیاں کر دتا، اس آس نال کہ اس نال ساہ لینا سوکھا ھو جاویگا۔
دھپ اوهدی چمڑی نوں لوہ رھی سی، اوهدی چھاتی وچ جویں کوئی
گرم شے چھیک کر رھی سی؛ اوہ ابھے ساہ لے رھی سی۔

”ریا، مہر کر...“ اوہ کدی کدی بڑاؤندی۔

پر اسدا جواب صرف کنک دی سرسر تے ٹڈیاں دی ٹرٹر وچ
ملدا۔ سٹیاں دیاں لہراں توں اتے آپنا سر چکدے ھوئے اوھنے اوھناں
دی سنہری لرزش نوں ویکھیا، سٹیشن توں پار پانی دی کالی ٹینکی

”کیسی رہی؟ کیسی رہی؟“ سٹیشن ماسٹر اس مذاق وچ حصہ لین والیاں نوں مڑ مڑ پچھہ رہا سی، جیہڑے ہن اک دوجے نوں نویں ویاہے جوڑے دے وھار دیاں چونویاں گلاں سنا رہے سن۔ اوہ سارے اچی اچی کھڑکھڑا کے ہس رہے سن۔ تے نکولائی پیترووچ نے اتھے وی اپنی سیانپ مڑھن لئی موقع تے تھان لبھہ لئی:

”ہسنا تاں نہیں کوئی گناہ
جے موقع ہووے ہسن دا،“

ایہہ گل اوھنے سوفیا ایوانوونا نوں کہی تے نال ہی چوکس کردے ڈھنگ نال کہہ دتا: ”پر بہتا ہسنا ماڑا ہندا اے۔“

سٹیشن اتے اس روز سارا دن بڑا ہاسا پیندا رہا پر بڑا بھیڑا کھانا ملیا کیونکہ آرینا کھانا بناؤن لئی نہیں سی مڑی تے ایہہ کم سٹیشن ماسٹر دی بیوی نے کیتا سی۔ پر بھیڑا کھانا وی لوکاں دے چنگے روں نوں نہ مار سکيا۔ گوموزوف بیرکاں وچوں اودوں تک باھر نہ آیا جدوں تک اوھدا ڈیوٹی دا ویلا نہ ہو گیا۔ جدوں اوہ باھر آیا، تاں اوھنوں سٹیشن ماسٹر دے دفتر وچ سدیا گیا، جتھے نکولائی پیترووچ نے اس توں پچھنا شروع کیتا کہ اوھنے اپنی حسینہ اتے کوں ”جت پائی سی“، جس نوں سن کے ماتوے یگورووچ تے لوکا بہت خوش ہو رہے سن۔

”آپنے غیر معمولی ہون دے پہلو توں ایہہ اک انسان دے بھرمائے خان تے ڈگن دی کہانی نمبر اک اے،“ نکولائی پیترووچ نے سٹیشن ماسٹر نوں کہا۔

”تے کیا ڈگنا سی ایہہ،“ چپ-رہنا گوموزوف آپنے منہہ اتے ماڑی جیہی مسکراھٹ لیاؤندا ہویا کہندا۔ اوہ سمجھہ گیا سی کہ جے اوہ آرینا نوں ہاسوہینی بناؤن والی کوئی کہانی بنا سکے تاں اوھدا ہاسا اڈایا جانا بہت گھٹ جائیگا۔

”پہلاں پہل اوہ مینوں صرف اکھاں ماردی ہندی سی،“ اوہ بولیا۔

”اکھاں ماردی ہندی سی؟ ہو، ہو، ہو! ذرا سوچو، نکولائی پیترووچ، اوہ کوں ایہنوں اکھاں ماردی ہوویگی۔ کمال اے!“

کجھہ ہویا ہے، اس لئی ذمہ وار کون ہے۔ نکولائی پیٹروویچ نے
مناؤندے ڈھنگ نال ثابت کر دتا کہ گناہگار گوموزوف ہے۔
سٹیشن ماسٹر نے کانٹے والے دے منہ اتے اک گھسن ماریا تے تنبیہ
کر دتی کہ اوہ آپنا منہ بند رکھے۔

افسر آئے تے پڑتال کرن لگے۔ پتہ لگا کہ آرینا مالیخولیئے دی
مریض سی۔ ریلوے دے کجھہ مزدوراں نوں حکم ہویا کہ اوہ لاش
نوں چک کے سٹیپی وچ لے جان تے اتھے دفنا دین۔ جدوں ایہہ کنم
ہو گیا تاں اک وار پھیر سٹیشن اتے امن امان ہو گیا۔

تے مڑ کے اس دے واسیاں نے دن وچ چار منٹ جیونا شروع کر
دتا، اکلاپے تے اکیویں نال، گرمی اتے وبہل نال کھر دے ہوئے،
آپنے کولوں لنگھدیاں تے اوہناں نوں پچھے چھڈ جاندیاں گڈیاں ول
حسد نال ویکھدے ہوئے۔

...تے سردیاں وچ، جدوں سٹیپی ولوں چانگردے ہوئے طوفان
اؤندے، نکے جیسے سٹیشن اتے برف تے بھیانک آوازاں ورھاؤندے،
تاں اتھے زندگی پہلاں نالوں وی اکلاپی جاہن لگ جاندی۔

ہوا وچ اتانہہ اٹھدی ویکھی، سٹیشن دیاں عمارتاں دیاں چھتاں ویکھیاں۔ آسمان دے نیلے گنبد نال ڈھکے اس اتھاہ پیلے میدان وچ ہور کوئی نہیں سی، تے آرینا نوں لگا کہ اوہ ساری دنیا وچ اکلے ھے تے اوہ ایہدے عین وچکار کھڑی ھے تے اوہدے اکلاہے دا بھار ہولا کرن لئی کدی وی کوئی نہیں آئے گا... کوئی وی... کدی نہیں...۔

شام نوں اوہنوں کجھہ آوازاں سنائی دتیاں۔

”آرینا! آرینا!...“

اک آواز لوکا دی سی، دوجی فوجی دی۔ اوہنے تیجی آواز دی وی آس لا رکھی سی پر اوہنے اوہنوں آواز نہ دتی، تے اس کرکے اس نے پر پر اتھرو کیرنے شروع کر دتے، جیہڑے تیزی نال اوہدیاں چیچک دے داغواں والیاں گلہاں توں وھندے اوہدی چھاتی ول جا رھے سن۔ تے روندی روندی اوہ اپنی ننگی چھاتی نوں گرم زمین اتے رگڑی جا رھی سی، اس لوہندے احساس نوں روکن لئی، جیہڑا ہر پل ہور دکھہ دین والا ہندا جا رہا سی۔ اوہ رو رھی سی تے پھیر اوہنے رونا بند کر دتا، ہچکیاں دبا لٹیاں، جویں ڈر رھی ہووے کہ کوئی سن لویگا تے اوہنوں رونوں روک دیویگا۔

جدوں رات پے گئی تاں اوہ اٹھی تے ہولی ہولی واپس سٹیشن ول ٹرن لگ پئی۔

جدوں اوہ عمارتاں کول پہنچی تاں اوہ ستیپی ول ویکھدی ہوئی کنا چر بھورے دی کندھہ نال ڈھاسنا لاکے کھڑی رھی۔ اک مال گڈی آئی تے چلی گئی تے اس نے سنیا کہ فوجی اوہدی شرمندگی دی کہانی گارڈاں نوں سنا رہا سی، جیہڑے ہس ہس کے دوہرے ہو رھے سن۔ اوہناں دا ہاسا دور ستیپی تک جا رہا سی، جتھے بینڈے ہولی ہولی راگ الاپ رھے سن۔

”ھے ربا، مسہر کریں،“ عورت نے کندھہ نوں اپنے جسم نال دبدیاں کہا۔ پر اوہدیاں آھاں نے اوہدے دل دا بھار ہولا نہ کیتا۔ سویر ہو رھی سی جدوں اوہ سٹیشن دی برساتی وچ گئی تے کپڑے سکاؤن لئی پاؤن والی رسی نال پھاھا لے لیا۔

دو دن سگروں جدوں لاش دی سڑاند آئی تاں اوہناں آرینا نوں لبھہ لیا۔ پھلاں تاں اوہ گھبرا گئے، پھر بحث کرن لگے کہ جو

اورلوو جوڑا

لگ بھگ ہر سنیچروار شام نوں، وپاری پیتونیکوف دے گندے پرانے مکان دے بھورے دیاں دو باریاں وچوں کسے عورت دیاں زور زور دیاں چیکاں سنیاں جا سکدیاں سن۔ ایہہ باریاں تنگ جیسے ویہڑے وچ کھل دیاں سن جس وچ کوڑا۔ کرکٹ کھلریا رھندا ہے تے جس دے آلے۔ دوالے عمر نال ڈھیہ رھے لکڑی دے شیڈاں دی واڑ جیہی سی۔

”ٹھہر جا، ٹھہر جا، توں شرابی دیتا!، عورت تیز آواز وچ چلاؤندی ہے۔“

”مینوں جان دے۔“ آدمی دی بھاری آواز اگوں جواب دیندی ہے۔

”میں نہیں جان دیاںگی، تینوں ظالم نوں!“

”نہیں؟۔ جان دے تینوں کہا اے!“

”مار دے، تان وی نہیں جان دیاںگی۔“

”توں؟۔ چڑیلے!“

”مار دتا، لوکو، مار دتا!“

”جا۔ آن دے مینوں!“

پہلیاں چیکاں سن دیاں گھراں نوں روغن کرن والے سچکوو دا شاگرد سینکا چزک، جیہڑا ساری دھاڑی ویہڑے دے شیڈاں وچوں اک وچ روغن رلاؤندا رھندا، چوھے ورگیاں کالیاں، چمکدیاں اکھان نال، دوڑیا آؤندا تے کلہہ کے کہندا ہے:

”اورلوو موجی جھگڑدے پئے جے! ہت تیرے دی!“

جوش بھرے سواد دا ہمیشاں خواہشمند، سینکا دوڑدا ہویا اورلوواں دیاں باریاں تک آؤندا تے منہہ ہیٹھاں ول کرکے زمین اتے لیٹ جاند، آپنا جھنڈل شرارتی سر اوہ کمرے وچ لٹکا دیندا، اوہدیاں اکھاں لال تے پیلے روغن نال لتھہ۔ پتھہ اوہدے شیطانی منہہ وچوں باہر نکل رھیاں ہندیاں تے اوہ اس ہنیرے گھرنے وچ اکھاں پاڑ پاڑ کے ویکھہ رہا ہندا جس وچوں سلہی مٹی، موجی والی موم تے بھیڑے جیہے چمڑے دی بو آ رہی ہندی۔ اس گھرنے دے فرش اتے دو بندے لڑ رہے سن، ہونکدے ہوئے تے اک دوجے نوں لعنتاں پاؤندے ہوئے۔

”توں مینوں مار سٹنا اے،“ عورت زور لا کے ساہ لیندی بولی۔
 ”کوئی ڈر نہیں،“ اوہدے گھر والے نے بھرے غصے نال اوہنوں یقین دویا۔

کسے نرم جیہی شے اتے مدھم جیہی آواز پیدا کردے بھارے مکے سنے جا سکدے سن، پھر دیاں چیکاں دی، کراہن تے ابھے ساہاں دی آواز، جویں کوئی بھارا بوجھ اٹھا رہا ہووے۔

”اوہ، کیا اوہدے زور دی کلبوت لایا اے،“ سینکا بولیا۔
 اوہ اپنے دوالے اکٹھی ہوئی چھوٹی ٹولی نوں نالو نال عملی طور اتے وکھائی جا رہا سی کہ ہیٹھاں بھورے وچ کی ہو رہا ہے۔ اس ٹولی وچ عام طور تے اک دو درزی ہندے، کچھری دا چپڑاسی لیوچنکو ہندا، اک کسلیاکوف ناں دا اکارڈین۔ نواز، تے مفت من پرچاوے دے گاہک کجھہ ہور بندے ہندے۔ اوہ اس اتے سوالاں دی واچھڑ لا دیندے تے بڑی بے صبری نال اوہدیاں لتاں تے اوہدی روغن نال لہڑی پتلون نوں کھچدے رھندے۔

”پھر؟“

”ہن اوہ اوہدی پٹھہ اتے بیہہ کے اوہدا نک فرش اتے ماردا پیا اے،“ اپنے تاثران نال سواد سواد ہندیاں سینکا نے تھرکدیاں ہوئیاں خبر دتی۔

ہو رہی لڑائی دی ساری تفصیل آپنیاں اکھاں نال ویکھن دی تیز خواہش نے لوکاں نوں وی ملیا ہویا سی تے اوہ اورلوواں دیاں باریاں کول جھک جھک کے ویکھہ رھے سن۔ تے بھانویں اوہناں نوں مدتاں توں پتہ سی کہ گریگوری اورلوو اپنی بیوی نال لڑدیاں

روں وچ اپنے آپ نوں ڈھلا چھڈ دیندا، تے گھر دی گندی کندھ ول، اوہناں مگھوریاں ول جتھوں پلستر ڈگ چکا سی تے رنگ برنگیاں روغن دیاں دھاریاں ول ماند ماند جیہا ویکھن لگ پیندا۔ گھراں نوں روغن کرن والے سچکوف دے بندیاں دی ایہہ عادت سی کہ جدوں اوہ کنم توں گھر آؤندے تاں عمارت دے اس کونے نال اپنے برش صاف کردے۔

اورلوو تیںہاں نالوں اک گھٹ سی۔ سوہنے نین۔نقشاں والے اوہدے نازک منہ نوں نکیاں کالیاں مچھاں شنگردیاں سن، جیہڑیاں اوہدے موٹے لال بلہاں اتے گوڑھے پرچھانویں پاؤندیاں سن۔ اوہدے موٹے موٹے بھروٹے اوہدے نک دی لنی جیہی گھوڑی دے عین اتے آکے ملدے سن۔ ایہناں بھروٹیاں دے ہیٹھوں کالیاں اکھاں جھاکدیاں سن، جیہڑیاں ہمیشہ ہی بے چینی نال بل رہیاں ہندیاں۔ درمیانے قد دا، اپنے کنم کرکے ذرا جھکیا ہویا، چنگے پٹھیاں والا تے جوشیلا ایہہ آدمی سلیج اتے کنناں چر نوکیلا جیہا ہو کے بیٹھا رھندا، دھاریاں والی کندھ ول اک۔ٹک ویکھی جاندا تے ڈونگھے ساہ لئی جاندا۔

سورج چھپ گیا پر ویہڑے وچلی ہوا اسے طرحاں دی اسے طرحاں بوجھل سی۔ اس وچوں روغن دی، لک دی، کھٹی بند۔گوبھی دی تے چیزاں دے گلن سڑن دی بو آ رہی سی۔ مکان دیاں دوہاں منزلاں دیاں باریاں وچوں گاؤں تے جھگڑن دیاں آوازاں آ رہیاں سن۔ کدی کدی کوئی شرابی منہ باری وچوں باہر نکلدا، گھڑی پل لئی اورلوو ول ویکھدا تے ذرا کو مسکراؤندیاں گنم ہو جاندا۔

جدوں گھراں نوں روغن کرن والے کنم توں مڑدے تاں اوہ لنگھدے لنگھدے ٹیڈھیاں اکھاں نال اورلوو نوں ویکھدے، اک دوجے نوں اکھاں مار دے تے اپنی چست کوسٹروما دی بولی نال ویہڑے نوں بھر دیندے، جدوں اوہناں وچوں کجھہ غسل خانیاں ول تے کجھہ شراب دے ٹھیکیاں ول جان دی تیاری کر رھ ہندے۔ پتلے، ٹیڈھیاں لتاں والے تے ادھہ۔ننگے درزی دوجی منزل اتے اپنے کمریاں توں رینگدے ہوئے ہیٹھاں ویہڑے وچ آؤندے تے روغن کرن والیاں نوں اوہناں دے تلفظ لئی چھیڑدے، کہ اوہ جویں سکے مٹر تھک رھ ہوں۔ تے پھر رولا۔رپا پیندا، چھیڑخانی ہندی تے ہا سے

کیہڑے داپیچ ورتدا ہے، تاں وی اوہ اچنبھا ظاہر کرن توں نہ رہ سکے۔

”اوہ ظالم! توڑ دتا؟“

”سارا نک لہو۔ لہان ہویا ہویا اے، انج وگی جا رہا اے،“
ساہو۔ ساہ ہوئے سینکا نے خبر دتی۔

”ہے رہا، ہیے رہا!“ عورتاں ہاھا کار کرن لگ پیندیاں ہن۔
”ظالم وحشی!“

مردان دی تنقید زیادہ بلا واسطہ ہندی۔

”اوہ اوہنوں ضرور کٹ کٹ کے مار دیویگا،“ اوہ کہندے۔
”اوہنے اوہدے کسے دن اس طرحاں چاقو کھوبہہ دینا اے،
یاد رکھنا،“ اکارڈین۔ نواز پیشگوئی کردیاں کہندا۔ ”تے پھر
سارا گیت ختم ہو جاویگا!“

”لڑائی ختم!“ سینکا زمین توں اٹھدیاں ہویاں ہولی جیہی بولیا
تے ویکھدیاں ویکھدیاں باری کولوں نٹھہ کے دور کونے وچ چلا
گیا تے اوتھے نویں سوہیا چوکی مل لئی۔ اوہنوں پتہ سی کہ اورلوو
کسے وی گھڑی ہن باہر نکل آویگا۔

لوک غصے نال ابلدے موچی دیاں نظراں توں بچن لئی جلدی
جلدی ایدھر اودھر ہو گئے۔ اک تاں لڑائی ختم ہوجان کرکے
اوہناں دیاں نظراں وچ اس دی دلچسپی ختم ہو گئی سی تے نالے
اتھے کھڑا رہنا خطرے توں خالی نہیں سی۔

عام طور تے جدوں اورلوو آپنے بھورے وچوں باہر نکلتا تاں
سینکا توں بنا اتھے کسے دا پرچھانواں تک نہ ہندا۔ ساہ چڑھیا ہویا،
قمیض پائی ہوئی، وال کھڑے، جوش نال بھکدا تے مڑھکو۔ مڑھکا
ہوئے منہہ اتے جھریٹاں۔ اوہ آپنیاں لال سوہیاں اکھاں نال ویہڑے
وچ چار۔ چوفیرے ویکھدا، آپنی پٹھہ پچھے آپنے ہتھان دی کنکھی
بنا لیندا تے باہرلے، لکڑی رکھن والے شیڈاں وچوں اک کول مودھی
پئی ہوئی سلیج کول جا کھڑوندا۔ کدی کدی اوہ للکارن والے
ڈھنگ نال سیٹی ماردا تے چار۔ چوفیرے نظر دڑاؤندا جویں کہ
پیتونیکوف دے مکان وچ رہن والے سارے لوکاں نوں لڑن لئی ونگارنا
چاہوندا ہووے۔ پھر اوہ مودھی سلیج اتے بیٹھہ جاندا، آپنی قمیض
دی بانہہ نال آپنے منہہ توں مڑھکا تے لہو پونجھدا تے تھکے ہوئے

قمیض پہنی ہوئی سی تے مخمل دی جیکٹ تے اوہنے آپنی کھلی پتلون لشکدے بوٹاں دے وچ دتی ہندی۔ اوہنے آپنی اکارڈین ہرے جیسے کپڑے وچ لپیٹ کے اک بانہہ ہیٹھہ دتی ہندی، آپنیاں کالیاں مچھاں وٹ چاھڑ کے تیر وانگ سدھیاں کیتیاں ہندیاں، آپنی ٹوبی ٹیڈھی کر کے اک کن اتے سٹی ہندی تے اوہدے منہہ توں دلیری تے خوشی ٹپک رہی ہندی۔ آپنے خوش-رہنے سبھا کرکے، دلیری کرکے تے اکارڈین وجاؤن کرکے اوہ اورلوو نوں چنگا لگدا سی تے اوہ اوہدی بے فکری زندگی اتے رشک کردا سی۔

سبارک ہووے، گریشا، تیری جت تے
نالے جو کھروندھہ پئے نے تیری گلہہ تے

اورلوو اس ٹھٹھے تے غصے نہ ہندا، اوہ ایہنوں گھٹو۔ گھٹ پنجاہ واری پہلاں سن چکا سی تے اوہنوں پتہ سی کہ اکارڈین۔ نواز کسے کینے کرکے ایہہ نہیں سی کہندا، اوہ تاں ایویں اس لٹی کہندا سی کہ اوہنوں ٹھٹھا کرنا چنگا لگدا سی۔

”کیوں بھاؤ؟ اک ہور پلیونا دی لڑائی لڑی او؟“، موجی دے اگے ذرا کو رکدا ہویا کسلیاکوف پچھن لگا۔ ”آہ، کیا لگ رہا ایں، توں گریشا! بالکل ٹٹا ہویا شیشہ، چل چلے جدھر نوں سارے جاندے نیں۔ ... چل مزا کریئے چل کے، توں تے میں۔“، ”میں ہنے آیا،“ بنا سر اتے چکیاں اورلوو نے جواب دتا۔ ”میں تینوں اڈیکانگا تے تیرا دکھہ سانجھا کرانگا۔“، اورلوو جلدی ہی باہر چلا جاندا۔

پھر کندھاں دا سہارا لیندی ہوئی بھورے وچوں اک نکی جیہی موٹی عورت باہر آئی۔ اوہنے سر دوالے شال دا ٹوٹا بنھیا ہویا سی، جس وچوں صرف اک اکھہ، ذرا کو گلہہ تے متھا دس رہے سن۔ اوہ لڑکھڑاؤندی ہوئی ویہڑے وچوں لنگھی تے اوسے سلیج اتے جا بیٹھی جتھے اوہدا گھر والا بیٹھا گیا سی۔ اوہنوں ویکھہ کے کسے نوں حیرانی نہیں سی ہندی۔ اوہ اس گل دے عادی ہو چکے سن۔ تے اوہناں نوں پتہ سی کہ اوہ اودوں تک بیٹھی رہے گی جدوں تک گریگوری، شرابی ہویا ہویا تے پچھتاوے نال بھریا، ٹھیکے توں

گونجدے۔ پر اورلوو کسے ول وی ویکھے بنا اتھے بیٹھا رهندا۔
تے نہ ہی کوئی اس کول آؤندا جان اوھنوں مذاق کرن دا حوصلہ
کردا کیونکہ ساریاں نوں پتہ سی کہ اجیہے موقیاں اتے اوہ خونخار
ہو جاندا سی۔

اوہ اتھے بیٹھا رهندا، مند مند تے بوجھل غصے نال بھریا ہویا،
جیہڑا اوھدے سینے وچ اتري جاندا سی تے اوھدے لئی ساہ لینا اوکھا
بنا دیندا سی۔ اوھدیاں ناساں پھرکدیاں تے بلہہ وٹ کھا کے پچھے
ھٹ جاندے تے وڈے وڈے، تکزے پیلے دندان دیاں دو لڑیاں دسن
لگ پیندیاں۔ اوھدے اندر کالا تے بیڈول جیہا کجھہ اتے نوں
آؤندا، اوھدیاں اکھاں ساھمنے لال، دھندلے ٹمکنے ٹرن لگ پیندے،
غمگینی تے وودکا دی پیاس اوھنوں اندرون چوسنا شروع کر
دیندی۔ اوھنوں پتہ ہندا کہ شراب پین نال کجھہ آرام ملے گا، پر
اجے ھنیرا نہیں سی ہویا تے ایہو جیہے پاٹے کپڑیاں تے خراب حالت
وچ اوہ گلیاں بازاراں وچ ٹرن توں شرم کھاندا سی، جتھے اوھنوں
گریگوری اورلوو نوں، سارے جاندے سن۔

اوہ ساریاں دے مذاق دا نشانہ نہیں سی بننا چاھوندا پر منہ
ھتھ دھون تے کپڑے بدلن لئی گھر جان لئی وی اوہ اپنے آپ نوں
نہ منا سکيا۔ اتھے اوھدی بیوی، جس نوں اوہ کٹ کے آیا سی،
فرش اتے پٹی سی تے اس ویلے اس توں اوھنوں ہر طرحاں گھن
آؤندی سی۔

اوہ اتھے پٹی کراہ رھی سی تے ایہہ محسوس کردی سی کہ اوہ
ٹھیک سی تے اوھدی بے گناہ شکار ہوئی سی۔ اوھنوں وی پتہ سی۔
اوھنوں پتہ سی کہ اوھدی بیوی ٹھیک سی تے اوہ آپ غلط، پر اس
نال اوہ اوھنوں ہور وی نفرت کرن لگ پیندا، کیونکہ اوھدی روح
دی تہہ وچ اک ھنیرا غصہ ابل رہا سی، جیہڑا ٹھیک جان غلط
بارے اوھدے علم نالوں کتے زیادہ تکزہ سی۔ اوھدے سارے احساس
دھندلے تے بوجھل سن، تے اوھناں نوں سمجھن وچ اوہ ناکام رهندا
ہویا، پر ایہہ جاندا ہویا کہ وودکا دی ادھی بوتل اوھنوں کجھہ
آرام دیوگی، اوہ اپنے اندرلے احساساں دے بوجھہ اگے گوڈے ٹیک
دیندا۔

اچر نوں اکارڈین-نواز، کسلیاکوف، آ گیا۔ اوھنے لال ریشمی

تے ناراضگی نال اوہ اوہدے کولوں اٹھہ کے چلا جاندا جس نال اوہ مطمئن ہو جاندی۔ کجھہ عرصے توں ویہڑے وچ چرچا چلی آ رہی سی کہ یوکرینی ایویں ہی نہیں اوہدے نال مٹھیاں مٹھیاں گلاں کردا۔ اس نال اوہدے دل وچ یوکرینی لئی غصہ پیدا ہو گیا۔ یوکرینی لئی تے اوہناں سہناں لوکاں لئی جیہڑے آپنے کنم نال کنم نہیں سن رکھدے۔ یوکرینی قوائد دے ڈھنگ وچ چست تے زوردار ڈھنگ نال ٹردا ہویا دوجے کونے وچ چلا جاندا، آپنے چالھی ورھیاں دا خیال کیتے بنا۔

پھر پتہ نہیں کتھوں سینکا آ دکھائی دیندا۔
 ”ایہہ تاں، چاچا، نری لال مرچ اے، ایہہ اورلووا!،، اوہ ہولی جیہی لیوچینکو نوں کہندا، اس پاسے ول اشارہ کردا ہویا، جتھے ماتریونا بیٹھی ہندی۔

”میں تینوں دسداں لال مرچ کی ہندی اے!،، لیوچینکو غصے وچ کہندا، پر آپنے آپ وچ مسکرا رہا ہندا۔ اوہنوں چست۔چالاک سینکا چنگا لگدا سی تے اوہ جو کجھہ وی کہندا اوہنوں اوہ بڑے دھیان نال سندا، کیونکہ سینکا نوں ویہڑے دے سارے بھیداں دا پتہ ہندا سی۔

”ایہہ مجھی نہیں قابو آؤندی،، دھمکی ول کوئی دھیان نہ دیندیاں ہوئیاں سینکا نے گل جاری رکھی۔ ”رنگساز ماکسیم نے کوشش کیتی سی، پر اوہنے اوہ بھگت سنواری! میں آپ سنیا سی۔ سچ! جس طرحاں ڈھول کٹیدے نیں!،،

چست تے تاثر چھیتی قبول کرن والا، ادھا بچہ تے ادھا سیانا، جے اوہدی بارہاں سال دی عمر ول دھیان نہ دتا جائے تاں، سینکا آپنے آلے۔دوالے دے گند نوں انج رچا لیندا، جس طرحاں سپنج پانی نوں رچا لیندا ہے۔ اک پتلی جیہی لکیر پہلاں ہی اوہدے سارے متھے اتے دکھائی دیندی سی، جس توں پتہ لگدا سی کہ سینکا گلاں بارے سوچن دا عادی ہے۔

ہن ویہڑے وچ ہنیرا ہو چکا سی۔ اس دے اپر گوڑھے نیلے آسمان دا چورس جیہا ٹوٹا لشک رہا سی جس وچ چمکدے تارے جڑے پئے سن۔ اپروں ویکھدیاں ایہہ ویہڑا اک ڈونگھے ٹوٹے وانگ سی جس دے آلے۔دوالے اچیاں عمارتاں سن تے اس ٹوٹے دے اک کونے وچ اک

واپس نہیں آ جاندا۔ اوہ ویہڑے وچ بیٹھی رھندی کیونکہ بھورے وچ دم گھٹدا سی، تے نالے اوہنوں آپنے شرابی ہوئے گھر والے دی پوڑیاں اترن وچ مدد کرنی پینی سی۔ پوڑیاں ڈونگھیاں تے ٹٹیاں۔ بھجیاں ہوئیاں سن، اک واری گریگوری اوہناں توں ہیٹھاں ڈگ پیا سی تے اوہدا گٹ اتر گیا سی۔ اوہ دو ہفتے کنم نہیں سی کر سکيا جس لئی اوہناں نوں کھان دیاں چیزاں خریدن لئی، جو کجھہ وی کول سی، گھنے رکھنا پیا سی۔

اودوں توں لے کے ماتریونا اوہدی اڈیک کرن لگ پئی سی۔ اوہدا کوئی گوانڈھی کدی کدی اوہدے کول آ بیٹھدا۔ عام طور تے ایہہ ریٹائرڈ نان-کمیشنڈ افسر لیوچینکو ہندا—ڈگیاں مچھاں، منے سر تے سوسنی نک والا چپ-رھنا تے سیانا یوکرینی۔ ”پھیر لڑدے رھے ہو؟“، اوہ اوہدے کول بیٹھدا ہویا اباسی لیندا ہویا کہندا۔

”تینوں کی؟“، ماتریونا اوپریاں وانگ تے کڑک کے جواب دیندی۔

”کجھہ نہیں!،“ یوکرینی واضح کردا تے کناں چر تک چپ چھائی رھندی۔

ماتریونا مشکل نال ساہ لیندی تے اوہدی چھاتی وچ ساہ لین لگیاں آواز پیدا رھندی۔

”تسین دونویں آپس وچ کیوں ہمیشہ لڑدے رھندے ہو؟ کیہڑی شے تہاڈے وچکار آؤندی ہے؟“، کجھہ دیر سوچن مگروں یوکرینی گل شروع کردا۔

”ایہہ اسین جانیئے...“، ماتریونا اورلوا مختصر جیہا جواب دیندی۔ ”ٹھیک اے، تسین جانو تے تہاڈا کنم،“ سر ماردا ہویا لیوچینکو متفق ہندا۔

”تے پھیر توں کاہدے لئی ٹنگ اڑاؤندا پیا ایس؟“، اورلوا تیز لفظاں وچ کہندی۔

”ہت کیا عورت اے! گل نہیں کرن دیندی! توں گریگوری کولوں ہی ٹھیک رھندی ایس! تینوں ہر روز پیندیاں ہی چنگیاں نیں—اک واری سویرے تے اک واری شامیں—ہاں۔ پھر ذرا تیری آکڑ بھج جاویگی۔“

جس دی ہتھو۔ پائی دیاں جنگاں وچ کئی وار شکل وگڑ چکی سی تے جیہڑا سارے دا سارا ٹین دے ٹانکیاں نال ڈھکیا ہویا سی۔ جنی دیر وچ سامووار ابلدا سی، اوہ کمرہ سنوار لیندی سی تے باہر دکان توں ہو آؤندی سی تے پھیر آپنے گھر والے نوں جگاؤندی سی، جنی دیر وچ اوہ اٹھہ کے منہہ ہتھہ دھو لیندا سامووار میز اتے پیا گڑھک رہا ہندا تے اوہ دونویں ناشتہ کرن بیٹھہ جاندے۔ چاہ تے چٹی روٹی، دوہاں لئی اک پونڈ۔

گریگوری جنگا مچی سی تے اس کول ہمیشہ کافی کنم رھندا۔ ناشتے ویلے اوہ دھاڑی کرن والے کنم گناؤندا۔ ماہر کاریگراں دے کرن والے سارے کنم اوہ آپ کردا تے ماتریونا لئی دوجے درجے دے کنم چھڈ دیندا، جویں کہ دھاگے نوں موم لاؤنا، پتاوے چیکاؤنا، اڈیاں ہیٹھہ کلاں نال چمڑا لاؤنا تے ہور چھوٹے موٹے کنم۔ ناشتے ویلے ہی اوہ دوپہر دے کھانے بارے وی سوچ لیندے۔ سردیاں وچ، جدوں اوہ زیادہ کھاندے سن، ایہہ بحث لئی دلچسپ مسئلہ ہندا سی، گرمیاں وچ اوہ صرف ایتوار نوں، تے اوہ وی ہر ایتور نوں نہیں، انگیٹھی بھکھا کے خرچہ بچاؤندے سن، سو اوہناں دے کھانے وچ اہم چیز ہندی سی کواس توں بنیا شوربہ، جس وچ اوہ پیاز، لونی مچھی تے کدی کدی گوانڈھیاں دی انگیٹھی اتے پکایا ماس رلا لیندے سن۔ ناشتہ ختم ہندا تاں اوہ کنم کرن بیٹھہ جاندے۔ گریگوری پاسے توں ٹپ نوں الٹا کے تے اپر کوئی چمڑے دا گدیله رکھہ کے تے اوہدی بیوی اوہدے کول اک نیویں سٹول اتے۔

پہلاں اوہ چپ۔چاپ کنم کردے رھندے۔ کرن والی گل ہی کیہڑی ہندی سی؟ اوہ آپنے کنم بارے دو گلاں کردے پر پھر ادھے۔ پونے گھنٹے لئی چپ ہو جاندے۔ ہتھوڑی دی ٹھک ٹھک تے چمڑے وچوں لنگھائے جاندے دھاگے دی سر۔سر سنائی دیندی۔ کدی کدی گریگوری اباسی لیندا، جیہڑی اکثر گرج جاں کراہٹ وچ جا مکدی۔ ماتریونا ٹھنڈے ساہ بھردی۔ کدی کدی گریگوری گاؤں لگ پیندا۔ اوہدی آواز وچ دھات دی تیز ٹنکار سی، پر گا اوہ جنگا لیندا سی۔ اک ویلے گیت دے لفظ گریگوری دے گلے وچوں تیز تے اداس لے وچ اکٹھے ہو کے آؤندے جویں کہ اوہناں نوں ڈر ہووے کہ کجھہ ان۔کھا نہ رہ جاوے، پھر اکدم اوہ سوگی تال وچ

نکی جیہی زنانی مورت بیٹھی سی، اوہ پئی مار دے اثر ہیٹھوں نکل رہی سی تے اپنے شرابی گھر والے دے گھر آؤن دی اڈیک کر رہی سی۔

لگ بھگ چار ورہے ہوئے اور لوواں دا ویاہ ہويا سی۔ اوہناں دے اک بچہ ہويا سی پر اٹھاراں مہینیاں دا ہو کے مر گیا سی۔ دوہاں نے کجھ مدت سوگ منایا سی پر پھر اس امید نال مطمئن ہو گئے سن کہ آپرے ہور بچہ ہو جاویگا۔

جس بھورے وچ اوہ رھندے سن اوہ لنما تے ہنیرا سی تے ایہدی چھت گنبد ورگی سی۔ دروازے دے نال، باریاں دے ساہمنے پاسے، اک وڈی ساری روسی انگیٹھی سی۔ انگیٹھی تے کندھہ وچکار تنگ جیہا راہ سی، جیہڑا چورس جیہی کھلی تھاں ول لے جاندا سی، جس اتے ویہڑے وچ کھلدیاں دو باریاں وچوں روشنی پیندی سی۔ روشنی اس بھورے وچ ٹیڈھیاں تے دھندلیاں جیہیاں دھاریاں وچ ییندی، کمرہ سلہا، ہنیرا تے باقی سبھہ کجھہ توں کٹیا ہويا لگدا سی۔ زندگی اپر کدھرے سی، اتھے تاں دھندلیاں جیہیاں، نہ پچھانیاں جا سکن والیاں آوازاں ہی اوہدیاں نشانیاں سن، جیہڑیاں گھٹے مٹی دے نال نال، بے رنگ پیڑیاں بنا کے اس گھرنے وچ ڈگدیاں سن، جتھے اور لوو رھندے سن۔ کندھہ دے نال انگیٹھی دے کول کر کے اک وڈا سارا لکڑی دا منجہا سی جس دے دوالے سوتی پردے لگے ہوئے سن۔ نیلے رنگ اتے گلابی پھلاں والے۔ موجی تے اوہدی ووہٹی منجے دے ساہمنے پئے میز اتے ناشتہ کردے تے کھانا کھاندے سن، تے منجے تے پرلی کندھہ دی وچکارلی تھاں اتے کنم کردے سن، جتھے چانن دیاں دو کاتراں ڈگدیاں سن۔

کندھاں اتے سست چال کاک روج سیراں کردے پھردے سن، اوہ کالی روٹی دے بھوریاں اتے پلدے سن، جنہاں نال رسالیاں وچوں کٹیاں تصویراں کندھہ دے پلستر اتے لائیاں جاندیاں سن۔ السائیاں ہوئیاں مکھیاں ہوا نوں اپنی اکسار بھنبھناہٹ نال بھر دیندیاں سن تے مکھیاں۔ بیٹھیاں تصویراں وی کندھاں دی گندھلی۔ بھوری پچھوکڑ وچ کالے دھیاں وانگ لگدیاں سن۔

اور لوواں دا دن انج شروع ہندا سی: سویرے چھے وجے ماتریونا اٹھدی سی، منہ۔ ہتھہ دھوندی سی تے سامووار دھر دیندی سی،

آپنے خاوند دے سوالاں ول دھیان نہ دیندی جس دا غصہ اسے طرحاں تیزی نال ختم ہو جاندا جس طرحاں ایہہ بھڑکدا۔

اوہ اوہدیاں نظراں نال نظراں ملاؤن توں کئی کتراؤندی، جیہڑیاں صلح - صفائی دی عرض کر رھیاں ہندیاں تے مسکراہٹ اڈیک رھیاں ہندیاں، تے اوہ اس کنباؤنے ڈر دے احساس نال بھر جاندی کہ اوہدے جذبیان نال انج کھیڈنا اوہنوں غصہ چڑھا دیوگا۔ پر نال ہی اوہنوں اوہدے نال غصے ہوکے تے اوہنوں صلح - صفائی دی کوشش کردیاں ویکھہ کے اوہنوں تسلی وی ہندی۔ گھٹو۔ گھٹ اوہ جیوندی سی، سوچدی سی، محسوس کردی سی۔

اوہ دونویں جوان تے صحتمند سن تے اوہ اک دوجے نوں پیار کردے سن تے اک دوجے اتے مان کردے سن۔ گریگوری اپنا تکرّاء، اپنا جوشیلا، اپنا سوہنا سی تے ماتریونا گوری۔ چٹی تے موٹی، سلیٹی اکھاں والی۔ ہٹی۔ کٹی تیویں، جویں کہ ویہڑے والے اوہنوں کہا کردے سن۔ اوہ اک دوجے نوں پیار کردے سن، پر زندگی توں اکے پئے سن، اوہناں دیاں ہور کوئی دلچسپیاں نہیں سن، تے کوئی نویں تاثر نہیں سن ہندے، جیہڑے اوہناں نوں اک دوجے توں ساہ دواؤندے تے محسوس کرن دی۔ یعنی کہ جیون دی۔ عام انسانی خواہش نوں پوریاں کردے۔ اوہناں نوں نوڑ سی زندگی وچ مقصد دی، بھاویں ایہہ پیسہ پیسہ کرکے موٹی رقم جمع کرنا ہی ہندا، جس نال اوہناں دی زندگی سوکھی ہو سکدی سی۔

پر اوہناں دا کوئی مقصد نہیں سی۔

ہمیشہ اکٹھے رہندیاں، اوہ اک دوجے دے، تے اک دوجے دے ہر لفظ تے وتیرے دے عادی ہو گئے سن۔ اوہناں دا دھیان کسے ہور پاسے پائے بنا دن لنگھدے جاندے سن۔ دن دھاڑ والے دن اوہ کدی کدی دوستان نوں ملن جاندے، جیہڑے روحانی طور تے اوہناں وانگ ہی کنگال ہوئے پئے سن تے کدی کدی دوست اوہناں دے گھر آؤندے۔ گاؤن لئی، پین لئی، تے، اکثر ہی لڑن لئی تے پھر دن بنا کسے واقعہ دے لنگھن لگدے، جویں کسے نظر نہ آؤن والی زنجیر دیاں کڑیاں لنگھدیاں ہن، ہر اک کنم تے اکیویں دا تے اک دوجے توں فضول کھجھہ دا بوجھہ لے کے۔

کدی کدی گریگوری کہندا:

لٹک جاندے جنہاں نوں ”ایخ“، دا وقفے والا اظہار جوڑدا تے اوہ اچے اتے سوگد-بھرے، تردے ہوئے باری راہیں ویہڑے وچ چلے جاندے۔ ماتریونا آپنے خاوند دی اچی آواز وچ آپنی ملائم مادھیم سر رلاؤندی۔ اوہناں دوہاں دے منہہ اداس تے سوچوان ہو جاندے، تے گریگوری دیاں کالیاں اکھاں دھندلا جاندیاں۔ موسیقی ماتریونا نوں بے سدھہ کردی لگدی، جیہڑی وجد جیہے وچ آ کے اگے پچھے جھولدی، مست ہو کے سر نوں ادھہ وچ ہی چھڈ دیندی تے پھر مڑ کے نال رل جاندی۔ گنگناؤندے ہوئیاں، دوجے دے لفظاں وچ آپنیاں ہنیریاں زندگیاں دی ساری بے رسی تے خالی پنا رلاؤن دی کوشش کردیاں، اوہناں لفظاں وچ آپنیاں روحاں وچ پیدا ہوئے ادھہ گھڑے خیالاں تے جذبیاں نوں ظاہر کرن دی کوشش کردیاں، اوہناں نوں اک دوجے دی سدھہ-بدھہ نہ رھندی۔

کدی کدی گریگوری آپے گیت گھڑن لگ پیندا:

اے، ایہہ میری زندگی! ایخ!
ایہہ تیرہی لعنتی زندگی میری!
اف، ایہہ دلگیری! ایخ!
ایہہ لعنتی دلگیری!
دلگیری لعنتی!

اوہدیاں بیٹھیاں بیٹھیاں بنائیاں ایہہ گھاڑتاں ماتریونا نوں پسند نہ آؤندیاں۔

”چیکنا بند کر! توں انج لگدا این جویں کسے دے مرن توں پہلاں کتا ہوانکدا ہووے۔“

اس نال گریگوری ہمیشہ غصے وچ آجاندا۔

”چل نظرو! تینوں سمجھہ ای کی اے! بھوتنی اجاڑاں دی!،“

”چلاؤنا بند کیتا اے تے بھونکنا شروع کر دتا اے۔“

”بکواس بند کر تے آپنے کنم نال کنم رکھہ۔ میں کون آن؟“

تیرا شگرد، جیہڑا توں مینوں دسن لگی ایں، کی کراں تے کی نہ کراں؟،

تے ماتریونا، ایہہ ویکھدیاں کہ اوہدے گلے دیاں ناڑاں پھلن

لگ پٹیاں ہن تے اوہدیاں اکھاں وچ بھیڑی جیہی چمک آ گئی ہے،

سچ سچ بولنا بند کر دیندی تے کناں چر چپ رھندی تے جان بھجھہ کے

دی ہی پیداوار ہندے سن، تے گریگوری ویاہ توں پہلاں سچ سچ خوش-رہنا، بڑا مہربان تے دل لاؤن والا بندا سی۔

”پتہ نہیں کیوں؟ کی سیس سچ سچ ای ایہدے لئی بوجہ ہاں؟“
اوہ اپنے آپ توں پچھدی۔

اوہ اس خیال نال کنب گئی تے اوہنوں اپنے دوہاں اتے ترس آؤن لگ پیا۔ اس کول جاندیاں، اوہنے پیار نال اوہدیاں اکھاں وچ ویکھیا تے گھٹ کے اوہدی چھاتی نال جا لگی۔

”ہن توں مینوں چٹیں گی، ویہڑی،“ گریگوری نے کہا تے وٹے منہہ نال انج ظاہر کیتا جوہں اوہ اوہنوں پرے دھکن لگا ہووے، پر اوہ سگوں ہور گھٹ کے اوہدے نال لگ گئی تاں کہ اوہ انج نہ کر سکے۔

اس نال گریگوری دیاں اکھاں وچ مشالاں بل اٹھیاں، اوہنے آپنا کنم چھڈ دتا تے اپنی بیوی نوں اپنی جھولی وچ بٹھا لیا، مڑ مڑ کے اوہنوں چنمن لگا، لنمے لنمے ساہ لیندیاں تے اوہدے کنناں وچ ہولی ہولی پھسپھساؤندیاں ہوئیاں جوہں کہ اوہنوں ڈر ہووے کہ کوئی سن نہ لوے۔

”اے-ایخ ماتریونا، اسیں کئی بھیڑی زندگی جیوندے ہاں، توں تے میں۔ اسیں جنگلی جانوراں وانگ اک دوجے اتے ٹٹ ٹٹ پیندے ہاں۔ تے کیوں؟ کیونکہ ایہہ میری تقدیر اے۔ ہر آدمی کسے برج دے اثر ہیٹھ پیدا ہندا ھے تے اوہ برج اوہدی تقدیر ہندا ھے۔“
پر اس وضاحت نے اوہنوں اپنے آپ نوں مطمئن نہ کیتا تے اوہنے اپنی بیوی نوں ہور نال لا لیا تے سوچیں ڈب پیا۔

کنناں چر اوہ انج، اپنے ہنیرے بھورے دی گندی ہوا وچ بیٹھے رھندے۔ اوہ ہوکے بھردی تے کہندی کجھ نہ، پر کدی کدی ایہو جیہیاں سکھدائی گھڑیاں وچ اوہنوں اپنے خاوند ہتھوں ہوئیاں غیرمنصفانہ بے عزتیاں تے لگیاں ٹھیساں یاد آجاندیاں تے پھر اوہ ہولی ہولی رونا تے شکوے کرنے شروع کر دیندی۔

اوہدیاں نازک جھاڑاں توں متاثر ہویا اوہ اوہنوں ہور وی جوش نال چنمدا تے اوہ ہور ودھیرے اتھرو کیرن لگ جاندی۔ آخر گریگوری نوں اوہدے اتے غصہ آؤن لگ پیندا۔

”ہن بس وی کر! میرے دل نوں ہو سکدے تیرے نالوں ہزار

”ایہہ کتی زندگی! میں ایہدے توں کی لینا اے؟ کم تے اکیواں، اکیواں تے کم۔“ ذرا کو رکن پچھوں اوہ آپنیاں اکھاں چھت ول چکدا تے اپنے بلماں اتے ہلکی جیہی مسکراہٹ نال بولی جاندا: ”رب دی رضا نال میری ماں نے مینوں اس دنیا وچ لیاندا۔ ایہدے خلاف میں کی کہہ سکدا ہاں۔ پھر میں آپنا پیشہ سکھیا۔ پر ایہہ کاہدے لئی سی؟ کی دنیا وچ کافی موچی نہیں؟ چلو، ٹھیک اے، میں موچی ہاں۔ اس نال میرا کی بھلا ہندا ہے؟ اتھے اس گھرنے وچ بیٹھے رہنا تے میخاں لائی جانیاں۔ تے پھر میں چلدا هووانگا۔ کہندے نیں ہیضہ پھیلیا ہویا اے۔ پھیلیا رہے۔ ہندا سی اک بندا گریگوری اورلوو تے اوہ ہیضے نال مر گیا۔ ایہدا کی مطلب نکلدا اے؟ کس نوں پرواہ پئی اے کہ میں جیوندا ہاں، بوٹ بناؤندا ہاں، مر رہا ہاں، کہ نہیں؟“

ماتریونا اپنے خاوند دے لفظاں وچ کجھہ ڈراؤنا جیہا محسوس کردی ہوئی کجھہ نہ کہندی۔ کدی کدی اوہ اوہنوں کہندی کہ ایہو جیہیاں گلاں نہ کریا کر، ایہہ رب دے خلاف نیں، جیہڑا بڑی چنگی طرحاں جاندا اے کہ لوکاں دیاں زندگیاں دا کی کرنا اے۔ جان پھر جدوں اوہدا روں خراب ہندا تاں اوہ طنز جیہے نال کہندی: ”جے توں پینی بند کر دیویں تاں تینوں زندگی وچ زیادہ خوشی ملے تے ایہو جیہے خیال تیرے سر وچ نہ آؤں۔ شکوے کرن دی تھان دوجے لوک پیسے جمع کردے نیں، آپنیاں ورکشاپاں خریدن لئی تے پھر ساؤاں وانگ چنگی طرحاں رھندے نیں۔“

”تیری گل دا مطلب کی اے۔ شیطان دی نائیٹے! ذرا مار کھاں متھا تے پچھہ اپنے آپ توں میں کویں پینی چھڈ سکدا ہاں، جدکہ ایہہ اکو اک خوشی اے میری زندگی وچ۔ دوجے لوک! بڑا توں جاندی این دوجے لوکاں بارے! ویاہ توں پہلاں کی میں اس طرحاں دا ساں؟ جے سچ پچھیں تاں توں ہی این، جیہڑی مینوں چوس چوس کے سکائی جاندی این تے زندگی وچوں ساری خوشی کڈھی جاندی این۔ ہو! ڈڈو جیہی!“

ماتریونا نوں غصہ لگا پر اوہ اپنے خاوند دی گل دی سچائی توں انکاری نہیں سی: اوہنے جدوں پیتی ہندی سی تاں ضرور خوش تے پیار کرن والا ہندا سی، اوہ ”دوجے لوک“، سچ مچ اوہدے تخیل

میں ظالم نہیں۔ میں خوشی لٹی انج نہیں کرنا۔ میری دلگیری میرے کولوں انج کراؤندی اے۔“

”دلگیری تیری — تے ایہہ آؤندی کتھوں اے؟“ افسوس ہوئی ماتریونا نے پچھیا۔

”ایہہ میری تقدیر اے، ماتریونا،“ گریگوری نے مڑکے فلسفی بندیاں جواب دتا۔ ”میری تقدیر تے میرا سبھا۔ میرے ول ویکھ، میں کسے ہور بندے نالوں ماڑا ہاں؟ اس یوکرینی نالوں مثال وجوں؟ تاں وی، اوہ کدی دلگیر نہیں ہندا۔ تے اوہ کلا۔ کارا اے۔ نہ رن، نہ کن۔ جے توں میرے کول نہ ہوویں تاں میں تاں جیوندا ای نہ رہاں۔ پر اوہنوں کوئی فرق نہیں پیندا۔ اوہ اتھے بیٹھا پائپ پیندا رہندا اے، تے مسکراؤندا رہندا اے۔ اسے گل تے مطمئن اے کہ اس کول پین لٹی پائپ اے۔ پر میں اس طرحاں دا نہیں۔ میں جنمیاں ہی دل وچ ایہہ بے چینی لے کے ساں۔ ایہہ میرا سبھا اے۔ میں اسپات دے سپرنگ وانگ ہاں — ذرا چھوہو تے ایہہ ہلن لگ جاندا اے۔ مثال دے طور تے ایہو لے لے۔ میں باہر پھرن ترن جاندا ہاں تے اک چیز، دوجی چیز، تیجی چیز ویکھدا ہاں تے اتھے میرے کول ناں لین نوں وی کوئی چیز نہیں۔ اس گل دا مینوں دکھہ اے۔ پر یوکرینی نوں کوئی فرق نہیں پیندا، اوہ کسے چیز توں وی بنا گزارہ کر سکدا اے۔ اوہ وی مینوں پاگل بنا دیندا اے، لعنت پوے اوہدیاں مچھاں اتے، کیونکہ اوہ کسے وی چیز توں بنا گزارہ کر سکدا اے، پر جتھوں تک میرا سوال اے، اک وی چیز نہیں، جیہڑی میں نہ لینا چاہوندا ہوواں۔ پر میں اس گھرنے وچ بیٹھا رہندا ہاں تے سیخاں لائی جاندا ہاں بنا اک وی چیز دے جس نوں میں اپنی آکھہ سکاں۔ جاں آپنا ہی لے لے — توں میری بیوی ایں، پر تیرے وچ کیہڑی دلچسپی والی گل اے۔ توں ہورناں عورتاں ورگی عورت ایں۔ عورتاں والیاں ساریاں گلاں نے تیرے وچ۔ تیرے بارے میں سبھہ کجھہ جاندا ہاں — اتھوں تک وی جاندا ہاں کہ بھلکے توں نچھہ کویں ماریں گی کیونکہ میں تینوں سینکڑے واری نچھاں ماردیاں سنیا ہ۔ سو اس وچ جوش وچ آؤن والی گل کیہڑی اے؟ کوئی وی گل نہیں۔ تے اس لٹی میں شراب۔ خانے چلا جاندا ہاں کیونکہ اتھے گھٹوگھٹ خوشی تاں ہندی اے۔“

گنا ودھیرے ٹھیس پجدی ہووے جدوں میں تینوں کٹدا ہاں۔ سمجھی
 ایں؟ سو، بند کر منہ۔ عورت نوں تاں بانہہ پھڑاؤ تاں اوہ نگن
 دی کردی اے۔ بند کر ایہہ بکواس۔ اجیہے آدمی نوں کی کہنا،
 جیہڑا انج ہی زندگی توں ستیا ہووے؟،

کسے ہور وقت اوہ اوہدے چپ ہنجهوآں دی جھڑی تے جذبیاں
 بھریاں جھڑکاں ہیٹھہ نرم پے جاندا تے پھر سوگی ڈھنگ نال، سمجھاؤں
 دی کوشش کردا۔

”میرے ورگے بندے دا کی کیتا جاوے؟ میں ہمیشہ تینوں دکھ
 دیندا ہاں، مینوں پتہ اے، پر مینوں ایہہ وی پتہ اے کہ توں ہی
 میری اکو اک ایں۔ ٹھیک اے، کدی کدی میں ایہہ گل بھل
 جاندا ہاں۔ کدی کدی تیرے ول اکھہ چک کے ویکھنا وی میرے
 لئی مشکل لگدا اے، ماتریونا۔ ذرا سوچ! جویں میں تینوں بہت سارا
 کھا لیا ہووے۔ تے پھر میرے دل اتے اجیہا جنون سوار ہو جاندا
 اے کہ میرا جی کردا اے کہ تیری بوٹی بوٹی کر دیواں تے نال
 آپنی وی۔ تے جی زیادہ توں ٹھیک ہندی ایں اوناں ہی زور دی تینوں
 مارن تے میرا جی کردا اے۔“

ہو سکدا ھے کہ اوہنوں سمجھی نہ ہووے پر اوہدے دھیمے
 تے پچھتاوے۔ بھرے انداز توں اوہنوں چین حاصل ہندا۔
 ”رب دی مہر نال، سبھہ ٹھیک ہو جائے گا۔ اسیں اک دوجے
 دے عادی ہو جاوانگے،“ اوہ کہندی، بنال ایہہ محسوس کیتیاں کہ
 اوہ کدے دے اک دوجے دے عادی ہو چکے سن تے اک دوجے
 نوں چوس چکے سن۔

”صرف جے کتے ساڈے کوئی بچہ ہو جاندا، تاں گل وکھری
 ہندی،“ اوہ ہوکا لے کے کہندی۔ ”ساڈا دل لاؤن والی کوئی شے
 ہندی، دھیان رکھن لئی کوئی شے ہندی۔“

”تے پھر کیوں نہیں جنمدی؟“

”میں کویں جنم لواں۔ جس طرحاں توں مینوں کٹدا رھندا ایں۔
 توں ہمیشہ مینوں ڈھڈ وچ ماردا ایں، تے وکھیاں وچ۔ صرف جے
 کتے توں اپنے پیر ورتنے بند کر دیویں۔“

”ہوں...“، گریگوری گھبراہٹ وچ بڑبڑاؤندا۔ ”جویں بندا
 سوچ سکدا ھے کہ ایہو جیہے موقیاں اتے کتھے تے کویں مارنا ھے۔“

کجھہ دسن دی تہاں کیوں بھڑکاؤن لگ پئی؟ تینوں کی لوڑ پئی سی
 مینوں بھڑکاؤن دی؟،

اوهنے جواب نہ دتا — پر اوهنوں پتہ سی کہ کی لوڑ پئی سی —
 اوهنوں پتہ سی کہ ہن، مار کھا کے تے بے عزتی کرا کے اوهنوں
 گریگوری دا لاڈ پیار ملے گا — صلح — صفائی دا نرم تے تیز لاڈ — پیار
 تے ایہناں واسطے اوہ ہر روز کٹ کھاں تے پاسے بھنواؤن لئی تیار
 سی — تے اوہ اپنے خاوند دے چھوہن توں وی پہلاں، خوشی دی بالکل
 اسید وچ ہی رون لگ پیندی —

”چل، جھڈ، گھگی جیہی، بہت ہو گئی، معاف کر دے۔“
 تے اوہ اوهدے والوں نوں تھپکن لگا، اوهنوں چنمن لگا تے اس کوڑ دی
 وجہ نال کچھیاں وٹن لگ پیا جس نے اوهدے سارے وجود نوں بھر
 دتا سی۔

اوهناں دیاں باریاں کھلیاں سن پر نال دے مکان دی اک کندھے
 آسمان دے نظارے نوں ویکھن وچ رکاوٹ پا رہی سی، ہمیشہ وانگ
 اوهناں دا کمرہ ہنیرا، سام گھٹواں تے بوجھل سی۔

”ایخ، کیا زندگی اے! گدھے دی زندگی!“، اس ساری پیڑ
 نوں، جیہڑی اوہ محسوس کر رہا سی ظاہر کرن دے ناقابل گریگوری
 نے کہا۔ ”ایہہ سارا کجھہ اس ٹوئے کر کے ہے، ماتریونا، جس وچ
 اسیں رھندے ہاں۔ جس طرحاں اس وقت توں پہلاں ہی زمین ہیٹھہ
 دبے پئے ہوئیئے۔“

”چل کوئی ہور تہاں لے لئیئے،“ اوهدے لفظی معنے لیندی
 ہوئی ماتریونا ہنجهوآں وچوں بولی۔

”ایہہ گل نہیں۔ جے اسیں کسے میانی وچ وی چلے جائیئے
 تاں وی اسیں ٹوئے وچ ہی رہ رھے ہووانگے، کیونکہ ایہہ بھورا ٹوٹیا
 نہیں۔ زندگی ٹوٹیا اے۔“

ماتریونا نے گھڑی پل سوچیا۔

”رب دی مہر نال سبھہ ٹھیک ہو جائے گا،“ اوهنے دھرایا۔
 ”سبھہ کجھہ ٹھیک ہو جائے گا۔“ توں سدا ایہو کہندی رھندی
 ایں۔ پر سبھہ کجھہ ٹھیک ہون دی تہاں ہور خراب ہندا جا رہا
 اے۔ دنو دن اسیں ودھیرے واری لڑن لگ پئے ہاں۔“

تے ایہہ ٹھیک سی۔ اوهناں دیاں لڑائیاں وچکارے وقفے چھوڑے

”پھیر توں ویاہ کیوں کروایا؟“، ماتریونا نے پچھیا۔ ”کیوں؟“،
 گریگوری ذرا کو ہسیا۔ ”کالے چوراں نوں پتہ ہووے کیوں۔ ویسے
 سچی گل تاں ایہہ ھے کہ مینوں کدی ویاہ نہیں سی کراؤنا چاہیدا۔
 مینوں آوارہ آدمی ہونا چاہیدا سی۔ ہو سکدا ھے مینوں کھان لئی
 کجھہ نہ ملدا پر گھٹو گھٹ میں آزاد تاں ہندا، جدھر جی آؤندا
 ٹر پیندا۔ میں دنیا دے چارے کونے گاہ ماردا۔“،
 ”تے ہن چلا جا، تے مینوں وی چھٹی دے،“، رونہاکی ہوئی ہوئی
 ماتریونا بولی۔

”تینوں؟ توں کتھے جانا چاہوندى ایں؟“، گریگوری نے سنجیدہ
 ہندیاں پچھیا۔

”ایہہ میں جاناں تے میرا کمن۔“،
 ”دس مینوں کتھے!“، تے اوہدیاں اکھاں وچ ڈراؤنی چمک آگئی۔
 ”چیک ناں۔ میں نہیں ڈردی تیتھوں۔“،
 ”کسے ہور تے نظراں ٹکائیاں ہوئیاں ای؟ بول!“،
 ”مینوں جان دے!“،
 ”کتھے جان دیاں؟“، گریگوری گرجیا۔

اوہنے اوہدے سر توں رومال لاه دتا تے اوہدے وال پٹن لگ
 پیا۔ اوہدے اس طرحاں ہتھہ چکن نے ماتریونا نوں غصے وچ لے
 آندا تے غصہ آؤن نال اوہنوں بے حد تسلی ہوئی اتے اوہ آپنی روح دیاں
 ڈونگھاناں تک جھونی گئی تے کوئی اجیہی گل کرن دی تھان جس
 نال اوہدے شک دور ہو جاندا، اوہنے سگوں اگ نوں ہور ہوا
 دتی، اوہدیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے ویکھن لگ پئی تے بڑے رمز
 بھرے ڈھنگ نال مسکراؤں لگ پئی۔ گریگوری دا آپنے آپ اتے قابو
 جاندا رہا تے اوہ اوہنوں کٹن لگ پیا۔ بے ترسی نال کٹن لگ پیا۔
 تے رات نوں جدوں اوہ ٹٹی۔ بھجی تے بھیڑے حال اس نال پئی
 ہندی ہونگردی تاں اوہنے اکھہ دی نکر وچوں اوہدے ول ویکھیا
 تے ڈونگھا ہوکا بھریا۔ اوہ بھیڑا محسوس کر رہا سی۔ اوہدی
 ضمیر اوہنوں تنگ کر رہی سی کیونکہ اوہنوں پتہ سی کہ ساڑے
 دی کوئی وجہ نہیں سی تے اوہنے بالکل ایویں ہی اوہنوں کٹیا سی۔
 ”چل چھڈ، بہت ہو گئی اے، ماتریونا،“، اوہ بے چینی نال
 بولیا۔ ”کی قصور میرا اے؟ پر توں وی بڑی چنگی ایں۔ توں مینوں

ویاہ توں مگروں پہلے دناں وچ صلح-صفائی دیاں ایہناں گھڑیاں وچ بڑی شدت تے مٹھاس ہندی سی۔ پر ہولی ہولی ایہہ ودھیرے رسمی بندیاں گئیاں تے آخر اوہ صرف اس کرکے صلح-صفائی کرن لگ پئے کہ اگلے سنیچروار تک پنج دناں دے دوران اک دوجے نال نہ بولنا او کھی گل سی۔

”توں شرابی بن جائیں گا،“ ماتریونا نے ہوکا بھریا۔
 ”ہاں، بن جاوانگا،“ گریگوری نے گل دی حمالت کیتی تے کونے وچ اجیسے آدمی دے انداز نال تھکیا جس نوں کوئی فرق نہیں پیندا کہ اوہ شرابی بندا ھے جاں نہیں۔ ”تے توں میتھوں چھٹ جاوینگی،“ مستقبل دی تصویر وچ اوہ اپنی کو تفصیل شامل کر دیندا تے ایہہ کہندا ہویا اس ول گھوکھویں نظر سٹدا۔

اوہ آپنیاں اکھاں نیویاں پا لیندی، جو کہ اوہ پہلاں کدی نہ کردی، تے ایہہ ویکھے کے گریگوری بھروٹے چڑھا لیندا تے دند پسین لگدا۔ آپنے خاوند نوں دے بنا اوہ جوتشیاں تے جادو-ٹونے کرن والیاں کول جاندی، ٹونا کیتیاں جڑی-بوٹیاں جاں کولے دے ٹوٹے آپنے گھر لے آؤندی۔ جدوں ایہناں دا کوئی اثر نہ ہندا تاں اوہ عظیم شہید سنت بونی فیس دے دعا کراؤندی، جیہڑا شراب توں بچن وچ مدد کردا سی، تے جدوں دعا پڑھی جا رہی ہندی تاں سارا وقت اوہ گوڈیاں بھار ہوئی زار زار روندی رھندی! تے آپنے پھر کدے بلہاں نوں بے آواز ہلاؤندی رھندی۔

ھن ودھیرے وار اوہدے اتے آپنے خاوند لئی کسے جذبے توں خالی تے وحشی نفرت سوار ھو جاندی، جس توں بھیڑے بھیڑے خیال دل وچ آؤندے تے ہولی ہولی اوہدا دل اس آدمی دے خلاف سخت ہندا گیا جس دا خوشی بھریا ھاسا تے پیار بھرے بول تن سال پہلاں اوہدی زندگی نوں روشنی نال بھر دیندے سن۔

اس طرحاں ایہہ دونویں بندے، جنہاں وچوں کوئی وی دل دا ماڑا نہیں سی، روز بروز رھندے رھے، اس گل دی اڈیک وچ کہ کجھہ ھوویگا، جیہڑا اوھناں دے ناقابل برداشت زندگی دے ڈھنگ دے دکھاں دا خاتمہ کر دیویگا۔

اک سوموار سویرے جدوں اورلوو چہام-ویلا کر رھے سن، تاں اوھناں نوں مایوس گھر دیاں بروھاں وچ اک پلسیئے دا رعبدار

ہندے جاندے سن تے ہن گریگوری ہر سنیچر وار نوں سویرے آپنے اندر آپنی بیوی لئی پکی دشمنی دا جذبہ لے کے اٹھدا۔
 ”اج شامیں میں بالڈی دے شراب-خانے جا رہا ہاں۔ رج کے پیوانگا،، اوہ اعلان کردا۔

ماتریونا آپنیاں اکھاں سنگیڑدی تے بولدی کجھہ نہ۔
 ”کجھہ نہیں کہنا؟ بالکل ٹھیک۔ توں منہہ بند رکھیں جسے تینوں پتہ ہووے کہ تیرے لئی کی ٹھیک ہے۔“
 دنے آپنی منشا بارے اوہ اوہنوں کئی وار یاد کراؤندا؛ جیوں جیوں شام ہندی جاندی، اوہدی کوڑ ودهدی جاندی، اوہنوں محسوس ہندا کہ ایہہ سن کے اوہ دکھی ہندی ہے تے اوہدی ڈھیٹھہ چپ، تے اوہدیاں اکھاں وچلی ٹھنڈی چمک، جیہڑی ایہہ کہندی سی کہ میں تیرا مقابلہ کرن لئی تیار ہاں، اوہنوں غصہ چڑھا دیندی۔
 تے شام نوں، اوہناں دی بدقسمتی دا ڈھنڈورچی، سینکا چزک، لڑائی دا ڈھنڈورا پھیر دیندا۔

جدوں گریگوری آپنی بیوی نوں کٹ لیندا تاں پھر غائب ہو جاندے، اکثر صرف رات لئی، پر کدی کدی پورے ایتوار لئی وی۔ اوہدی واپسی اتے نیلاں نال بھری ہوئی ماتریونا کسے جذبے توں بناں اوہنوں اگوں ملدی، اس آدمی لئی لکویں ترس لئی، جیہڑا اوہدے کول واپس آیا سی، لیراں لمکائی تے گندا لال سوہیاں اکھاں نال تے شائد اس جاناں ہی مار۔ کٹ دا شکار ہویا ہویا۔
 ایہہ جاندیاں کہ شراب دے اثر توں نکلن لئی اوہنوں شراب دی لوڑ ہوویگی اوہ اک ادھیا تیار رکھدی۔ گریگوری نوں اس گل دا پتہ ہندا۔

”مینوں دے کجھہ،، اوہ کہندا تے جدوں اوہ دو تن گلاسیاں بھر کے اندر سٹ لیندا، تاں اوہ کنم کرن بیٹھہ جاندے۔
 سارا دن اوہدی ضمیر اوہنوں لعنتاں پاؤندی رھندی، اکثر ایہہ اوہدے لئی اینیاں سہارن توں باہر ہو جاندیاں کہ اوہ کنم اک پاسے سٹ دیندا تے کمرے وچ ایدھر اودھر ٹٹھدا ہویا جان منجے اتے آپنے آپ نوں سٹدا ہویا، بھیڑیاں توں بھیڑیاں کھلاں کڈھن لگ پیندا۔ ماتریونا اوہنوں آپنے دل دی بھڑاس کڈھہ لین لئی وقت دیندی تے پھیر اوہناں وچکار صلح-صفائی ہو جاندی۔

جھجک دے دس دیو، ساڈے ساریاں دے پیٹ ہیگے نیں - تے جے اوہ تہانوں کوئی تکلیف دے رہے تے تاں اسیں تہانوں کجھہ کوڑیاں دوئیاں دیوانگے تے سبھہ کجھہ ٹھیک ہو جاویگا۔ ”

”اسیں ٹھیک ٹھاک ہاں۔ کوئی شکاوت نہیں،“ گریگوری نے ذرا کو ہسدیاں کہا۔ ”جے میں تہانوں بالکل ٹھیک ٹھاک نہیں لگدا تاں ایہدی وجہ ایہہ وے خیر، سچی گل ایہہ ہے کہ ایہہ ذرا کو پین دا اثر ہے۔“

”بالکل ٹھیک، میرا نک مینوں دس رہا سی کہ کل شامیں تسیں گھٹ کو لائی اے - ایویں گھٹ کو، بے شک۔“ اوہنے ایہہ گل اپنے ہساؤنے انداز وچ کہی تے اجیہا مخولیہ منہہ بنایا کہ گریگوری دا ہاسا نکل گیا۔ ماتریونا وی آپنا منہہ ایپر نال ڈھکدی ہوئی ہس پٹی۔ طالب علم سبھہ توں ودھہ زور دی تے اچی ساری ہسیا۔ پر سبھہ توں پہلاں بس وی اوہنے ہی کیتا۔ تے جدوں اوہدے موئے بلہاں تے اکھاں دولے ہاسے نال پٹیاں جھرڑیاں سدھیاں ہوئیاں، تاں اوہدا منہہ پہلاں نالوں وی ودھیرے صاف لگن لگ پیا۔

”ٹھیک اے کہ کنم کرن والے بندے نوں پینی وی چاہیدی اے۔ پر جے اوہنوں پتہ ہووے کہ بس کتھے کرنا اے۔ پر اج کل زمانہ کجھہ اس طرحاں دا ہے کہ اس توں بناں ہی گزارہ کرنا زیادہ ٹھیک رہیگا۔ تسیں سنیا اے اج کل کی بیماری چار-چوفیرے پھیلی ہوئی اے؟“

تے اوہنے بڑی سنجیدگی نال تے سدھی-سادی بولی وچ اوہناں نوں ہیضے بارے تے اس دا مقابلہ کرن دے ڈھنگ-طریقیاں بارے دسیا۔ بولدا ہویا اوہ کمرے وچ پھر تر رہا سی، کندھاں نوں ٹوہ رہا سی، کونے وچ ویکھہ رہا سی جتھے ٹپ تے کوڑے-کرکٹ والی بالٹی پٹی سی، ہیٹھاں جھک رہا سی تے چلے دے ہیٹھلے حصے نوں سنگھہ رہا سی، ایہہ ویکھن لئی کہ اس وچوں آؤندی واشنا کس چیز دی ہو سکدی ہے۔ جوش نال اوہدی ڈونگھی آواز وچ وچ اچی ہو جاندی، اوہدے سادے لفظ اوہدے سنن والیاں دے دلاں اتے اک اک کر کے اپنے آپ، اوہناں ولوں کوشش کرن توں بغیر، اکرے جا رہے سن۔ اوہدیاں ہلکے رنگ دیاں اکھاں وچ لشک سی، تے اوہدا سارا

ھیولا دکھائی دتا۔ اورلوو بھڑک کے کھڑا ہو گیا تے اوہنے آپنی دھندلی۔ پئی یادداشت وچ پچھلے کجھہ دنان دے واقعات نوں دوبارہ تازہ کرن دی کوشش کیتی جدوں کہ اوہنے انتہائی خدشیاں نال بھریاں آپنیاں بے رونق اکھاں نوں آؤن والے اتے گڈیا ہویا سی۔ ”ادھر، ادھر،“ پلسیئے نے کسے باہر کھڑے نوں کہا۔ ”اتھے تان کال۔ کوٹھڑی وانگ ہنیرا اے۔ رب اس وپاری پیتونیکوف نوں چکے!“، اک جوان تے ٹھکدی آواز سنائی دتی، تے اگلے پل ہی یونورسٹی دی چٹی وردی پائی اک طالب علم بھورے وچ داخل ہویا۔ اوہنے ٹوپی اپنے ہتھاں وچ پھڑی ہوئی سی، اوہدے وال باریک کٹے ہوئے سن، اوہدا متھا جوڑا تے دھپ۔سنولایا سی تے اکھاں بھوریاں سن، جیہڑیاں اوہدی عنیک دے پچھے خوشی نال چمک رہیاں سن۔

”صبح بخیر،“ اوہ موٹی آواز وچ بولیا۔ ”میں آپنی جان۔ پچھان کراؤن دا فخر حاصل کردا ہاں۔ میں صفائی دا داروغہ ہاں۔ میں ایہہ ویکھن آیا ہاں کہ تسیں کوں رھندے ہو، تے اوہ ہوا سنگھن آیا ہاں جس وچ تسیں ساہ لیندے ہو۔ سچ مچ بڑی بھیڑی ہوا اے۔“ اورلوو مسکرایا تے اوہنے سکھہ دا ساہ لیا۔ اوہنوں طالب علم پہلی نظرے ہی چنگا لگن لگ پیا۔ اوہدا منہہ ایناں صحتمند، گلابی تے مسہربان سی تے ٹھوڈی اتے سنہری وال سن۔ تے اوہ انج غیر معمولی تے واضح طور تے مسکراؤندا سی کہ اورلوو دا بھورا اوہدے کارن ودھیرے اجلا تے ودھیرے خوشی دین والا لگن لگ پیا۔

”تے ہن، دوستو،“ اوہ بنان رکیاں بولی گیا۔ ”خیال رکھنا کہ تسیں کوڑا۔ کرکٹ ودھیرے واری باہر سٹدے ہو کیونکہ کوڑے۔ کرکٹ دی وجہ نال ہی ایہہ بے سواد ہوا آؤندی ہے۔ تے تینوں، چاچی، میں صلاح دیاں گا کہ بالٹی نوں زیادہ واری صاف کریا کر۔ تے، چاچا، توں کیوں اس طرحاں منہہ لمکایا ہویا اے؟، ایہہ کمندیاں اوہنے اورلوو دا ہتھہ پھڑ لیا تے نبض ویکھن لگ پیا۔

طالب علم دی پھرتی نے اورلوو جوڑے نوں شرمندیاں کر دتا۔ ماتریونا گھابری ہوئی مسکرائی۔ تے بنان بولیاں اس ول ویکھدی رہی۔ گریگوری دی مسکراہٹ وچ بے بھروسگی بھری ہوئی سی۔ ”تے تہاڈے پیٹ کوں نیس؟“، طالب علم پچھن لگا۔ ”بنان

”کاعدے لئی؟ تے کون اوہناں پیسے دیندا هوویگا؟“
گریگوری جھپٹیا۔

”لوکاں نوں مارن لئی۔ ... کہندے نے کہ غریب بہت زیادہ
هو گئے نیں تے وادھو بندیاں توں چھٹکارہ پاؤن لئی حکم دتا گیا
اے،“ ماتریونا نے دسیا۔
”کون کہندا اے؟“

”ھر کوئی کہہ رہا اے۔ مکاناں نوں روغن کرن والے دی
نوکرانی تے کنے جنے هور۔“

”بے وقوف نے اوہ! ایہدا فائدہ کس نوں هوویگا؟ ذرا آپ سوچ :
بیماراں دا خیال رکھنا۔ ایہدے اتے خرچا نہیں ہندا؟ تے پھیر
اوہناں نوں دفناؤنا۔ تابوت تے قبر تے سارا کجھہ۔ تے ایہہ سارے
پیسے سرکاری خزانے وچوں آؤندے نیں۔ فضول! جے اوہ سچ سچ ہی
لوکاں نوں گلوں لاهونا چاہوندے ہوں تاں اوہ اوہناں نوں سائبیریا
بھیج دیں۔ اتھے ھر کسے لئی ہتھیری تھان اے۔ جاں کسے
ریگستان وچ۔ تے اوہناں توں کنم کراؤن۔ اس نال اوہناں توں
چھٹکارا وی مل جاویگا تے فائدہ وی هوویگا۔ خزانے لئی فائدے والی
کوئی گل نہیں، سو اوہ اپنے خرچے اتے نہیں لوکاں مارن لگے
تے دفناؤن لگے۔ سمجھی؟ ہن اس طالب علم نوں ہی لٹو۔ اوہ شرارتی
اے، کوئی وی ویکھہ سکدا اے، پر اوہ جو چاہوندا اے اوہ ھے
بغاوت۔ جتھوں تک لوکاں نوں مارن دا سوال اے تسیں پیسے دے کے
اس توں ایہہ کنم نہیں کروا سکدے۔ تسیں اوہنوں ویکھہ کے ہی
نہیں دس سکدے کہ اوہ اس طرحاں دی گل نہیں کریگا؟ اوہدا بوتھا
اس طرحاں دا نہیں۔“

اوہ سارا دن اس طالب علم دیاں تے اوہنے جو کجھہ دسیا سی
اوہدیاں گلاں کردے رہے۔ اوہناں اوہدا منہہ یاد کیتا، اوہ کوں
ہسدا سی تے اوہناں نوں پتہ لگا کہ اوہدے کوٹ دا اک بٹن نہیں
سی، تے اس گل اتے اوہ لگ بھگ جھگڑ ہی پئے سن کہ کیہڑے پاسے
دا بٹن ٹٹا ہویا سی۔ ماتریونا زور دے رہی سی کہ ایہہ سجے پاسے
دا بٹن سی تے اوہدا خاوند کہہ رہا سی کہ ایہہ کھسے پاسے دا
بٹن سی، تے دو واری اس کرکے اوہنے اوہنوں جھاڑ جھنب وی کیتی
پر ایہہ یاد کرکے کہ اوہنوں شراب دین لگیاں ماتریونا نے بوتل خالی

وجود اس مقصد لئی جوش نال بھریا پیا سی جس دی اوہ خدمت کر رہا سی ۔

اوہنوں ویکھدیاں گریگوری دے منہہ اتے تجسس بھری مسکراہٹ کھیڈ رہی سی ۔ ماتریونا نک نال سوں سوں کری جا رہی سی ۔ پلسیا باہر چلا گیا سی ۔

”سو اچ توں ہی صفائی کرنی شروع کر دیو ۔ گلی دے سرے اتے اک مکان بن رہا ہے ۔ تے راج تہانوں بڑی خوشی نال پنچ کاپیک لئی جتا چونا چاہو دے دین گے ۔ تے تسیں پینی بند کرو ، حضرت ۔ تے حال دی گھڑی، الوداع ۔ میں پھیر آوانگا ۔“

اوہ جویں اچانک آیا سی، اسے طرحاں غائب ہو گیا، تے اوہدیاں ہسڈیاں اکھاں دی یاد اورلوو جوڑے دے منہاں اپری مطمئن مسکراہٹ وچ اُکری گئی سی ۔ آپنیاں ہنیریاں زندگیاں وچ اس مقصد بھری طاقت دے آ وڑن نال اوہ گھبرا گئے سن ۔

”ہوں۔اوں،“ گریگوری نے سر ماردیاں کہا ۔ ”سو ایہہ ہے کیمسٹ ۔ تے لوکیں کہندے نے ایہہ لوکاں نوں زہر دیندے نیں ۔ جویں ایہو جیہی دکھ والا بندا اس طرحاں دی کوئی گل کر سکدا اے ۔ اوہ کھلا ۔ کھلاسا اتھے آیا، جویں کہہ رہا ہووے میں آ گیا ہاں، جس طرحاں دا تہانوں دسدا ہاں! چونا ۔ توں کدی سنیا اے کہ اس توں وی کوئی نقصان ہندا ہووے؟ تے نمبو دا تیزاب ۔ کی اے؟ صرف سادا تیزاب، میرا خیال اے ۔ پر سبھہ توں وڈی گل اے صاف۔ستھرا رہنا ۔ فرش صاف، صاف ہوا، بالٹی صاف ۔ لوکاں نوں زہر دیندے نیں! خوش دل آدمی سی، نہیں؟ کہندا اے کنم کرن والے آدمی نوں پی لینی چاہیدی اے، جے اوہنوں پتہ ہووے کہ بس کتھے کرنی اے ۔ سنیا، ماتریونا؟ سو کی خیال اے جے اک گلاسی مینوں پا دیویں تاں؟ ہے کہ نہیں ذرا؟“

اوہنے کدھرے نہ کدھرے سانہہ کے رکھی ہوئی بوتل وچوں ادھی گلاسی بھر دتی ۔

”اوہ سچ سچ چنگا سی ۔ تسیں اوہنوں پسند کیتے بناں نہیں رہ سکدے،“ اوہ طالب علم دے منہہ نوں مڑ یاد کردیاں مسکراؤندی ہوئی بولی ۔ ”جتھوں تک دوجیاں دا سوال اے، کون جانے؟ ہو سکدا ہے اوہناں نوں کسے نے بھاڑے تے رکھیا ہووے ۔“

بلہاں نوں عجیب طرحاں پھڑپھڑاؤندیاں کہا۔ ”ہیضہ ساڈے ویہڑے تک آ گیا اے۔ رب آپ آ نازل ہویا اے۔“

”توں جھوٹھہ تان نہیں بولدی؟“، گریگوری کوکيا۔

”تے راتیں میں گند والی بالٹی خالی کرنی بھل گئی ساں،“ ماتریونا ملزماں وانگ بولی۔

”تے میں، میرے پیاریو، آپنا حساب اجے کر رہی ہاں۔ میں چلی جانوانگی، پنڈ نوں،“ نوکرانی بولی۔

”کس نوں ہویا اے؟“، منجے توں بھڑک کے گریگوری نے پچھیا۔

”اکارڈین-نواز نوں۔ راتیں ہویا سو۔ بالکل پیٹ وچ — مروڑے پیندے نے۔ جویں کسے نے سنکھیا دتا ہووے۔“

”اکارڈین-نواز نوں؟“، گریگوری بڑبڑایا۔ اوہنوں یقین نہیں سی آ رہا۔ ایہو جیہا خوش دل، دلیر منڈا سی اوہ۔ کل اوہ ہمیشہ وانگ پیلاں پیا پاؤندا لنگھیا سی۔ ”میں اوہنوں ویکھن چلیا ہاں،“ اورلوو نے بے یقینی نال ہسدیاں کہا۔

دونویں عورتان ڈر نال چیک اٹھیاں :

”گریشا، ایہہ چھوت والا ہندا اے!“،

”کی کردیں، باپو، کدھر چلیا ایں؟“

گریگوری نے زور دی گاہل کڈھی، آپنے پیر آپنے بوٹاں وچ پائے تے آپنے والاں نوں کنگھی کیتے بنان جان قمیض دے بٹن بند کیتے بنان دروازے ول چل پیا۔ اوہدی بیوی نے اوہنوں موڈھے توں پھڑ لیا۔ اوہنوں اوہدا ہتھہ کنبدا ہویا جاپیا تے اس نال، پتہ نہیں کیوں، اوہنوں اکدم غصہ چڑھ گیا۔

”تیرا بوتھا بہن ديانگا! دفع ہو جا!،“ اوہنوں چھاتی وچ دھکا مارد ا ہویا اوہ گرجیا۔

ویہڑا چپچپاں تے خالی سی۔ جیوں ہی اوہ اکارڈین-نواز دے دروازے ول ودھیا، اوہ ڈر نال جویں سن ہو گیا، پر نال ہی اوہ اس گل دی تسلی وی مانن لگا کہ اس مکان وچلے سارے لوکاں وچوں صرف اس وچ بیمار نوں جا کے ویکھن دی ہنمت سی۔ اوہدی تسلی ہور وی ودھہ گئی جدوں اوہنے ویکھیا کہ درزی آپنیاں دوجی منزل دیاں باریاں وچوں ویکھہ رہے ہن۔ اوہنے سیٹی وچاؤنی شروع کر

نہیں سی کیتی اوہنے اوہدے اگے ہتھیار سٹ دتے۔ اوہناں اگلے دن توں کمرہ صاف کرن دا فیصلہ کیتا تے پھر، آپنے سجرے تجربے نوں یاد کردیاں طالب علم بارے گلاں کرنیاں شروع کر دتیاں۔ ”ایخ، پٹاکا جیہا!“، گریگوری نے وجد وچ آؤندیاں کہا۔ ”انج پیش آ رہا سی جس طرحاں دس ورہیاں توں سانوں جاندا ہووے! ہر تھان ٹنگ اڑاؤندا سی، سانوں لیکچر دیندا سی تے — اوہ گیا۔ کوئی چیکنا چلاؤنا نہیں، کوئی رولا-رپا نہیں، جے اوہ اپرلیاں وچوں وی ہووے تاں۔ خیر، چھڈ ایہہ، ماتریونا۔ توں ویکھدی نہیں اوہ سچ مچ ساڈا خیال رکھدا اے؟ شروع توں ہی تسیں ایہہ ویکھہ سکدے ہو۔ اوہ چاہوندے نیں کہ اسیں پورے دے پورے ٹھیک رہیئے، نہ کہ... سبھہ بکواس اے اوہ زہر دین دی گل، ایویں زنانیاں دیاں باتاں نے۔ ’پیٹ کس طرحاں نے؟‘ اوہ پچھدا سی۔ جے اوہ سانوں زہر دینا چاہوندے ہوں تاں اوہناں نوں ایہہ پرواہ کرن دی کی لوڑ اے کہ ساڈے پیٹ کس طرحاں نیں؟ تے کس طرحاں سیانپ نال اوہنے سانوں اوہناں بارے سمجھایا سی — کی کہندے نے اوہناں نوں، جیہڑے ساڈے اندر پھردے نیں؟“

”ایویں من گھڑت گلاں نیں،“ ماتریونا ہمدی ہوئی بولی۔ ”پر ایہہ تاں سانوں ڈراؤن لئی کہا گیا سی کہ اسیں صفائی کریئے۔“ ”کی پتہ؟ ہو سکدا اے ٹھیک ہی ہووے۔ آخر سل وچ کیڑے پیدا ہو ہی جاندے نیں۔ ہت تیری! کی کہندے نے اوہناں نکے نکے کیڑیاں نوں؟ من-گھڑت گل اے؟ نہیں... ویکھہ، جیہہ اتے ناں پھردا اے پر باہر نہیں آؤندا۔“

منجے اتے پین توں پچھوں تک وی اوہ بچیاں والی سدھی دلچسپی نال گلاں کردے رہے تے آپنے پہلے اگھڑویں تاثران بارے اک دوجے نوں دسدے رہے۔ تے سوندے سوندے وی اوہ گلاں کری جا رہے سن۔

اوہناں نوں اگلے دن سویرے سویرے مکاناں اتے روغن کرن والے دی نوکرانی نے جگا دتا۔ اوہ اوہناں دے منجے دے کول کھڑی سی تے اوہدا منہ، جیہڑا عام طور تے گول تے لال ہندا سی، ہن لمکیا ہویا تے بھوسلا سی۔

”جاگن دا ویلا ہو گیا اے،“ اوہنے کاہلی کاہلی تے آپنے موئے

تے دلچسپی نے اوہنوں مل لیا سی، تے اوہنوں پچھانا اس لئی مشکل ہو گیا سی۔

اکارڈین-نواز دا منہہ لمکيا ہویا سی، اوہدے جباڑے دو تکھے کونے بناؤندے باہر نوں نکلے ہوئے سن، اکھاں دھسیاں ہوئیاں سن تے اوہناں دوالے ہرے ہرے ٹمکنے سن تے اوہ عجیب طرحاں بے حرکت جیہیاں تے بے نور سن۔ اوہدیاں گلہاں دا رنگ انج سی جویں گرم ہنالی دن نوں کسے لاش دا ہندا ہے۔ اوہدا منہہ ڈراؤنا تے مردے ورگا سی تے اوہدے جباڑیاں دی ماڑی جیہی حرکت توں ہی پتہ لگدا سی کہ اوہ اجے جیوندا ہے۔ کناں چر اوہ بے نور اک ٹک نظر نال گریگوری ول ویکھدا رہا تے اس نال موجی دے دل وچ بھیانک ڈر بیٹھ گیا۔ کسے وجہ نال اوہ اپنے ہتھاں نال آپنیاں وکھیاں گھٹن لگ پیا تے بیمار توں تن کو قدم دور کھڑے نوں اوہنوں محسوس ہویا جویں کسے نے ٹھنڈے تے چپچپے ہتھاں نال اوہنوں گلے توں پھڑ لیا ہے تے اوہدا گلا گھٹ رہا ہے۔ اوہ اس کمرے وچوں دوڑ جانا چاہوندا سی، جیہڑا کدی اپنا روشن تے نگھا ہندا سی پر جیہڑا ہن عجیب طرحاں نال ٹھنڈا تے سڑاند نال بھریا ہویا سی۔

”اچھا...،“ اوہنے ٹرن دی تیاری کردیاں گل شروع کیتی۔ اکارڈین-نواز دے سواہ ورگے منہہ اتے پرچھانواں جیہا دوڑ گیا۔ اوہنے اپنے بلمہ کھوہلے، جنھاں دیاں کونیاں اتے جھگ سی تے بے آواز گلے نال بولیا:

”میں... مر... رہاں۔“

بے حد جذبے توں خالی ڈھنگ نال کہے ایہہ تن لفظ گریگوری دے سر تے چھاتی وچ تن کھنڈھیاں سٹاں وانگ وجے۔ اوہنے بے وقوفاں وانگ واچھاں اڈیاں تے دروازے ول مڑیا۔ پر اسے ہی گھڑی سینکا دوڑدا دوڑدا، ساہو-ساہ تے مڑھکو-مڑھکی ہویا اندر آیا۔

”ایہہ لے، سپردونوف دے کھوہ توں لیاندا اے۔ اوہ مینوں دینا نہیں سن چاہوندے، کتی دے پتر۔“

اوہنے بالٹی فرش اتے رکھہ دتی، نٹھہ کے کونے وچ گیا تے گلاس لیا کے گریگوری دے ہتھ پھڑایا۔ نال ہی اوہ لگاتار لتر-لتر کری جا رہا سی۔

”تھاڈے ہیضہ پھیل گیا اے، اوہ مینوں کہن لگے۔“ پھر

دتی تے آپنا سر نڈرتا نال ماریا۔ پر دروازے تگ ایڑدیاں سینکا چزک دی صورت وچ اوہنوں ذرا کو مایوسی اڈیک رہی سی۔
 سینکا نے تھوڑا جیہا دروازہ کھولیا ہویا سی تے آپنا تکھا نک اس وچ واڑیا ہویا سی، عام وانگ اوہ ویکھن وچ اپنا مگن سی کہ اوہنے مڑکے اودوں ہی ویکھیا جدوں گریگوری نے اوہنوں کنوں جا پھڑیا۔

”ایہدے نال اوہ انج گچھا۔ مچھا ہو گیا اے، چاچا گریگوری،“
 اوہنے آپنا گندا منہ، جیہڑا اوہدے سجرے تاثرات دے اثر ہیٹھہ ہور وی بھیڑا لگن لگ پیا سی اتے ول چکیا تے ہولی جیہی کہا۔
 ”اوہ سکی کھنہ وانگ لگدا اے۔“

کمرے وچوں بو ماردی ہواڑ آ رہی سی۔ گریگوری بنا جواب دتیاں سینکا دی گل سندا کھڑا رہا، اوہ دروازے وچلی جھیتھہ وچوں بیمار اتے جھاتی مارن دی کوشش کر رہا سی۔
 ”اوہنوں پانی دیئے پین نوں، چاچا گریگوری؟“، سینکا پچھن لگا۔

گریگوری نے ہیٹھاں ول، منڈے دے منہ ول ویکھیا، اوہ گھبراہٹ بھری کنبی دی حد تک جوش وچ آیا ہویا سی، تے گریگوری آپ وی اسے طرحاں محسوس کر رہا سی۔

”لیا کجھہ پانی،“، اوہنے حکم دتا تے پھر دروازہ پورا کھول دتا تے آپ، اچیت پچھے ول نوں جھکدا ہویا، بروہاں تے کھلو گیا۔
 آپنیاں دھندلیاں اکھاں نال اوہنے کسلیا کوف نوں ویکھیا۔
 اپنے دن دھاڑ والے کپڑے پائی، اکارڈین۔ نواز میز اتے چھاتی ٹکائی پیا سی، اوہنے دوہاں ہتھاں نال اوہنوں پھڑیا ہویا سی جد کہ پیٹ چمڑے دے بوٹاں وچ اوہدے پیر فرش اتے بنا مقصد هل رہے سن۔
 ”کون اے؟“، اوہنے بیٹھی آواز وچ تے بغیر دلچسپی دے ڈھنگ نال پچھیا۔

گریگوری سدھا ہو گیا تے دھیان نال فرش اتے قدم رکھدیاں اس تک گیا۔ اوہ حوصلے نال سگوں مذاق نال وی گل کرن دی کوشش کر رہا سی۔

”میں ہاں، دستری پاولوچ۔ کی گل اے، راتیں سگوں بہتی پی لئی سی؟“، اوہ اکھاں پاڑ پاڑ کسلیا کوف ول ویکھ رہا سی، ڈر

ماتریونا، جیہڑی اوہدے کول ہی کھڑی سی، پیلی پے گئی، اوہدیاں اکھاں چوڑیاں ہو گئیاں تے اوہنے ساری نے کنبنا شروع کر دتا۔ ”توں جھوٹھ بولدی ایں،“ آپنے بلہاں نوں مساں ہی ہلاؤندی اوہ بیٹھی جیہی آواز وچ بڑبڑائی۔ ”ایہہ لعنتی بیماری گریگوری نوں نہیں ہو سکتی۔ اوہ نہیں ہون دین لگا۔“

پر نوکرانی، اجے وی روندی۔ کراؤندی، اتھوں چلی گئی، تے پنج منٹ مگروں گوانڈھیاں تے راہ جانڈیاں دی نکي جیہی بھیڑ وپاری پیتونیکوف دے مکان دے باہر بازار وچ اکٹھی ہو گئی سی۔ سارے منہاں اتے اوہو جذبے سن: جوش، وچ وچ ناسیدی بھری مایوسی، نفرت، دکھاوے دی دلیری۔ ویہڑے توں بھیڑ تک تے پھر واپس، سینکا آپنے لشکدے پیراں نال آ جا رہا سی تے اکارڈین۔ نواز دے کمرے وچلی حالت بارے پتہ دیندا جا رہا سی۔

گلی وچ سنگھنی بھیڑ وچ اکٹھے ہوئے لوک گلی دی دھوڑ والی تے بو والی ہوا نوں آپنیاں آوازاں دی گھوکر نال بھر رہے سن؛ کدی کدی وچوں بھیڑیاں بیتھویاں تے زوردار گاہلاں اچی سنائی دیندیاں۔

”ویکھو، اوہ اورلوو!“

اورلوو اک چھکڑے دے بنباں اتے بیٹھا ہویا دروازے تک آیا۔ چھکڑے نوں اک ساری چٹی پوشاک پائی گھٹے جیہے منہ والا آدمی چلا رہا سی۔

”رستہ چھڈ دیو!،“ ڈونگھی آواز وچ اوہ بولیا تے چھکڑا سدھا لوکاں وچ جا واڑیا۔

چھکڑا دسن تے کوچوان دیاں چیکاں نے بھیڑ دا جوش بھریا روں خراب کر دتا تے سارے ہی چپ ہو گئے۔ وچوں کئی کاهلی کاهلی اتھوں چلے گئے۔

چھکڑے دے پچھے پچھے اوہ طالب علم آ گیا جس نال اورلوواں دی جان پچھان ہو چکی سی۔ اوہدی ٹوپی تلک کے سر دے پچھلے پاسے چلی گئی سی، متھے اتے مڑھکا آیا ہویا سی تے اوہنے اکھاں چنہیاں کرن والا چٹالنا چوغا پایا ہویا سی، جس وچ اگلے پاسے لال کور والا وڈا سارا گول چھیک سی جویں کسے نے ساڑ کے بنا دیا ہووے۔

کی ہویا؟، میں جواب دتا۔ ’ساڈے پھیل گیا اے تے تہاڈے وی آ جائے گا۔ ہن پکی گل اس بستی دا پورا چکر کٹے گا،‘ میں کہا۔
 تے ٹھاہ! اوہنے میرے سر اتے اک دھری۔“
 گریگوری نے پانی دا گلاس بھریا تے اکو ڈیکے سارا چاھڑ گیا۔
 اوہدے کنناں وچ اوہ بے جان لفظ گونج رہے سن :
 ”میں... مر... رہاں۔“

پر سینکا اوہدے دوالے چکر کٹ رہا سی تے اوہنے کدی آپنے آپ نوں آپنے اصلے وچ اپنا محسوس نہیں سی کیتا جویں اج کر رہا سی۔

”پانی دیو،“ اکارڈین-نواز میز سمیت اوہناں ول ہندا بولیا۔
 سینکا چھال مار کے اوہدے ول گیا تے پانی دا اک گلاس اوہدے کالے بلہاں نوں لا دتا۔ گریگوری دروازے دے نیڑے کندھے نال جھکیا کھڑا سی، اوہنے جویں سپنے وچ بیمار نوں زور زور دی پانی سڑکدیاں سنیا، پھیر اوہنے سینکا نوں ایہہ تجویز پیش کردے سنیا کہ اوہدے کپڑے لاه کے اوہنوں بسترے وچ لٹا دتا جائے تے پھیر مکاناں نوں روغن کرن والے دی نوکرانی دی آواز آئی۔ ڈر تے جذبیان نال بھریا آپنا چوڑا منہ اوہنے باری دے شیشے نال گھٹ کے لایا ہویا سی تے اوہ رونہاکی آواز وچ کہہ رہی سی :

”ایہنوں کجھہ دھوانکھہ دیو رم وچ پا کے، اک گلاس رم دا تے دو چمچے بھر دھوانکھہ دے۔“
 کسے ہور نے، جیہڑا دس نہیں سی رہا، ایہہ تجویز پیش کیتی کہ اوہنوں تارپین دا تیل، لونے کھیریاں دا پانی، شاہی وودکا نال رلا کے دتا جاوے۔

اکدم کسے یاد دا سنگھنا چانن اس سنگھنی تے بوجھل ناامیدی وچوں چیر کے آیا جیہڑی گریگوری اتے چھائی ہوئی سی۔ اوہنے آپنا متھا زور زور نال رگڑیا جویں اس چانن نوں تیز کرنا چاہوندا ہووے، پھر اکدم ٹریا تے کمرے وچوں باہر، ویہڑے توں پار، بازار نوں دوڑ گیا۔

”ہے ربا! سوچی نوں ایہہ ہو گیا اے! اوہ ہسپتال ول نٹھہ گیا اے،“ اورلوو دے اکدم نٹھہ جان دی وضاحت کردی نوکرانی بولی۔

”تے توں کون ایس؟“

”مکان روغن کرن والیاں وچوں ہاں۔ میں کنم سکھہ رہا ہاں،“

سینکا نے وضاحت کیتی۔

”تینوں ہیضے توں ڈر نہیں آؤندا؟“

”مینوں ڈر؟“، سینکا نے حیرانی ظاہر کردیاں کہا۔ ”مینوں

نہیں کسے گل توں ڈر لگدا۔“

”اچھا؟ بہت خوب! تاں پھر بھراو۔۔۔“، تے طالب علم زمین

اتے پئے اک پیسے اتے بیٹھہ گیا تے اگے پچھے جھولدا ہویا گریگوری

تے سینکا نوں سمجھاؤن لگا کہ آپنے آپ دی صفائی رکھنا کنا ضروری

اے۔“

ڈرو جیسے ڈھنگ نال مسکراؤندی ہوئی ماتریونا اوہناں کول

آگئی۔ اوہدے پچھے پچھے نوکرانی سی، جیہڑی آپنے تھندھے ایپرن

نال آپنیاں اکھاں پونجھہ رہی سی۔ کجھہ ہی دیر وچ ہور لوک

وی نال آ رلے جیہڑے انج چوری آئے سن جویں بلی چڑی تک جانندی

ہے۔ آخر لگبھگ دس بندے طالب علم دوالے اکٹھے ہو گئے تے

اس گل نے اوہدی حوصلہ افزائی کیتی۔ اوہ اوہناں وچکار کھڑا سی،

زور زور دا ہتھہ ہلاؤندا ہویا اوہناں نوں لیکچر دین لگ پیا سی

جس نوں سندیاں اوہدے سامعین اک گھڑی مسکرا پیندے، دوجے

پل پورا دھیان دین دا، ان لکی بے اعتباری دا جاں مذاق اڈاؤندے شک

دا اظہار کردے۔

”ساریاں بیماریاں دا مقابلہ کرن دا سبھہ توں اہم ذریعہ صفائی

اے۔ صفائی اے۔ صفائی، جسم دی تے اس ہوا دی جس وچ تسبی

ساہ لیندے ہو،“، اوہنے اوہناں نوں دسیا۔

”اف رہا!، مکان روغن کرن والیاں دی نوکرانی نے آہ بھری۔

”اکو گل جیہڑی تہانوں کویلے دی موت توں پکی طرحاں بچا سکدی

اے، اوہ اے پاک سینٹ باربارا اگے دعا کرنی۔“

”بتھیرے لوک صافدستھرے رھندے نیں تے صاف ہوا کھاندے

نیں، تاں وی اوہ مردے نیں،“، اک ہور سنن والے نے اعلان کیتا۔

اورلوو طالب علم ول ویکھدا تے آپنے دل ہی دل وچ کجھہ

الٹا پلٹا اپنی بیوی دے کول کھڑا سی۔ کسے نے اوہنوں بانہہ

توں ذرا نو لہچیا۔

”اچھا، بیمار کتھے اے؟“، اوہنے دروازے دے کول کونے وچ اکٹھے ہوئے لوکاں ول ٹیڈھیاں نظراں سٹدیاں اچی آواز وچ پچھیا۔ اوہناں دا ردعمل خلوص والا نہیں سی۔

”اوئے۔ ہوئے، ویکھو تاں سہی، نواں خانساماں۔“، کوئی اچی جیہی بولیا۔

”ذرا ٹھہر ویکھ تیری کوں سیوا کردا اے،“ اک ہور بندا بڑبڑایا۔

”اوہ تینوں اچھا شوربہ پیایگا کہ تیرا ڈھڈ پھٹ جاویگا،“ کوئی بھنڈ بولیا، جیہڑا ہمیشہ ہی ہر بھیڑ وچوں لبہہ پیندا ھے۔ اس نال رکھا جیہا ہاسا پھیل گیا جس وچ ڈر تے بے اعتباری دی رنگت سی۔

”ویکھ اوہ ڈردے نہیں۔ اوہنوں توں انج سمجھدا ایں؟“ گھٹے جیہے منہہ تے غصے والیاں نظراں والے اک بندے نے بڑے جذباتی ڈھنگ نال ایہہ سوال پچھیا۔

لوک سنجیدہ ہو گئے تے اوہناں دی گل۔ بات مدہم پے گئی۔

”اوہ اوہنوں باہر لیا رہے نیں،“

”اورلوو دا کم اے! ہت، کتا!“

”ڈردا ہی نہیں۔“

”اوہنوں ڈر کاہدا؟ شرابی کتوں دا!“

”دھیان نال اورلوو۔ اوہدے پیر ذرا اچے چک۔ ہاں،

اس طرحاں۔ ٹھیک ھے! چل توں پیوتر،“، طالب علم نے کہا۔

”میں مگرے مگر آؤندا ہاں۔ اچھا، اورلوو، میری درخواست اے

کہ اس بیماری والی تھان نوں صاف کرن وچ میری مدد کر۔ نالے

تینوں وی جاچ آجائیگی کہ کوں کرنا ھے۔ ہو سکدا اے کدھرے

لوڑ پے جائے۔ متفق ایں؟“

”کیوں نہیں،“، اورلوو بولیا۔ آسے پاسے نظر ماردیاں اوہنے

بڑا فخر محسوس کیتا۔

”میں وی مدد کر سکدا ہاں،“، سینکا بولیا۔

اوہ سوگی چھکڑے نال دروازے تک گیا سی تے آپنیاں خدمتاں

پیش کرن لئی عین ویلے سر اپڑیا سی۔ طالب علم نے آپنیاں عنیکان

وچوں اس ول ویکھیا۔

”ترونج، ساڈے اکارڈین۔ نواز سمیت۔ کجھہ ول ہو رہے نیں۔
اوہ پہلاں ہی ٹر پھر سکدے نیں، پیلے پئے ہوئے تے سکڑے ہوئے۔“
”ہیضے والے لوک؟ مینوں یقین نہیں آؤندا۔ اوہناں نے کوئی
ہور لے آندے ہونے نیں صرف دکھاؤں لئی۔ ایہہ ظاہر کرن لئی
کہ اوہ مریضیاں نوں راضی وی کر سکدے نیں۔“
”توں بے وقوف ایں،“ گریگوری نے بڑے فیصلہ کن انداز نال
کہا۔ اوہدیاں اکھاں لشک رھیاں سن۔ ”اتھے تسیں سارے موٹی
عقل والے ہو۔ بے وقوف تے جاہل۔ توں بالکل ایہو کجھہ ایں۔
ایہو جیسے خردماغاں نال رہنا بندے نوں مارن لئی کافی ہندا اے۔ آپنے
سراں وچ تسیں لوک اک چیز نہیں بٹھا سکدے۔“ اوہنے آپنا مڑکے
بھریا جا چکا گلاس جھپٹے نال پھڑپھا تے پھیر چپ ہو گیا۔
”تے تینوں اپنا کجھہ پتہ کتھوں لگا اے؟“ ماتریونا نے ہوکا
بھردیاں کاٹویں انداز نال کہا۔

اوہ کجھہ نہ بولیا۔ اوہ پہنچوں باہرے ڈھنگ نال سوچیں ڈبا
ہویا سی۔ ٹھنڈا ہو رہا ساماوار کوئی سی سی دا راگ الاپ رہا
سی۔ باریاں دے وچوں روغن دی، کاربالک ایسڈ دی تے چھیڑے
ہوئے کوڑے۔ کرکٹ والے ٹوئے دی بو آرہی سی۔ شام، بوآں تے
ساماوار دی سی سی، سارا کجھہ مل کے اکمک ہو رہا سی تے انگیٹھی
دا کالا منہ میان بیوی ول انج اکھاں پاڑ پاڑ کے ویکھہ رہا سی
جوہیں ایہہ پہلا موقع ملن تے اوہناں نوں ہڑپ کر جانا چاہوندا ہووے۔
دونویں جنے بیٹھے آپنی کھنڈ نال کرچ کرچ کر رہے سن، آپنیاں
پرچاں کھڑکا رہے سن۔ ماتریونا اکثر ہوکے بھری جاندی۔ گریگوری
انگلاں نال میز اتے طبلہ وجا رہا سی۔

”توں اپنی صافستھری چیز کدے نہیں ویکھی ہونی!“ اوہ
اجن چیت بول اٹھیا۔ ”اتھے کنم کرن والے ہر آدمی نے چٹے کپڑے
پائے ہوئے نیں۔ بیماراں نوں ہر گھڑی نواہیا جاندا اے۔ تے ہلکی
شراب ملدی اے ڈھائی روبل بوتل والی۔ تے جیہڑا اوہناں نوں کھانا
ملدا اے؟ ساڈا ڈھڈ بھرن لئی اوہدی واشنا ای کافی ہوویگی۔ تے
اوہناں دا دھیان بالکل انج رکھیا جاندا اے۔ بالکل مانواں وانگ۔
ایہدے وچ عقل دی کل ای کیہڑی اے؟ ہوں۔ اوں! اک بندا
سالان بدھی جیوندا رہندا اے۔ تے کوئی اوہدا ایناں خیال وی

”چاچا گریگوری،“ سینکا ہولی جیہی بولیا۔ اوہدیاں اکھاں کولیاں وانگ بھکھہ رھیاں سن، ”لگدا اے کسلیاکوف نے مرجانا اے تے اوہدا کوئی ساکسکیری تاں ھے نہیں۔ اوہدی اکارڈین کون لویگا؟“

”چپ روہ، بدسعاش،“ اورلوو اوہنوں پرھاں ہٹاؤندا ہویا بولیا۔ سینکا پرھے چلا گیا تے اکارڈین۔ نواز دے کمرے دیاں باریاں وچوں جھاکن لگ پیا۔ اوہدیاں نظراں کجھہ لبھہ رھیاں سن۔

”چونہ، لک...“ طالب علم اچی اچی گنوا رہا سی۔ اس ہلچل بھرے دن دی شام نوں جدوں اورلوو بیٹھے چاہ پی رھے سن تاں ماتریونا نے اپنے گھر والے توں دلچسپی نال پچھیا:

”اج توں اس طالب علم نال کتھے گیا سی؟“ گریگوری نے بنان جواب دتے اس ول بے دھیانے جیہے ویکھیا۔ دوپہر کو ویلے اکارڈین۔ نواز دے کمرے دی صفائی کرن مگروں اوہ طالب علم نال چلا گیا سی تے تن کو وجے مڑیا سی، سوچیں ڈبا تے چپ۔ گڑپ۔ اوہ منجے اتے آن پیا سی تے اک وی لفظ بولے بنان شام دی چاہ دے ویلے تک اتھے پیا رہا سی، بھاویں اوہدی بیوی نے اوہنوں بلاؤن دی کئی وار کوشش کیتی سی۔ اوہ اوہدا جواب تک نہیں سی دے رہا تے اس وتیرے دے عجیب تے غیر قدرتی ہون نے اوہنوں تنگ کر دتا سی۔

اک اچھی عورت والی قدرتی سوجھہ نال جس دی ساری زندگی دا دھرا اوہدا خاوند ہووے، اوہنوں شک پے رہا سی کہ کوئی نویں گل اوہدے سر تے سوار ہو گئی اے۔ اس گل دا ڈر اوہدے وچ دلچسپی بھڑکاؤندا سی۔ اوہنوں ہو کی گیا سی۔

”شائد تیری طبعیت ٹھیک نہیں، گریگوری؟“ اوہنے اپنی پرچ والی چاہ دا آخری گھٹ اندر سٹیا، پٹھے ہتھہ نال مچھاں پونجھیاں تے اپنا خالی گلاس ملکڑے جیہے میز اتے اپنی بیوی ول دھک دتا۔

”طالب علم نال میں بیرکاں وچ گیا ساں،“ اوہنے بھروئے چڑھاؤندیاں کہا۔

”ہیضے والیاں بیرکاں ول؟“، ماتریونا بول اٹھی، تے پھیر سہم نال آواز نیویں کردیاں بولی: ”اتھے بہت سارے لوک نیں؟“

کٹ لویگا تاں میں لتاں ہی ماری جاواں گا۔ مہینے دے ویہہ روپل تے بونس اس توں علاوہ۔ ٹھیک اے، بھانویں اس لئی مینوں زندگی نال مل تارنا پوے۔ پر جے میں اتھے نکیا رہا تاں میرا ہور وی جلدی دم نکل جاوے گا۔“

گریگوری نے میز اتے اپنی زور دی گھسن ماریا کہ پرچاں اچھل پٹیاں۔

جدوں اوہنے آپنی تقریر شروع کیتی تاں ماتریونا دلچسپی نال تے پرکھدیاں اکھاں نال اوہدے ول ویکھدی رہی سی، جدوں اوہنے گل ختم کیتی تاں اوہنے نامنظوری وچ آپنیاں اکھاں سنگیڑیاں۔ ”طالب علم نے تینوں انج کرن دی صلاح دتی اے؟“ اوہنے جھجکدی ہوئی نے پچھیا۔

”میرا آپنا وی دماغ اے، میں اپنے لئی سوچ سکدا ہاں،“ اورلوو نے گل ٹال دیاں کہا۔

”اچھا تے اس نے کی صلاح دتی اے کہ میرا کی کرینگا؟“ ماتریونا نے اگوں پچھیا۔

”تیرا؟“ گریگوری ذرا کو ٹھٹھنبر گیا۔ اوہنے آپنی بیوی بارے تاں سوچیا وی نہیں سی۔ اوہ اوہنوں گھر چھڈ سکدا سی۔ پر ماتریونا نوں چھڈنا خطرے توں خالی نہیں ہوویگا۔ اس اتے نظر رکھنی پویگی۔ ایہہ احساس ہندیاں ہی اوہ تیوڑی پاؤندیاں بولیا۔

”توں اتھے رہیں گی۔ میں تنخواہ لیا کے تینوں دے دیا کرانگا۔“

”اچھا،“ اوہدی بیوی نے امن نال کہا تے اس طرحاں معنی خیز ڈھنگ نال مسکرائی کہ عورت دی اچھی مسکراہٹ آدمی دے دل وچ ساڑے دے چہرے وانگ وجدی ہے۔

گریگوری نے، جیہڑا بے حد نازک جذبیاں والا سی، چھیتی ہی اس نوں محسوس کر لیا۔ پر اوہدی انا اوہنوں ایہہ اجازت نہیں سی دیندی کہ اوہ آپنی بیوی نوں اپنے جذبیاں دا پتہ لگن دیوے۔

”چھا-چھا، کوئی، کوئی، بس توں ایہو کجھہ کہنا جاندی ایں۔“ اوہنے کہا تے اوہدا جواب اڈیکن لگ پیا۔

پر اوہ جواب وچ صرف مسکرائی، اوہو کھجھاؤنی مسکراہٹ، تے بولی کجھہ وی نہ۔

نہیں کردا کہ اوہدے منہ اتے تھک دیوے۔ آکے ایہہ پچھن دی
 تان گل ہی چھڈو کہ کی حال چال اے، زندگی کوں بیت رہی اے۔
 پر اوہنے مرن دی دھاری نہیں کہ اوہ اوہنوں مرن نہیں دین گے۔
 اوہنوں جیوندیاں رکھن لئی اوہ اپنے آپ نوں ادھہ مویا کر لیندے
 ہن۔ بیرکاں... تے شراب... ڈھائیاں دی بوتل والی۔ اوہ سمجھہ
 نہیں سکدے کہ ایہدا کوئی مطلب نہیں؟ شراب تے بیرکاں لئی اوہ
 کڈیاں رقماں کڈھدے نیں۔ اوہ ایہو رقماں اس لئی زندگی نوں
 سوکھیریاں بناؤن اتے نہیں خرچ سکدے۔ جدوں اوہ اجے ٹھیک ٹھاک
 ہندا اے۔ ہر سال ذرا کو رقم؟،

اوہدی بیوی نے سمجھن دی کوئی کوشش نہ کیتی کہ اوہ کی
 کہہ رہا سی، اس لئی ایناں کافی سی کہ اوہ کوئی نویں گل کر رہا
 اے۔ تے اوہنے اس توں ٹھیک ہی نتیجہ کڈھیا: گریگوری دی
 روح وچ جو کجھ کھول رہا سی اوہ اوہدے لئی بدقسمتی دی
 پیشگوئی کردا ہے۔ اوہ جاننا چاہوندی سی کہ ایہدا اوہدے
 اتے ٹھیک ٹھیک کی اثر ہوویگا۔ اتے اوہدی اس خواہش وچ ڈر،
 تے امید تے اپنے خاوند ول کجھ دشمنی دا جذبہ بھریا ہویا سی۔
 ”اوہناں نوں شائد تیرے نالوں چنگی طرحاں پتہ اے کہ اوہ
 کی کر رہے نے،“ جدوں اوہ اپنی گل ختم کر چکا تان ماتریونا نے
 بلہہ سکورڈی ہوئی نے کہا۔

گریگوری نے موڈھے سنگیڑے، اس ول ٹیڈھی نظر سٹی تے ذرا
 کو رکن پچھوں ہور وی اچی آواز وچ بولن لگا:

”ایہہ اوہناں دا کم اے، اوہ جاندے نیں کہ نہیں جاندے۔
 پر جے میں زندگی دا چنگا سواد مانے توں بنا مر جانا اے تان ایہدے
 بارے میں جو چاہاں کہہ سکدا ہاں: اس طرحاں دی زندگی میں ہتھیری
 ویکھہ لئی ہے، تے اتھے بیٹھیاں اڈیکدے رھن دی میری کوئی صلاح
 نہیں کہ کدوں ہیضہ آوے تے مینوں گنڈھاں وانگ مروڑ سٹے۔ میں
 انج نہیں کر سکدا۔ پیوتر ایوانو وچ کہندا اے: توں ایہنوں اگوں
 دی ہوکے مل۔ توں قسمت دے خلاف تے قسمت تیرے خلاف، تے
 ویکھو کون جتدا اے۔ کھلی لڑائی تے کسے دی کوئی رٹی نہیں۔
 دوجے لفظاں وچ۔ میں بیرکاں وچ جاناں گا تے اتھے کم کرانگا،
 بس۔ سمجھی؟ میرا سر بھانویں شیر دے منہ پا دے، جے ایہہ

ہنیرا ہو چکا سی جدوں گریگوری واپس آیا۔ پوڑیاں اتے اوہدے
پیراں دی آواز توں پتہ لگدا سی کہ اوہ چنگے روں وچ اے۔ اوہ
راہ لبھدا بسترے تک آیا، کمرے وچلے ہنیرے نوں لعنتاں پاؤندا
ہویا، تے اوہدے کول بیہہ گیا۔

”اندازہ لا کی گل اے،“ اوہ ذرا کو ہسڈیاں بولیا۔
”کی گل؟“

”توں وی اتھے میرے نال کنم کرن چل رہی ایں۔“
”کنھے؟“ اوہنے کنبدی آواز وچ پچھیا۔

”اوہناں ہی بیرکاں وچ جتھے میں ہووانگا،“ اوہنے فتحمند
آنداز وچ کہا۔

ماتریونا نے آپنیاں بانھواں اوہدے گلے دوالے ول لٹیاں، اوہنوں
زور دی گھٹیا تے اوہنوں اوہدے بلہاں اتے چنمیا۔ ایہہ اپنا اچن چیت
سی کہ گریگوری نے اوہنوں پرے دھک دتا۔

”مینوں الو بنا رہی اے،“ اوہنے سوچیا۔ ”اتھے کنم ایہہ
بالکل نہیں کرنا چاہوندی، چڑیل۔ مینوں الو بنا رہی اے، سہنی،
آپنے گھر والے نوں الو بنا رہی اے۔“

”کاہدی خوشی چڑھی اے؟“ اوہنے اوکھے ڈھنگ نال پچھیا،
تے اوہدا اکدم جی کیتا کہ اوہنوں بھنجے سٹ دیوے۔

”ایویں ای،“ اوہنے فخر نال جواب دتا۔

”رہن دے! جاندا ہاں میں تینوں!“

”ایروسلان*، میرے بہادر!“

”بس کر... نہیں تاں ویکھیں پھر!“

”گریگوری، میرے پیارے!“

”کی تیرا سچ مچ مطلب ایہو اے؟“

جدوں اوہدے لاڈ پیار نے گریگوری نوں ذرا کو ٹھنڈا کیتا
تاں اوہ دلچسپی نال اوہدے ول مڑیا تے بولیا:

”تینوں ڈر نہیں لگدا؟“

”چھڈ! اکٹھے تاں رہانگے،“ اوہنے سادگی نال جواب دتا۔

ایہہ سننا اوہنوں بڑا چنگا لگا۔

* روسی لوک کتھا دا ہیرو — مترجم :

”کیوں، انج کیسا رھیگا؟“، گریگوری نے آواز اچی کردیاں پچھیا۔

”کی؟“، لگاتار گلاس صاف کردیاں ماتریونا بولی۔

”سپیٹے! بہت پھنکارے نہ مار، پاسے بہن دیانگا!“، گریگوری پھنکاریا۔ ”کی پتہ میں مرن ہی نہیں چلیاں۔“

”میں تان نہیں تینوں بھیج دی پٹی۔ نہ جاہ۔“

”مینوں بھیج کے تان تینوں خوشی ہی ہوویگی۔ جاندا ہاں میں!“، اوہ طنز نال کوکیا۔

اوہنے اگوں پھر کجھہ نہ کہا۔ اس اتے اوہنوں غصہ آگیا۔ پر سدا وانگ اوہ آپے توں باہر نہ ہویا، اوہنے آپے آپ اتے قابو رکھیا، جویں کہ اوہنوں لگا کسے کھچرے خیال دی وجہ نال جیہڑا اوہدے دل وچ آیا سی۔ اوہ کھوری ڈھنگ نال بولیا: ”مینوں پتہ اے تینوں بڑی خوشی ہوویگی مینوں کدھرے پھسیا ویکھہ کے۔ پر توں ذرا ٹھہر... مینوں وی دو کو چالان آوندیاں نیں، میں وکھاوانگا تینوں۔“

اوہ بھڑک کے کھڑو گیا۔ باری دی سردل توں آپنی ٹوپی چکی تے باہر نکل گیا؛ آپنے داپیچاں اتے افسوس کردی، اوہدے ڈراویاں دے خلاف غصہ ظاہر کردی تے مستقبل بارے ڈر دے جذبیان نال بھری ہوئی آپنی بیوی نوں اتھے چھڈ گیا۔

”ہے ربا! ہے عرشاں دے سائیں! ہے پاک مریم!“، اوہنے ہوکا بھریا۔

بہت دیر اوہ میز کول بیٹھی رہی تے ایہہ اندازہ لاؤن دی کوشش کردی رہی کہ گریگوری کی کرن والا ہے۔ اوہدے ساہمنے دھوتیاں پلیٹاں پٹیاں سن، ڈبے سورج دیاں کرناں اوہناں دی باری دے ساہمنے والی چٹی کندھے اتے چائن دا گلابی جیہا حلقہ بنا رھیاں سن، کندھے ایہنوں پرتا کے اوہناں دے بھورے وچ سٹی تے ایہہ ماتریونا اگے پٹی شیشے دی کھنڈ۔دانی دے کنڈھے تے آپیندا سی۔ اس نکی نکی جیہی روشنی نے اوہدا دھیان کھچ لیا، تے اوہ اتھے بیٹھی وٹ پئے متھے نال اس ول اکٹک ویکھدی رہی اتھوں تک کہ اوہدیاں اکھاں دکھن لگ پٹیاں۔ پھیر اوہنے پلیٹاں پرے رکھہ دتیاں تے جا کے منجے اتے پے گئی۔

تیز آ جا رہے سن، کاهلی کاهلی حکم دتے تے عمل وچ لیاندے جا رہے سن۔ مریض کراہ اتے ہونگر رہے سن، پانی ڈگ تے ویہہ رہا سی تے ایہہ ساریاں آوازاں ہوا وچ تیر رھیاں سن، جیہڑی اسکھاویاں مشکاں نال انج بھری ہوئی سی کہ ڈاکٹر دا بولیا ہر لفظ، مریض دی ہر ہونگر، وچ اپنی ہی ڈنگ ماردی ہونگر سی۔

پہلاں پہل گریگوری نوں اتھے ہفڑا۔ دفتری توں بناں ہور کجھہ نہ محسوس ہویا۔ اوہنوں یقین سی کہ اوہ اتھے راس نہیں آؤن لگا۔ کہ اوہدا دم گھٹ جائے گا تے اوہ بیمار پے جائیگا۔ پر کجھہ گھنٹیاں وچ اس ساری طاقت دی لاگ اوہنوں وی لگ گئی، جیہڑی ہر تھان گھلی۔ بلی ہوئی سی۔ اوہ چوکس ہو گیا، کنم آؤن والا بنن دے ذریعے لبھن لئی متجسس ہو گیا، کیونکہ اوہنے محسوس کر لیا کہ جے اوہ دوجیاں وانگ ہی کنم وچ رجھہ جاوے تاں اوہ ودھیرے سوکھا تے پرامن ہو جاویگا۔

”مرکیورک بائی کلورائیڈ!، اک ڈاکٹر نے آواز دتی۔

”گرم پانی،“ لال تے سجیاں اکھاں والے پتلے جیسے طالب علم نے حکم دتا۔

”اے، توں، کی ناں اے تیرا؟ اورلوو؟ اس آدمی دیاں لتاں مل۔ اس طرحاں۔ ہاں، ٹھیک اے، ٹھیک اے۔ ذرا ہولی، کدھرے ماس نہ لاه دیویں،“ لنے والاں تے چیچک دے داغاں والے اک ہور طالب علم نے گریگوری نوں مالش کرن دا ڈھنگ دسیا۔

”اک ہور مریض لے آئے نے،“ کسے نے اچی آواز وچ کہا۔

”اورلوو، اوہنوں اندر لے آ۔“

تے گریگوری ڈور۔ بھور تے مڑھکو۔ مڑھکی ہویا، بے نور اکھاں نال تے دھند نال بھرے دماغ نال، پوری واہ لا رہا سی۔ کدی کدی اوہ اپنے تاثرات دے اثر ہیٹھہ ایناں زیادہ آجاندا کہ اوہنوں اپنی ہستی دا احساس نہ رھندا۔ مٹی۔ رنگے منہاں وچلیاں بے نور اکھاں دوالے ہرے ٹمکنے، اعضا جیہڑے بیماری دے اثر ہیٹھہ چھانگے جا چکے سن، چیکوین بودار چمڑی، مسان ہی جیوندے جسمان دا بھیانک طرحاں سروڑے کھانا۔ ایہہ ساریاں گلاں اوہدے دل وچ چیس اٹھاؤندیان تے اوہدا کلیجہ منہ نوں لے آؤندیان سن۔

”کنی چنگی این توں،، اوہ بول پیا، تے اوہنوں اینی زور دی چونڈھی وڈھی کہ اوہدی چیک نکل گئی۔

بیرکاں وچ اورلوواں دے پہلے دن بہت سارے نویں مریض لیاندے گئے، تے ایہہ دونویں نویں آئے بندے، جیہڑے آپنی مدہم چال زندگی دے عادی ہوئے ہوئے سن اس ساری ابلدی سرگرمی دے درمیان گواچے گواچے تے ڈرے ڈرے محسوس کرن لگے۔ اوہ آپنے ہی کڈھ پنے اتے، جو کجھہ اوہناں نوں کہا جاندا سی اوہنوں سمجھہ سکے دے آپنے اوکھہ اتے، تے اوہناں اتے، جیہڑے بھیانک تاثر پے رہے سن، اوہناں اتے بوندلے گئے۔ اوہناں کنم کرن دی پوری کوشش کیتی، پر اوہ صرف دوجیاں دے کنم وچ رکاوٹ ہی بنے رہے۔ کئی وار گریگوری نوں چاہیا کہ اوہدی نااہلیت اتے کوئی چیکے گا تے اوہنوں سخت ڈانٹ-ڈپٹ ہونی چاہیدی ہے، پر اوہنوں اس گل تے بے حد حیرانی ہوئی کہ اوہنوں کسے نے نہ ڈانٹیا۔

جدوں ڈاکٹر نے—اچے، لنمے، مچھاں تے نک دی اچی گھوڑی والے ڈاکٹر نے، جس دے سببے بھروئے اتے وڈا سارا تل سی، گریگوری نوں کہا کہ اوہ اک بیمار نوں نہاؤن والے ٹپ وچ بٹھاؤن وچ مدد دیوے، تاں گریگوری نے بیمار نوں کچھاں توں انچ زور نال پھڑپھا کہ اوہدی چیک نکل گئی تے اوہ پیڑ نال منہہ وٹن لگ پیا۔

”ویکھیں پیارے، ایہنوں بھننا نہیں؛ ثابت دا ثابت ہی ٹپ وچ بٹھاؤنا اے،، ڈاکٹر سنجیدگی نال بولیا۔

گریگوری شرمندہ ہو گیا۔ مریض، جیہڑا اک لنما تے پتلا جیہہ بنداسی، کوشش کر کے مسکرایا تے بولیا:

”نواں اے... اجے سکھیا نہیں۔“

جیوں ہی اورلوو بیرکاں وچ پہنچے، تاں نوکدار دھولی داڑھی والے، تے وڈیاں وڈیاں چمکدیاں اکھاں والے بزرگ ڈاکٹر نے اوہناں نوں لیکچر دتا کہ مریضیاں نال کوہیں پیش آؤن ہے، اک توں دوجی تھان لجان لگیاں کوہیں پھڑنا ہے تے وکھو وکھریاں حالتاں وچ کی کرنا ہے۔ آخر وچ اوہنے گریگوری تے ماتریونا نوں پچھیا کہ اوہ کل نہاتے سن جاں نہیں، تے دوہاں نوں پاؤن لئی اک اک چٹا ایپرن دتا۔ ڈاکٹر دی آواز مٹھی سی تے اوہ تیز تیز بولدا سی، اورلوو جوڑے نوں اوہ بڑا چنگا لگا۔ چٹے کپڑیاں والے اوہناں کولوں دی تیز

”ٹھہر جا، پرون،“ اپنے باسیوں سٹریچر ہیٹھاں رکھدیاں
 گریگوری بولیا، ”ایہہ جیوندا اے۔“
 دوجے سرے والے آدمی نے مڑ کے ویکھیا تے گھڑی پل لئی
 مردے ول ٹکٹکی لا کے ویکھدا رہا۔ پھر غصے ہندا ہویا بولیا:
 ”کیوں جھوٹھ بولدا ایں؟ تینوں شائد پتہ نہیں تابوت لئی آپنے
 آپ نوں سدھا کر رہا اے؟ چل چک۔“
 ”پر ایہہ ہلیا سی،“ گریگوری نے دھشت زدہ ہندے ہوئے
 کہا۔

”چک۔چک، کیہا عجیب آدمی ایں۔ تینوں سمجھہ نہیں پیندی
 جو تینوں کہا جاندا اے؟ اوہنے آپنے آپ نوں تابوت وچ پین لئی
 سدھیاں کیتا اے، میں کہندا ہاں، مطلب کہ اوہ ہلیا سی۔ تیری
 جہالت، ویکھیں، تینوں کسے دن مصیبت وچ پائے گی! جیوندا ہے!
 جویں کہ مردیاں بارے انج کہا جا سکدا اے! توں مصیبت کھڑی
 کرنا چاہوندا ایں؟ ویکھیں، ایہناں دے ہلن بارے کسے نوں کوئی
 لفظ نہ کہیں۔ ایہہ سارے ہی انج کردے نیں۔ خبر سارے شہر
 وچ دھم جائیگی، رائی دا پہاڑ بن جائیگا تے پھر مصیبت کھڑی ہو
 جاویگی۔ جیوندیاں نوں دبائی جاندے نیں! لوکیں بھیڑاں پا کے نٹھے
 آؤن گے تے ساڈے والیاں بتیاں بجھا دیں گے۔ تیری وی، سمجھیا؟ ایدھر
 ایہنوں کہہسے پاسے سٹ دے۔“

آدمی دی پراسن آواز تے اڈول چال نے گریگوری دی آپنے آپ
 وچ آؤن وچ مدد کیتی۔

”دل نہ ڈھا، توں ایہدا عادی ہو جاوینگا۔ ماڑی تھان نہیں
 ایہہ۔ چنگی خوراک، چنگا ورتا، تے باقی سبھہ کجھہ چنگا۔ اسان
 سبھہ نے کسے دن لاشاں ہی بننا اے۔ پکی گل۔ اودوں تک جیو،
 نرا ڈری نہ جا۔ ایہہ سبھہ توں وڈی گل اے۔ پیندا ہندیں۔؟“
 ”پینداں،“ گریگوری بولیا۔

”خوب۔ اوتھے اک ٹوٹے وچ میں اک بوتل لکا چھٹی ہوئی اے۔
 کی خیال جے جا کے گھٹ گھٹ لا آئیے؟“

سو اوہ بیرکان دے پچھلے پاسے اک ٹوٹے کول گئے، گھٹ گھٹ
 لائی تے پھر پرون نے کھنڈ دے اک ٹوٹے اتے پراسنٹ دے کجھہ
 تپکے پائے تے ایہہ کہندیاں گریگوری نوں پھڑا دتا:

اک دو وار اوہنوں بیرکاں دے برانڈے وچ آپنی بیوی دی جھلک دسی سی، اوہدا منہہ بگا ہو گیا سی تے اوہ بدحواس ہوئی لگدی

سی۔

”کیوں، کس طرحاں ایں؟“، اک واری اوہنے اوہنوں پچھیا۔
 اوہ جواب وچ ماڑا جیہا مسکرائی تے چپ-چاپ اتھوں چلی گئی۔
 گریگوری نوں خیال آیا، جیہڑا اوہدے لئی غیرقدرتی سی:
 آپنی بیوی نوں اس لعنتی تھان اتے گھسیٹ لیاؤن وچ شائد اوہ غلط
 سی۔ ہو سکدا اے اوہنوں کجھہ ہو جائے۔ سو اگلی وار جدوں
 اوہنے اوہنوں ویکھیا تاں اوہ بڑی سختی نال بولیا:

”ویکھیں، اکثر ہی ہتھہ دھویا کر، آپنا خیال رکھیں!“

”جے نہ دھوواں تاں کی ہو جائیگا؟“، اوہنے جواب وچ کہا تے
 مسکراؤندی ہوئی نے اپنے نکے نکے چٹے دند وکھائے۔

اس اتے اوہنوں غصہ آ گیا۔ چنگی تھان لبھی اے مذاق کرن
 لئی، بے وقوف! کیا گھٹیا چیز ہندیاں نے، ایہہ عورتاں! پر ماتریونا
 نوں اوہدیاں اکھاں وچ چمک دس پئی تے اس توں پہلوں کہ اوہ
 کوئی جواب دیوے اوہ عورتاں دے وارڈ وچ غائب ہو گئی۔

کجھہ ہی منٹاں پچھوں اوہ آپنی جان-پچھان دے اک پلسیئے
 نوں مردہ گھر پہنچا رہا سی۔ پلسیا سٹریچر اتے پیا چپ-چاپ جھول
 رہا سی، اوہدیاں شیشیاں ورگیاں اکھاں گرم چمکدے آسمان ول
 اکڈٹک لگیاں ہوئیاں سن۔ گریگوری دل وچ دھندلے جیہے سہم
 نال اس ول ویکھن لگا: اجے تن ہی دن پہلاں جدوں اوہ گشت کر
 رہا سی تاں گریگوری نے اوہنوں ویکھیا سی، سگوں اوہنوں گاہل وی
 کڈھی سی۔ (اس خاص پلسیئے نال اوہنے ماڑا جیہا حساب چکاؤنا
 سی۔) تے ہن اوہ آدمی، جیہڑا اپنا صحتمند تے خونخوار ہندا سی — مریا
 پیا سی، گھناؤنا، مروڑے کہا کہا کے بدصورت ہویا ہوا۔

گریگوری نوں محسوس ہویا کہ ایہہ چنگی گل نہیں: بندا اس
 دنیا وچ آؤندا ہی کیوں ھے جے اوہنے ہیضے جیہی گھناؤنی بیماری
 نال اکو دن وچ ٹر جانا ہندا ھے؟ اوہنے ہیٹھاں پلسیئے ول نظر
 ماری تے اس اتے اوہنوں افسوس ہون لگ پیا۔

تے پھر اکدم لاش دا کہبا ہتھہ ہلیا تے سدھا ہو گیا، تے اوہدے
 مڑے ہوئے منہہ دا سدھا پاسا، جیہڑا ادھے-کھلا سی، بند ہو گیا۔

نوں یاد کردا تاں اوہ کنب جاندا تے چوری چوری باری وچوں باہر
ویکھن لگ پیندا۔ اوہنوں یقین سی کہ اوہ مر چکا اے پر اوہدا یقین
ڈول جاندا سی۔ تے جے کدھرے اوہ پلسیا اکدم چھال مار کے اٹھ
کھڑوے تے چیک مار دیوے تاں؟ تے اوہنوں یاد آیا کہ کسے نے
اوہنوں دسیا سی کہ ہیضے دا شکار ہوئے بندے اک وار چھال مار کے
آپنے تابوتاں وچوں باہر آ گئے سن تے ٹٹھ گئے سن۔

اوہ آپنی بیوی بارے سوچدا۔ اوہ کوئی محسوس کر رہی ھ؟
کدے کدے اوہدے دل وچ گھڑی پل لئی آؤندا کہ آپنے کنب
وچوں کجھ گھڑیاں کڈھ کے، ماتریونا نوں ویکھہ آوے۔ پر ایہو
جیسے خیالاں اتے اوہنوں شرم آؤن لگ پیندی تے دل ہی دل وچ اوہ
کہندا:

”ٹھیک اے، کنب کر کے ہنڈا لے آپنے آپ نوں، موٹیئے!
پتلی ہو جائیگی، کوئی ڈر نہیں۔ نالے تیرے سبھہ ارادے مٹ
جان گے۔“

اوہنوں ہمیشہ شک رہندا کہ اوہدی بیوی دے اجیہے ارادے
ھن، جیہڑے خاوند دے طور تے اوہنوں خوار کرن والے ہندے
ھن۔ جدوں اوہدے شک اوہنوں معاملے دا بلاواسطہ جائزہ لین ول لے
جاندا تاں اوہ منن لئی مجبور ہو جاندا کہ ایہو جیہے ارادے
رکھن واسطے اوہدے کول کوئی حقی وجہ بالکل نہیں سی۔ اوہ
نکی جیہی سنگڑی زندگی گزار رہی سی۔ ایہو جیہی زندگی توں کسے
دے دماغ وچ ہر طرحاں دے خیال آ سکدے سن۔ ایہہ بلا واسطہ
پہنچ اوہدے شکاں نوں یقین وچ بدلن لئی کافی ہندی۔ گھٹو۔ گھٹ
اس وقت لئی۔ کدی اوہ اپنے آپ نوں پچھدا اوہ کوئی اپنے بھورے
وچوں نکل کے اس ابلدے کڑاھے وچ آ پیا سی؟ تے اوہنوں کوئی
جواب نہ سجدھا۔ پر اوہدے اندر ڈونگھی تھاں اوہدیاں سوچاں
جاری رہندیاں تے جس تے ہوئے دھیان نال اوہ ڈاکٹراں دیاں سرگرمیاں
نوں ویکھدا رہندا، اوہ اک طرحاں اجیہی رکاوٹ وچوں کنب کردیاں
جیہڑی اوہدے خیالاں نوں اوہدے کنب وچ دخل دین توں روکی
رکھدی۔ اس توں پہلاں اوہنے کدے لوکاں نوں اپنی بے غرضی نال
کنب کردیاں نہیں سی ویکھیا، جس طرحاں اوہ اتھے کردے سن، تے
جدوں اوہ ڈاکٹراں تے طالب علماں دے تھکے ہوئے منہاں ول ویکھدا

”ایہہ کہا لے، بو ختم ہو جائیگی۔ وودکا بارے اوہ اتھے بڑے سخت نیں۔ کہندے نیں ایہہ تنھاڈے لئی ماڑی اے۔“

”توں اس تھان دا عادی ہو گیا ایں؟“، گریگوری نے پچھیا۔

”میں؟ میں شروع توں اتھے ہاں۔ کئی بندے میرے نال دے چھڈ گئے نیں۔ سینکڑے ہی، سدھی گل اے۔ ایہہ کوئی بہتی امن-چین والی زندگی نہیں، پر ماڑی نہیں۔ رب دی خدمت اے۔ جویں جنگ وچ ہندا اے۔ کدی توں جنگ وچلیاں نرساں بارے تے ڈاکٹری کارکناں بارے سنیا اے؟ ترکی دی مہم ویلے میں ایہہ بہت سارے ویکھے سن۔ ارداگان تے کارس وچ۔ اوہ لوک اسان، سپاہیاں نالوں زیادہ بہادر ہندے نیں۔ اسیں ہتھان وچ بندوقاں پھڑ کے، گولیاں تے سنگیناں نال لڑائی وچ جاندے ہاں۔ پر اوہ گولیاں دی واچھڑ وچ ٹرے پھردے نیں جویں باغ دی سیر کر رہے ہوں۔ اوہ سانوں، جان ترکان نوں، جنگ دے میدان وچوں دھوہ کے ہسپتال لے جاندے نے، تے سارا وقت گولیاں ساں ساں چلدیاں رھندیاں نیں۔ کدی کدی کسے ڈاکٹری کارکن نوں پچھوں سر وچ گولی آ وجدی اے۔ ٹھس! — نے کنم ختم۔“

اس گل بات تے وودکا دے چنگے وڈے گھٹاں توں مگروں گریگوری کجھہ ٹھیک محسوس کرن لگ پیا۔

”اک واری لگام پھڑ لئی، تاں چھڈنی کیوں ہوئی؟“، اوہنے اک مریض دیاں لتاں ملدیاں آپنے آپ نوں کہا۔ ”پانی! کوئی م-ہر-بانی کرکے...“، اوہدی پٹھہ ولوں کوئی ہونگدا تے لمکویں آواز وچ کہہ رہا سی۔

”او-و-ہہ-و! ذرا کو گرم! اس نال فرق پیندا اے، ڈاکٹر صاحب۔ ایمان نال میں محسوس کردا ہاں! اوہناں نوں کہو گرم پانی وچ کجھہ ملا دین!،“

”ایہنوں کجھہ ہلکی شراب دیو،“، ڈاکٹر واسچینکونے آواز

دتی۔

کنم وچ پیان اورلوو نے ویکھیا کہ چیزاں سچ سچ ہی اینیاں بھیانک تے گھناؤنیاں نہیں سن، جنیاں اوہنوں پہلاں لگیاں سن، تے جس گل نے اوہنوں ہفڑا-دفڑی سمجھہ لیا سی اوہ بس اک غظیم تے سیانی طاقت دا باقاعدہ کنم کرنا سی۔ پھر وی، جدوں اوہ پلسیٹے

ہی توں چلدا ہوویں۔ انج نہیں چلے گا، میرے دوست۔ تینوں بیرکان دے اندر سون لئی منجا دتا گیا اے، تینوں کسے نے دسیا نہیں؟ تینوں پسینہ آیا ہویا اے، تے تینوں سردی لگ رہی اے۔ چل آ، میں تینوں دوائی دیاں۔“

”سینوں ایویں ذرا تھکاوٹ لگ رہی اے،“ کریگوری بڑبڑایا۔ ”ہور وی ماڑا اے۔ تینوں آپنا دھیان رکھنا پویگا۔ زمانہ خطرناک اے، تے سانوں تیری لوڑ اے۔“

کریگوری ورائڈے وچ چپچاپ ڈاکٹر دے پچھے پچھے ٹری گیا، اسے طرحاں چپچاپ اوہنے اک گلاسی وچوں کجھہ دوائی منہ اندر سٹ لئی، پھر اک ہور وچوں، کجھہ منہ وٹیا تے تھکیا۔

”ہن جا تے ذراسوں لے،“ ڈاکٹر نے کہا تے آپنیاں لنمیاں، پتلیاں لنناں نال ٹردا اتھوں چلا گیا۔

کریگوری نے اوہنوں جاندیاں ویکھیا تے اکدم ہی، مسکراؤندیاں، اوہدے پچھے نٹھہ اٹھیا۔

”شکریہ، ڈاکٹر صاحب۔“

”کاہدے لئی؟“ اوہنے اگوں پچھیا۔

”جیہڑی تسیں تکلیف کیتی اے۔ میں تہانوں یقین دواؤندا ہاں کہ میں تہاڈے لئی دل جان نال کنم کرانگا۔ میں سمجھدا ہاں کہ تسیں میرے لئی جیہڑی تکلیف کیتی اے... تے جیہڑا تسیں کہا اے کہ میری لوڑ اے... تے ہور وی سبھہ کجھہ لئی بہت شکریہ۔“

ڈاکٹر اوہدے منہ ول حیرانی نال اکٹک ویکھن لگا، جس اتے کسے نویں خوشی دی چمک آگئی سی، تے اوہ آپ وی مسکراؤن لگ پیا۔

”توں شاندار بندا ایں،“ اوہ بولیا۔ ”پر ٹھیک اے، اصل وچ ایہہ بڑا چنگا اے، نیک دل۔ سو کنم کری جا، دل جان نال، پر میرے لئی نہیں سگوں مریضیاں لئی۔ اسیں لوکان نوں اس بیماری توں بچاؤنا اے۔ اس طرحاں اوہناں نوں ایہدے پنچیاں وچوں چھڈاؤنا اے۔ سمجھیا؟ سو ایہہ گل اے، اسیں بیماری اتے جت پاؤن لئی دل جان نال کنم کرنا اے۔ پر پہلاں جا کے ذراسوں لے۔“

تاں اوہ سوچدا ایہہ نے لوک، جیہڑے آپنا پیسہ سچ مچ کماؤندے نیں -
 دھاڑی ختم ہون پچھوں جدوں اوہدا کنم مکا، تاں تھکیا ٹپا
 گریگوری بیرکان دے ویہڑے وچ چلا گیا تے کیمسٹ دی دکان دی
 باری ہیٹھ لیٹ گیا۔ اوہدے کنان وچ ساںساں ہو رہی سی تے
 اوہدے ڈھڈ وچ کترن ورگی پیڑ ہو رہی سی تے اوہدے پیراں وچ
 چپساں اٹھہ رہیاں سن۔ بنا کسے خیال جان خواہش دے اوہ لیٹ
 گیا تے گوہڑیاں ورگے بدلاں ول ویکھدا رہا، جنہاں نوں ڈیدے سورج
 دیاں کرناں بھرپور رنگ دے رہیاں سن تے جلدی ہی گھوک
 سون گیا۔

اوہنوں سپنا آیا کہ اک بہت وڈے سارے کمرے وچ جس دیاں
 کندھاں دے نال نال سدھے ڈھو والیاں کرسیاں لگیاں سن، اک ڈاکٹر
 اوہدی تے اوہدی بیوی دی خاطر کر رہا سی۔ ایہناں کرسیاں اتے
 بیرکان والے سارے مریض بیٹھے سن۔ ڈاکٹر تے ماتریونا کمرے دے
 وچکار روسی ناچ نہج رہے سن، کیونکہ ڈاکٹر دیاں لنمیاں لتاں مڑ نہیں
 سن رہیاں اس لئی اوہ بالکل دلدل وچلے سارس وانگ جاپدا سی جدوں
 اوہ ہال دے اندر ماتریونا دے پچھے پچھے اہم تے رسے ہوئے انداز
 نال جا رہا سی۔ تے سارے مریض وی ہس ہس کے دوہرے ہو رہے
 سن۔

اکدم دروازے وچ پلسیا آدیا۔

”آھا!، اوہ دھمکی دیندے ڈھنگ نال، اچی آواز وچ چلایا۔
 ”توں، گریگوری، سوچیا سی کہ میں مر گیا ہاں؟ توں مینوں مردہ
 گھر وچ سٹ آیا سی، تے آپ آ کے اکارڈین وجاؤن لگا ایں! اچھا چل
 ٹر میرے نال! اٹھ!،“

گریگوری سارا کنبدا ہویا تے پسینے نال بھجا کاکھل نال اٹھ
 بیٹھا۔ اوہدے ساہمنے ڈاکٹر واسچینکو بیٹھا سی۔

”توں کس طرحاں دا ہسپتال وچ کنم کرن والا ایں، میرے
 دوست، کہ توں زمین تے سوندا ایں تے اوہ وی ڈھڈ بھار؟، اوہنے
 جھاڑ پاؤندیں کہا۔ ”جے تیرے ڈھڈ نوں سردی لگ جائے تاں
 توں بیمار پے جائینگا تے ہو سکدا اے تینوں پتہ لگن توں پہلاں

اوهناں نے اک نکلے جیہے کمرے وچ چاہ پیتی، جس وچ دو باریاں سن، جیہڑیاں اک کھیت ول کھلدیاں سن، جیہڑا چڑھدے سورج دے سنہری چانن وچ ڈبا ہویا سی۔ باریاں دے نیڑے گھاہ اتے تریل اجے وی لشک رہی سی۔ تڑک سار دی گلابی دھند وچ، جرنیلی سڑک دے نال نال آگے درختاں دی اک قطار ویکھی جا سکدی سی۔ آسمان صاف سی تے ہوا ربکدی ہوئی باری وچوں سلہی بھوں اتے گھاہ دی واشنا لیا رہی سی۔

میز باریاں وچکار کندھہ دے نال لگا ہویا سی، تے میز اتے تن جنے بیٹھے سن: گریگوری، ماتریونا تے ماتریونا دی اک سہیلی۔ اک لنمی، پتلی، ادھہ کھڑ عورت، جس دے منہہ اتے داغ سن تے اکھاں مہربان سلٹی رنگ دیاں سن۔ اوہدا ناں فلتساتا یگوروونا سی، اوہ انویاہی سی، اوہدا باپ اسپسر رہا سی، تے اوہ ہمیشہ آپنی چاہ لئی اپنے ساماوار وچ پانی ابالدی سی، کیونکہ ہسپتال دی ٹینکی وچ ابلیا پانی پینا اوہ برداشت نہیں سی کر سکدی۔ ایہہ سارا کجھہ اوہنے اورلوو نوں پھٹی جیہی آواز وچ دسیا، تے پھر، باری کول بیٹھن دا تے اپنے پھیپھڑے ”اصلی جنتی ہوا،“ نال بھرن دا اوہنوں سدا دیندیاں اوہ باہر چلی گئی۔

”کل توں تھک گئی سی؟“ گریگوری نے آپنی پیوی نوں پچھیا۔

”بری طرحاں،“ اوہنے شوخی نال جواب دتا۔ ”مینوں لگا جویں میرے پیر جواب دئی جاندے نیں، سر چکر کھائی جا رہا سی، اک لفظ سمجھہ وچ نہیں سی آ رہا۔ مینوں ایہو دھڑکو لگا ہویا سی کہ میں گئی کہ گئی۔ مسان مسان کر کے شام تک وقت پورا کیتا۔ سارا وقت میں دعاواں کردی رہی۔ ’ربا، مہر کریں، کھندی رہی۔‘“

”تینوں ڈر لگدا اے؟“

”مردیاں توں مینوں ڈر لگدا اے۔ تینوں پتہ اے۔“ اوہ آگے نوں جھکی تے ڈری ہوئی، دبی آواز وچ بولی۔ ”موئے ہوئے وی اوہ ہلدے نیں، ایمان نال!“

”میں آپ وی ایہو ویکھیا سی،“ گریگوری نے بے یقینی جیہی والا ہاسا ہسڈیاں کہا۔ ”کل پلسیئے نزاروف نے سرن توں پچھوں میرے اک دھری۔ میں اوہنوں مردہ گھر وچ لجا رہا ساں تے اکدم اوہنے

جلدی ہی مگروں گریگوری اپنے ڈھڈ وچ کسے نگھے تے سکھہ
دین والے احساس نال، آرام نال بسترے وچ پیا انگھلا رہا سی۔ اوہ
خوش خوش محسوس کر رہا سی تے ڈاکٹر نال اس ساری جیہی گل
بات اتے اوہنوں فخر سی۔

سون تون پہلاں، اوہنوں افسوس ہویا کہ ماتریونا نے اوہناں
دی گل بات نہیں سنی۔ کل اوہنوں سبھہ کجھہ دساں گا۔ پر اوہنے
یقین ای نہیں کرنا، لڑاکی مرچ نہ!

اگلی سویر اوہنوں اوہدی بیوی دی آواز نے جگایا: ”چل چاہ
پی لے، گریگوری۔“

اوہنے آپنا سر چکیا تے اس ول ویکھیا۔ اوہ اس ول ویکھہ کے
مسکرائی۔ اوہنے وال چنگی طرحاں واھے ہوئے سن تے اپنے چٹے لباس
وچ کئی صاف تے سجری لگ رہی سی۔

اوہنوں انج ویکھہ کے گریگوری نوں خوشی ہوئی، پر اوہنوں ایہہ
خیال ستاؤن لگ پیا کہ بیرکاں وچلے ہورناں لوکاں نوں وی تاں اوہ اسے
طرحاں لگدی ہوویگی۔

”کیہدی چاہ پیواں؟ میرے کول آپنی چاہ اے۔ میں چاہ پین
کدھرے ہور تھان کیوں جانواں؟“، اوہنے وٹے منہہ نال کہا۔

”تون میرے نال چل۔ اسیں رل کے چاہ پیاں گے،“، اوہنے بڑیاں
پیار بھریاں نظراں نال اوہدے ول ویکھدیاں کہا۔

گریگوری نے آپنیاں نظراں اوہدے ولوں ہٹاؤندے ہوئے کہا
کہ اوہ آؤندا ہے۔

جدوں اوہ چلی گئی تاں اوہ پھیر لیٹ گیا تے سوچن لگ پیا۔
”کیا چیز اے! مینوں چاہ پین لئی بلاؤندی اے، تے کیسیاں
نظراں نال... اوہ کجھہ پتلی ہو گئی لگدی اے۔“، اوہنوں ماتریونا
اتے ترس آ رہا سی تے اوہنوں خوش کرن لئی اوہ کجھہ کرنا چاہوندا
سی۔ شائد چاہ نال اس واسطے کجھہ مٹھائی خرید لئی جاوے۔ پر
جس ویلے اوہ منہہ ہتھہ دھو رہا سی، اوہنے ایہہ خیال رد کر دتا۔
عورت نوں وگاڑن دا کوئی مطلب نہیں۔ اوہ مٹھائی توں بناں وی
رہ سکتی اے۔

گریگوری نے اپنی چھاتی پھلائی تے اپنی بیوی ول چمکدیاں اکھاں نال ویکھیا۔

اوہ سوچاں ڈبی اس ول ویکھہ کے مسکرائی۔ اوہ اس ویلے بڑا سوہنا لگ رہا سی، بالکل اس گریگوری وانگ جس نوں اوہ ویاہ تون پہلاں جاندی سی۔

”ساڈے وارڈ وچ وی اجیہے لوک نیں۔ اپنے رحمدل تے محنتی۔ اک ڈاکٹر اے۔ عینکاں والی چنگی موٹی زنانی۔ کئے ہی چنگے لوک نیں، بنا فون۔ فاف دے، تے جو وی اوہ کہندے نیں، ہمیشہ سمجھہ آ جاند اے۔“

”سو تینوں کوئی اعتراض نہیں؟ تون مطمئن ایں؟“ گریگوری نے پچھیا۔ اوہدا جوش ذرا کومدھم پے گیا سی۔

”میں؟ ھے ربا، تون ہی سوچ: مینوں باراں روبل ملدے نیں، تینوں ویہہ۔ کل ملا کے بتی ہو گئے مہینے دے تے خرچہ کوئی وی نہیں۔ ذرا سوچ، سردیاں تک اسیں کناں بچا لوانگے۔ جے ہیضہ اسے طرحاں رھا تاں۔ رب نے چاہیا تاں اسیں اپنے بھورے وچوں نکل آوانگے۔“

”ھاں۔ آں، ایہہ وی اک اہم گل اے،“ گریگوری سوچدا ہویا بولیا۔ ذرا کو رکن تون پچھوں اوہنے کسے امید دے اٹھن نال اپنی بیوی دی پٹھہ اتے اک تھپکی دتی: ”ایخ ماتریونا، کسے دن سورج ساڈے اتے وی چمکیگا! گھبرا نہ!“ اوہ نورو۔ نور ہو گئی۔

”صرف تون جے اپنے آپ اتے قابو پا رکھیں...“

”اس بارے ہن کجھہ نہ کوہ! ’جیسا جینا، ویسا تھینا!‘ جے زندگی وکھری طرحاں دی ہوویگی تاں میرا وھار وی آپے وکھرا ہوویگا۔“

”ھے ربا! جے کتے انج ہو جاوے!“

”بس کر ہن!“

”گریگوری، میرے پیارے!“

آپنی کبھی بانہہ گھمائی — مینوں بچاؤ کرن دا وی وقت نہ ملیا۔
کیوں، کیسی رہی؟، اوہنے ذرا کو ودھا۔ چڑھا کے گل کیتی پر
اجیہا آپنے آپ ہو گیا۔ اوہدی خواہش توں بغیر۔

اس چاننے صاف کمرے وچ، جس دیاں باریاں وچوں ختم نہ ہوں
والے کھیت تے نیلا آسمان دسدے سن، چاہ پی کے اوہنوں بڑی خوشی
ملی۔ تے کجھہ ہور وی سی جیہڑا اوہنوں چنگا لگا، پر اوہنوں پکا
پتہ نہیں سی کہ ایہہ اس کر کے ہے جاں اوہدی بیوی کر کے۔
پر سبہہ توں ودھہ اوہ آپنے سبہا دا سبہہ توں چنگا پہلو وکھاؤنا
چاہوندا سی، اس دن دا ہیرو بننا چاہوندا سی۔

”میں اک واری جوش وچ آ کے کنم کرن لگ پواں تاں آسمان
وی گرم ہو جاندا اے۔ تے ایہدی وجہ وی میری آپنی اے۔ پہلی
گل تاں ایہہ کہ اتھوں دے لوک اس دنیا دے بندے
نہیں۔“

تے اوہنے ڈاکٹر نال ہوئی آپنی گل بات بارے اوہنوں دسیا۔
اوہ پھر، بنان دھیان دتیاں، مبالغہ کر رہا سی تے ایہہ گل اوہدی
دماغی حالت لئی ہور وی چنگی سی۔

”دوجی گل — خود کنم انج دا اے۔ ایہہ عظیم کنم اے —
جنگ ورگا کجھہ، مثال دے طور تے: اک پاسے ہیضہ، دوجے پاسے
مریض، تے کون جتے گا؟ اس وچ دماغ دی لوڑ اے، تے سبہہ کجھہ
عین ٹھیک ٹھاک ہونا چاہیدا اے۔ آخر ہیضہ کی اے؟ ایہہ جانن
دی لوڑ اے، تے پھر پورے زور نال ایہنوں ٹکاؤ، بالکل کمزور تھان
اتے۔ ڈاکٹر واسچینکو نے مینوں دسیا: ’تے توں بالکل اوہ آدسی
ایں جس دی سانوں لوڑ اے، اورلوو، اوہ کہن لگا، ’اس دے مگر
پسے جا، اوہ بولیا، ’ایہنوں اوہناں دیاں پیراں وچوں دھک کے اوہناں
دے ڈھڈ وچ لیا دے تے اتھوں، ’ اوہ کہن لگا، ’میں کسے چنگی تے
کوڑی چیز نال ایہنوں پھڑ لوانگا۔ تے اس طرحاں ایہہ ختم ہو جاوے گا
تے مریض ٹھیک ہو جاویگا تے میرا تے تیرا ساری عمر لئی شکر گزار
ہوویگا، کیونکہ اوہنوں مرنوں کس نے بچا لیا اے؟ اسان!،، تے

تے اوہدے اندر کجھہ اجیہا کرن دی خواہش جاگ پئی، جس نال ساریاں دا دھیان اس ول کھچیا جائے۔ جس اتے سارے حیران رہ جان۔ ایہہ اجیہے آدمی دی آپنا آپ جتاؤن دی خواہش سی جس نے اکدم ایہہ محسوس کرنا شروع کر دتا ہووے کہ اوہ وی اک انسان ھے، پر جس نوں اجے وی اپنی نویں حقیقت بارے شک ہوں، تے اوہ اپنے آپ نوں تے دوجیاں نوں اس گل دا یقین داوؤنا چاہوندا ہووے۔ ہولی ہولی اوہدی آپا جتاؤن دی ایہہ خواہش قربانی دا کوئی عظیم کارنامہ کرن دی تانگھہ وچ بدل گئی۔

اس طرحاں دی اوہدی دماغی حالت گریگوری نوں غیرلوڑبندے خطرے لین ول لے گئی۔ مثال دے طور تے، اک دن اک موٹے بھارے مریض نوں اوہ اکلا ھی، اپنے ساتھی دی اڈیک کرن توں بناں، غسل۔ خانے تک لے گیا تے اس طرحاں اپنے آپ نوں تھکا ماریا۔ اوہ گندے توں گندے مریضیاں دی سانہہ کردا، لاگ لگن دے خطرے نوں اوہ بے پرواہی نال لیندا، تے مردیاں نوں انج سادگی نال لیندا جیہڑی کہ سنکپنے دی حد تک چلی جاندی سی۔ پر اوہدے لئی ایناں کافی نہیں سی۔ اوہ کوئی وڈا کارنامہ کرنا چاہوندا سی تے اوہدی ایہہ تیز خواہش ودھدی گئی، ودھدی گئی، اوہنوں تنگ کردی ہوئی تے اوہنوں دلگیری دی حد تک لے گئی۔ اجیہے موقیاں تے اوہ اپنے دل دی حالت اپنی پیوی نوں کہہ سناؤندا کیونکہ ہور کوئی نہیں جس نال اوہ گل کر سکے۔

اک شام جدوں اوہ کنم مکا چکے تان شام دا کھانا کھان پچھوں اوہ دونویں جنے سیر کرن لئی باہر کھیتاں نوں نکل گئے۔ بیرکان شہر توں ذرا دور لنمی ہری گھاٹی وچ بنائیاں گئیاں سن، جس دے اک پاسے جنگل دی کالی قطار سی، تے دوجے پاسے شہر دیاں عمارتاں سن۔ شمال ول کھیت دور دور تک پھیلے ہوئے سن، جتھے ایہناں دیاں چڑتاناں ہلکے نیلے دبیل نال ملیاں ہوئیاں سن؛ جنوب ول ایہنوں دریا دی ڈھلان اک قوس دی شکل وچ کٹدی سی تے ڈھلان دے نال نال سڑک جاندی سی، جس اتے اکو جنی وتھہ اتے پرانے تے پھیلے ہوئے درختاں دی قطار سی۔ سورج ڈب رہا سی تے باغیچیاں دے گوڑھے ہرے بوٹیاں دے اپر گرجیاں دیاں صلیباں لشک رھیاں سن تے سنہری کرناں دی صورت وچ چائن نوں پرتا رھیاں سن، اسے طرحاں

اوهناں وچ اک دوجے لئی جذبہ بھر چکا سی، جدوں اوہ وکھہ
وکھہ ہوئے تاں اوهناں دیاں امیدیں نے اوهناں نوں خوشدل، ہنمتی
تے آخری دم تک کنم کرن والا بنا دتا سی۔

اگلے تن چار دنوں وچ گریگوری دی پھرتی تے لیاقت دی کئی واری
تعریف کیتی گئی، تے نال ہی اوهنے ویکھیا کہ پرون تے بیرکاں وچ
کنم کرن والے کجھہ ہور لوک اوهدے نال خوار کھان لگ پئے
ہن تے اوهنوں نکا نکا نقصان پہنچان دی کوشش کردے سن۔ اوہ
چوکنا ہو گیا تے موئے منہ والا پرون اوهنوں بھیڑا لگن لگ پیا،
جس نال اوہ کدی دوستی پاؤن لئی تیار سی تے جس نال اوهدیاں ”دل
دیاں، گلاں ہندیاں سن۔ اوهنوں نقصان پہنچاؤن دے اپنے
ساتھیاں دیاں کھلیاں کوششاں نوں ویکھہ کے اوهنوں بڑا دکھہ ہندا۔
”بدماش سارے!، اوهنے اپنے آپ نال گل کیتی، ذرا کو دند
کریجے تے پکی دھار لئی کہ بدلہ چکاؤن دا کوئی وی موقع اوہ
ہتھوں نہیں جان دیویگا۔ اچیت ہی اوهنوں اپنی بیوی دا خیال آیا۔
اوہ اوهنوں سبھہ کجھہ دس سکدا سی، بناں اس ڈر دے کہ اوہ اوهدیاں
کاسیاں اتے خوار کھائے گی جاں اوهدے بوٹاں اتے کاربالک ایسڈ
ڈوہل دیویگی، جویں پرون نے کیتا سی۔

کنم دے سارے دن پہلے دن وانگ ہی رجھیویں بھرے تے
طوفانی سن، گریگوری ہن اوناں تھکدا نہیں سی، کیونکہ ہر لنگھدے
دن اوہ اپنی طاقت ودھیرے مناسب طریقے نال خرچ کردا سی۔ اوهنے
وکھو وکھریاں دوائیاں دیاں بوآں پچھاننیاں شروع کر دتیاں سن،
تے جدوں اوهنوں ایتھر دا پتہ لگا تاں اوهنے چوری چوری اوهدے وڈے
وڈے ساہ لینے شروع کر دتے، کیونکہ اوهنوں پتہ لگ گیا سی کہ اس
نال لگ بھگ اوناں ہی خوشی بھریا نتیجہ نکلدا ہے جنان وودکا دی اک
تکڑی گلاسی نال۔ اوہ ڈاکٹراں دے حکماں نوں بڑی جلدی سمجھدا،
اوہ ہمیشہ مہربان تے گل بات وچ چنگا ہندا، تے مریضاں دا دل لائی
رکھدا، اس کر کے ڈاکٹر تے طالب علم اوهنوں دنوں دن ودھیرے
پسند کرن لگ پئے سن۔ زندگی دے اس نویں ڈھنگ توں پئے مجموعی
تاثرات نے اجیہی دماغی حالت پیدا کر دتی، جیہڑی اچے روں والی سی۔
اوهنوں محسوس ہون لگ پیا کہ اوہ غیر معمولی قابلیت دا آدمی ہے۔

اوہدی جان نچوڑ دیاںگا، تے پھر میں لیٹ جانوانگا تے آپ چلدا هووانگا۔
تے اوہ باہر کھیتاں وچ میری قبر اتے صلیب گڈن گے تے کہن گے :
'اتھے گریگوری آندریوچ اورلوو پیا ھے، جس نے روس نوں ہیضے توں
آزاد کرایا سی۔' اس توں ودھہ کجھہ نہیں چاہیدا۔،،
اوہدا بولدے دا منہ لٹ لٹ چمک رہا سی تے اکھاں لشک رہیاں

سن۔

”میرا دلیر جوان!،، ماتریونا اوہدی وکھی نال لگدی ہوئی نے
ہولی جیہی بولی۔

”سمجھدی ایں! سو چھریاں دے مقابلے اتے میں نتر پواں، جے
ایہدا کوئی چنگا نیجہ نکلدا ہووے۔ جے اس نال زندگی سوکھی ہندی
ہووے تاں۔ کیونکہ میں ویکھہ لیا ھے کہ لوک کی بن سکدے ہن۔
ڈاکٹر واسچینکو، مثال دے طور تے، تے طالب علم کھوکھریا کوف۔
تینوں یقین نہیں آؤنا، اوہ کس طرحاں کنم کردے نیں! ایہہ معجزہ
اے کہ اوہ اجے تک جیوندے نیں۔ تے تیرا کی خیال اے اوہ پیسیاں
دی خاطر ایہہ کنم کردے نیں؟ پیسیاں دی خاطر کوئی وی انج کنم
نہیں کردا۔ ڈاکٹر دے کول، رب دی مہر نال، اپنے سارے پیسے
نیں سگوں زیادہ ہی۔ پر جدوں بڈھا ڈاکٹر پچھلی واری بیمار پے گیا
تاں واسچینکو گھر جان دی چھٹی لٹے بناں کنم کردا رہا۔ اوہناں
لٹی پیسہ کوئی قیمت نہیں رکھدا۔ دوجیاں لٹی ترس پر اپنے آپ
لٹی کوئی ترس نہیں۔ اوہ کیوں ترس کردے نیں؟ کسے اتے وی۔
مثال لٹی میسکا اوسوف ہی لٹو، تے میسکا دی تہاں جیل وچ اے، سارے
جاندے نیں، کیونکہ میسکا چور اے، سگوں اس توں وی بھیڑا شائد۔
پر اوہناں میسکا نوں راضی کرن لٹی پوری واہ لائی۔ تے جدوں اوہ منجے
توں اٹھیا تاں اوہ اپنے خوش سن کہ سارے ہس رہے سن۔ تے میں اس
خوشی دا سواد لینا چاہوندا ھاں۔ بہت بہت سارا۔ اپنا زیادہ کہ اس
وچ ڈب جانواں۔ کیونکہ کھڑے ویکھی جان نال تکلیف ہندی اے،
جدوں کہ اوہ خوشی نال ہس رہے ہوں۔ اس نال میرا سارا جسم دکھن
تے جلن لگ جاندا اے۔ ایخ، کی اے!،،

تے گریگوری پھر سوچیں ڈب گیا۔

ماتریونا نے کجھہ نہ کہا، پر اوہدے دل وچ بیچینی سی۔
اوہ اپنے خاوند دے جوش توں ڈر رہی سی۔ اوہدے لفظاں پچھے

باہر ول دے گھراں دیاں باریاں ڈبدے سورج دیاں لال لاٹاں نوں پرتا رھیاں سن، کدھرے موسیقی چل رہی سی، گھاٹی وچوں، جس وچ کیلوں دے درخت سنگھنی طرحاں اگے ہوئے سن، بروزے دی واشنا آ رہی سی، جنگل آپنی بھاری مہک ہوا وچ پھیلا رہے سن، مہک بھری ہوا دے نگھے بلےسے ہولی ہولی شہر ول جا رہے سن۔ وسیع خالی کھیتاں وچ سبھہ کجھہ کناں پیارا سی۔ ایناں چپ-چاپ تے اینی مٹھی اداسی والا۔

گریگوری تے ماتریونا چپ-چاپ کھیتاں وچ ٹری گئے، اس خوشی وچ کہ اوہ بیرکاں دیاں مشکاں دی تھان اس خالص ہوا وچ ساہ لے رہے ہن۔

”ایہہ موسیقی کتھے چل رہی اے، شہر وچ جاں کیمپ وچ؟“
ماتریونا نے آپنے خاوند توں پچھیا جیہڑا سوچاں وچ ڈبا ہویا سی۔
اوهنوں اوہ سوچیں ڈبا چنگا نہیں سی لگدا۔ ایہو جیہڑے موقع اوہ عجیب عجیب تے دور چلا گیا جاپدا سی، تے ہن اوہ اک دوجے نوں ایناں گھٹ ملدے سن کہ اوہ ہر گھڑی نوں پیاردی سی۔

”موسیقی؟“ گریگوری پچھن لگا، جویں اوہ سینے وچوں نکلیا ہووے۔ ”ڈھٹھے کھوہ وچ پئے، ایہہ موسیقی! تینوں اوہ موسیقی سننی چاہیدی اے، جیہڑی میری روح وچ چل رہی اے! ایہہ اصلی موسیقی اے!“

”توں ایہہ کی کہندا پیا ایں؟“ آپنے خاوند دے منہ ول فکرمندی نال ویکھدی ہوئی ماتریونا پچھن لگی۔

”میں نہیں جاندا۔ مینوں صرف ایناں پتہ اے کہ میرا دل جل رہا اے۔ اس نوں وسیع تھان چاہیدی اے۔ تاں کہ آپنی ساری قوت نال میں پھیل سکاں۔ ایخ! کوئی ایسی شے نہیں جیہڑی میرے اندرلی اس قوت نوں دبا کے رکھ سکے! مثال لئی جے ایہہ ہیضہ کسے آدمی دی شکل اختیار کر لوے، اک دیو دی۔ سمجھہ لوو، خود الیا مورومیتس* دی۔ تاں میں اس نال وی دو دو ہتھہ کرن نوں تیار ہاں! موت تک لڑن نوں تیار ہاں! جے توں تکرڑا ایں تاں گریگوری اورلوو وی تکرڑا اے، آ جا، ویکھدے ہاں کون جتدا اے! میں

* روسی لوک کتھا دا ہیرو۔ مترجم :

سی، اوہدیاں بانہواں وچ نرم تے نگھے گیند وانگ گچھلمچھا ہوئی
 ہوئی تے اوہدی چھاتی نال لگی ہوئی۔

”میرے پیارے،“ اوہ مسان سنیندی آواز وچ بولی۔

گریگوری نے لنما ساه لیا تے اوہدے منہہ وچوں آپنے آپ اجیہے
 لفظ جھڑن لگے جیہڑے اوہناں لئی اوپرے سن۔

”میری مانو! جو مرضی کہہ لے پر خاوند توں نیڑے ہور کوئی
 دوست نہیں۔ تے توں کسے ہور دی جھاک وچ آسے پاسے ویکھدی
 رھندی ایں۔ جے میں کدی کدی تیرے نال سختی نال پیش آؤندا
 رھا ہاں تاں ایہدی وجہ صرف میری دلگیری سی۔ اتھے اس
 گھرنے وچ رھنا، کدی چانن دا منہہ نہ ویکھنا، کدی ایہہ نہ
 جاننا کہ لوک اصل وچ کس طرحاں دے نیں۔ میں جیوں ہی اس
 گھرنے وچوں نکلیا، میریاں اکھاں کھل گئیاں، پر اودوں تک میں
 انہاں ساں۔ ہن میں جاندا ہاں، کہ جو مرضی کہہ لوو بیوی سبہہ
 توں چنگی دوست ہندی اے۔ کیونکہ تینوں سچ دساں، بہتے لوک بس
 کیڑے ہی ہندے ہن۔ اوہ صرف لوکاں نوں پھوڑے کڈھنے ہی
 جاندے ہن۔ مثلاً پرونن تے واسیوکوف۔ اے، پین اوہ...۔ پر
 چپ، ماتریونا! ساڈے وی دن آؤن گے، حوصلہ رکھہ۔ اسیں وی چنگی
 طرحاں تے سوجھہ نال رھن لگ پواں گے۔ پر کی گل اے میری
 بھولو؟“

اوہ خوشی دے مٹھے اتھرو وھا رھی سی، تے چنمنان نال اوہنے
 خاوند دے سوال دا جواب دتا۔

”توں میری اکو اک ایں!“، اوہنے جواب وچ ہولی جیہی کہا
 تے اوہنوں چنمن لگ پیا۔

سو دونویں چنم چنم کے اک دوجے دے اتھرو دھون لگ
 پئے تے دوہاں نے اوہناں دا سلونا سواد چکھیا۔ تے کناں چر گریگوری
 اجیہے لفظ بولدا رھا جیہڑے اوہدے لئی نویں سن۔

ہنیرا پے گیا۔ تاریاں جڑیا آسمان سنجیدہ اداسی نال ہیٹھاں
 زمین ول ویکھہ رھا سی تے کھیت وی آسمان وانگ چپ سن۔

ایہہ اوہناں دی عادت بن گئی کہ اوہ ناشتہ اکٹھے کردے۔
 کھیتاں وچ ہوئی گل بات توں اگلی سویر گریگوری اداس تے اوکھا
 اوکھا جاپدا، اپنی بیوی دے کمرے وچ آیا۔ فیلتساتا بیمار سی اس

اوهنوں اوهدی خواہش دی شدت صاف محسوس ہو رہی سی، جس خواہش نوں اوه سمجھہ نہیں سی سکدی۔ اس لئی آپنا خاوند پیارا سی تے لوڑیندا سی، نہ کہ کوئی خیالی بہادر۔

اوه گھائی دے کنڈھے تک آ گئے سن تے نالو نال ہوکے بیہہ گئے۔ جوان برچیاں دیاں کنڈلاں والیاں چوٹیاں اوهناں ول ویکھہ رھیاں سن۔ نیلی دھند گھائی دے نال چنبڑی ہوئی سی، تے ایہدیاں ڈونگھاناں وچوں سل دی، چیلان دیاں سوٹیاں تے پچھلے ورھے دے پتیاں دی واشنا اٹھہ رہی سی۔ کدی کدی ہوا رمن لگ پیندی، برچیاں دیاں لگراں جھومدیاں تے اسے طرحاں نکے درختاں دیاں وی۔ ساری گھائی ڈراکل جیہی تھرکویں بڑبڑ نال بھری ہوئی سی، جویں کوئی، جس نوں درخت بڑا پیار کردے سن، اوهناں دیاں ٹہنیاں دی چھان ہیٹھہ سوں گیا سی، تے اوه بانگل ہولی ہولی اک دوجے نوں کجھہ کہہ رھے سن، اس گل توں ڈردے کہ کدھرے اوه جاگ نہ پوے۔ شہر دیاں بتیاں چمک پٹیاں سن۔ باغیچیاں دے کالے پس منظر آگے چمکدے پھل۔ اورلوو بولے بغیر بیٹھے رھے، گریگوری آپنیاں انگلاں نال اپنے گوڈیاں اتے تال دیندا تے ماتریونا اوهدے ول ویکھدی ہوئی تے ہوکے بھردی ہوئی۔

اکدم ماتریونا نے آپنیاں ہاتھوں اوهدے دوالے ول لٹیاں تے آپنا سر اوهدی چھاتی نال لا دتا۔

”گریگوری، میری جان! میرے پیارے!، اوه ہولی ہولی بولن لگی۔ ”توں میرے لئی کناں چنگا بن گیا ایں، میرے دلیر بہادر! ایہہ بالکل اسے طرحاں اے جس طرحاں اسی اودوں ہندے ساں جدوں ساڈا اجے ویاہ ہویا ای سی۔ تے توں مینوں ٹھیس لاؤن والی ہن کوئی گل نہیں کردا، تے سارا وقت میرے نال گلاں کردا رھندا ایں، اپنے دل دیاں دسدا رھندا ایں، تے توں مینوں کٹدا نہیں۔“

”کی تیری ایہو خواہش اے کہ میں تینوں سوڑ چاھڑیا کراں؟ جے توں چاھوندی ایں تاں،“ اوهنے پیار نال مخول کیتا۔ اپنی بیوی لئی پیار تے ترس دی لہر نے اوهنوں پھڑپھا ہویا سی۔

اوهنے اوهدے والاں نوں تھپکنا شروع کر دتا تے اوهنوں ایہہ ایناں چنگا لگا، پیو دی طرحاں، جویں ماتریونا کوئی بچہ ہووے۔ تے اوه سچ سچ، بچیاں وانگ سی، اوه اوهدے گوڈیاں اتے جھک گئی

بندا ہوواں اتے تون وی - ایہدا مطلب کی اے؟ اگوں کی ہون والا اے؟،

”جورب دی رضا ہوویگی، گریگوری،، ماتریونا سنجیدگی نال بولی -
”پر تینوں اس گل اتے افسوس نہیں ہونا چاہندا کہ کل راتیں تون
اینا پیارا پیارا سائیں -“

”چل ٹھیک اے، چھڈ ایہنوں،، پھر اوکھا ہندیاں گریگوری
وچوں ہی بولیا - ”میں سوچدا ہاں کہ تان وی ساڈی زندگی وچوں
کجھہ نہیں نکلن لگا - پرانی زندگی بالکل چنگی نہیں سی - پر ایہہ
نویں وی مینوں سوت نہیں آؤندی - جسے میں نہ وی پٹیاں، جاں
تینوں کٹاں، جاں گاھلاں کڈھاں...“
ماتریونا ٹھہکا مار کے ہس پئی -

”تیرے کول ایہہ سارا کجھہ کرن لئی وقت ہی نہیں،، اوہ
بولی -

”پین لئی میں ہمیشہ وقت لبھہ سکدا ہاں،، اوہدا خاوند مسکرایا -
”پر میں چاہوندا نہیں - ایہہ کرامات اے - تے مجموعی طور تے -
مینوں پتہ نہیں ایہدی وجہ کی اے کہ میں شرمندہ ہاں - جاں ڈردا
ہاں -،، اوہنے آپنا سر پچھے ول نوں سٹیا تے سوچن لگ پیا -
”رب جانے، تینوں کی ہویا اے،، ماتریونا نے ڈونگھا ہوکا بھر دیاں
کہا - ”اسیں اتھے چنگی زندگی گزار رہے ہاں بھانویں سانوں سخت
کنم کرنا پیندا اے - ڈاکٹراں نوں تون چنگا لگدا ایں، تے کوئی
اجیہی گل نہیں کردا، جیہڑی تینوں نہیں کرنی چاہیدی - ہور
تون کی چاہوندا ایں؟ تون ایناں بے چین کیوں ایں -“

”ایہو تان ساری گل اے - میں بیچین آدمی ہاں - ساری رات
میں سوچدا رہا: پیوتر ایوانوچ کہندا ہے کہ سارے لوک برابر نیں
تے کی میں ہور ساریاں ورگا نہیں؟ پر ڈاکٹر واسچینکو ساڈے تون
چنگا اے، تے پیوتر ایوانوچ وی، تے کنے سارے ہور بندے وی -
مطلب ایہہ کہ اوہ میرے برابر دے نہیں، تے میں اوہناں دے برابر
دا نہیں تے مینوں ایہدا پتہ اے - اوہناں میشکا اوسوف نوں راضی کیتا،
تے اس اتے اوہ خوش سن، تے مینوں ایہو جیہی اک گل دی سمجھہ
نہیں - اس گل دی خوشی لیوں ہووے کہ کوئی راضی ہو گیا اے؟
جسے سچی گل لہی جاوے تان جیہڑی زندگی اوہ جیوندے نیں اوہ

لئی ماتریونا اکلے سی۔ اوہنے جوش نال چمکدا منہ اوہدے ول کیتا
پر اسے ویلے اوہدے منہ اتے پرچھانواں پھر گیا۔ اوہ سنجیدہ ہو
کے پچھن لگی:

”کی گل اے؟ توں ول تاں ایں؟“

”میں بالکل ٹھیک ٹھاک ہاں،“ اوہنے رکھا جیہا جواب دتا تے
کرسی اتے بیہ گیا۔

”تاں پھر کی گل اے؟“ ماتریونا نے پھر پچھیا۔

”میں سوں نہیں سکيا۔ پیا پیا سوچدا رہا ہاں۔ جس طرحاں
اسیں شامیں کلوالاں کردے رہے ہاں۔ تے ہن مینوں آپنے آپ اتے
شرم آؤن لگ پئی اے۔ انج نہیں چلے گا۔ تسیں عورتاں ہمیشہ ڈھنگ
طریقے سوچدیاں رھندیاں ہو کہ کویں مرد نوں قابو وچ رکھیا جاوے۔
پر توں انج سوچنا چھڈ دے! اس وچوں کجھہ نہیں نکلن لگا۔ توں
مینوں نہیں پہاہ سکن لگی، تے نہ میں تیرے دا ہیٹھہ آوانگا، ایہہ گل
توں جان لے!“

اوہنے بڑا زور دے کے ایہہ گل کہی پر آپنی بیوی ول ویکھے
بنا۔ ماتریونا نے آپنیاں اکھاں اوہدے اتے ٹکا چھڈیاں سن تے اوہدے
بلہہ عجیب جیہے ڈھنگ نال مڑ ہوئے سن۔

”سو تینوں افسوس اے کہ کل راتیں توں میرے اینا نیڑے سائیں،
ہیں؟“ اوہ بڑبڑائی۔ ”افسوس اے کہ توں مینوں چنمیا تے پیار
کیتا۔ ایہو گل اے؟ جے تینوں پتہ ہووے کہ تیریاں اس طرحاں
دیاں گلاں سن کے مینوں کناں دکھہ ہندا اے! آپنے ظالم لفظاں
نال توں میرا دل توڑ دیونگا۔ توں چاھوندا کی ایں؟ کی توں میتھوں
اک گیا ایں؟ کی توں ہن مینوں پیار نہیں کردا؟ جاں کی گل
اے؟“

اوہ شکی نظراں نال اس ول ویکھن لگی تے اوہدے انداز وچ کڑتن
تے ونگار سی۔

”نہیں،“ اوہ بے چینی جیہی نال بولیا۔ ”پر مجموعی طور
تے توں جاندی ایں توں تے میں کس طرحاں دی زندگی گزاردے رہے
ہاں۔ اس دا خیال کر کے ہی کلیجہ منہ نوں آؤندا اے۔ تے ہن
اس وچوں نکل آئے ہاں۔ تے مینوں ڈر لگن لگ پیا اے۔ سارا
کجھہ اینی چھیتی بدل گیا اے۔ انج لگدا اے جویں میں کوئی ہور

سی اوہنے! بھانویں عورت ہی اے پر کجھہ سمجھہ ھے سو - ،،
جدوں اوہ مرداویں وارڈ وچ گیا تاں اوہ چنگے روں وچ سی - وارڈ
وچوں کراہن تے مریضیاں دے بھارے بھارے ساہ لین دی آواز آرہی
سی -

ماتریونا نے محسوس کیتا کہ آپنے خاوند لئی اوہ دنو دن ودھیرے
اھم ہندی جا رہی ھے تے اجیہا بنن لئی اوہ جو کجھہ کر سگدی
سی اوہنے کیتا - رجھیویں بھری، چست زندگی، جیہڑی اوہ جی رہی
سی، اوہنے اوھدیاں آپنیاں نظراں وچ اوھدی قدر ودھا دتی سی -
اوہ سوچن دی تے چیزاں نوں جوکھن دی عادی نہیں سی پر جدوں وی
کدی اوہ بھورے وچلی آپنی زندگی نوں یاد کردی، جدوں اوہ آپنے خاوند
دا تے آپنے نکے جیسے گھر دا خیال وچ سارا وقت رجھی رھندی سی تاں
اوہ موجودہ زندگی نال اوھدا مقابلہ کیتے بنا نہ رہ سگدی، تے ہولی ہولی
اس گھرنے وچلی اوھناں دی زندگی دی مایوسی بھری یاد اوھدے دل
وچوں مٹدی گئی - بیرکاں دے منتظم اوھدی پھرتی تے اوھدے محنتی
سبھا کرکے اوھنوں پیار کرن لگے، ہر کوئی اس اتے سہربان سی
اتے اس نال انساناں وانگ پیش آؤندا سی، جیہڑی اجیہی گل سی،
جیہڑی اس نے پہلاں کدی نہیں سی ویکھی تے ایہہ اوھنوں زیادہ
محنت کرن لئی ترغیب دیندی -

اک وار رات دی ڈیوٹی دے وقت موٹی ڈاکٹر نے اس توں
اوھدی پہلاں دی زندگی بارے پچھیا تے ماتریونا نے جھکے بناں تے صاف
صاف اوھنوں سبھہ کجھہ دس دتا - اکدم اوہ رکی تے ہسن لگ
پئی -

”توں ہسپی کاھدے تے پئی ایں؟“ ڈاکٹر پچھن لگی -
”کوئی خاص گل نہیں - پر ایہہ وی جیوں دا کناں بھیانک
طریقہ سی - تے - تسیں سنوگے؟ - مینوں ایہدا پتہ ای نہیں سی -
ہن تک پتہ نہیں سی -“

ماضی اتے نگاہ مارن دی اس گھڑی مگروں ماتریونا وچ آپنے خاوند
لئی اک عجیب وتیرہ آ گیا - اوہ اوھنوں پہلاں جناں ہی پیار کردی
سی، عورت دا ایناں پیار اوھنوں دیندی، پر ہن اوھنوں لگدا سی کہ
گریگوری اوھدا کجھہ دیندار ھے - کدی کدی اس نال گلاں کردی
اوہ کجھہ کجھہ نواجواں جیہا انداز اختیار کر لیندی سی، کیونکہ

ہیضے نال پندے کڑولان نالوں وی بھیڑی ہندی اے۔ اوہناں نوں اس گل دا پتہ اے، پر تاں وی اوہ خوش ہندے نیں۔ میں وی اوہناں وانگ خوش ہونا چاہوندا ہاں پر نہیں ہو سکدا۔ کیونکہ — اس وچ خوش ہون والی گل کیہڑی اے جسے تسیں اس بارے سوچو؟“

”پر اوہناں نوں لوکاں اتے ترس آؤندا اے،، ماتریونا نے اعتراض کیتا۔ ”ساڈے وارڈ وچ وی جدوں کوئی عورت راضی ہون ول مڑ پیندی اے، ہائے ربا کی ہندا اے پھر! تے جسے اوہ غریب ہووے تاں اوہنوں گھر بھیجن لگیاں پیسے تے دوائیاں تے صلاح دیندے نیں۔ تنھاڈا رون تے جی کردا اے۔ اوہ کنے چنگے نیں!“

”رون تے، توں کہندی این؟ مینوں تاں صرف حیرانی ہی ہندی اے تے ہور کجھہ نہیں۔“ گریگوری نے موڈھے سنگیڑے، سر کھرکیا تے عجیب جیہیاں نظراں نال اپنی بیوی ول ویکھیا۔

پتہ نہیں اس وچ اتنی خوش کلامی کتھوں آگئی کہ اوہنے اپنے خاوند ساہمنے ایہہ ثابت کرنا شروع کر دتا کہ لوکاں اتے ترس کیتا جانا چاہیدا ہے۔ اوہ اس ول جھک گئی، آپنیاں نرم اکھاں اوہدے منہہ اتے گڈ دتیاں تے لوکاں بارے، اوہناں دیاں زندگیاں دیاں مشکلاں دیاں گلاں کرن لگ پئی تے اوہ پرتویں نظر اس ول ویکھن لگ پیا اتے سوچن لگا۔

”کویں گلاں پٹاک رہی اے! ایہنوں کتھوں ایہہ سارے لفظ اوہڑ جاندے نے؟“

”تے تینوں وی اوہناں اتے ترس آؤندا اے۔ توں نہیں سی کہا کہ جسے تیرے وچ زور ہووے تاں توں ہیضے دی جان کڈھ کے رکھہ دیویں؟ پر توں اجیہا کیوں این؟ جدوں دا ہیضہ پھیلیا ہے توں سگوں چنگیری زندگی جیون لگ پیا این۔“

گریگوری کھڑکھڑا کے ہس پیا۔

”تے ایہہ سچائی اے! ایہہ سچ مچ چنگیری زندگی اے۔ آہ، کھڈے وچ پئے ایہہ سارا کجھہ۔ لوک مر رہے نیں تے میں اسے کر کے چنگیری زندگی گزار رہا ہاں! ایہہ ہے زندگی! ت-فو!“

ہسدا ہویا اوہ کھڑا ہویا تے کنم تے چلا گیا۔ ورائڈے وچ ٹریا جاندا اوہ سوچ رہا سی کہ کنے افسوس دی گل ہے کہ ماتریونا نے جو کہا اوہ کسے ہور نے نہیں سنیا۔ ”واہوا تقریر کر دتی

ہوئے سن -

”ٹھنڈ لگدی اے،“ سینکا بولیا۔

”اسیں تینوں گرم پانی نال نہوا دیاں گے تے راضی کر دیاں گے،“

گریگوری کہن لگا۔

”تسیں مینوں راضی نہیں کر سكدے،“ سینکا ہولی جیہی بولیا۔

”چاچا گریگوری آپنا کن میرے کول کر۔ ... میں اکارڈین چرا

لئی سی۔ ... اک لکڑاں دے ڈھارے وچ پئی اے۔ ... تن دن ہوئے میں

ایہنوں پہلی وار چھوہیا سی۔ ... چراؤن پچھوں۔ ایہہ شاندار چیز اے۔

میں اس نوں لکا دتا۔ ... تے اودوں ہی میرے ڈھڈ وچ پیڑ ہوئی۔

ویکھیا؟ کیونکہ میں گناہ کیتا اے۔ ... ایہہ پوڑیاں دے ہیٹھاں

کندھہ نال لٹکی ہوئی اے۔ ... ایہدے اگے میں کجھہ لکڑاں دا

ڈھیر لا دتا سی۔ ایہہ واپس کر دئیں، چاچا گریگوری۔ اکارڈین۔

نواز دی اک بھین وی سی۔ ... اوہ منگدی سی۔ ... اوہنوں دے دئیں۔ ...

اوہ کراہیا تے مڑ کڑول کھان لگ پیا۔

اوہنوں بچاؤن لئی جو کجھہ کیتا جا سکا سی کیتا گیا پر

سینکا دا خوراک دے گھائے دا ماریا جسم زندگی نوں زور نال قابو

نہ رکھہ سکیا تے شام نوں گریگوری نے اوہنوں مردہ گھر پہنچا دتا۔

اوہنوں لگا جویں کسے نے اوہنوں ذاتی طور تے نقصان پہنچایا

ہوئے۔

مردہ گھر وچ گریگوری نے منڈے دے انگاں نوں سدھا کرن دی

کوشش کیتی پر نہ کر سکیا۔ اوہ پیسیا ہویا، بے دل ہویا، کدی

اینے خوشدل منڈے دے بیماری نال مڑے جسم دی تصویر اپنے

دل وچ لئی اتھوں گیا۔

موت دے روبرو آپنی بیبسی دے احساس نے اوہدی ساری طاقت

کھوہ لئی سی۔ کئے دل نال اوہنے سینکا دا دھیان رکھیا سی، کئے

جوش نال ڈاکٹر اوہدے لئی کئے کردے سن۔ تاں وی اوہ مر گیا

سی۔ اس گل نے اوہنوں غصے نال بھر دتا۔ ایہناں دناں وچوں

ہی دسے دن بیماری گریگوری نوں پھڑ لویگی، اوہدے انگاں نوں

مروڑ دیویگی تے اوہدا خاتمہ ہوویگا۔ اوہ ڈر گیا سی، اکلاپے دے

احساس نے اوہنوں آ ملیا سی۔ جے کدھرے اوہ اس سبھہ کجھہ

بارے دسے سیانے بندے نال گل کر سکے! طالب علماں وچوں اک

آپنے بیچین بولاں نال اوہ اوہدے دل وچ اکثر ترس دا جذبہ پیدا کر دیندا سی۔ پر اجیہیاں گھڑیاں آؤندیاں جدوں اوہنوں شک ہون لگ پیندا کہ کی اوہ تے اوہدا خاوند کدی وی، مطمئن، امن-چین والی زندگی گزار سکن گے، بہانویں اوہنوں یقین سی کہ گریگوری پکا ہوجائے گا تے اوہدی دلگیری ختم ہو جائے گی۔

اک دوجے نوں ملنا اوہناں دی قسمت وچ لکھیا سی، تے دونویں جنے، دونویں جوان، نکڑے تے محنتی، بے سوادى جیہی ادھہ-بھکھی زندگی جیوندے ٹرے جاندے سن، جیہڑی ساری دی ساری روٹی لٹی نت دے گھول دے لیکھے لگی ہندی سی۔ جے کدی اوہ گل نہ اوہناں نوں اس وچوں کڈھہ لیاؤندی جس نوں گریگوری ”میرے دل دی بیچنی،“ کہندا سی، جیہڑی اوہنوں روزانہ چکی وچ پیسے جان نال متفق نہیں سی ہون دیندی۔

ستمبر دی اک سویر چھکڑا بیرکان دے ویہڑے وچ آکے رکیا تے پرونن نے اس وچوں اک نکا جیہا روغن دے دھیاں والا منڈا چک کے لیاندا—ہڈیاں دی مٹھہ، چوسیا ہويا، تے مساں ہی ساء لیندا۔

”موکری محلے دے پیتونیکوف دے مکان وچوں اک ہور،“ جدوں اوہنوں پچھیا گیا کہ مریض کتھوں آیا ھے تاں کوچوان نے دسیا۔ ”چزک!،“ گریگوری مایوسی وچ کہہ اٹھیا۔ ”اف ربا! سینکا! چزک! توں مینوں پچھاندا ایں؟“

”ھاں،“ اورلوو نوں ویکھن لئی آپنیاں اکھاں گھما کے سر توں اپر ول ویکھدا ہويا سینکا مشکل نال بولیا۔ گریگوری نے سر ولوں سٹریچر چکیا ہويا سی تے اس اپر جھکیا ہويا سی۔ اس بیماری نال منڈے نوں سوتیا پیا ویکھہ کے اوہ عجیب طرحاں نال کنب گیا سی۔ تے اوہدے مخالف جذبے نے اکو اک سوال دی شکل اختیار کر لئی سی۔ جدوں کہ اوہ اتھے کھڑا آپنا سر مایوسی وچ مار رہا سی: ”بچے نوں ایہہ بیماری کیوں ہووے؟“

سینکا چپ رہا تے کنبیا۔

اوہناں اوہنوں بسترے وچ لٹایا تے اوہدے پاٹے ہوئے کپڑے لاہونے شروع کر دتے، جیہڑے قوس قزح دے ہر رنگ نال رنگے

روٹی کماؤن واسطے؟ تے اوہ کاہدے لئی؟ کنم کری جان لئی۔ تے
ایہہ پاگلاں والا چکر چلدا ہی جاندا ہے۔ جے ساڈے بچے ہندے
تاں گل ہور ہندی۔“

بولدیاں، اوہنے سر ہیٹھاں سٹیا ہویا سی تے اوہدا بولن دا ڈھنگ
اداس تے بے اطمینانی بھریا سی۔ اوہدے ساہمنے کھڑی ماتریونا اوہنوں
سندی ہوئی پیلی ہوئی جا رہی سی۔

”میں صحتمند ہاں، توں صحتمند ہیں، تاں وی ساڈے کوئی بچہ
نہیں،“ گریگوری بولی گیا۔ ”کیوں؟ میں اس بارے سوچدا رہندا
ہاں۔ ایہہ گل اے جیہڑی مینوں پین لئی مجبور کر دیندی
اے۔“

”ایہہ جھوٹہ اے،“ ماتریونا نے اچی آواز وچ کہا۔
”ایہہ جھوٹہ اے! ایہو جیہی گندی گل میرے ساہمنے کرن دی
ہنمت نہ کریں، سندا ایں؟ ہنمت نہ کریں! توں پیندا ایں شرارت
کرکے کیونکہ توں آپنے آپ اتے قابو نہیں رکھ سکدا، توں جھوٹہ
بولدا ایں!“

گریگوری ہلکبکا رہ گیا۔ اپنی بیوی نوں چنگی طرحاں ویکھن
لئی اوہ اپنی کرسی اتے بچھے ول جھک گیا تے اوہنوں یقین نہیں سی
آؤندا کہ ایہہ اوہو ہے۔ پہلاں اوہنے اوہنوں کدے انج غصے وچ
نہیں سی ویکھیا، کدی وی اوہنے اوہدے ول انج بے رحم، ساڑ دین
والیاں اکھاں نال نہیں سی ویکھیا، نہ ہی اپنے زوردار طریقے نال
بولی سی۔

”اچھا؟“ گریگوری نے دوہاں ہتھاں نال اپنی کرسی دے کنڈھیاں
نوں زور نال پھڑدیاں تے طنزیہ انداز وچ لمکاؤندیاں کہا۔ ”اچھا؟
کہہ ہور کی کہنا ای؟“

”بڑا کجھہ کہنا اے! میں کدی نہ کہندی جے توں ایہہ
گل میرے منہ اتے نہ سٹدا۔ میں نہیں تیرے لئی بچے جنمدی؟
تے جنمانگی وی نہیں! نہیں جنم سکدی! میں کدی وی بچہ نہیں
جنمانگی!“ اوہدا چیکنا سسکیاں وچ ختم ہویا۔
”چلا نہیں،“ اوہدا گھر والا بولیا۔

”تے میں کیوں نہیں جنمدی؟ تینوں یاد اے توں مینوں کئی واری
ماردا ہندا سائیں؟ کئی واری توں میرے ڈھڈ وچ لتاں ماردا ہندا

نال اوہنے کئی واری گل چھیڑن دی کوشش کیتی سی، پر فلسفے گھوٹن دی اوہناں وچوں کسے نوں ویہل نہیں سی۔ کجھہ نہیں سی کیتا جا سکدا سوائے جا کے اپنی بیوی نال گل کرن دے تے اوہ چلا گیا اداس تے ڈھٹھے دل نال۔

اوہ کمرے دے کونے وچ منہ ہتھ دھو رہی سی تے ساماوار میز اتے پیا ابالے کھا رہا سی، کمرے نوں اپنی ساں-ساں تے بھاپہ چھڈن دی آواز نال بھر رہا سی۔

اک وی لفظ کہے بناں گریگوری بیٹھ گیا تے اپنی بیوی دے ننگے گول موڈھیاں ول ویکھن لگا۔ ساماوار کھول رہا سی تے پانی اچھل رہا سی۔ ماتریونا اچی اچی ساہ لے رہی سی، ورائڈے وچوں آؤندے جاندے قدماں دی آواز آ رہی سی تے گریگوری آواز توں اندازہ لگاؤن دی کوشش کر رہا سی کہ ایہہ کس دے قدم ہن۔

اکدم اوہنوں لگا کہ ماتریونا دے موڈھے اونے ہی ٹھنڈے تے چیچھے ہن جنے کہ سینکا دے اودوں سن جدوں اوہ بیماری نال مروڑے کھا رہا سی۔ اوہ کنب اٹھیا۔

”سینکا مر گیا اے،“ اوہنے ماند جیہی آواز وچ دسیا۔

”سینکا مر گیا اے؟! رب اوہدی روح نوں چین بخشے!“ اوہنے دعا کردے انداز نال کہا تے پھر اوہنے تھکنا شروع کر دتا۔ صابن اوہدے منہ وچ چلا گیا سی۔

”کنی ماڑی گل اے،“ گریگوری ٹھنڈا ساہ لے کے بو لیا۔

”بہت ہی اتھرا منڈا سی۔“

”اوہ مر گیا اے۔ تے بس۔“ ہن ایہہ دسنا تیرا کنم نہیں کہ اوہ کی سی تے کی نہیں۔ تے بڑے افسوس دی گل اے کہ اوہ مر گیا اے۔ بڑا تیز منڈا سی۔ اوہ اکارڈین، ہن... خیر... ہوں-اوں! اوہ نکا جیہا پھرتیلا منڈا سی۔ کدی کدی میں اس ول ویکھدا ہندا ساں تے سوچدا ہندا ساں کہ میں اوہنوں آپنا شاگرد بنا لواں-یتیم! اسیں اس نال رچ-مچ جاندے تے اوہ ساڈے پتراں وانگ رھندا۔ توں تکڑی صحتمند زنانی این پر تیرے کوئی بچہ نہیں۔ اک ہویا سی تے بس۔ بہت ماڑا اے! جے کدھرے ساڈے وی کوئی چیں-چیں کرن والے ہندے، تاں اوہناں نوں ویکھدیاں زندگی اینی سنجی نہ لگدی۔ اس طرحاں اسیں کس لئی کنم کر رہے ہاں؟ اپنے آپ لئی

وچ اس طرحاں دی تبدیلی نہ لیا دتی ہندی۔

”توں میری روح نوں زخمی کیتا اے۔ توں میرے نال عظیم گناہ کردا رہا ایں! پر میں سبھہ کجھہ جھلدی رہی تے کجھہ نہ بولی کیونکہ میں تینوں پیار کردی ہاں! پر میں اس طرحاں دی ملامت نہیں سہار سکدی! ایہہ میری برداشت توں باہر اے۔ آپنے ایہناں لفظاں لئی توں جہنم وچ جائیں۔“

”بکواس بند کر!،“ گریگوری دند کریچدا ہویا بولیا۔

”کیا چھت سر تے چکی ہوئی اے؟ تسیں بھل گئے ہو تسیں

کتھے ہو؟“

گریگوری دیاں اکھاں آگے دھند چھائی ہوئی سی۔ اوہ پچھان نہ سکيا کہ دروازے وچ کون کھڑا ہے، تے زور دی گاہل کڈھدیاں اوہنے اوہنوں لانہے دھکیا تے باہر ول نٹھہ گیا۔ ماتریونا کجھہ دیر کمرے دے وچکار کھڑی رہی تے پھر لڑکھڑاؤندی ہوئی بسترے ول چلی گئی۔ انہیاں وانگ ہتھہ پھیلانی تے ہونگردی ہوئی ڈگ پئی۔

ہنیرا ہو گیا سی۔ پاٹے ہوئے بدلاں وچوں تجسس بھریا چن کمرے وچ جھاتیاں مار رہا سی۔ پر جلدی ہی خزاں دی ختم نہ ہون والی، مایوس جھڑی دا سنبھا دیندا مینہہ بیرکاں دیاں کندھاں اتے تے باریاں اتے پین لگ پیا۔

گھڑی دا لٹکن برابر تال نال سکنت گئی جا رہا سی، بارش دے ٹیسے باری دے شیشیاں اپر کھڑاک کری جا رہے سن۔ اک اک کر کے گھنٹے بیتدے گئے تے اوہ عورت بے حرکت منجے اتے پئی رہی۔ آپنیاں سحیاں اکھاں اوہنے چھت اتے گڈیاں ہوئیاں سن، دند کریچے ہوئے سن، تے واچھاں باہر نوں نکلیاں ہوئیاں سن۔ تے مینہہ اجے وی کندھاں اتے باریاں اتے پئی جا رہا سی۔ ایہہ کوئی اکا سٹن والا اکسر راگ مڑ مڑ کے گنگناؤندا لگدا سی جوہیں کسے نوں کوئی گل مناؤنا چاہوندا ہووے پر اپنے آلسی سبھا دا ہون کر کے کہ ایہہ کنم تیزی نال سوہنی طرحاں نہیں سی کر سکدا، ایہہ اوہنوں اجیہا اکواں جیہا وعظ مڑ مڑ کے دھراؤن نال نیپرے چڑھاؤنا چاہوندا سی جس وچ سچے یقین والی کوئی وی گل نہیں سی۔

سائیں؟ ذرا حساب کر! یاد کر توں کوئیں مینوں ماردا تے لتاڑدا
 ہندا سائیں؟ تینوں پتہ اے تیری مار نال میرا کناں خون جاندا رہا
 اے؟ میرے کپڑے گلے تک خون نال بھر جاندا سن۔ اس کر کے
 میں تیرے لئی بچے نہیں جنم دی، میرے پیارے خاوند! تے ہن توں
 مینوں کوئیں اس لئی برا کہہ سکدا ایں؟ تینوں شرم آؤنی چاہیدی
 اے آپنا منہ مینوں وکھاؤندیاں۔ توں خونیں ایں، ہاں، خونیں ایں توں۔
 توں آپنے ہی بچیاں نوں قتل کردا رہا ایں تے ہن توں میرے اتے
 الزام لاؤندا ایں کہ ساڈے کوئی بچہ نہیں۔ میں سارا کجھہ سہندی
 رہی ہاں، سارا کجھہ تینوں معاف کردی رہی ہاں۔ پر تیرے ایہناں
 لفظاں نوں میں جیوندے جی معاف نہیں کر سکاں گی! آخری دم تک
 میں ایہہ یاد رکھاں گی۔ کی تینوں سچ سچ پتہ نہیں کہ قصور تیرا
 اے، تیری مار دا اے، جیہڑی توں مینوں ماردا رہا ایں؟ میں کوئی
 دوجیاں عورتاں نالوں وکھری آں کہ بچے نہیں چاہوندی؟ کنیاں
 راتاں میں جاگ جاگ کے رب اگے دعاواں کردی رہی ہاں کہ اوہ
 میری ککھہ وچلے بچے دی تیری مار توں راکھی کرے، خونیں!
 دوجیار دے بچیاں نوں ویکھہ کے میرا دل ریس نال بھر جاندا سی،
 تے آپنے اتے ترس آؤندا سی۔ ربا، میں بچہ چاہوندی ساں! میں چوری
 چوری سینکا نوں پیار کردی ہندی ساں۔ ھے ربا، میں کی ہاں؟
 اک بانجھہ عورت...،

اوہ ابھے ساہ لین لگ پئی تے اوہدے منہوں لفظ بے ترتیبی نال
 نکل رہے سن۔

اوہدے منہہ اتے داغ دسن لگے تے اوہ ساری کنبن لگ پئی
 تے اوہنے آپنی دھون نوں ملنا شروع کر دتا۔ اوہدا گلا ھچکیاں نال
 بھر گیا۔ پیلا پیا ہویا تے پیسیا جا رہا گریگوری اکھاں پاڑ پاڑ
 کے اس عورت ول ویکھہ رہا سی جس نوں اوہنے پہلاں کدی نہیں
 سی ویکھیا۔ تے اوہ اوہدے کولوں ڈر رہا سی — ڈر رہا سی کہ
 اوہ اوہدے اتے جھپٹ پوے گی تے گلا گھٹ کے مار دیوگی: اوہناں
 وحشی اکھاں وچ، جیہڑیاں بدلے نال لاٹاں چھڈ رہیاں سن، ایہہ
 خطرہ دس رہا سی۔ اس ویلے اوہ اوہدے نالوں دونی تکرڑی سی، اوہنے
 محسوس کر لیا سی تے ڈر رہا سی۔ اوہ کھڑا ہو کے اوہنوں ٹکا
 نہیں سی سکدا جوئیں اوہ یقیناً ٹکا دیندا جسے بہت وڈی طاقت نے اوہدے

تکلیفان بارے اس عورت نوں پتہ لگے، جیہڑی بھانویں مہربان سی پر اوپری سی۔ آپنی دکھی روح اندرلے حوصلے دے آخری زخیریاں نوں ورتدی ہوئی اوہ ذرا کو ہس کے بولی:

”کجھہ نہیں۔ ایویں ذرا گھر والے نال ٹھنڈی۔تتی ہو گئی سی۔ ٹھیک ہو جائیگا۔ ایہہ کوئی پہلی وار نہیں۔“

”وچاری،“ ڈاکٹر نے ہوکا بھریا، جس نوں پتہ سی کہ اوہ کس طرحاں دی زندگی جیوندی رہی ہے۔

ماتریونا چاہوندی سی کہ اوہ آپنا سر اس عورت دے گوڈے اتے رکھہ دیوے تے آپنے سارے جذبے رو مارے۔ پر اوہنے صرف آپنے بلہہ زور دی گھٹ لئے تے چھاتی وچوں اٹھدیاں ہچکیاں نوں موڑن لئی آپنے گلے اتے ہتھ رکھہ لیا۔

جدوں اوہدا کنم مکیا تاں اوہ آپنے کمرے وچ چلی گئی تے باری وچوں باہر ویکھن لگ پئی۔ کھیتاں وچوں چھکڑا بیرکاں ول آ رہا سی۔ شائد اک ہور مریض لے کے۔ پھوہار پے رہی سی۔ ہور کجھہ دکھائی نہیں سی دیندا۔ ماتریونا ہوکا بھردی ہوئی اتھوں ہٹ گئی تے میز کول آ کے بیٹھہ گئی۔

”اگوں کی ہوویگا؟“، اوہ سوال سی جس وچ اوہ گواچی ہوئی سی۔

کناں چر اوہ اک طرحاں نال بوجھل سوچاں وچ کھبھی اتھے بیٹھی رہی، پر ہر وار جدوں ورائڈے وچ پیراں دا کھڑاک ہندا تاں اوہ تربھک پیندی، کرسی توں اٹھہ کے کھڑو جاندی تے بوہے ول ویکھن لگ پیندی۔

پر جدوں بوہا کھلا تے گریگوری اندر آ گیا، تاں نہ اوہ تربھکی تے نہ ہی اٹھہ کے کھڑی ہوئی کیونکہ اوہ انج سی جویں خزاں دے بدل آسمان توں ہیٹھاں اتر آئے ہوں تے اوہنوں آپنی ساری طاقت نال دبا رہے ہوں۔

گریگوری دروازے وچ کھڑو گیا۔ آپنی گلی ٹوپی فرش اتے سٹ دتی تے پیراں نال کھڑکھڑا کر دیا ہويا آپنی بیوی تک گیا۔ اوہدے کپڑیاں وچوں پانی چو رہا سی۔ اوہدا منہہ لال سی۔ اکھاں بے نور، بلہہ بے وقوفان ورگی مسکان وچ پھیلے ہوئے سن۔ ماتریونا

مینہ اودوں وی پے رہا سی جدوں پوم پھٹالے نال ہلکا جیہا جانن
 آسمان وچ دسن لگ پیا، جیہڑا اداسی بھرے دن دا سنیہا دیندا سی۔
 ماتریونا سوں نہ سکی۔ مینہ دے اکسار شور وچ ایہہ ڈراؤنا
 سوال سنائی دے رہا سی :
 ”ہن اگوں کی ہوویگا!“

تے ایہدا جواب اوہدے ساہمنے شرابی خاوند دی شکل اختیار کر کے
 آؤندا۔ پیار نال بھری امن چین دی زندگی دے آپنے سپنے نوں چھڈ
 دینا اس لئی مشکل سی۔ اوہنے اس سپنے نوں پالیا سی تے آپنے دل وچوں
 ہر طرحاں دی اگیتی سوجھہ نوں کڈھدی رہی سی کہ ایہ حاصل
 نہیں کیتا جا سکدا۔ تاں وی اوہ چنگی طرحاں جاندی سی کہ جے
 گریگوری مڑ کے پین لگ پیا تاں اوہ اوہدے نال نہیں سی رہ سکدی۔
 اوہنے اوہنوں وکھری شکل وچ ویکھیا سی۔ اوہ آپ وی وکھری
 طرحاں دی ہو گئی سی تے آپنی پہلی زندگی دا خیال ہی اوہدے وچ
 نفرت تے دھشت بھر دیندا سی۔ جنہاں جذبیان توں کہ اوہ پہلاں
 واقف نہیں سی۔ پر اوہ عورت سی، جس لئی آپنے خاوند نال اس ناسازی
 لئی اوہ آپنے آپ نوں ملزم ٹھہراؤندی سی۔
 ”آخر ایہہ ہویا کیوں؟ اف، ربا! جویں میں پھٹ کے ویہہ
 پئی ہوواں!“

جانن ہو گیا سی۔ کھیتاں اتے سنگھنی دھند چھائی ہوئی سی،
 جس نے آسمان نوں لکایا ہویا سی۔

”ماتریونا اورلوا! کنم تے جان دا وقت ہو گیا اے!“
 اوہ حکم منندی ہوئی اٹھی۔ کاهلی کاهلی منہ ہتھ دھوتا تے
 کمزور تے بیمار محسوس کردی ہوئی بیرکاں وچ چلی گئی۔ اوہدیاں
 بیدل، بے نور اکھاں تے اداس منہ نوں ویکھہ کے وارڈ وچ سارے
 حیران ہو گئے۔

”طبیعت ٹھیک نہیں؟“، اک ڈاکٹر نے اس توں پچھیا۔

”کوئی گل نہیں۔“

”سانوں دسن توں نہ جھجک۔ اسیں تیری تھان کسے ہور

نوں بلا سکدے ہاں۔“

ماتریونا شرمندہ سی، اوہ نہیں سی چاہوندی کہ اوہدے ڈر تے

پھنڈیاں ہوئیاں سن - ماتریونا نوں پتہ سی کہ اس گل دا کی مطلب اے تے اوہدے دل وچ ماضی دی زندگی دے سین آ رہے سن : بھورا، سنیچروار رات نوں لڑائی، آپنی زندگی دی ساری گرما گرمی تے دکھ -

”میں سمجھدی ہاں،“ اوہ کاٹویں ڈھنگ نال بولی! ”مڑے تیرے وچ وحشی جانور وڑ آیا اے۔“

”وحشی جانور؟ ایہدا اتھے کی واسطہ؟ میں تینوں کہہ رہا ہاں مینوں معاف کر دے۔ توں سوچدی این مینوں تیری معافی دی لوڑ اے؟ میں اس توں بناں بڑا سوہنا رہ سکدا ہاں۔ پر میں چاہوندا ہاں کہ توں مینوں معاف کر دے۔ سمجھدی این؟“

”چلا جا، گریگوری،“ عورت دکھی ہو کے چلائی تے منہ اس ولوں دوجے پاسے کر لیا۔

”چلا جاناؤ؟“ اوہ کھوری ہاسا ہسیا۔ ”تاں کہ تینوں آپنی من مانی کرن دی چھٹی مل جائے؟ نہیں! تینوں ایہہ گل کتھوں سمجھی؟“

اوہنے ماتریونا نوں موڈھے توں پھڑلایا، کھچ کے اپنے ول کیتا تے اک چاقو اوہدے منہ کول کر کے ہلایا - چھوٹے موٹے تے سارے زنگ لگے پھل والا۔

”آہ، جسے کتے توں مینوں مار دیویں!“ اوہنے ڈونگھا ساہ لیندیاں کہا تے، اوہدا ہتھ ہٹاؤندی ہوئی، پھر منہ موڑ کے کھڑی ہو گئی۔ اوہ پچھے ہٹ گیا، اوہدے لفظاں کر کے نہیں سگوس جس انداز وچ اوہ کہے گئے سن اس اتے اوہ ششدر رہ گیا۔ پہلاں وی اوہنے اوہدے منہوں ایہہ لفظ سنے سن پر انج کدی نہیں سنے - گھڑی پہلاں اوہ اوہنوں سوکھے ہی مار سکدا سی پر ہن نہیں سی مار سکدا تے نہ ہی مارے گا۔ اوہدی لاپرواہی توں لگ بھگ ڈرے ہوئے نے چاقو میز اتے سٹ دتا۔

”ڈین! توں میرے توں کی چاہوندی این؟“ اوہ کھوری ڈھنگ نال بولیا۔

”تیرے توں میں کجھہ نہیں چاہوندی،“ ماتریونا ہوکا بھر کے بولی۔ ”توں اتھے مینوں مارن آیا سائیں؟ ٹھیک، مار دے!“

گریگوری بولے بناں اس ول ویکھن لگ پیا۔ اوہنوں کجھہ

اوهڈے بوٹاں وچ پانی دی چھلک سن رہی سی۔ اوہ بھیڑے حال لگ رہا سی، اوهنوں اس گل دی امید نہیں سی۔

”سوہنا بنیا ہویا ایں!،“ اوہ بولی۔

اوہ بے وقوفاں وانگ سر مار رہا سی۔

”چاھوندی ایں کہ میں تیرے ساھمنے گوڈیاں بھار ھوواں؟“

اوہ پچھن لگا۔

اوہ چپ رہی۔

”توں نہیں چاھوندی؟ تیری مرضی۔ ایہہ سارا وقت میں ایہہ

فیصلہ کرن دی کوشش کردا رہا ہاں کہ میں تیرے ساھمنے گناھگار

ھاں جاں نہیں۔ نتیجہ ایہہ نکلا اے کہ میں گناھگار ہاں۔ اسے

لئی میں کہندا ہاں: کی توں چاھوندی ایں کہ میں تیرے اگے گوڈیاں

بھار ھوواں؟“

اوہ پھر وی چپ رہی۔ اوہ اس توں آؤندی وودکا دی بو سنگھہ

سکدی سی، تے اوهڈے دل وچ کوڑ بھر گئی۔

”ویکھہ، ایہہ آکڑ چھڈ۔ چنگا اے کہ میرے نال کوئی گل

کر، جدوں تک میں پرامن ہاں،“ گریگوری آپنی آواز اچی کردا ہویا

بولیا۔ ”توں مینوں معاف کرینگی کہ نہیں؟“

”توں پیتی ھوئی اے،“ ماتریونا ساہ لیندیاں بولی۔ ”جا، جا کے

سوں...“

”ایہہ جھوٹھہ اے، میں نہیں پیتی ھوئی، میں تاں... تھکیا

ھویا ہاں۔ ایہہ سارا وقت میں ٹردا رہا تے سوچدا رہا ہاں! ... او!

توں خیال رکھیں!“

اوهنے آپنی انگل اس ول کر کے ھلائی تے منہہ وگاڑ کے مسکرایا۔

”توں بولدی کیوں نہیں؟“ اوہ پچھن لگا۔

”میں تیرے نال گل نہیں کر سکدی۔“

”نہیں؟ کیوں نہیں؟“

اکدم اوہ غصے وچ آگیا، تے اوهڈی آواز وچ سختائی

آ گئی۔

”توں راتیں میرے اتے چلاؤندی رہی، برا بھلا کہندی رہی تے

میں— میں تیرے کولوں معافی منگ رہا ہاں۔ سمجھہ لے توں!“

اوهڈی آواز وچ بھیڑ سی، بلہہ پھرک رھے سن تے ناساں

ہو جاندے ہیں، پر میں - پھر وی جیوی چلا جاندا ہاں - ایہہ کوئی جیونا نہیں - ایہہ تاں بس اک وڈا سارا پیڑ دا مروڑا اے - کی ایہہ توہین نہیں؟ میں بھانویں سبھہ کجھہ سمجھدا ہاں، پر میرے لئی ایہہ دسنا مشکل اے کہ میں اس طرحاں ہور کیوں نہیں رہی جا سکدا؟ ویکھہ، اوہناں دی کئی سنبھال کیتی جاندی تے دھیان رکھیا جاندا اے - تے میں؟ میں ٹھیک ٹھاک ہاں، پر جے میری روح بیمار اے تاں کی میں اوہناں نالوں ذرا وی چنگا ہاں؟ ذرا سوچ میری حالت ہیضے دے مریضیاں نالوں وی بھیڑی اے - میری روح درد نال مروڑے کھاندی اے - تے توں میرے اتے چلاؤندی ایں - سمجھدی ایں کہ میں وحشی جانور ہاں؟ شرابی ہاں؟ - ایخ، کیا عورت ایں توں!،

اوہ اسن نال تے بادلیل ڈھنگ نال بول رہا سی، پر اوہ اوہنوں نہیں سی سن رہی، کیونکہ اوہ اپنے دل وچ ماضی اتے سخت نظر مار رہی سی -

”سو توں کجھہ نہیں کہنا،“ گریگوری بولیا - اوہنوں اپنے اندر کوئی تکرڑا نواں جذبہ ابھردا محسوس ہو رہا سی - ”توں بولدی کیوں نہیں؟ توں میرے توں کی چاھوندی ایں؟“

”تیرے توں میں کجھہ نہیں چاھوندی،“ ماتریونا بولی - ”توں مینوں اکلیاں نہیں چھڈ سکدا؟ توں کی چاھوندا ایں؟“

”میں کی چاھوندا ہاں؟ میں چاھوندا ہاں... میں چاھوندا ہاں...“

پر اتھے آکے گریگوری نے محسوس کیتا کہ اوہ نہیں دس سکدا کہ اوہ کی چاھوندا ہے - اس ڈھنگ نال نہیں سی دس سکدا جس ڈھنگ نال سبھہ کجھہ اوہدے اپنے لئی وی تے اوہدی بیوی لئی وی اکدم صاف ہو جاوے - اوہ جاندا سی کہ اوہناں وچکار اک کھائی پے گئی اے، کہ کوئی لفظ اوہنوں پاٹ نہیں سکدے -

تے اس نال اوہدے اتے اک وار پھر وحشی پاگلین سوار ہو گیا - اوہنے بانہہ گھما کے اپنی بیوی دے سر دے پچھلے پاسے زور دی اک مکا ماریا تے پاگلاں وانگ گرجن لگ پیا -

”تیری نیت کی اے، کتئیے؟ کی چال اے تیری؟ میں جانوں مار دیاں گا!،“

سمجھہ نہیں سی آ رہا۔ اوہ ایہہ پکا ارادہ بنا کے آیا سی کہ اپنی بیوی نوں این منا کے چھڈے گا۔ پچھلی شام دی ٹکر وچ اوہ ودھیرے تکرڑی ثابت ہوئی سی، اوہ اس گل بارے چوکس سی تے ایہنوں اپنی توہین سمجھدا سی۔ اوہ یقینی طور تے جاندا سی کہ اس لئی، بس، اپنی بیوی نوں اک وار پھر اپنے ماتحت کرنا بالکل ضروری سی! اوہ اک جذباتی آدمی سی تے پچھلے چوی گھنٹیاں وچ اوہنے بہت سوچیا تے دکھ جھیلیا سی، پر اوہدے دل دے ہنیرے نے اس جذباتی اتھل-پتھل نوں سمجھن توں اس نوں روکی رکھیا سی، جیہڑی اوہدی بیوی ولوں لائے گئے ٹھیک الزاماں نے اس وچ پیدا کر دتی سی۔ اوہنے محسوس کر لیا سی کہ اوہ باغی ہو گئی ھے، جس لئی اوہنوں ڈراؤن واسطے اوہنے چاقو نال لیاندا سی۔ تے اوہ اوہنوں مار چھڈدا، جسے کدھرے اوہنے اودھا ذرا وی جوش نال مقابلہ کیتا ہندا۔ پر اوہ اتھے کھڑی سی، بے ہتھیار، مصیبت دی بھنی ہوئی تے پھر وی — اس نالوں مضبوط۔ ایہہ گل سی جیہڑی اوہنوں ڈنگ گئی سی تے اس ڈنگ نے اس اتے ہوش ٹھکانے لیاؤن والا اثر کیتا سی۔

”سن،،، اوہ بولیا۔ ”توں ہوا دے گھوڑے اتے نہ سوار ہو۔ توں مینوں جاندی ایں۔ میں سچ مچ ہر چیز تیریاں پسلیاں وچوں لنگھا دیاں گا تے بس، ایہہ قصہ ختم ہو جاویگا۔ بڑی سدھی گل اے۔۔۔“

اوہنوں چنگی طرحاں پتہ سی کہ اوہنوں ایہہ گل نہیں سی کہنی چاہیدی۔ سو اوہ رک گیا۔ ماتریونا ٹس توں مس نہ ہوئی، جتھے سی، اوہدے ول پٹھہ کیتی کھڑی رہی۔ اوہدے دماغ وچ اوہو سوال گھنم رہا سی۔

”اگوں کی ہوویگا؟“

”ماتریونا،،، گریگوری میز دے اپروں اس ول جھکدا ہویا، نرمائی نال بولیا۔ ”آخر کی ایہہ میرا قصور اے، جسے سبھہ کجھہ ٹھیک ٹھاک نہیں؟“

اوہنے آپنا سر ہیٹھاں سٹیا تے ہوکا بھریا۔

”زندگی گند نال بھری ہوئی اے! توں ایہنوں جیونا کھندی ایں؟ بیشک، ہیضے دے مریض نیں، پر تاں کی؟ کی اوہ مینوں کوئی آسرا دیندے نیں؟ اوہناں وچوں کجھہ مر جانداں نیں، کجھہ ٹھیک

آک وحشی دلیری، سبھ کجھہ نوں الٹا مارن تے اس چنگل وچوں
 نکلن دی بھیانک خواہش نے گریگوری نوں مل لیا، جس چنگل وچ اوہدی
 روح پھس گئی سی۔ اوہنے محسوس کیتا کہ اوہ گھڑی آ گئی ہے
 جدوں اوہ کوئی غیر معمولی گل کر سکدا سی تے اس نال اوہدی
 راہ لبھدی روح نوں بنھہ رھیاں سبھہ زنجیراں ٹٹ جان گیاں۔ اوہنوں
 اک جھنجھنی آگئی تے اپنے دل وچ اوہنوں اک ٹھنڈک جیہی دا
 احساس ہویا، جدوں اوہ ڈاکٹر ول مڑیا تے بلی وانگ دند وکھاؤندے
 ہوئے بولیا:

”تسیں ایویں گلاں نہ مارو، چیکو نہیں۔ میں جاندا ہاں میں
 کتھے ہاں۔ بوچڑخانے وچ۔“

”کی؟ کی کہا؟“ حیران پریشان ڈاکٹر اس ول ودھیا۔
 گریگوری نوں پتہ سی کہ اوہ کوئی وحشی گل کہہ بیٹھا ہے
 پر اس نال اوہدا جوش ٹھنڈا ہون دی تھان ہور بھڑکیا۔
 ”کوئی گل نہیں، لنگھہ جائیگا ایہہ وی! کھائی جاؤ...
 ماتریونا! سانبھہ آپنا سامان!“

”نہیں، بھولے بادشاہ، ذرا ٹھہر جا! پہلاں میری گل دا
 جواب دے لے،“ ماڑی گل دا اشارہ کردے اسن نال ڈاکٹر بولیا۔
 ”اس وجہ نال تینوں میں...“

گریگوری ٹکٹکی لا کے اس ول ویکھن لگ پیا تے اوہنوں وچوں
 ٹوک دتا۔ بولدیاں ہوئیاں اوہنوں محسوس ہویا کہ جوہی اوہ چھالان
 ماردا ودھہ رہا ہووے تے ہر چھال نال اوہدا ساہ ہور سوکھا ہو
 رہا ہووے۔ ...

”تسیں چیکو نہیں... نہ ہی گالہاں کڈھو... تسیں سمجھدے
 ہو کہ ہیضہ تہانوں حق دیندا ہے کہ تسیں مینوں حکم دئی جاؤ۔
 ایہہ ایویں تہاڈا وہم اے۔ جتھوں تک تہاڈیاں دوائیاں دا سوال
 ہے۔ کسے نوں ایہناں دی لوڑ نہیں! میں جیہڑا بوچڑخانہ کہا
 ہے، ہو سکدا اے میں بہت اگے لنگھہ گیا ہوواں، تاں وی، چیکنا
 بند کرو!“

”توں، جھوٹھے!“ ڈاکٹر چین نال بولیا۔ ”میں تینوں سبق
 سکھانوانگا۔ چل ایدھر!“

لوک پہلاں ہی ورائڈے وچ اکٹھے ہو رہے سن۔ گریگوری

مکے نال اوہدا سر میز نال جا و جا پر اوہ اچھل کے کھڑی
 ہو گئی تے اپنے خاوند ول اک حقارت بھری نگاہ سٹی۔
 ”پھر مار!، اوہ اچی آواز وچ سختی نال بولی۔
 ”ہکواس بند کر!،“

”مار توں، ماردا کیوں نہیں؟“
 ”او۔او، چڑیل!“
 ”بس ختم ہوئی گریگوری، ہتھیری ہو گئی اے۔۔۔“
 ”ہکواس بند کر!“

”ہن میں تیریاں زیادتیاں نہیں سہانگی۔“
 اوہ دند کریچن لگ پیا تے پچھے ول اک قدم پٹیا، شائد اک ہور
 جنگا مکا مارن لئی۔

پر اوہ گھڑی دروازہ کھلیا تے ڈاکٹر واسچینکو اندر آگیا۔
 ”کی ہو رہا اے؟ کی سمجھدے ہو کہ تسیں کتھے ہو؟
 کی مذاق بنایا ہوا اے؟

اوہدے منہ اتے کرڑائی وی سی، حیرانی وی۔ گریگوری اوہنوں
 ویکھہ کے ذرا وی پریشان نہ ہویا۔ اوہنے سگون ذرا کو سر وی
 جھکایا تے بولیا:

”کوئی خاص گل نہیں، ایویں میاں بیوی وچکار ذرا جراثیم
 مارے جا رہے نیں،“ تے اوہ ڈاکٹر دے منہ ول ویکھہ کے پاگلان
 وانگ ہسیا۔

”توں کنم تے کیوں نہیں آیا؟، اوہدی دلیری اتے کھجھے
 ہوئے ڈاکٹر نے پچھیا۔

گریگوری نے موڈھے سکیڑے تے آرام نال بولیا، ”میں ویہلا نہیں
 ساں، اپنا کوئی کنم سی۔“
 ”کل شامیں اتھے کون جھگڑ رہا سی؟“

”اسیں۔۔۔“

”تسیں؟ بہت خوب۔ تسیں ایہنوں اپنا گھر سمجھہ چھڈیا اے،
 ... بنان پچھیاں ٹر جاندے ہو۔۔۔“

”اسیں تہاڈے غلام نہیں، کیونکہ۔۔۔“

”چپ رہ! تسیں اس کمرے نوں شرابخانہ بنا چھڈیا اے، جانور
 نہ ہووے تاں! میں دسدا ہاں تہانوں تسیں کتھے ہو!“

”تے تسیں کی سمجھدے ہو؟“ اوہ ٹھٹھا اڈاؤندے ڈھنگ نال بولیا۔ ”تسیں کی کر رہے ہو؟ جراثیم مار رہے ہو؟ ہا۔ھا۔ ہماراں نوں راضی کر رہے ہو تے صحتمنداں نوں زندگی دیاں تنگیاں ہتھوں سرن دئی جا رہے ہو۔ ... ماتریونا، میں تیرا منہ بہن دیانگا، جے توں اسے ویلے نہ ٹری۔“

”میں تیرے نال نہیں جاوانگی۔“

اوہ پیلی پٹی ہوئی سی، اتے غیرقدرتی طور تے پرامن سی، اتے آپنے خاوند ول ویکھدیاں اوھدیاں اکھاں وچ اک ٹھنڈی پکیائی سی۔ اتے آپنی بہاداراں والی آکڑ دے باوجود گریگوری نے منہ پرھاں کر لیا تے نیویں پالٹی۔

”شی!، ڈاکٹر نے تھکیا۔“ خود شیطان وی اس گل دا مطلب نہیں سمجھ سکدا۔ اتھوں نکل جا۔ چلا جا تے شکر کر کہ میں تینوں سوکھی طرحاں جان دتا اے۔ تینوں تاں جیل وچ بھجوانا چاہیدا سی، بے وقوف! چل، ٹردا ہو!،

گریگوری نے سر چک کے ڈاکٹر ول ویکھیا تے پھر نیویں پالٹی۔ ایہہ زیادہ چنگا ہندا جے اوہ اوھنوں کٹدے جاں تھانے بھیج دیندے۔

”میں تینوں آخری وار پچھداں—آرہی ایں؟“ گریگوری نے گھگھپائی آواز وچ اپنی بیوی توں پچھیا۔
 ”نہیں، نہیں آ رہی،“ اوھنے جواب دتا تے سنگڑ کے پچھے ہو گئی، جویں گھسن توں بیچ رہی ہووے۔
 گریگوری نے بانہہ لہرائی۔

”تاں تسیں سارے پوو کھوہ وچ۔ مینوں تھادی کی لوڑ اے؟“
 ”چھڈ، توں... بے وقوف...“ اوھدی ہوش ٹکانے لیاؤن والے انداز نال ڈاکٹر نے گل شروع کیتی۔

”بکو نہیں،“ گریگوری چلایا۔ ”تاں پھر، لعنتی عورت، میں جا رہا واں۔ ہو سکدا اے، اسیں مڑ کے کدے نہ ملیئے تے ہو سکدا اے اسیں مل وی پئیئے—جس طرحاں میری مرضی ہوویگی۔ پر جے کدھرے اسیں مل پئے تاں یقین جانیں تیرے لئی کوئی چنگا نہیں ہون لگا۔“

تے اوہ دروازے ول ودھیا۔

نے اکھاں سنگیڑ لٹیاں تے دند کریچ لئے ۔
 ”میں جھوٹھہ نہیں بول رہا تے نہ ہی میں ڈردا ہاں ۔ تے
 جے تہاڈا خیال اے کہ تسیں مینوں سبق سکھا سکدے ہو تاں میں
 تہانوں ہور کجھہ دساں گا ۔“
 ”دسیں گا؟ ٹھیک اے، دس ۔“

”میں شہر وچ جانواں گا تے اوہناں نوں دساں گا: ’لوکو! جاندا
 ہو ہیضے دا علاج کوں کیتا جا رہا اے؟‘،
 ”کی-کی؟، ڈاکٹر دیاں اکھاں ٹڈیاں گئیاں ۔
 ”تے پھیر اسیں اتھے آ کے تہاڈے جراثیم ماراں گے، نالے ذرا
 آتش بازی چھڈانگے ۔“

”توں کی بکدا پیا ایں؟ رب تینوں لئے!، ڈاکٹر دی حیرانی
 دی تھان ہن اس آدمی دے ناقابل برداشت ہون دے جذبے نے مل
 لئی، جس آدمی نوں اوہ سیانے تے محنتی آدمی دے طور تے جاندا سی،
 پر جیہڑا ہن یقینوں باہری وجہ کر کے، آپنا سر پھاہی وچ دئی
 جا رہا سی ۔

”توں کی کہہ رہا ایں، بے وقوف؟“

بے وقوف ۔ ایہہ لفظ گریگوری دی ہستی دے سارے کونیاں وچ
 گونج اٹھیا ۔ اوہ جاندا سی کہ ایہہ فیصلہ منصفانہ سی، پر اس گل نے
 اوہنوں سگوں ہور ٹھیس ہی پہنچائی ۔

”میں کی کہہ رہا ہاں؟ میں جاندا ہاں ۔ تے مینوں کوئی فرق
 نہیں پیندا،، اوہ بولیا ۔ اوہدیاں اکھاں لشک رھیاں سن ۔ ”میرے
 جیسے لوکاں لئی سبھہ کجھہ ہمیشہ اوہو ہندا ھے ۔ ہن میں ایہہ
 ویکھہ سکدا ہاں ۔ تے کوئی وجہ نہیں کہ اسیں آپنے جذبے لکائیے ۔
 چل آ، ماتریونا، سانہبہ آپنا سامان ۔“

”میں نہیں جانا،، ماتریونا نے پکی طرحاں کہا ۔

ڈاکٹر نے گول گول اکھاں نال اوہناں ول ویکھیا تے بالکل حیران
 ہويا ہويا، آپنا متھا رگڑن لگ پیا ۔

”توں جان پیتی ہوئی اے، جان پاگل ایں ۔ توں سمجھدیں
 توں کی کر رہا ایں؟“

گریگوری پچھے نہ ہٹیا؛ اوہ ہٹ ہی نہیں سی سکدا ۔

”جویں تسیں ویکھدے ہی ہو اسیں فخر نال کہہ سکدے
 ہاں نہ ساڈے نوجوان بڑے شاندار ڈھنگ نال آگے ودھہ رہے نیں۔
 نے تہانوں حیرانی ہوویگی کہ اسیں استادان دی کئی چنگی ٹولی بھرتی
 کر لئی ہے۔ مثال نئی، جتیاں دے کنم والے محکمے وچ، کنم سکھاؤن
 والی اک سدھی-سادھی جیہی سوچن اے، بڑے ڈھنگ دی عورت اے،
 پر وھار وچ بالکل بے-عیب۔ پر میں ایہہ تہانوں کیوں دس رہا
 ہاں؟ جویں کہ میں تہانوں دسیا سی، اوہ طالب علماں نوں کس
 طرحاں پیار کردی اے! بالکل غیر معمولی! انمول مزدور اے اوہ۔
 تے کنم کمر رہی اے صرف باران روپل مہینے اتے، تے نال سکول
 وچ رہن لئی کمرہ۔ ایہناں پیسیاں وچوں سگوں دو یتیمان دی امداد
 وی کردی اے۔ غیر معمولی تے دلچسپ شخصیت۔“

اوہ اس سوچن دیاں تعریفان دے انج پل بنہہ رہا سی کہ میں
 اوہنوں ملن لئی اتاولا ہو گیا۔

اس دا جلدی ہی بندوبست کر دتا گیا تے اک دن ماتریونا نے
 مینوں آپنی زندگی دی دکھی کہانی سنائی۔ خاوند نالوں وکھہ ہوں
 توں کجھہ مدت مگروں تک اوہنے اوہنوں چین نہ لین دتا۔ اوہ
 شرابی حالت وچ اوہنوں ملن آؤندا تے جھگڑا کردا، جدوں اوہ باہر
 جاندی تاں اوہ اوہدی اڈیک کر رہا ہندا تے بے-رحمی نال اوہنوں
 لٹدا۔ اوہنے ایہہ سارا کجھہ برداشت کیتا۔

جدوں بیرکاں بند ہوئیاں تاں اک ڈاکٹر نے اس سکول وچ اوہنوں
 تہاں دواؤن وچ تے اوہدے خاوند توں اوہنوں چھٹکارا دواؤن وچ
 مدد کرن دی پیشکش کیتی۔ ایہہ ہو گیا تے ماتریونا امن بھری
 محنت دی زندگی بسر کرن لگ پئی۔ اوہدی واقف اک نرس نے اوہنوں
 پڑھنا لکھنا سکھایا، اوہنے اک یتیم خانے توں دو یتیم بچے گود
 لے لئے۔ اک منڈا تے اک کڑی، تے آپنے آپ نوں کنم وچ سٹ دتا۔
 آپنی زندگی نال اوہ مطمئن سی، پر ماضی نوں اوہ ڈر تے افسوس نال
 یاد کردی سی۔ آپنے طالب علماں لئی کجھہ وی کرنا اوہدے لئی
 زیادہ نہیں سی۔ اوہ آپنے کنم دی اہمیت نوں اک وسیع جیہے طریقے
 نال ویکھدی سی۔ بڑی ایماندار سی اوہ تے سکول دے منتظم اوہدی
 عزت کردے سن۔ پر اوہنوں سکی کھنگھہ آؤندی سی، بھیڑی طرحاں
 دی کھنگھہ تے اوہدیاں گلہاں دیاں ٹویاں وچ اک بھیڑی جیہی

”الوداع، ٹریجک کردار،“ ڈاکٹر نے طنزیہ انداز وچ کہا،
جدوں گریگوری اوہدے کولوں لنگھہ رہا سی۔
گریگوری رکیا تے اداس طرحاں لشکدیاں اکھاں چک کے ڈاکٹر
ول ویکھیا۔

”تسیں مینوں رهن دیو،“ اوہنے آہستہ جیسے کہا۔ ”مینوں
پھر نویں سریوں مروڑا نہ چاڑھو۔ ایدکی بنا کسے نوں نقصان
پہنچایاں سپرنگ ڈھلا ہو گیا اے... سو رهن دیو، اسے
طرحاں!“

اوہنے فرش توں آپنی ٹوپی چکی، اوہنوں سر اتے ڈکایا تے آپنی
بیوی ول اک نظر وی سٹے بناں باہر چلا گیا۔
ڈاکٹر ماتریونا نوں گھوکھی اکھاں نال ویکھدا رہا۔ اوہدا منہ
بالکل چٹا ہویا پیا سی۔
”اوہنوں کی ہویا اے؟“، گریگوری ول سر نال اشارہ کردیاں
ڈاکٹر نے پچھیا۔

”پتہ نہیں...“

”ہوں۔ اوں! تے ہن اوہ کدھر گیا اے؟“

”شرابی ہوں،“ ماتریونا نے بناں جھجک جواب دتا۔

ڈاکٹر نے بھروٹے اتے چکے تے باہر چلا گیا۔

ماتریونا نے باری وچوں باہر ول ویکھیا۔ اک آدمی دا ہیولا
دھند وچوں، سینہ تے ہنیری وچوں شہر ول جاندی سڑک اتے
پلانگھاں بھردا تیز تیز جا رہا سی۔ اکلا، اوہناں گلے بھورے
کھیتاں وچوں۔

ماتریونا دا منہ ہور وی بگا ہو گیا۔ اوہ پاک تصویراں والے
کونے وچ گئی تے پاک تصویراں ساہمنے گوڈیاں بھار ہو کے مڑ
مڑ متھا ٹیکن لگی پئی، اپنے گلے تے آپنی چھاتی نوں کنبدیاں انگلاں
نال ملدی ہوئی، نکے نکے ساہ لیندی جذباتی وھن وچ دعا دے لفظ
بولن لگ پئی۔

اک دن میں ن. شہر وچ پیشہ ورانہ سکول وچ گیا۔ میرا اک
واقعہ، میرا گائیڈ سی، جس نے سکول قائم کرن وچ امداد دتی سی۔
ماڈل جماعتاں دے اگوں لنگھدیاں اوہ مینوں دسن لگا:

چنگی کوئی گل نہیں سی سوچی جا سکتی؟ سارے اک دوجے نوں
 کھاندے نیں! جے کدھرے میں اوہناں ساریاں دیاں دھوناں مروڑ
 سکاں۔ ا-یخ، ایہہ زندگی وی کیہی شیطان دی سیانی سوچ دا نتیجہ
 اے۔“

جس شرابخانے وچ میں تے گریگوری بیٹھے ساں اوہدا بہارا دروازہ
 لگاتار کھلدا تے بند ہندا سی، تے ہر واری چیں-چیں دی آواز نال
 دعوت دیندا جاپدا سی۔ تے شرابخانہ اندروں اجیہے وڈے سارے
 منہہ ورگا لگدا سی جیہڑا وچارے روسیاں نوں، بیچین روسیاں نوں...
 تے دوجیاں نوں وی... اک اک کرکے، ہولی ہولی پر یقینی طور
 تے ہڑپ کری جا رہا سی۔

لالی چمکدی سی تے اوہدیاں اکھاں وچ بہت اداسی چھائی رھندی سی۔
 گریگوری نال جان-پچھان دا وی مینوں موقع ملیا۔ میں اوھنوں
 شہر دیاں گندیاں بستیاں وچ لبھیا تے دو تن وار ملن توں پچھوں
 اسیں دوست بن گئے۔ اوھنے اوھو کہانی دھرائی جیہڑی اوھدی
 بیوی نے سنائی سی تے ذرا کو سوچن مگروں کہن لگا:

”سو ایہہ ساری کہانی اے، میکسم ساواتیوچ— ذرا کو اتے
 اٹھیا تے مڑ کے ہیٹھاں پٹکا دتا گیا۔ تے اس لئی میں کدی وی اوہ
 وڈا کارنامہ نہ کر سکيا جس نوں کرن دے میں سپنے لیندا ساں۔
 پر اجے وی کجھہ وڈا کر گزرن دی مینوں کھتکھتی لگی رھندی
 اے۔ زمین نوں پیہہ کے دھوڑ بنا دین دی جاں کسے ٹولی دی رھنمائی
 کرن دی جاں ہور کوئی وی گل کرن دی جیہڑی مینوں ہور سارے
 لوکاں نالوں اتے چک دیوے، جتھوں میں پھر اوھناں اتے تھک
 سکاں۔ تے میں اوھناں نوں کہانگا: ’ایخ، تسیں، کیڑیو! تسیں
 کاھدے لئی جیوندے ہو؟ کس طرحاں دیاں زندگیاں جیوندے
 ہو؟ تسیں دھوکھے باز اچکیاں توں بنا کجھہ وی نہیں!، تے پھر
 میں رڑھدا ہویا اچائیاں توں آوانگا، کھڑبازیاں لاؤندا تے ٹھاہ! بس!
 -ایخ، زندگی کئی بے سوادی تے سام گھٹویں اے۔ جدوں میں ماتریونا
 نوں گلوں لایا، تاں سوچیا: ’گریگوری ہن آزاد ہو کے بیڑی چلا۔
 لنگر چک دتے گئے نے!، پر انج نہ ہویا۔ جہاز خشکی اتے جا
 پھسیا۔ رک گیا۔ تے میں خشکی اتے بیٹھا ہاں۔ پر میں آپ نہیں
 رکن لگا، توکھلا نہ کر! میں لوکاں نوں وکھا دیاں گا کہ میں
 اجے وی کی کر سکدا واں۔ کوئی؟ ایہہ تاں صرف شیطان نوں ہی
 پتہ اے۔ خیر ڈھٹے کھوہ وچ پوے! میرے ورگے بندے نے بیوی
 توں کی لینا اے؟ جاں اوھنے میتھوں، اک اجیہے آدمی توں جیہڑا
 اکو ویلے چاراں پاسیاں توں کھچاں محسوس کردا اے؟ میں آپنے
 دل وچ ایہہ بیچینی لے کے جنمیا ساں۔ آوارہ بننا میری قسمت وچ لکھیا
 سی۔ میں ہر طرحاں دیاں تھاواں تک ٹردا تے سواری کردا گیا ہاں۔
 کدھرے چین نہیں ملیا۔ پیندا ہاں؟ ہاں، پیندا ہاں۔ آگاہ بچھاؤن
 لئی وودکا چنگی چیز اے۔ تے بہت وڈی آگ میرے اندر بل رھی
 اے! میں ہر چیز توں ستیا ہویا ہاں— شہراں توں، پنڈاں توں،
 لوکاں توں، ہر قسم تے مارکے دے لوکاں توں۔ تھوہ! کی اس توں

طوفانی پیتریل دا گیت

سمندر دے سلیٹی میدان اتے ہوا بدل اکٹھے کر رہی ہے۔
بدلاں تے سمندر دے درمیان، کالی بجلی دی لکیر وانگ طوفانی
پیتریل فخر نال منڈلا رہا ہے۔

ہنے پر نال چھوہندا لہر نوں، ہنے تیر وانگ اٹھدا بدلاں ول
جاندا، اوہ چلا رہا ہے، تے— بدل اوہدی حوصلے بھری چیک نوں
سن رہے نے جویں خوشی دا سنیہا ہووے کوئی۔

اس چیک وچ ہے سک طوفان دی۔ بدلاں نوں سنائی دے رہی
ہے اس وچ غصے دی طاقت، جوش دا بھانڈا تے جت دا یقین۔
ابا پیلاں طوفان توں پہلاں نے کرلا رھیاں— کرلا رھیاں، اڈدیاں
نے اوہ سمندر اتے ایدھر اودھر، تے سہم کے تیار نے اپنے آپ نوں
طوفان ساہمنے سمندر دی تہہ وچ لکاؤن لئی۔

تے گریبے وی نے کرلا رہے— پہنچ توں باہر ہے اوہناں لئی
زندگی دی کشمکش دی خوشی: ڈر رہے نے اوہ طوفانی گرج توں۔
برے وقوف پینگوون اپنے موٹے جسم سہم نال نے چٹانوں وچ لکاؤندے
پہردے۔ ... فخر نال بھریا طوفانی پیتریل ہی بس جھگ نال چٹے
ہوئے سمندر اتے ہے دلیری تے آزادی نال منڈلا رہا۔

سمندر دے اتے بدل ہندے جا رہے نے نیویں، ہور کالے، تے
لہراں نے گا رھیاں تے گرج نوں ملن لئی نے اوہ اچھالے کھا رھیاں۔
بجلی کڑکدی ہے۔ غصے نال جھگو جھگ ہوئیاں لہراں چیکدیاں،
ہواواں نال مقابلہ کر رھیاں ہن۔ اوہ ہوا نے لہراں دے جھنڈ

نوں آپنی تکزئی گلو کڑی وچ جکڑیا تے گھما کے وحشی غصے نال
اوہناں نوں پٹک کے چٹاناں اتے ماریا ہے، اوہناں دے نیلمی اکٹھے
نوں پھوہار تے تپکے بنا کھنڈا دتا ہے۔

چیکدا منڈلا رہا ہے طوفانی پیتریل، کالی بجلی دی لکیر وانگ،
تیر وانگ بدلاں نوں ونہدا، پراں نال لہراں دی جھگ نوں چھنڈدا۔
اوہ منڈلا رہا ہے، کسے دیو وانگ۔ فخر نال بھریا، کالا
دیو طوفان دا۔ کدی رونداء، کدی ہسدا۔ بدلاں اتے ہسدا تے
خوشی نال رون لگ پیندا ہے اوہ۔

اوہ گرج دے غصے وچ۔ نرم جذبیاں والا دیو۔ ہے کدے دا
اس دی تھکن محسوس کردا، اوہدا یقین ہے کہ بدل سورج نوں لکا سکدے
نہیں، نہیں، لکا سکدے نہیں!

ہوا ہے چنگھاڑ رہی۔ ... بجلی کڑک رہی ہے۔ ...
بدلاں دے جھنڈ سمندر دی ختم نہ ہون والی کھائی دے اپر
نینیاں لاٹاں وچ نے بل رہے۔ بجلی دے تیر سمندر بوجدا تے ڈونگھاناں
آپنیاں وچ جا بجھاؤندا ہے۔ سیہلدے نے اگ دے سپاں وانگ ایہناں
بجلیاں دے پرچھانویں سمندر وچ منڈلانڈے ہوئے۔

”طوفان! بہت جلدی آؤن والا ہے طوفان!،“
غصے نال چنگھاڑدے سمندر اتے بجلیاں وچکار دلیر طوفانی
پیتریل فخر نال منڈلا رہا ہے؛ جت دا ایلچی، کوکدا ہے اوہ:
”شالا! خوب زور زور نال آئے طوفان!،“

جہازاں دے بھارے ساء لین دی، پانی وچ پروپیلراں دے پھرن دی
 دبی دبی آواز آ رہی سی، زنجیراں دی چھنکار، سیٹیاں تے اچیاں اچیاں
 آوازاں سنائی دے رھیاں سن۔ پر چوک پراسن سی تے منبر چمکدے
 سورج ہیٹھ گرم ہویا ہویا سی۔ گھراں دیاں چھتاں اتے تے باریاں
 وچ عورتاں اپنے ہتھان وچ پھل لئی کھڑیاں سن تے اوہناں دے کول
 اپنے دن-دھاڑ والے کپڑے پائی پھلاں ورگے بجے کھڑے سن۔
 جیوں ہی سیٹی ماردا ہویا انجن سٹیشن ول آیا، بھیڑ وچ ہلجل
 ہوئی تے کنے ہی پھسے ہوئے ہیٹ کالے پرندیاں وانگ ہوا وچ
 اڈ پئے۔ بینڈ والیاں نے اپنے ساز چکے تے کجھہ سنجیدہ، سیانی عمر
 دے آدسی اپنے آپ نوں سنواردے ہوئے اگے آئے تے بھیڑ ول منہ
 کر کے تے سجے کھسے ہتھ مار مار کے، جوشیلے ڈھنگ نال کجھہ
 بولن لگ پئے۔

ہولی ہولی بھیڑ وچکاروں پاٹ کے دو حصیاں وچ ونڈی گئی
 تے ایہنے بازار ول جان لئی چوڑا راہ بنا دیا۔
 ”ایہہ کس نوں لین آئے نیں؟“
 ”پرما دے بچیاں نوں!“

پرما وچ ہڑتال ہوئی ہوئی سی۔ مالک جھک نہیں سن رہے
 تے مزدوراں دی اپنی بھیڑی حالت سی کہ اوہناں نے فیصلہ کیتا
 سی کہ اپنے بچیاں نوں بھکھے مرن توں بچاؤن لئی ساتھیاں کول
 جنوا بھیج دتا جاوے۔

سٹیشن دی عمارت دے کھنیاں دے پچھوں نکے نکے لوکاں
 دا اک باترتیب جلوس دکھائی دتا۔ جیہڑے ادھہ ننگے، اپنے
 پاٹے پرانے کپڑیاں وچ عجیب جیہے، چھوٹے چھوٹے بردار جانور
 لگ رہے سن۔ اک دوجے دا ہتھ پھڑ کے چل رہے سن، پنچ-پنچ
 دی قطار بنا کے، بہت چھوٹے چھوٹے، گھٹے-مٹی نال لیڑے ہوئے
 تے شائد تھکے ہوئے۔ اوہناں دے منہ سنجیدہ سن، پر اوہناں دیاں
 اکھاں صاف تے چمکیلیاں سن۔ تے جدوں بینڈ والیاں نے گیری بالڈی
 دھن وجاؤنی شروع کیتی تاں اوہناں دے لسے لسے، بھکھہ دے
 ستائے چھوٹے چھوٹے منہاں اتے مسکراہٹ ٹٹھاؤن لگ پئی۔

بھیڑ نے مستقبل دے مرداں تے عورتاں دا استقبال کن بولے
 کرن والے نعریاں نال کیتا، جھنڈے اوہناں اگے جھک گئے، پتل

اٹلی دیاں کہانیاں

پرما دے بجے

جنوا دے ریلوے سٹیشن دے ساہمنے نکلے جیسے چوک وچ سنگھنی بھیڑ اکٹھی ہو گئی سی۔ اوہناں وچوں بہتے مزدور سن، پر وچ وچ چنگے رجے-بجے، قابل عزت کپڑیاں والے لوکاں دا وی چھڑکا ہویا ہویا سی۔ بھیڑ دے اگے شہری کونسل دے ممبر کھڑے سن، اوہناں دے سراں اتے اک بھارا جیہا تے بڑی فنکارانہ ریشمی کڈھائی والا شہر دا جھنڈا لہرا رہا سی، تے اس دے نال نال مزدور تنظیمیں دے کئی رنگاں والے جھنڈے لہرا رہے سن۔ سنہری پھمن، جھانراں تے رسیاں لشک رہیاں سن، جھنڈیاں والے ڈنڈیاں دے سرے چمک رہے سن، ریشم سرسر کر رہا سی تے جیشنی بھیڑ وچوں ہولی ہولی مدھم جیہی دھن اٹھ رہی سی، جویں کوئی گیت-منڈلی گا رہی ہووے۔

اپر اپنے تھڑے اتے کولمبس دا بت کھڑا سی، اس سپنے لین والے دا بت، جس نے اپنے یقین لئی بھاری تکلیفاں اٹھائیاں سن تے۔ اوہ جتیا سی، کیونکہ اوہ یقین رکھدا سی۔ آجے وی اوہ ہیٹھاں لوکاں ول ویکھہ رہا سی تے اوہدا سنگ مرمر دا بت کہندا لگدا سی:

”صرف اوہو جتدے نیں، جیہڑے یقین رکھدے نیں۔“

بینڈ والیاں نے اپنے ساز تھڑے دوالے اوہدے پیراں وچ رکھے ہوئے سن، تے دھپ وچ پتل انج لشک رہا سی جویں سونا ہووے۔ ادھہ گولے وچ ہٹویں سٹیشن دی سنگ مرمر دی بھاری-بھرم عمارت نے اپنے کھنبہ انج پھیلانے ہوئے سن جویں ایہہ اڈیک رہی بھیڑ نوں گلوکڑی وچ لینا چاہوندی ہووے۔ بندرگاہ ولوں دخانی

”لنگڑی مارگریتا لئی اک لجانا نہ بھلنا...“

ہر تھان خوشی بھرے جوش دا جذبہ پایا جاندا سی، سبھہ پاسے خوش منہہ تے سلیاں مہربان اکھاں وکھائی دیندیاں سن تے ہڑتالیاں دے بجے ایہی دیر وچ روٹی نوں چک مار رہے سن۔
”ساڈے زمانے وچ ایہہ کسے نوں نہیں سی سچھیاا، دنداں وچ سگار دبائی، پرندے دی چنچھہ ورگے نک والا اک بزرگ بولیا۔
”تے ایہہ کناں سوکھا اے...“

”سوکھا تے سیانا۔“

بزرگ نے سگار اپنے منہہ وچوں کڈھیا، ایہدے سرے اتے نگاہ ماری تے سواہ جھاڑدیاں ٹھنڈا ساہ بھریا۔ پھر پرما توں آئے دو چھوٹے منڈیاں نوں—جیہڑے واضح طور تے بھرا جاپدے سن—نیڑے ویکھدیاں، اوہنے بھیانک دکھ اختیار کر لئی تے جدوں منڈے سنجیدگی نال ویکھہ رہے سن، اوہنے اپنا ہیٹ اکھاں اتے کر لیا، آپنیاں بانھواں پھیلائی، تے جدوں بھرا گھوریاں وٹدے اکٹھے پچھے ہٹ رہے سن، اوہ اقدم بیٹھ گیا تے ککڑ وانگ وانگ دین لگ پیا۔ منڈے کھڑکھڑا کے حسن لگ پئے تے اپنے بوٹاں دے گھسے ہوئے تلیاں نوں پتھراں اپر مارن لگ پئے۔ آدمی اٹھیا، اپنا ہیٹ سدھا کیتا تے جھومدا جھامدا ٹر پیا، ایہہ محسوس کردیاں کہ اوہنے اپنا فرض پورا کر دتا اے۔

اک کبی، دھولے والاں والی بڈھی، جس دا منہہ چڑیلاں ورگا سی تے جس دی ہڈل ٹھوڈی اتے تاراں ورگے وال اگے ہوئے سن، کولمبس دے بت دے پیراں وچ کھڑی سی تے رو رہی سی، تے آپنیاں لال ہوئیاں اکھاں نوں اپنی گھسی ہوئی شال دے سرے نال پونچھہ رہی سی۔ سانولی تے بدصورت، اوہ پرجوش بھیڑ وچ عجیب طرحاں اکلے لگ رہی سی...

اک کالے والاں والی جنوا دی جوان عورت ٹھمک ٹھمک چلدی آ رہی سی، اوہنے اک نوجوان نوں ہتھہ توں پھڑپھا ہویا سی جس دی عمر لگبھگ ست سال ہووے گی، جس نے پیراں وچ لکڑی دیاں جتیاں تے سر اتے موڈھیاں تک آؤندا سلیٹی ہیٹ پائیا ہویا سی۔ اوہ ہیٹ نوں آپنیاں اکھاں توں پچھے ہٹاؤن دی کوشش کردا ہویا، اپنے چھوٹے جیسے سر نوں جھٹکا دیندا، پر ایہہ تلک کے اوہدے منہہ

دے بگل وج اٹھے، جس نال بجے بوندل گئے تے چکاچوند ہو گئے؛
 اس استقبال توں گھبرائے ہوئے اوہ گھڑی پل لئی سنگڑ کے پچھے
 نوں ہٹ گئے پر پھر اوہناں اکدم اپنے آپ نوں سدھا کیتا، جس نال
 اوہ کجھہ لنمے لگن لگ پئے، اوہ اکٹھے ہو کے اکو وجود وچ جڑ
 گئے تے سینکڑے گلیاں وچوں اکو آواز نکلی: «Viva Italia!»
 ”نوجوان پرما زندہ باد!، اوہناں ول ودھدی بھیڑ گرجی۔
 «Evviva Garibaldi!» بجے کوکے۔ سلیٹی پھانے وانگ
 اوہ بھیڑ نوں چیردے ہوئے لنگھ گئے تے ایہدے وچ ہی سما گئے۔
 ہوٹل دیاں باریاں وچوں تے گھراں دیاں چھتاں توں چٹے
 پرندیاں وانگ رومال پھڑپھڑائے، تے پھلاں دا تے خوش کوکاں دا
 ہیٹھاں بھیڑ اتے مینہ وسن لگا۔

ہر چیز نے حشنی روپ دھار لیا، ہر اک چیز وچ زندگی دھڑکن
 لگی، اتھوں تک کہ سلیٹی سنگ مرمر اتے وی جویں شوخ رنگ
 دے دھیاں دے پھل کھڑ پئے۔

جھنڈے ہوا وچ لہرا رہے سن، ٹوپیاں تے پھل ہوا وچ اڈ رہے
 سن، بچیاں دے چھوٹے چھوٹے سر بھیڑ دے سراں دے اپر ابھر
 آئے، پھلاں نوں پھڑدے تے نیکخواہشاں دیندے۔ لیندے نکلے
 نکلے میلے ہتھ ہل رہے سن، تے ہوا وچ طاقتور، لگاتار آواز گونج
 رہی سی: «Viva il Socialismo!» «Evviva Italia!»

لگ بھگ سبھہ بچیاں نے ہتھ پھڑ لئے، اوہناں وچوں کجھہ
 تاں سیانیاں دے موڈھیاں اتے بیٹھے سن، کجھہ ہور سنجیدہ دسدے
 مچھاں والے آدمیاں دیاں چھاتیاں نال لگے ہوئے سن، کوکاں تے ہاسے
 دی گہما۔ گہمی وچ موسیقی مسان ہی سنائی دیندی سی۔
 عورتاں بھیڑ وچ ڈبکیاں لاؤندیاں باقی رہ گئے آئے بچیاں نوں
 بانہوں پھڑدیاں تے اک دوجی نوں اچی اچی کہندیاں:

”توں دو لوں گی، انیتا؟“

”ہاں، تے توں؟“

* اٹلی زندہ باد! — مترجم :

** گیری بالڈی زندہ باد! — مترجم :

*** سوشلزم زندہ باد! — مترجم :

سرنگ

خاموش نیلی جھیل دائمی برفاں والیاں چوٹیاں والے اچے اچے
پہاڑاں دے فریم وچ جڑی ہوئی ہے۔ کالے باغاں دی کشیدا کاری
بھرپور تیہاں بناؤندی عین کنڈھے تک ڈگی ہوئی ہے۔ چٹے چٹے
گھر، جیہڑے انج لگدے جویں کھنڈ دے بنے ہوں، کنڈھیاں توں
پانی وچ جھاتیاں مار رہے ہن۔ تے آلے دوالے سبھہ کجھہ انج خاموش
ہے، جویں بچہ نیند وچ گڑوند ہووے۔

سویر دا ویلا ہے۔ پہاڑاں توں پھلاں دی بھنی بھنی مہک
آ رہی ہے۔ سورج اجے چڑھیا ہی ہے، درختاں دے پتیاں اتے، تے
گھاہ دیاں تڑاں اتے اجے تریل لشک رہی ہے۔ سڑک سلیٹی جیہڑے
رین وانگ ہے جیہڑا چپ پہاڑی کھڈ وچ سٹ دتا گیا ہووے۔ سڑک
پتھراں نوں جوڑ کے بنائی گئی ہے تاں وی انج لگدا ہے کہ جے
اس نوں چھوہانگے تاں ایہہ مخمل وانگ نرم لگے گی۔

مبسے دے ڈھیر کول اک مزدور بیٹھا ہے، بھنورے ورگا کالا،
اودھے منہ توں ہنمت تے ہمدردی جھلکدی ہے تے اوہنے آپنی
چھاتی اتے تمغہ لایا ہویا ہے۔

کینہہ ورگے ہتھان نوں آپنے گوڈیاں اتے ٹکائی، اوہ شامبلوت
دے درخت ہیٹھہ کھڑے راہ جاندے بندے دے منہ ول ویکھدا
ہے۔

”ایہہ تمغہ، سنور،“ اوہ کہندا ہے، ”سمپلون سرنگ وچ میرے
کنم کرکے ملیا ہے۔“

اتے مڑ آ پیندا، جدوں تک کہ عورت نے اوہنوں لاه نہ لیا تے
 ہسدی گاؤندی نے اس نوں ہوا وچ دے ماریا۔ مسکراہٹاں نال بھرے
 منہ نال بجے نے ہیٹ نوں ویکھن لئی آپنا سر پچھے ول سٹیا، پھر
 ہیٹ نوں پھڑن لئی اچھلیا تے پھر دونویں اکھوں اوہلے ہو گئے۔
 چمڑے دا ایپرن پائی، مضبوط ننگیاں بانہواں والا اک اچا لنما
 آدمی چہہ کو سالن دی اک چھوٹی کڑی، اک بھوری جیہی چوہی
 جیہی نوں، اپنے موڈھیاں اتے چکی لجا رہا سی۔

”توں سمجھدی ایں میرا مطلب؟“، اوہنے عورت نوں کہا جیہڑی
 اگ ورگے لال والاں والے منڈے نوں ہتھہ توں پھڑی اوہدے نال
 نال جا رہی سی۔ ”جے اس طرحاں دی گل جڑھاں پھڑ لوے... تاں
 پھر ساتھوں مرضی منوانا سوکھا نہیں ہوویگا، کیوں؟“،

تے جت دے گونجدے ہاسے نال اوہنے اپنے نکے جیہے بھار
 نوں اپر ہوا وچ اچھالیا تے زور دی بولیا: *«Evviva Parma!»
 لوک ہولی ہولی کھنڈ گئے، بچیاں نوں موڈھے چکی جاں ہتھاں
 نال پھڑی، تے چوک بالکل خالی ہو گیا، صرف مدھولے ہوئے پھل،
 ٹافیاں اپر لپیٹے کاغذ، خوشدل فاکینو دی اک ٹولی رہ گئی،
 جنہاں اپر اس آدمی دا بھلے مانس بت سی جس نے نویں دنیا لہی سی۔
 تے گلیاں بازاراں وچوں نویں زندگی اگے ودھہ رہے لوکاں دیاں
 خوشی بھریاں کلکاریاں سنائی دے رھیاں سن، جویں کوئی وڈی ساری
 شہنائی وجا رہا ہووے۔

۱۹۱۱

* پرما زندہ باد! — مترجم :

اوہ مشیناں ویکھیاں ہندیاں، پہاڑ دا اوہ اداس منہہ ویکھیا ہندا،
 دھر اندر کدھرے بھاری گڑگڑاھٹ تے دھماکیاں دی گونج سنائی
 دیندی، جیہڑی کسے پاگل آدمی دے ہاے ورگی لگدی۔،
 اوہنے اپنے ہتھ نوں دھیان نال ویکھیا، اپنے نیلے اوورآل اتے
 بیج ٹھیک کیتا تے ہلکا جیہا ٹھنڈا ساہ بھریا :

”انسان کنم کرنا جاندا ہے!، اوہنے فخر نال بولنا جاری رکھیا۔
 ”او، سنور، ایہہ چھوٹا جیہا انسان، جدوں اوہ کنم کرن دی خواہش
 رکھدا ہووے تاں اوہ ناقابل تسخیر طاقت ہندا ہے! تے یقین جانا،
 ایہہ چھوٹا جیہا انسان آخر سبہہ کجھہ کر لیندا ہے جو کجھہ
 وی اوہدی کرن دی خواہش ہووے! میرے پیو نوں پہلاں اس
 گل دا یقین نہیں سی۔

”اک ملک توں دوجے ملک تک پہاڑ نوں وچوں چیر دینا،
 اوہ کہا کردا سی، ’رب دی رضا دے خلاف اے، جس نے پہاڑاں
 دیاں کندھاں نال زمین نوں ونڈیا ہویا ہے۔ تسیں ویکھوگے کہ
 میڈونا* سانوں چھڈ جاویگی!، اوہ غلط سی، میڈونا اوہناں سبھناں دے
 نال ہے جیہڑے اوہنوں محبت کردے ہن۔ مگروں جا کے میر
 پیو وی سوچن لگ پیا جس طرحاں میں تہانوں دس رہا ہاں، کیونکہ
 اوہ اپنے آپ نوں پہاڑ نالوں اچا تے تکرڑا محسوس کرن لگ پیا سی،
 پر اجیہا وقت وی آؤندا سی جدوں اوہ کسے دن دھاڑ نوں شراب
 دی بوتل لے کے میز کول بہہ جاندا تے مینوں تے دوجیاں نوں لیکچر
 جھاڑنا شروع کر دیندا۔

”خدا دے پترو، ایہہ اوہدے من پسند لفظ ہندے سن
 کیونکہ اوہ چنگا تے رب توں ڈرن والا انسان سی۔ ”خدا دے پترو،
 تسیں اس طرحاں زمین نال لڑائی نہیں کر سکدے، اوہ اپنے زخماں
 دا بدلہ لویگی تے ناقابل تسخیر دی ناقابل تسخیر ہی رہیگی! تسیں
 ویکھہ لینا: اسیں پہاڑ دے دل وچ چھیک کر لوانگے تے جدوں
 اسیں ایہنوں چھوہانگے تاں ایہہ سانوں ساڑ دیویگا، اگ دیاں لاٹاں

* کنواری مریم - حضرت مسیح دی ماں - مترجم :

تے ہیٹھاں چھاتی ول ویکھدا ہویا اوہ دھات دے چمکدے
ٹوٹے اتے پیار نال مسکراؤندا ہے۔

”ہاں، ہر کنہ اوکھا ہندا ہے، جدوں تک کہ اوہ تہاڈا عشق
نہ بن جاوے۔ تے پھر ایہہ جھومدا ہے تے ہلکا لگن لگ جاندا
ہے، پر تاں وی ایہہ کنہ اوکھا سی۔“

اوهنے سورج ول ویکھہ کے مسکراؤندیاں ہلکا جیہا سر ہلایا،
پھر اکدم جوش وچ آؤندیاں اوهنے آپنا ہتھہ ہلایا تے اوہدیاں کالیاں
اکھاں وچ چمک آ گئی۔

”کدی کدی تاں کجھہ ڈر وی لگدا ہندا سی۔ زمین وی ضرور
کجھہ محسوس کردی ہوویگی، کیوں نہیں؟ پہاڑ وچ ایہہ وڈا سارا
مگھورا بناؤندے، جدوں اسیں ایہدے وچ ہور ڈونگھا اندر جاندے،
تاں اتھے اندر زمین سانوں اگوں لوہا لاکھا ہوکے ملدی۔ ایہدا
ساہ گرم ہندا تے ساڈے دل بیٹھہ جاندے، سر بہارے ہو جاندے
تے ہڈیاں پیڑ کرن لگ پیندیاں۔ کٹیاں نوں ایہہ تجربہ ہویا۔
پھر ایہہ پتھر ساڈے اتے وگہ ماردی تے گرما گرم پانی نال سانوں
نہوا چھڈدی۔ ایہہ بڑی بھیانک گل ہندی ہے! کدی کدی اگ نیڑے
لجائیاں، پانی لال-سوها ہو جاندا تے میرا پیو کہا کردا سی کہ
اسیں زمین نوں زخمی کر دتا ہے۔ ویکھہ لینا ایہہ سانوں ساریاں
نوں اپنے خون وچ ڈبو دیویگی تے ساڑ دیویگی۔ ایہہ، بیشک، خالص
تخیل سی، پر جدوں زمین دے دھر اندر، ساہ گھٹویں ہنیرے وچ
ایہو جیہیاں گلاں سنو، جتھے پانی ماتمی ڈھنگ نال ترپ ترپ کر
رہا ہندا ہے تے لوہا پتھراں نال ٹکرا رہا ہندا ہے تاں سبھہ کجھہ
ممکن لگدا ہے۔ اتھے ایہہ سبھہ کجھہ اینا اچنبھے بھریا سی، جناب۔
بدلاں تک اپڑدے اس پہاڑ تے اسیں آدمی اپنے بونے لگدے ساں،
اس پہاڑ دے مقابلے، جس وچ اساں آخر چھیک کر لیا۔ ... تسیں
ویکھدے، تاں پتہ لگدا کہ میں کی کہہ رہا ہاں! جسے تسیں ویکھدے
کہ اساں چھوٹے چھوٹے آدمیاں نے پہاڑاں وچ کویں مگھورا کر
لیا سی، جسے تسیں سانوں سویرے سویرے اس مگھورے دے اندر
جاندے ویکھدے، جدوں سورج افسوسییاں نظراں نال ساڈا پچھا کردا
تے اسیں زمین دے اندر ہی اندر جائی جاندے، جسے کدھرے تسیں

اوه اٹھ کھڑوتا، پہاڑاں ول اپر اک نظر ماری تے اس طرحاں
زور دی آکڑ بھنی کہ اوہدی پٹھہ کڑ۔ کڑ کرن لگ پئی۔

”پھر اوہنے میرا ہتھ پھڑیا تے نیڑے کھچ کے بولیا۔ ربی
سچ، سنور!۔ ’پاؤلو، میرے بیچے، تینوں پتہ اے، میرا خیال اے،
ایہہ کنم تاں ہو ہی جائیگا: اسیں تے اوه، جیہڑے دوجے پاسیوں
سرنگ بنا رہے نیں، پہاڑ دے اندر مل پوانگے، اسیں ملانگے، تینوں
ایہہ یقین اے، ہیں ناں، پاؤلو؟، ہاں مینوں ایہہ یقین سی۔ ’ایہہ
چنگی گل اے، میرے بیٹے! انسان جو کجھہ کردا ہے اوہنوں اس
وچ ہمیشہ یقین رکھنا چاہیدا اے، اوہنوں کاسیابی دا یقین ہونا
چاہیدا اے، تے خدا وچ بھروسہ ہونا چاہیدا اے، جیہڑا میڈونا
دیاں دعاواں دے سر صدقے، چنگے کنماں وچ مدد کردا اے۔ میری
تینوں اکو درخواست اے، بیٹے، کہ جدوں ایہہ گل ہووے تے
لوک پہاڑ دے اندر مل جان، تاں میری قبر تے آئیں تے
کہیں: باپو، اسیں ایہہ کنم کر لیا اے! مینوں آپے پتہ لگ
جاویگا!،

”ایہہ چنگی گل سی، پیارے، سنور، تے میں اوہنوں قول دتا۔
پنج دن مگروں اوه چل وسیا۔ مرن توں دو دن پہلاں اوه مینوں تے
دوچیاں نوں کہن لگا کہ اوہنوں اتھے دفنایا جاوے جتھے اوه سرنگ
وچ کنم کردا رہا سی۔ اوہنے بہت پکی کیتی، پر میرا خیال ہے کہ
اوه ہوش وچ گلاں نہیں سی کر رہا۔

”اسیں تے دوجے پاسیوں ساڈے ول آؤن والے میرے پیو دی موت
توں تیراں ہفتے پچھوں پہاڑ دے اندر ملے۔ اف، ایہہ پاگل کر دین
والا دن سی، سنور، اوه دن جدوں زمین دے ہیٹھاں ہنیرے وچ سانوں
اس دوجے پاسے دے کنم دیاں آوازاں سنائی دتیاں، اوہناں بندیاں
دیاں آوازاں جیہڑے زمین دے ہیٹھاں سانوں ملن لئی ودھدے آ رہے
سن، ذرا سوچو، سنور، زمین دے انٹولویں بھار ہیٹھاں، جیہڑی
سانوں، نکچو جیسے بندیاں نوں، اک جھٹکے وچ ساریاں نوں اکو
وقت کچل کے رکھہ سکدی سی!

”کئی دن سانوں ایہہ آوازاں سنائی دیندیاں رہیاں، کھوکھلیاں

ساڈے اترے چھڈیگا، کیونکہ زمین دا دل اگ ہی تان ہے، ایہہ سارے جاندے نیں! زمین نوں واہونا اک گل اے۔ ایہہ اوہدیاں جنمن پیڑاں وچ اوہدی مدد کرن وانگ ہے، جو کہ ساڈا دھروں مقرر کیتا فرض اے، پر اسیں اوہدے منہ-متھے نوں، اوہدی شکل نوں وگاڑ رہے ہاں۔ تسیں ویکھدے ہی ہو کہ اسیں جیوں جیوں پہاڑ دے اندر چھیک کردے جا رہے ہاں، ہوا اونی ہی گرم ہندی جا رہی ہے۔ تے ساہ لینا اونا ہی اوکھا ہندا جا رہا ہے۔۔۔“

آدمی ذرا کو مسکرایا تے آپنے دوہاں ہتھاں نال مچھاں نوں مروڑا دتا۔

”اوہ اکلا ہی انج نہیں سی سوچدا تے ایہہ ہے وی ٹھیک سی: اسیں جیوں جیوں اگے جاندے ساں، گرمی ودھدی جاندی سی تے ساڈے وچوں اونے ہی زیادہ بیمار ہوئی جاندے سن، مری جاندے سن۔ گرم چشمے ہور وی زوردار دھاراں بنا کے پھٹدے، پتھر آپے جھڑن لگ پیندے تے لوگانو توں آئے ساڈے دو بندے تان پاگل ہی ہو گئے۔ بیرکاں وچ رات نوں کئی بے ہوشی دی حالت وچ وپھلدے رھندے، ہونگدے تے تراہ کے آپنے بستریاں وچوں نٹھ پیندے۔“

”کیوں، مں ٹھیک نہیں سی کہا؟، میرا پیو کہندا۔ اوہدیاں اکھاں وچ دھشت ہندی تے اوہدی کھنگھہ دنو دن وگڑدی جاندی سی۔ ’میں ٹھیک نہیں سی کہا؟، اوہ کہندا۔ ’تسیں قدرت نوں نہیں ہرا سکدے!،“

”تے آخر اوہنے منجا مل لیا تے مڑ کے کدی نہ اٹھیا۔ اوہ نکڑا آدمی سی، میرا بزرگ پیو، تے تن ہفتے توں ودھیرے وقت اوہ موت نال لڑدا رہا، ہٹھہ نال، بنا شکوے دے، اجیہے انسان وانگ جیہڑا آپنی قیمت جاندا ہے۔“

”میرا کتم پورا ہو گیا اے، پاؤلو، اوہ اک رات مینوں کہن لگا۔ ’آپنا دھیان رکھیں، تے گھر چلا جائیں، میڈونا ہمیشہ تیری حفاظت کرے!، پھر کناں چر اوہ چپ کیتا رہا، اکھاں بند کر چھڈیاں تے بہارے بہارے ساہ لیندا رہا۔“

لوکاں دیاں خواہشاں دی سانوں قدر کرنی چاہیدی ہے، جنہاں نے ساڈے لئی جان ماری ہندی ہے، تے ساڈے نالوں گھٹ مصیبتاں نہیں سمہاریاں ہندیاں۔ کیوں نہیں؟

”ہاں، ہاں، میں اوہدی قبر اتے گیا، زمین نوں پیر نال ٹھکوریا تے جس طرحاں اوہدی خواہش سی کہا: ”’باپو، اسیں ایہہ کنم کر لیا اے۔‘ میں کہا۔ ’اسیں انسان جت گئے ہاں۔ اسیں ایہہ کنم کر لیا اے، باپو!‘“

آوازاں، جیہڑیاں ہر لنگھدے دن ودھیرے اچیاں تے ودھیرے صاف
 ہندیاں جا رہیاں سن، تے فتحمنداں والی وحشی خوشی ساڈے اتے سوار
 ہو گئی، اسیں شیطاناں وانگ، بھوتیاں وانگ، کنم کرن لگے، بناں
 تھکاوٹ محسوس کیتیاں، بناں کسے دے حکم دے۔ ایہہ کناں
 چنگا سی، کسے دھپ والے دن ناچ نچن وانگ، ایمان نال! تے اسیں
 سارے انج پیارے پیارے لگن لگ پئے، جوں بجے ہندے ہن۔
 آہ جے کدھرے تہانوں پتہ ہووے کہ ہنیرے وچ، زمین دے ہیٹھاں
 جتھے تسیں کئی مہینیاں توں چھچھوندن وانگ کھڈ پٹ رہے ہوو،
 دوجے آدمیاں نوں ملن دی خواہش کنی زبردست، کنی تیز
 ہندی اے!،

اوہ سارا لال-سوها ہو گیا سی، بالکل اپنے سنن والے تک آیا تے
 اپنیاں ڈونگھیاں انسانی اکھاں اوہدیاں اکھاں وچ گڈیاں، اوہنے
 مدھم تے خوشی بھری آواز وچ گل جاری رکھی۔

”تے جدوں آخر زمین دی وچلی آخری پرت ڈھے پئی تے مشعل
 دی چمکدی لال لاٹ دا چانن مگھورے وچوں پیا تے سانوں منہہ
 دے جنہاں اتے خوشی دے اتھرو وگ رہے سن تے اوہناں دے پچھے
 ہور مشعلاں تے منہہ دکھائی دتے، تاں جت دیاں کلکاریاں دی
 گرج سنائی دتی، خوشی دیاں کلکاریاں—او، اوہ میری زندگی دا
 سبھہ توں خوشی بھریا دن سی تے جدوں میں اوہنوں یاد کردا ہاں
 تاں مینوں لگدا اے کہ میری زندگی بے مقصد نہیں گئی! ایہہ کنم
 سی، میرا کنم، پاک کنم، سنور، میں تہانوں دساں! تے جدوں اسیں
 باہر سورج دے چانن وچ آئے تاں ساڈے وچوں کئی زمین اتے ڈگ
 پئے تے روندیاں نیں، اپنے بلبھہ زمین نال زور دی چنمی وچ جوڑ
 لئے۔ تے اس دن میں اپنے آپ نوں زمین دے اپنا نیڑے محسوس کرن
 لگا، سنور، جنان کدی وی نہیں سی کیتا، میں ایہنوں اسے طرحاں
 پیار کرن لگا جس طرحاں عورت نوں کری دا ہے!

”بے شک میں اپنے پیو دی قبر اتے گیا۔ مینوں پتہ اے کہ
 مردے کجھہ نہیں سن سکدے، پر تاں وی، میں گیا، کیونکہ اوہناں

غدار دی ماں

ماواں بارے اوڑکاں دیاں گلاں سنایاں جا سکدیاں ہن۔
کئی ہفتیاں توں دشمن نے شہر نوں پوری طرحاں گھیریا ہویا
سی جویں فولادی زنجیراں نال کسیا ہووے، رات نوں اگاں بالیاں
جاندیاں تے لاٹاں شہر دیاں کندھاں دی سیاہی ورگی کالج وچوں
انچ ویکھدیاں جویں کنیاں ساریاں لال اکھاں ہوں۔ اوہ کھوری
ڈھنگ نال بلدیاں تے اوہناں دی ڈراؤنی لشک گھرے ہوئے شہر
اندر سوگی جذبے پیدا کر دیندی۔

کندھاں توں اوہ ویکھدے کہ دشمن گھیرا تنگ کری جا رہا
ہے، اوہ اگاں دوالے کالے پرچھانویں گھنمدے ویکھدے، تے چنگے
پالے گھوڑیاں دا ہنکنا، ہتھیاراں دے ٹکراؤں دی آواز تے جت دے
یقین نال بھرے آدمیاں دا اچی اچی ہسنا تے گاؤنا اوہناں نوں سنائی
دیندا۔ تے دشمن دے گیتاں تے ہاسے توں ودھہ کناں لئی اکاواں
کی ہو سکدا ہے؟

شہر نوں پانی لیاؤندیاں سبھناں ندیاں وچ دشمن نے لاشاں سٹ
دتیاں سن، اوہنے کندھاں دوالے انگور دے واڑے ساڑ دتے سن،
کھیت مدھول دتے سن، باغیچے کٹ سٹے سن۔ ہن شہر سبھہ
پاسیوں کھلا سی تے لگ بھگ ہر روز توپاں تے بندوقاں ایہدے اتے
لوہے تے سکے دا مینہ ورھاؤندیاں۔

جنگ دی وجہ نال تھکے، ادھہ-بھکھے فوجیاں دے دستے شہر
دیاں گلیاں وچ اداس اداس مارچ کردے رھندے، گھراں دیاں باریاں
وچوں زخمیاں دے کراہن دیاں آوازاں، بخار نال بے ہوش ہوئے

اوہ سدھی کھڑی ہو جاندی، تے گشت کردے دستے کولوں
 لنگھ جاندے، اوہدے خلاف ہتھہ چکن دا جاں تاں اوہ حوصلہ
 نہ کردے تے جاں اوہ اوہنوں نفرت کردے سن، ہتھیاربند آدمی
 اس توں انج کئی کتراؤندے جویں لاش ہووے، تے اوہ ہنیرے
 وچ اکلی گلیو۔ گلی پھردی رھندی، خاموش تے کالی شاہ، جویں شہر
 دی ماڑی قسمت دی جیوندی جاگدی شکل ہووے، جدوں کہ اوہدے
 آلے دوالے رات دیاں غمگین آوازاں سنائی دیندیاں جویں اوہ اوہدا
 پچھا کر رھیاں ہوں، کراہٹاں، چیکاں، دعاواں تے فوجیاں دیاں،
 جیہڑے جت دی آس بالکل چھڑ چکے سن، نمو جھونیاں گلاں۔

اک شہری تے ماں، اوہ اپنے پتر بارے تے اپنے وطن بارے
 سوچدی سی: کیونکہ جیہڑے لوک شہر نوں تباہ کر رھے سن،
 اوہناں دا سردار اوہدا پتر سی، اوہدا خوش رھنا، خوبصورت،
 بے رحم پتر۔ تاں وی اجے بہتا وقت نہیں سی گزریا کہ اوہ اوہدے
 ول فخر نال ویکھدی ہندی سی، اوہنوں اک پیاری سوغات سمجھدی
 ہندی سی، جیہڑی اوہنے اپنے وطن نوں دتی سی، اک شاندار طاقت
 جس نوں اوہنے جنم دتا سی، اس شہر دے لوکاں دی مدد کرن لئی
 جتھے اوہ آپ جنمی سی، جتھے اوہدا پتر جنمیا سی تے وڈا ہویا سی۔
 اوہدا دل ہزاراں انددے دھاگیاں نال اوہناں قدیمی پتھراں
 نال بنہیا ہویا سی جنہاں نال اوہدے وڈوڈیریاں نے اپنے گھر اسارے
 سن تے شہر دی فصیل بنائی سی، اس زمین نال بجھا ہویا سی جس
 ہیٹھاں اوہدے ساکاں دیاں ہڈیاں دییاں ہوئیاں سن، اوہناں داستانان،
 گیتان تے لوکاں دیاں آساں۔ سنگاں نال بنہیا ہویا سی۔ تے ہن ایہہ
 دل اس آدمی نوں گنوا بیٹھا سی، جیہڑا اوہدے اپنا نیڑے سی تے
 اپنا نیڑے رھا سی۔ اوہ اپنے دل دے پلڑیاں اتے، تکرڑی وانگ، پتر
 لئی اپنے پیار نوں تے اپنی مادر وطن لئی اپنے پیار نوں رکھے کے
 تولدی، تے اوہنوں پتہ نہ لگدا کہ کیہڑا پلڑا بھارا ہے۔

تے اس طرحاں اوہ رات نوں گلیاں بازاراں وچ گھنمدی رھندی،
 تے کئی لوک، اوہنوں نہ پچھاندیاں، ڈر نال پچھے ہٹ جاندے،
 اوہدے کالے وجود نوں موت دا مجسمہ سمجھدے ہوئے، جیہڑی
 اوہناں ساریاں دے اپنی نیڑے سی، تے جدوں اوہ اوہنوں پچھان
 لیندے تاں اوہ اک غدار دی ماں کولوں چپ چاپ پرے ہٹ جاندے۔

لوکاں دیاں چیکاں، عورتاں دیاں دعاواں تے بچیاں دیاں ولکنیاں سنائی دیندیاں۔ لوک مساس سنیندی آواز وچ گلاں کردے، آپنے فقیریاں نوں ادھہ وچ ہی چھوڑ دیندے تے کن کھڑے کر کے سنن لگ پیندے: کدھرے دشمن تان نہیں سی ودھدا آ رہا؟

راتاں سبھہ توں بھیڑیاں ہندیاں سن! راتاں دی چپ وچ کراہٹاں تے چیکاں ہور وی صاف تے زوردار سنائی دیندیاں، دور پہاڑاں دیاں گھاٹیاں توں کالے پرچھانویں چوری چوری رینگدے ہوئے دشمن دے تنبواں توں ادھہ ڈھٹھیاں فصیلاں ول آؤندے، تے پہاڑاں دیاں کالیاں دندیاں اپروں چن چڑھدا، اک گواچی ڈھال وانگ، جس نوں تلواراں دے واراں نال جب پے گئے ہون۔

تے شہر اندرلے لوک مدد لئی ترسدے، مشقت تے بھکھہ دے جھنبے ہوئے، ہر لنگھدے دن جنھاں دے بچن دی آس گھٹدی جا رہی سی، چن ول، پہاڑاں دیاں تیز دندیاں والیاں چوٹیاں ول، کھڈاں دے کالے کھلے منہاں ول تے دشمن دے رولے-رپے والے تنبواں ول ڈریاں نظراں نال ویکھدے سن۔ سبھہ کجھہ وچوں اوھناں نوں موت جھاکدی دسدی تے اوھناں دا حوصلہ ودھاؤن واسطے آسمان وچ اک تارا وی نہیں سی۔

اوہ گھراں وچ بتیاں بالن توں ڈردے سن تے گلیاں بازار گھپ ہنیرے وچ لپیٹے ہوئے سن، تے اس ہنیرے وچ سر توں پیراں تک کالے کپڑے پائی اک عورت بنان آواز کیتیاں گھنم رہی ہندی، جویں دریا دیاں ڈونگھاناں وچ کوئی مچھی ہل رہی ہووے۔ لوک اوھنوں ویکھدے تان اک دوجے دے کناں وچ کہن لگ پیندے:

”ایہہ اوھو اے؟“

”ہاں، اوھو!“

تے اوہ دروازیاں دے تاکاں پچھے ہو جاندے جاں نیویں پا کے اوھدے کولوں کاهلی کاهلی لنگھہ جاندے۔ گشت لگاؤندے دستیاں دے افسر اوھنوں سختی نال تنبیہ کردے:

”پھر گلیاں وچ، مونا ماریانا؟ دھیان رکھیں، ہو سکدا اے، تینوں کوئی مار دیوے، تے ملزم نوں لبھن دی تکلیف کوئی وی نہیں کریگا۔...“

”میں اوہدی ماں ہاں، میں اوہنوں پیار کردی ہاں، تے محسوس کردی ہاں کہ اوہ جو کجھہ بن گیا اے، اوہدے لئی میں ذمہ وار ہاں۔“

پھر اوہ آپس وچ صلاح کرن لگ پئے کہ اس نال کی کیتا جاوے تے اوہناں فیصلہ کیتا:

”تیرے پتر دے گناہاں لئی تینوں مارنا کوئی فخر والی گل نہیں ہووے گی۔ سانوں پتہ ہے کہ توں اوہنوں ایہہ بھیانک گناہ کرن ول نہیں سپیں لجا سکدی تے اسیں تیرے دکھہ نوں سمجھہ سکدے ہاں۔ پر شہر نوں تیری یرغمال وجوں وی لوڑ نہیں، تیرا پتر تیری رتی بھر وی پرواہ نہیں کردا، سانوں یقین اے کہ اوہ تینوں بھل چکا اے جس طرحاں دا شیطان اوہ ہے، تے ایہہ ہی تیری سزا ہے، جے توں خیال کردی این کہ توں ایہدی حقدار این! سانوں لگدا اے کہ ایہہ سزا موت نالوں وی بھیانک اے!“

”ہاں،“ اوہ بولی۔ ”ایہہ سچ سچ زیادہ بھیانک اے۔“ سو اوہناں دروازے کھول دتے تے اوہنوں شہر توں باہر جان دتا تے فصیل دے اپروں اوہنوں آپنی مادری زمین اتے ڈردی نوں کئی دیر ویکھدے رہے، ہن اوہ اس خون نال گڑج سی جیہڑا اوہدے پتر نے ڈوہلیا سی۔ اوہ ہولی ہولی ٹر رہی سی کیونکہ اوہدے پیر اس زمین نالوں وچھڑن توں انکاری سن، تے اوہ شہر دی حفاظت کرن والیاں دیاں لاشاں اگے سر جھکاؤندی، ٹٹے ہتھیاراں نوں نفرت نال ٹھڈا مار کے اک پاسے کردی، کیونکہ سارے ہتھیار مانواں دی نفرت دے حقدار ہن سوائے اوہناں دے جیہڑے زندگی دی راکھی کردے ہن۔

اوہ انج ٹر رہی سی جویں اوہنے آپنے چوغے ہیٹھاں پانی دا کوئی قیمتی پیالہ پھڑیا ہووے، تے ڈردی ہووے کہ کدھرے ایہہ ڈلہہ نہ جاوے، تے شہر دی فصیل اتوں ویکھن والیاں لئی اوہدا ہیولا جوں جوں نکا ہندا گیا، اوہناں نوں لگدا کہ اوہناں دی کم ہمتی تے ناامیدی وی اوہدے نال ہی چلیاں گئیاں سن۔

اوہناں ویکھیا کہ ادھہ وچکار جا کے اوہ رک گئی، اوہنے آپنے چوغے دا سر کجن والا حصہ پچھے سٹیا تے کناں چر شہر ول ویکھدی رہی۔ تے دور دشمن دے تنبواں وچ اوہناں نے اوہنوں میدان وچ

پر اک دن اوہنے شہر دی فصیل دے اک اکلوانجھے جیہے
 کوئے وچ اک ہور عورت نوں ویکھیا، جیہڑی اک لاش کول
 گوڈیاں بھار بیٹھی سی، اپنی اہل کہ اوہ آپ زمین دا اک حصہ
 جاپدی سی۔ آپنا ماتمی منہہ اپر تاریاں ول چکی، اوہ دعا کر رہی
 سی۔ تے اپر فصیل اتے سنتری ہولی ہولی گلاں کر رہے سن، اوہناں
 دے ہتھیار پتھراں دیاں نوکاں اپر گھسر رہے سن۔

غدار دی ماں نے پچھیا:

”تیرا خاوند سی؟“

”نہیں!“

”بھرا؟“

”نہیں، پتر۔ میرا خاوند تیراں دن ہوئے ماریا گیا سی تے پتر

اج ماریا گیا اے۔“

تے گوڈیاں توں اٹھدی ہوئی مارے گئے بندے دی ماں عاجزی
 نال کہن لگی:

”پاک مریم سبھہ کجھہ ویکھدی اے تے میں اوہدا شکر

کردی ہاں!“

”کاہدے لئی؟“ پہلی عورت نے پچھیا، تے دوجی بولی:

”ہن جد اوہ اپنے وطن لئی لڑدا لڑدا ماریا گیا ھے تاں میں کہہ

سکدی ہاں کہ مینوں اوہدے بارے توکھلا سی: اوہ سنجیدہ نہیں

سی تے رنگ-رلیاں دا بہت شوقین سی تے میں ڈردی ساں کہ اوہ

کدھرے اپنے شہر نال غداري نہ کر جائے، جس طرحاں ماریانا

دا پتر کر گیا اے، اوہ رب دا دشمن تے لوکاں دا دشمن، ساڈے

دشمنان دا سردار، لعنت پوے اس تے تے نالے اس ککھہ تے جس نے

اوہنوں جنم دتا۔“

ماریانا نے آپنا منہہ ڈھک لیا تے اپنے راہ چلی گئی۔ اگلی

سویر اوہ شہر دے رکھوالیاں دے ساہمنے حاضر ہوئی تے کہن لگی:

”میرا پتر تھاڈا دشمن بن گیا اے۔ جاں مینوں مار دیو، جاں

دروازے کھوہل دیو تاں جو میں اوہدے کول جا سکاں...“

جواب وچ اوہ بولے:

”توں انسان ایں تے تیرے لئی تیرا وطن بہت پیارا ہوویگا، تیرا

پتر تیرا اونا ہی دشمن ھے جنان ساڈے وچوں ہر اک دا۔“

”پتھر گونگے ہندے نیں، جدوں تک آدمی نہ اوہناں نوں زبان دین۔ پہاڑاں نوں میرے بارے گلاں کرن دیو، ایہو ھے جو میں چاہوندا ھاں!“

”تے لوک؟“ اوہنے پچھیا۔
 ”او ھاں، مینوں اوہ یاد نیں، ماں! مینوں اوہناں دی وی لوڑ اے، کیونکہ صرف لوکاں دیاں یاداں وچ ھی بہادر زندہ جاوید ہندے نیں!“

اوہ بولی:

”بہادر اوہ ہندا ھے، جیہڑا موت توں بے پرواہ زندگی بناؤندا ھے، جیہڑا موت نوں جت لیندا ھے۔...“

”نہیں،“ اوہنے اعتراض کیتا۔ ”شہر نوں تباہ کرن والے دی وی ایسے طرحاں مشہوری ہندی اے جس طرحاں ایہنوں بناؤن والے دی۔ سانوں ایہہ نہیں پتہ کہ روم نوں کس نے بنایا سی۔ اپنی نے جاں رسول نے۔ الارک تے ہورناں بہادراں دے ناں اسیں چنگی طرحاں جاندے ھاں جنہاں اوہ شہر تباہ کیتا سی...“

”جیہڑا سبھہ نانواں نالوں ودھیرے جیوندا ھے،“ ماں نے اوہنوں یاد دویا۔

اس طرحاں اوہناں وچکار گل بات ہندی رہی جدوں تک کہ سورج چھپ نہ گیا۔ پتر دی پاگلاں والی تقریر نوں اوہدا ٹوکنا گھٹ ہندا گیا تے اوہدا فخر نال اچا سر ہور نیواں ہندا گیا۔
 ماں پیدا کردی ھے، اوہ سنبھال کردی ھے، تے اس نال تباہی دی گل کرن دا مطلب اوہدے خلاف گل کرنا ھے، پر اوہنوں ایہہ پتہ نہیں سی، اوہ نہیں سی جاندا کہ اوہ اپنی ماں دے جیوندے رہن دی وجہ نوں ھی ختم کر رہا ھے۔

ماں ہمیشہ موت دے خلاف ہندی ھے؛ جیہڑا ہتھہ لوکاں دے گھراں وچ موت لیاؤندا ھے، اوہ مانواں لئی دشمن تے نفرت دے لائق ھے۔ پر پتر نے ایہہ نہ محسوس کیتا کیونکہ اوہ شان دی ٹھنڈی۔ بیخ چمک نال چندھایا ہویا سی، جیہڑی دل نوں مار دیندی ھے۔
 نہ ھی اوہنوں ایہہ پتہ سی کہ ماں اوئی ھی سیانی تے بیکرک ہو سگدی ھے جنی اوہ نڈر ہندی ھے، جدوں سوال اس زندگی دا ہووے جس نوں اوہ پیدا کردی تے سنبھال کے رکھدی ھے۔

اکلی ویکھیا تے اوہدے ورگے ہی کالے ہیولے چوکسی نال اوہدے ول ودھن لگ پئے۔ اوہ اس تک آئے تے پچھن لگے کہ اوہ کون ہے تے کتھوں آئی ہے۔

”تہاڈا سردار میرا پتر ہے،“ اوہ بولی تے فوجیاں وچوں کسے نے وی اوہدے اتے شک نہ کیتا۔ اوہ اوہدے نال نال چلن لگ پئے، اوہدے پتر دے سولھے گاؤندے ہوئے، ایہہ دسدے ہوئے کہ اوہ کئناں سیانا تے بہادر ہے، تے اوہ اوہناں دیاں گلاں سندی رہی، آپنا سر فخر نال اتانہہ چکی، ذرا وی حیرانی نہ وکھاؤندی ہوئی، کیونکہ اوہدا پتر تاں کسے ہور طرحاں دا ہو وی نہیں سی سکدا۔ تے ہن اوہ اس آدمی دے ساہمنے کھڑی سی جس نوں اوہ جنم توں وی نو مہینے پہلاں جاندی سی، اس آدمی دے ساہمنے جس نوں اوہ ہمیشہ اپنے دل وانگ ہی محسوس کردی سی۔ ریشم تے مخمل دے کپڑے پہنی اوہ اتھے کھڑا سی، اوہدے ہتھیاراں وچ قیمتی ہیرے جڑے ہوئے سن۔ سارا کجھہ اسے طرحاں سی جس طرحاں ہونا چاہیدا سی، اس طرحاں اس نے اپنے سپنیاں وچ اوہنوں کئی وار ویکھیا سی۔ امیر، مشہور تے سلاہیا جاندا۔

”ماں!،“ اوہنے اوہدا ہتھہ چنمدیاں کہا۔ ”توں میرے کول آ گئی ایں، توں میرے نال ایں، تے بھلکے میں اس لعنتی شہر اتے قبضہ کر لوں گا!“

”اس شہر اتے، جس وچ توں پیدا ہویا سین،“ اوہنے یاد کرایا۔ اپنے معرکیاں نال نشیائے ہوئے نیں، ہور زیادہ شان شوکت دی پیاس نال ہلکائے ہوئے نیں، اوہنوں جوانی دی گستاخ گرمی نال جواب دتا:

”میں دنیا وچ تے دنیا لئی پیدا ہویا ہاں، تاں کہ میں ایہنوں اپنی حیران کرن والی عالی دماغی نال چکرا دیاں! تیری خاطر میں اس شہر نوں چھڈ چھڈیا ہے، ایہہ میرے ماس وچ پڑے ہوئے کنڈے وانگ سی تے اس نے مشہوری ول میرے تیز وادھے نوں روک چھڈیا سی۔ پر بھلکے میں ڈھیٹھہ بے وقوفاں دے اس آلہنے نوں ڈھا کے ڈھیری کر دیاں گا۔“

”جتھوں دا ہر پتھر تیرے بچپن توں تینوں جاندا تے یاد کردا اے،“ اوہ بولی۔

اوهنے آپنی ماں دا کہا من لیا، آپنا سر اوہدی گود وچ رکھہ
دتا تے ایہہ کہندیاں اکھاں میٹ لئیاں :

”میں صرف شہرت نوں پیار کردا ہاں تے میں تینوں پیار کردا
ہاں جس نے مینوں ایہو جیہا بنایا۔“

”تے عورتاں نوں؟“، اوہ اوہدے اتے جھکدی ہوئی پچھن لگ
پئی۔

”اوہ کنیاں ساریاں نیں، بندا اوہناں توں اک جاندا اے،
جویں ہر ایسی چیز توں جیہڑی بہت مٹھی ہووے۔“

”تے تینوں بچیاں دی خواہش نہیں؟“، اوہنے آخری سوال پچھیا۔
”کاہدے لئی؟ تاں کہ اوہ مارے جان؟ میرے ورگا کوئی

آدمی اوہناں نوں مار دیوگا، اس نال مینوں تکلیف ہووگی تے میں
ایناں بڈھا تے کمزور ہووانگا کہ اوہناں دا بدلہ وی نہیں لے سکاں گا۔“

”توں سوہنا این پر آسمانی بجلی وانگ بنجر،“، اوہ ہوکا بھر دی
ہوئی بولی۔

”ہاں، آسمانی بجلی وانگ...“، اوہنے مسکراؤندیاں ہوئیاں
جواب دتا۔

تے اوہ آپنی ماں دی چھاتی اتے سر دھر کے انج سوں گیا جویں
بچے سوندے نیں۔

پھر آپنا کالا چوغہ اوہدے اتے دیندی ہوئی نیں چھرا اوہدے
دل وچ کھوبہہ دتا، تے اکو تڑپھنی نال اوہ مر گیا کیونکہ ماں
توں زیادہ چنگی طرحاں کون جاندا سی کہ اوہدے پتر دا دل کتھے
دھڑک رہا ہے۔ تے اوہدی لاش نوں حراسے ہوئے سنتریاں دیاں
پیراں وچ سڈی ہوئی اوہ شہر نوں مخاطب کر کے بولی :

”اک انسان دے طور تے آپنے وطن لئی میں جو کجھہ کر
سکدی ساں میں کر دتا اے۔ ماں دے طور تے میں آپنے پتر دے
نال رھاں گی! ہن میں اک ہور پتر نہیں جنم سکدی تے میری زندگی
کسے دے کنم دی نہیں۔“

تے آپنے پتر دے خون نال، اوہدے آپنے خون نال گرم چھرا،
اوهنے آپنی چھاتی وچ کھوبہہ لیا، تے اک واری پھر اوہدا نشانہ
ٹھیک سی، کیونکہ دکھدے دل دی تھان لبھنا اوکھا نہیں ہندا۔

اوہ نیویں پائی بیٹھی سی تے سردار دے شاہی تنبو دے چکے
 ہوئے پاسے وچوں اس شہر نوں ویکھہ رہی سی جس وچ اوہنے سبہہ
 توں پہلاں آپنے اندر زندگی دی مٹھی تھرکن تے اس بجے دیاں
 دکھدائی جنمن پیراں محسوس کیتیاں سن، جیہڑا بجہ ہن اس دی
 تباہی لئی اتاولا سی۔

سورج دیاں قرمچی کرناں شہر دیاں فیصلاں تے مناریاں نوں
 خون ورگے لال رنگ وچ رنگ رھیاں سن، باریاں دے شیشیاں اتے
 غمناک لشک سٹ رھیاں سن، جس نال سارا شہر زخماں دا اکٹھہ
 لگ رہا سی جس دے ہر پھٹ وچوں زندگی دا قرمچی رس جو رہا
 ہووے۔ ویکھدیاں ویکھدیاں، شہر لاش وانگ کالا پے گیا تے
 ماتمی مومبتیاں وانگ اپر ستارے چمکن لگ پئے۔

اوہنوں ہنیرے گھر نظر آئے، جتھے لوک بتیاں بالنوں ڈردے
 سن، کہ کدھرے دشمن دا دھیان اودھر نہ کھچیا جائے؛ سوگ
 وچ ڈبے تے لاشاں دی سڑاند نال بھرے پئے گلیاں بازار دے؛ اوہنوں
 موت دی اڈیک کر رہے لوکاں دیاں دیاں آوازاں سنائی دتیاں
 — اوہ ایہہ سبہہ کجھہ ویکھہ رہی سی؛ اوہ سارا کجھہ، جو اس
 لئی آپنا تے پیارا سی، اوہدے فیصلے دی اڈیک کردا ہویا اوہدے
 ساہمنے کھڑا سی، تے اوہ آپنے آپ نوں آپنے شہر اندرلے سارے لوکاں
 دی ماں سمجھہ رہی سی۔

کالیاں چوٹیاں توں وادی وچ بدل لتھے تے کھنبھاں والے گھوڑیاں
 وانگ موت ہتھہ پئے شہر اتے جھپٹ پئے۔

”ہو سکدا ہے، اسیں آج راتیں ہی حملہ کر دیٹیئے، جے رات
 کافی کالی ہوئی تاں۔ جدوں سورج تہاڈیاں اکھاں وچ پے رہا
 ہووے تے ہتھیاراں دی لشک تہانوں چندھیا رہی ہووے تاں مارنا
 مشکل ہندا ہے، کئی وار ایویں چلے جاندے نے،“ اوہنے آپنی تلوار
 نوں پرکھدی نظر نال ویکھدے ہوئے کہا۔

ماں اوہنوں کہن لگی:

”ایدھر آ، آپنا سر میری چھاتی اتے دھر دے، آرام کر، یاد
 کر، بچپن وچ توں کتنا خوش تے چنگا ہندا سائیں تے کوہیں ہر
 کوئی تینوں پیار کردا سی۔...“

پیسے

پیسے دس کو سال دا ہے۔ نازک جیہا، پتلا جیہا تے کرلے
ورگا پھرتیلا؛ ٹاکیاں لگے اوہدے پاٹے کپڑے اوہدے سکڑویں موڈھیاں
توں لٹک رہے ہندے نیں تے اوہدی دھپ تے میل نال سنولائی چمڑی
انگنت لنگاراں دے وچوں جہاتیاں ماردی ہندی اے
اوہ گہاہ دی سکی تڑ ورگا لگدا ہے جس نوں سمندر دی ہلکی
ہوا ایدھر اودھر اڈائی پھردی ہے۔ سرگھی ویلے توں لے کے رات
پین تک پیسے جزیرے اپرلے پتھراں اتے چھلانگاں لاؤندا رھندا ہے تے
ہر گھنٹے تسیں اوہدی انتھک مہین جیہی آواز سن سکدے ہو :

خوبصورت اٹلی،
ایہہ اٹلی میرا!...

ہر چیز وچ اوہنوں دلچسپی ہے : پھلاں وچ، جیہڑے اس چنگی
زمین اتے پیلاں پاؤندے اگ کھلوندے نے ؛ کرلیاں وچ، جیہڑے
اودے پتھراں اتوں شوٹ وڈیاں نیں ؛ زیتون دے تراشے ہوئے
پتیاں وچ، انگور دیاں ویلاں دی نیلمی لیس وچ اڈدے پرندیاں
وچ ؛ سمندر دی تہہ ہیٹھلے ہنیرے باغاں وچلیاں مچھیاں وچ، تے
شہر دیاں تنگ، ول ولیویں کھانڈیاں گلیاں وچ پئے پھردے بدیشیاں
وچ : منہہ اتے تلوار دی سٹ دے نشان والا موٹا جرمن، انگریز
جیہڑا ہمیشہ ہی انسانیت نوں نفرت کرن والا پارٹ ادا کر رہے
ایکٹر دی یاد دواؤندا ہے، امریکن جیہڑا انگریز ورگا لگن دی فضول
کوشش کردا ہے، تے چھنکنے وانگ کھپ پاؤندے بے مثال فرانسیسی۔
”کیا منہہ اے!،“ پیسے اپنے ساتھیاں نوں کہندا، اوہنے آپنیاں

”آہ، پیاری سنورا، پر میں ایسا تھک گیا ہاں!،، پیسے نے ٹھنڈا ساہ بھر دیاں جواب دتا۔ ”تہانوں پتہ اے، اوہ دس نالوں وی بہتے سن!،،
 ”پوری بھری ٹوکری وچ؟ دس سیو؟،،
 ”سیو نہیں، سنورا، منڈے۔،،
 ”پر سیواں دا کی بنیا؟،،
 ”پہلاں منڈے: مائیکل، جوانی...،،
 عورت نوں غصہ چڑھ گیا۔ اوہنے پیسے نوں موڈھیاں پھڑیا تے جھنجھڑیا:

”مینوں جواب دے، سیو دے کے آیا کہ نہیں؟،، اوہ چلائی۔
 ”میں اوہناں نوں چوک تک لے گیا، سنورا! ذرا سنو تاں سہی،
 میں کئی چنگی طرحاں پیش آیا۔ پہلاں تاں میں اوہناں دے ہاں سے
 ٹھٹھے ول کوئی دھیان نہ دتا۔ اوہ بیشک میرا مقابلہ کھوتے
 نال کردے رہن، میں کہا، سنورا دی عزت خاطر، تہاڈی خاطر،
 سنورا، میں سبھہ کجھہ سہہ لوانگا۔ پر جدوں اوہناں میری ماں دا
 ٹھٹھا اڈاؤنا شروع کر دتا تاں میں کہا، ہن بہت ہو گئی۔ میں
 ٹوکری ہیٹھاں رکھہ دتی تے، تہاڈے ویکھن والی گل سی، چنگی
 سنورا، میں کویں پھرتی نال تے نشانہ بنہہ کے اوہناں چھوٹے چھوٹے
 حملہ آوراں نوں سیو مارے۔ تہانوں ویکھہ کے بہت ہاسا آؤندا۔،،
 ”اوہ اک اک کر کے میرے سیو لے اڈے!،، عورت چلائی۔
 پیسے نے غمگین آہ بھری۔

”اوہ نہیں،، اوہ بولیا۔ ”جیہڑے سیو نشانہ کھنچہ گئے،
 اوہ تاں کندھہ نال وچ کے پھس گئے۔ پر باقی دے اساں کھا لئے، جدوں
 میں اپنے دشمنان نوں مار بھجایا تے اوہناں نال صلح صفائی کر لئی...،،
 عورت کناں چر چیکدی رہی تے پیسے دے نکے جیہے استرا۔
 -پھرے سر اتے لعنتاں پاؤندی رہی۔ اوہ بڑے دھیان نال تے انکساری
 نال سندا رہا تے کدی کدی کسے چونویں گاھل دی تعریف کرن
 لئی اپنی جیہہ نال چٹخارہ لاؤندا:

”اوہو، کیا کہا اے! کیا بولی اے!،،
 تے جدوں آخر اوہدا غصہ نکل گیا تے اوہ اس کولوں چلی گئی
 تاں اوہ اوہدے مگر مگر بولی گیا:
 ”پر، ٹھیک کہنداں، تسیں انج لوہے۔ لاکھے نہ ہندے جے

تیز اکھاں جرمن اتے گڈیاں ہندیاں ہن جیہڑا اہم ہون دے احساس نال انج پھلیا ہندا کہ اوہدے لوں۔ کنڈے ہوئے لگدے۔ ”ایہہ ہے منہہ، میرے ڈھڈ نالوں چھوٹا تاں نہیں ہونا!،“

پیپے نوں جرمن لوک پسند نہیں سن، اوہدے خیال گلیاں بازاراں، چوکاں تے ہنیرے ڈھایاں وچلے بندیاں نال ملدے سن، جتھے شہر والے شراب پیندے، تاش کھیڈدے، اخبار پڑھدے تے سیاسی بحثاں کردے۔

اوہ کہندے نیں: ”بلقان دے سلاو ساڈے دکھن والیاں دے کتے نیڑے نیں، ساڈے چنگے اتحادی نالوں جس نے ساڈی دوستی دے انعام دے طور تے سانوں افریقہ دیاں ریتاں پیش کیتیاں نیں۔“

دکھن دے عام لوک دنو دن ودھیرے اس طرحاں دیاں گلاں کر رہے نیں تے پیپے سبھہ کجھہ سندا ہے، کجھہ نہیں بھلدا۔

قینچی ورگیاں لٹاں والا انگریز، اداس اداس، پلانگھاں بھر دا جا رہا ہندا ہے۔ اوہدے اگے اگے پیپے کسے مرثیے ورگا جاں بس سوگی گیت ورگا کجھہ گنگناؤندا ہے:

یار میرا ہے چل وسیا،
بیوی میری سخت اداس،

سینوں سمجھہ نہ آوے کیہڑی

گل توں ہے اوہ سخت نراس؟

پیپے دے ہانی مگر مگر ہاسے نال کھڑبازیاں لاؤندے ہوئے آ رہے ہندے ہن، تے جدوں وی بدیشی امن نال آپنیاں دھندلیاں اکھاں وچوں اوہناں ول ویکھدا ہے تاں اوہ کاہلی نال چوہیاں وانگ جھاڑیاں وچ جاں کندھہ پچھے لک جاندے نے۔

پیپے بارے کنیاں ہی دلچسپ کہانیاں سنائیاں جا سکدیاں نیں۔ اک دن کسے سنورا نے اپنے باغ دے سیواں دی اک ٹوکری آپنی سہیلی نوں بھیجی۔

”کنم کر، تینوں اک سولدو دیاں گی،“ اوہ کہن لگی۔ ”ایہہ تینوں ماڑا نہیں رہیگا۔۔۔“

پیپے نے بڑی خوشی خوشی ٹوکری چکی، اپنے سر اتے ٹکا کے رکھی تے ٹر پیا۔ شام توں پہلاں اوہ اپنا سولدو لین نہ آیا۔

”تینوں کوئی کاہل نہیں سی لگدی،“ عورت کہن لگی۔

تھوڑا جتنا لے لوو تاں اسنوں چوری کرنا نہیں کھندے، ونڈاؤنا کھندے نیں۔“

”توں تاں فضول گلاں کردا ایں،“ اوہدی بھین متفق نہیں سی۔ پر پیسے نے جلدی ہی اوہنوں منا لیا تے جدوں اوہ ہلکے سلیٹی رنگ دی پتلون لے کے رسوئی وچ پہنچی، جیہڑی پیسے دے قد نالوں کدھرے لئی سی، تاں پیسے نوں اکدم سجدہ گیا کہ اس مشکل نوں کوہن حل کرنا ہے۔

”مینوں چاقو دے!،“ اوہ بولیا۔

دوہاں نے مل کے جلدی نال امریکی دی پتلون نوں منڈے دے بڑے سوہنے سوٹ وچ تبدیل کر دتا۔ اوہناں دیاں کوششاں دا نتیجہ اک بورے وچ نکلیا جیہڑا ذرا کو کھلا تے پھلیا ہویا سی پر تنگ کرن والا نہیں سی، جس نوں گردن دوالے پائیاں جا سکن والیاں تینیاں نال موڈھیاں اتے سٹیا جا سکدا سی۔ تے پتلون دیاں جیباں بانہواں دا کنم دے رھیاں سن۔

ہو سکدا سی کہ اوہ ہور وی چنگا تے ہور وی سکھہ دین والا لباس تیار کر لیندے جے پتلون دے مالک دی بیوی نہ آٹیکدی۔ اوہ رسوئی وچ آئی تے کنیاں ساریاں بولیاں وچ بے حد بھیڑے لفظ اونیٰ ہی بھیڑی طرحاں بولن لگ پئی، جوہں کہ امریکی عام طور تے کردے ہن۔

پیسے اوہدی خوش کلامی روکن لئی کجھہ نہ کر سکیا، اوہ پھنکارے چھڈدا، اپنے ہتھ نال دل نوں دباؤندا، ناسیدی وچ آپنا سر گھٹ کے پھڑ لیندا تے اچی اچی آہاں بھردا، پر اوہ ٹھنڈی نہ ہوئی جدوں تک اوہدا خاوند اس تھان اپڑ نہ گیا۔

”کی گل اے؟“ اوہ پچھن لگا۔

جس دے جواب وچ پیسے بول اٹھیا:

”سنور، مینوں اس سارے رولے-رپے اتے حیرانی ہوئی ہے، جیہڑا تہاڈی سنورا نے پایا اے، دراصل، مینوں تہاڈی خاطر سگنوں کجھہ غصہ وی لگا اے۔ جتھوں تک میں سمجھیا ہاں، اوہ سمجھدی اے کہ اسیں پتلون خراب کر دتی اے، پر میں تھانوں یقین دواؤندا ہاں کہ ایہہ میرے لئی بالکل ٹھیک اے۔ اوہ ضرور سوچ رہی اے کہ میں تہاڈی آخری پتلون کھوہ لئی اے، تے تسیں ہور پتلون خریدن دی ہنمت نہیں رکھدے...“

تسین ویکھیا ہندا کہ تہاڈے باغ دے اوہناں سوہنے پھلاں نال
میں کنج اوہناں ٹھگاں دے گندے سراں دے نشانے پھنڈے سی۔
آہ، جے کدھرے تسین ویکھیا ہندا! تسین مینوں اک دی تھان
دو سولڈے دیندے!،،

بیوقوف عورت اس فاتح دے منکسر مزاج فخر نوں نہ سمجھ
سکی تے اوہ صرف اوہنوں گھسن ہی وکھاؤندی رہی۔

پیسے دی بھین اس نالوں کدھرے وڈی سی پر اوہدے جنی
چست نہیں سی، اوہ کسے امیر امریکی دے بنگلے وچ گھر دی صفائی
کرن والی نوکرانی جا لگی۔ اوہدی دکھ اکدم بدل گئی، اوہ صاف
ستھری رهن لگ پئی، اوہدیاں گلہاں گلابی بھاہ مارن لگ پئیاں تے
اوہ ودھن پھلن لگ پئی، جویں اگست وچ ناکھاں دا درخت ہندا ھے۔
”توں هن هر روز کھانا کھاندى ایں؟“، اوہدا بھرا اک دن
پچھن لگا۔

”دو واری تے جے جی کرے تاں تن واری،“، اوہ فخر نال بولی۔

”ویکھیں، دند نہ گھسا لئیں،“، پیسے نے صلاح دتی۔

”کی تیرا مالک بہت امیر اے؟“، اوہنے کجھہ دیر رک کے کہا۔

”اوہ؟ میرا خیال اے۔ بادشاہ نالوں وی امیر!“،

”مینوں الو نہ بنا! اوہدے کول پتلوناں کنیاں نیں؟“،

”کجھہ کہا نہیں جا سکدا۔“،

”دس؟“،

”شائد زیادہ ہوں...“،

”تاں پھر اک مینوں لیا دے۔ بہت لہمی نہ ہووے، پر

گرم ہووے،“، پیسے بولیا۔

”کاہدے لئی؟“،

”توں ویکھدی نہیں، میری پتلون دا کی حال ہویا ہویا اے!“،

ویکھنا کوئی مشکل نہیں سی کیونکہ پیسے دی پتلون دا رہ

ہی کی گیا سی۔

”ہاں،“، اوہدی بھین متفق ہو گئی، ”تینوں سچ سچ کپڑیاں

دی لوڑ اے! پر ہو سکدا اے، اوہ سوچے کہ میں چوری کیتی اے؟“،

”ایہہ کیوں سوچدی ایں کہ لوک ساڈے نالوں بیوقوف نیں!“،

پیسے بولیا۔ ”جس بندے کول بہت سارا ھے جے تسین اس توں

اوہناں ول ویکھدا اوہ گاٹی جاندا ہے :
”فیورینو... او... فیورینو... او...“

تے دوروں کسے وڈے سارے ڈھول دی آواز وانگ سمندر دیاں
دیاں آہاں سنائی دیندیاں ہن۔ تتلیاں پھلاں اپر اک دوجے دا
پچھا کردیاں ہن۔ پیپے دھپ وچ اکھاں جھمکدا ہویا، بلہہ تھوڑے
جیسے حسد تے اداسی دی رنگت رکھدی مسکراہٹ وچ کھلے ہوئے،
تاں وی ایہہ مسکراہٹ زمین اتے وسدے کسے اچیرے انسان دی
مسکراہٹ ہندی۔

”چو!، اوہ ہرے رنگ دے کرلے نوں ڈراؤن لئی تاڑی ماردا
ہویا کوکدا۔

تے جدوں سمندر ایناں خاموش ہندا ہے کہ شیشے وانگ لگا
ہے، تے چٹاناں اتے کنارے نال آکے وجدیاں لہراں دی چٹی کنگری
نہیں ہندی تاں پیپے اک پتھر اتے بیٹھا آپنیاں چمکدیاں اکھاں
شفاف پانی وچ اکہ ٹک لا کے ویکھدا ہے، جتھے لال جیہی سمندری
گاٹی تے مچھیاں آرام نال تیر رھیاں ہندیاں نے، جھینگا مچھی اگے
پچھے آ جا رہی ہندی ہے تے کیکڑا پاسیاں ول رینگ رہا ہندا ہے۔
تے اس خاموشی وچ منڈے دی صاف تے دلگیر آواز نیلے پانیاں اپر
ملکڑے جیسے ویہہ رہی ہندی ہے :
”اے سمندر... اے سمندر...“

پیپے نوں ویکھ کے وڈی عمر دے لوک کہندے نیں :
”ایہہ منڈا انارکسٹ بنے گا!“

پر ودھیرے سہربان لوک جیہڑے ودھیرے سمجھہ رکھدے
نیں، اک دوجے ول ویکھدے نیں تے کہندے نیں : ”پیپے ساڈا
شاعر بنے گا...“

تے ترکھان پاسکوآلینو، اک بزرگ جس دا سر انج لگدا اے
جوہیں چاندی وچ ڈھلیا ہووے تے جس دا منہ بالکل اس طرحاں دا
اے جس طرحاں دا قدیمی روم دے سکیاں اتے ابھریا ہندا ہے۔
سیانا تے معزز پاسکوآلینو آپنی ہی رائے رکھدا ہے :

”ساڈے بچے ساڈے نالوں کدھرے زیادہ چنگے ہونگے تے اوہ
کدھرے زیادہ جنگی طرحاں رہن گے!“،
بہت سارے لوک اوہدی گل وچ یقین رکھدے نیں۔

تے امریکی، جیہڑا امن نال اوہدی تقریر سندا رہا سی، بولیا :
 ”تے میرا خیال اے، نوجوان، کہ مینوں پولیس بلاؤنی
 چاہیدی اے۔“

”اچھا؟“ پیسے بہت حیران ہو کے بولیا۔ ”کاہدے لئی؟“
 ”تینوں جیل لجان لئی۔۔۔“

پیسے نوں بڑا رنج ہویا۔ اصل وچ، اوہ رون نوں وی تیار سی،
 پر اوہنے آپنے ہنجھو پی لئی تے بڑے قرب نال بولیا :

”جے تہاڈی ایہہ پسند ہے، سنور، جے تہانوں لوکاں نوں
 جیل وچ بھیجنا چنگا لگدا اے، تاں—ٹھیک ہے!۔ پر میں انج
 نہیں کرانگا جے میرے کول کئی پتلوناں ہوں تے تہاڈے کول
 کوئی نہ ہووے! میں تہانوں دو، سگوں تن وی پتلوناں دے دیوانگا؛
 بھاویں کہ تن پتلوناں اکو ویلے پاؤنیاں ناممکن نیں! خاص طور تے
 گرمیاں دے موسم وچ۔۔۔“

امریکی کھڑا۔ کھڑا کے ہس پیا، کیونکہ کدی کدی اسپر لوک
 وی مذاق سمجھ سکدے نہ۔ پھر اوہنے پیسے نوں کجھہ چاکلیٹ
 دتے، تے اک فرانک دا سکھ دتا۔ پیسے نے سکے نوں چک مار کے
 ویکھیا تے شکریہ ادا کردا بولیا :

”شکریہ، سنور! سکھ لگدا تاں اصلی ہے؟“

پیسے سبھہ توں چنگا اودوں لگدا ہے جدوں اوہ کدھرے چٹاناں
 وچ اکلا کھڑا ہندا ہے، سوچاں وچ ڈبا اوہناں دیاں تریڑاں دا
 معائنہ کردا ہویا، جویں کہ چٹاناں دی زندگی دی ہنیری تواریخ نوں
 پڑھہ رہا ہووے۔ ایہو جیسے موقیاں اتے اوہدیاں نچلیاں اکھاں
 پھیلیاں ہوئیاں ہندیاں ہن، اوہدے پتلے پتلے ہتھہ پٹھہ پچھہ جڑے
 ہندے ہن تے اوہدا سر ذرا کو اک پاسے جھکیا ہویا، تھوڑا تھوڑا
 ایدھر اودھر ہلدا ہے، جویں ہوا وچ پھل ہلدا ہے۔ تے اوہ ہولی
 ہولی کجھہ گنگنا رہا ہندا ہے۔ اوہ ہمیشہ ہی گاؤندا رہندا ہے۔
 اوہ اودوں وی چنگا لگدا ہے جدوں اوہ پھلاں ول ویکھہ رہا
 ہندا ہے۔ وستاریا دے پھلاں ول جیہڑے کندھاں اتے اودے رنگ
 دا ہڑ لے آؤندے سن۔ اوہناں ساہمنے ایہہ منڈا وائلن دی تار وانگ
 سدھا کھڑا رہندا ہے جویں کہ اوہ سمندر ولوں آؤندی ہوا دے
 ساہ نال ہلدیاں ریشمی پتیاں دی سرسراہٹ نوں سن رہا ہووے۔

انسان دا جنم

ایہہ گل کال والے ورھے ۹۲، وچ ہوئی، سوکھوم تے اوچیمچیری دے وچکار، کودور دریا دے کنڈھے، جیہڑا سمندر توں کجھہ دور ہے۔ چمکدی پہاڑی ندی دی خوشی بھری گڑگڑ دے نال سمندر دیاں لہراں دی مدھم جیہی تھپ-تھپ صاف سنائی دیندی سی۔ پت جھڑ دی رت سی۔ چیری لارل دے پیلے پتے نکیاں نکیاں پھرتیلیاں ٹراوٹ مچھیاں وانگ کودور دی جھگ وچ چکر کھا رہے تے هل رہے سن۔ میں دریا دے کنڈھے اتے پتھراں اپر بیٹھا ساں تے سوچ رہا ساں کہ سمندری ابا بیاں تے الاں وی شائد پتیاں نوں مچھیاں سمجھہ رھیاں تے ناامید ہو رھیاں سن۔ تے ایہو وجہ سی کہ اوہ اتھے، سجدے پاسے ول، درختاں توں پار، جتھے سمندر سر پٹک رہا سی، ناراض ہوئیاں چیک-چھاڑا پا رھیاں سن۔

میرے اپر چھاں کر رہا شاہ بلوط دا درخت جویں سنہری سلمے-ستاریاں نال جڑیا ہویا سی تے میرے پیراں وچ انگنت پتے پئے سن جیہڑے انسانی بانہواں نالوں کٹے ہوئے ہتھہ لگدے سن۔ دوجے کنڈھے اپرلے درختاں دیاں ٹہنیاں پہلاں ہی سکھنیاں ہو چکیاں سن تے اک پاٹے ہوئے جال وانگ ہوا وچ لٹک رھیاں سن۔ تے اوہناں وچ پیلا تے لال پہاڑی چکراہ پھدک رہا سی، جویں اوہ اوہناں وچ پھس گیا ہووے، تے کیڑیاں نوں باہر کڈھن لئی درخت دی چھال نوں آپنی کالی چنچھہ نال ٹھکور رہا سی۔ ایہناں کیڑیاں نوں دور شمال ولوں آئے پراہونے۔ نکے نکے پرندے — کھا جاندے سن۔

میرے کہے پاسے پہاڑاں دیاں چوٹیاں توں ہیٹھاں دھوں ورگے بدل لٹکے ہوئے سن جیہڑے مینہ دی دھمکی دے رہے سن۔ اوہناں دے پرچھانویں ڈھلواناں اپر رینگ رہے سن جتھے مردا جیہیاں لگدیاں باکس ووڈ دیاں جھاڑیاں اگیاں ہوئیاں سن، بیج تے لنڈن دے قدیمی درختاں دیاں کھوہاں وچوں جنگلی شہد لبھیا جا سکدا سی، جس نے روم دی سلطنت دے دناں وچ مہان پومپے دے فوجیاں نوں لگ بھگ تباہ ہی کر دتا سی، جنہاں دی اک پوری پلٹن اس نشیلے شہد دی وجہ نال پیراں توں اکھڑ گئی سی۔ شہد دیاں مکھیاں ایہنوں لارل تے ازلیا دے پھلاں توں تیار کردیاں سن تے راہ جاندے لوک ایہنوں درختاں دیاں کھوہاں وچوں جھپٹا مار کے کڈھ لیندے تے پھر لواش۔ آئے دی پتلی روٹی۔ اتے لا کے کھاندے۔

شاہ بلوط دے درخت ہیٹھاں پتھراں اتے بیٹھا میں غصیل شہد دی مکھی دے ڈنگ نوں سہلاؤندا ہویا عین ایہو کجھہ کر رہا ساں۔ میں شہد نال بھرے چاہ والے ڈبے وچ روٹی دے ٹوٹے ڈبوندے تے کھائی جاندا، تے نال ہی پت-جھڑ دے تھکے ہوئے سورج دیاں السائیاں کلولاں نوں مان رہا ساں۔

پت جھڑ وچ کاکیشیا کسے شاندار گرجے ورگا ہندا ہے جس نوں بہت زیادہ سیانے لوکاں نے۔ جیہڑے بہت وڈے گناہکار وی ہندے ہن۔ اپنے ماضی نوں ضمیر دیاں تیز نظراں توں بچاؤن لئی بنایا ہووے، سونے، فیروزے تے نیلم نال جڑیا وسیع مندر؛ پہاڑاں دے پاسیاں اتے سمرقند تے شماہا وچ ترکماناں ہتھیں ریشم نال انے سوہنے توں سوہنے قالین وجھے ہندے ہن۔ اوہناں نے ساری دنیا نوں لٹیا تے اپنی لٹ دا مال اتھے، سورج دیاں نظراں ساہمنے لے آندا جویں اوہ کہنا چاہوندے ہوں:

”تیرے توں لے تیرے بندے

تینوں ہی نذر دیندے ہن۔“

لنمیاں داڑھیاں تے دھولے والاں والے دیو، جنہاں دیاں اکھاں بچیاں وانگ موٹیاں موٹیاں ہندیاں ہن، میں پہاڑاں توں ہیٹھاں آؤندے ویکھدا ہاں۔ زمین نوں سجاؤندے ہوئے، اپنے بہت رنگاں دے خزانے کھلے ہتھیں لہلہا دے ہوئے، پہاڑاں دیاں چوٹیاں نوں چاندی دیاں موٹیاں تیںہاں نال ڈھکدے ہوئے تے چبوتریاں نوں درختاں دے

زیادہ ترے اپنی اچی اچی گلاب کیتیاں سن کہ اوہناں دے وین تن
تن میل دور دور تک سنے گئے ہون گے۔

اوہ اداس لوک سن، بدقسمتی دے مارے ہوئے، جس نے اوہناں
نوں اپنے آبائی وطن توں، تھکی ہاری، بھکھی زمین توں وکھہ کر
دتا سی ترے پت جھڑ دے پتیاں وانگ ہونجھہ کے اس تھان لے آئی
سی، جتھے انجانی پر بھرپور قدرت ویکھہ کے اوہ ڈگمگا گئے سن ترے
چکاچوند رہ گئے سن، کنم دیاں مشکل حالتاں نے اوہناں نوں بالکل
سن کر دتا سی۔ اوہ آپنیاں اداس جھمکدیاں، دھندلیاں اکھاں نال
آپنے آلے دوالے ویکھدے تے قابل رحم ڈھنگ نال مسکراؤندے ہوئے
اک دوجے نوں مدھم آوازاں وچ کہندے:

”آھا، کیا زمین اے!،“

”ایہنوں بھرپور کہنا کافی نہیں!“

”بھانویں ذرا کو پتھریلی اے۔“

”پر میں ایہہ ضرور کہانگا کہ ایہہ واہنی اوکھی ہوویگی۔“

ترے پھر اوہناں نے کویلی لوزوک، سوکھوئی گون، موکرینکی۔
آپنیاں جنم دیاں تھانواں یاد کیتیاں، جتھوں دی مٹی دی ہر مٹھی
اوہناں دے وڈ وڈیریاں دی راکھہ سی، جتھے سبھہ کجھہ چنگی طرحاں
یاد رکھیا جاندا سی، جانیہ۔ پچھانیا ترے پیارا سی، جس نوں اوہناں دے
پسینے نے سنجیا سی۔

اتھے اوہناں نال اک ہور عورت وی سی۔ اچی لنمی، گھوڑے
ورگے جاڑیاں والی ترے پھٹے ورگی سپاٹ چھاتی والی ترے مایوس جیہیاں
کولے ورگیاں کالیاں ترے ٹیریاں اکھاں والی۔

شام نوں اوہ پیلے رومال والی عورت نال بیرک دے پچھلے پاسے چلی
جاندی، پتھراں دے اک ڈھیر اتے بیہہ جاندی ترے آپنیاں گلہاں
آپنے ہتھان وچ لے کے ترے سر اک پاسے سٹ کے تکھی جیہی غصے
بھری آواز وچ گاؤندی:

قبرستان توں پار،

ہرے بوٹیاں وچکار،

ریت اتے، چٹی چٹی

آپنی میں چادر وچھاواں۔

ون سونے جیوندے کپڑیاں وچ لپیٹدے ہوئے۔ تے اوہناں دے ہتھان وچ زمین دا اک رب۔ نواجیا ٹوٹا قیاسوں۔ باہری خوبصورتی اختیار کر لیندا۔

دنیا وچ انسان دا رتبہ وی کیا خوب اے! کنیاں انوکھیاں چیزاں تسیں ویکھدے ہو، خوبصورتی دے ساہمنے خاموش جیہی خوشی نال تہاڈا دل کوئی ستاؤن والے مٹھے ڈھنگ نال بیتاب ہو جاندا ہے۔ یقیناً ایہہ کدی کدی تہانوں مشکل لگدا ہے۔ اک ورگی نفرت تہاڈے سینے وچ بھر جاندی ہے تے دلگیری بڑی ہاڑی ہوئی تہاڈے دل دا لہو چنگھدی ہے، پر انج سدا نہیں رہ سکدا۔ اتھوں تک کہ کئی وار سورج وی بڑی افسوسی طرحاں انساناں ول ویکھدا ہے: ایہہ اوہناں لئی کئی محنت کردا رہا ہے تے اوہ کئی ماڑی شے نکلیے ہن...

ٹھیک ہے، کافی لوک چنگے وی ہن پر اوہناں نوں وی ٹھیک ٹھاک کرن، جاں انج کہہ لئو، نویں سریوں بنائے جان دی لوڑ ہے۔ آپنے کھبے پاسے، جھاڑیاں دے اپروں مینوں کجھہ سر دسدے ہن۔ لہراں دی شاں شاں تے دریا دی گڑگڑ توں بناں مدھم جیہیاں انسانی آوازاں سنائی دیندیاں ہن۔ ایہہ ”کال دے شکار“، ہن جیہڑے سوکھوم دے نیڑے سڑک بناؤندے رہے ہن تے ہن کجھہ ہور کنم لبھن دی آس نال اوچیمچیری جا رہے ہن۔

میں اوہناں نوں جاندا ہاں۔ اوہ اوہیل توں ہن۔ اسیں اکٹھے کنم کردے ساں تے کل شامیں ساڈا اکٹھے ہی حساب کر دتا گیا سی۔ میں اوہناں توں پہلاں ٹر آیا ساں، رات نوں ہی تاں جو پوم پھٹلا ویکھن لئی ویلے سر سمندر دے کنڈھے تے اپڑ جانواں۔ ایہہ پنج جنے سن۔ چار کسان تے اک اچے جھاڑیاں والی جوان عورت۔ اوہ حاملہ سی، اوہدا وڈا سارا ڈھڈا پر نوں اٹھیا ہویا سی تے آپنیاں بھوریاں۔ نیلیاں اکھاں نال اوہ ڈری ڈری جیہی ڈیلے پاڑ پاڑ ویکھہ رہی سی۔ مینوں اوہدا پیلے رومال والا سر جھاڑیاں دے اپر جھولدا دسدا ہے، جویں ہوا وچ سورج مکھی دا پھل جھولدا ہے۔ اوہدا خاوند سوکھوم وچ مر گیا سی۔ اوہنے پھل زیادہ کھا لئے سن۔ میں اوہناں لوکاں نال اکو ہی بیرک وچ رہندا ساں: پرانے روسی رواج نال وفادار رھندیاں اوہناں آپنی بدقسمتی بارے اینیاں

آ رہے سن۔ اک ترک فیلوکا کشتی، کنڈھے لگن لئی کھبے پاسے
 ہندی ہوئی، پانی وچوں تلکدی سوکھوم ول جا رہی سی۔ اوہدے
 بادبان سوکھوم وچلے اس اہم انجینیئر دیاں گلہاں وانگ پھلے ہوئے
 سن۔ بڑا سنجیدہ سمجھدا سی اوہ اپنے آپ نوں۔ پتہ نہیں کیوں،
 اوہ ”چپ رہو“، دی تھان ”چوپ روہ“، تے ”شائد“، دی تھان
 ”شینت“، کہا کردا سی۔

”چوپ روہ! شینت توں اپنے آپ نوں بڑا چلاک سمجھدا ہووینگا،
 پر میں تینوں ہن تھانے اندر کرا دیاں گا۔“
 لوکاں نوں تھانے اندر کراؤنا اوہنوں بڑا چنگا لگدا سی، تے ایہہ
 سوچ کے بڑا مزہ آؤندا کہ ہن تک قبران دے کیڑیاں نے اوہنوں
 ہڈیاں تک صاف کر دتا ہووینگا۔

ٹرنا سوکھا سی، جویں کوئی ہوا وچ ٹر رہا ہووے۔ خوشگوار
 خیال، رنگ برنگے زیور پہنی یاداں میرے دل وچ ہولی ہولی پیل
 پاؤندیاں سن۔ میرے اندر نہج رہے ہیولے سمندر دیاں لہراں وانگ
 سن۔ اپروں چٹی ٹوپی پائی، ہیٹھاں ڈونگھاناں وچ خاموش، جتھے سمندری
 ڈونگھاناں وچلیاں چاندی رنگیاں مچھیاں وانگ جوانی دیاں روشن
 تے لوچدار امیدان چپچاپ تیر رھیاں سن۔

سڑک رینگدی ہوئی سمندر دے کنڈھے ول جا رہی سی تے
 چکر کٹدی ہوئی ریت دے اس ٹوٹے دے نیڑے نیڑے ہندی جا
 رہی سی جس نوں لہراں تھپیڑے مار رھیاں سن۔ اتھوں تک کہ
 جھاڑیاں وی سمندر ول جہات مارن لئی کاھلیاں لگدیاں سن تے پانی
 دے اس کھلے میدان دی نیلی وسعت ول زور لا کے ودھن دی کوشش
 کردیاں، سڑک دے ربن اتے الریاں ہوئیاں سن۔

ہوا پہاڑاں ولوں آ رہی سی۔ مینہہ پویگا۔
 جھاڑیاں وچوں کسے دے ہولی ہولی کراہن دی آواز آئی۔
 انسانی کراہٹ، جس نوں انسانی دلاں وچوں ہمیشہ ہنگارا ملدا ہے۔
 میں جھاڑیاں ہٹا کے ویکھیا تاں پیلے رومال والی عورت میری
 نظریں پئی۔ اوہ جھک کے اخروٹ دے درخت دے تنے نال لگی ہوئی
 سی، اوہدا سر اوہدے موڈھیاں اتے جھکیا ہویا سی، اوہدا منہہ ونگا
 ہویا ہویا سی، اوہدیاں اکھاں وحشی تے باہر نوں نکلیاں ہوئیاں
 سن۔ اپنے ہتھہ اوہنے اپنے وڈے سارے ڈھڈ اتے رکھے ہوئے سن

اڈیکال میں پھر،
 آپنے ڈھولن نوں کنی دیر،
 تے آئے نوں پوجاں
 نالے دل دے بھید میں کھوہلاں۔

پیلی رومال والی عام طور تے چپ رھندی سی، نیویں پا کے آپنے
 پیٹ ول ویکھدی رھندی سی، پر کدی کدی اوہ اکدم ڈونگھی،
 سست مردانویں آواز وچ ہچکیاں بھر دے لفظاں نال گیت وچ شامل
 ہو جاندی:

آہ، میرے پیاریا،
 آہ، میرے ڈھولنا،
 اک نظر ویکھنا وی
 قدرت نے کھوہ لیا...

جنوبی راتاں دے کالے سام گھٹویں ہنیرے وچ ایہہ روندیاں
 آوازاں شمال دی برفانی اجاڑ دی، طوفاناں دے چیکن دی تے دور
 بگھیاڑاں دے ہونکن دی یاد دواؤندیاں۔
 پھر ٹیری عورت بخار نال بیمار پے گئی تے سٹریچر اتے پا کے
 شہر لجائی گئی۔ اوہ اس اتے پئی ہوئی کنب رھی سی تے ورلاپ
 کر رھی سی جویں قبرستان تے ریت بارے آپنا گیت جاری رکھہ
 رھی ہووے۔

پیلے رومال والے سر نے ٹبھی ماری تے غائب ہو گیا۔
 میں آپنا ناشتہ ختم کیتا، آپنے ڈبے وچلے شہد نوں پتیاں نال
 ڈھکیا، آپنا جھولا بنھیا تے دوجے لوکاں دی پیڑ اتے آرام نال ٹر
 پیا، میری چیری دی لکڑ دی سوٹی سخت زمین اتے ٹھک ٹھک کر
 رھی سی۔

میں تنگ جیہے سلیٹی راہ اتے آ گیا۔ میرے سجدے پاسے گوڑھا
 نیلا سمندر ٹھاٹھاں مار رہا سی۔ انج لگدا سی جویں نظر نہ آؤندے
 ترکھان ہزاراں رندیاں نال اس اتے کنم کر رھے ہوں، تے چٹے
 سک ہوا دے نال، جیہڑی صحتمند عورت دے ساہ وانگ سلمی، نگھی
 تے خوشبودار سی، اڈدے ہوئے سرسراٹ کردے ہوئے کنڈھے ول

جھوں چکے گھاہ دیاں تڑاں نوں توڑدی سی تے آپنے منہہ وچ تنی جا رہی سی، تے انج کردی ہوئی اوہ وحشی لال سوہیاں اکھاں والے ونگے ہوئے تے ڈراؤنے منہہ اتے مٹی ڈیگی جا رہی سی۔ پھر جھلی پھٹ گئی تے بجے دا سر نظر آؤن لگ پیا۔ میرے لئی ایہہ ضروری سی کہ اوہ زور زور دیاں لتاں مارنیاں بند کر دیوے، بجے نوں باہر آؤن وچ مدد کرنا تے ایہہ ویکھنا ضروری سی کہ اوہ آپنا ونگا ہویا کراہوندا منہہ گھاہ نال نہ بھر لوے۔

اسیں اک دوجے نوں ذرا کو گھلاں کڈھیاں— اوہنے کریچے دندان وچوں دی تے میں آرام نال۔ اوہنے درد تے شائد شرم کرکے، تے میں گھبراہٹ تے اس لئی بے حد ہمدردی کرکے۔

”ہائے ربا!، اوہ آپنے نیلے پئے تے جھگ چھڈدے بلہاں نوں ٹکدیاں کراہی، جدوں کہ اکدم دھپ وچ دھندلیاں ہو گئیاں لگدیاں اوہدیاں اکھاں وچوں ماں دی بھیانک تکلیف دے اتھرو وگی ٹری جا رہے سن تے اوہدا سارا جسم جھولے کھا رہا سی، جویں اوہدیاں بوٹیاں توڑیاں جا رھیاں ہوں۔

”چلا جا اتھوں، شیطان...“

اوہ مڑیاں بانہواں نال مینوں پرے دھکدی رہی تے میں زور پاؤندیاں اوہنوں کہا:

”پاگل نہ بن! جلدی کر تے کنم مکا۔“

مینوں اس اتے بہت رحم آ رہا سی، تے انج لگ رہا سی جویں اتھرو اوہدیاں اکھاں وچوں نہیں سگوں میریاں اکھاں وچوں وگ رہے ہن۔ میرا دل دکھہ نیں مل لیا سی تے میرا چیکن تے جی کیتا۔ تے میں چیک ہی پیا:

”جلدی کر، جلدی!“

تے لٹو— میریاں بانہاں وچ اک نر بچہ پیا سی— لال سوہا۔ بھانویں اتھرو میریاں اکھاں دھندلا رہے سن، میں ویکھہ سکدا ساں کہ اوہ سارا لال تے، پہلاں ہی، دنیا نال ناخوش سی، پلسیٹے مار رہا سی، زور زور دی رو رہا سی، بھانویں اجے تک اوہ آپنی ماں نال بجھا ہویا سی۔ اوہدیاں اکھاں نیلیاں سن، عجیب نکا جیہا نک اوہدے لال جھڑیاں والے منہہ اتے پھسیا لگا سی، تے جدوں اوہ رو رہا سی تاں اوہدے بلہہ پھرک رہے سن:

تے اوہ اپنے بھیانک ڈھنگ نال غیر قدرتی طریقے نال ساہ لے رہی سی کہ اوہدا پیٹ زور زور دی هل رہا سی جدوں کہ اوہنے، کراہندی نیں تے اپنے پیلے بگھیاڑاں ورگے دند ننگے کردی نیں، ایہنوں اپنے ہتھان وچ بھڑیا ہویا سی۔

”کی گل - کسے نے ماریا اے؟“ میں اوہدے اتے جھکدیاں پچھیا۔ اوہنے دھوڑ وچ مکھی وانگ آپنیاں ننگیاں لتاں ماریاں تے اپنے بھارے سر نون موڑدی ہوئی کوکی:

”چلا جا... بے شرم... چلا جا...“

میں سمجھ گیا کہ کی گل ہے۔ اس توں پہلاں وی میں ایہہ ویکھ چکا ساں۔ بے شک میں ڈر گیا تے پچھے ہٹ گیا پر عورت نے اچی اچی لمکویں آواز وچ چلاؤنا شروع کر دتا، اوہدیاں اکھاں جویں متھے توں باہر نکلدیاں آ رہیاں ہوں۔ اوہناں وچ اتھرو آ گئے تے اوہدے لال ہوئے تے تنے ہوئے منہ اتے وگن لگ پئے۔ ایہہ ویکھ کے میں واپس اس کول چلا گیا۔ میں اپنا جھولا، کیتلی تے چاہ والا ڈبا ہیٹھاں سٹیا، اوہنوں پٹھہ بھار سدھی لٹا دتا تے اوہدے گوڈے موڑن ہی لگا ساں کہ اوہنے مینوں پرے دھک دتا، میرے منہ تے چھاتی اتے ماریا، مڑی تے چوہاں لتاں باہواں دے بھار رینگ کے جھاڑیاں دے ہور ہیٹھاں ہو گئی، رجھنی وانگ غراؤندی ہوئی:

”وحشی! شیطان!“

اوہدیاں باہواں ساتھ چھڈ گئیاں تے اوہ منہ بھار ہیٹھاں ڈگی۔ اوہنے مڑ کے چلاؤنا شروع کر دتا تے زور زور دی لتاں مارن لگ پئی۔

جوش دی گرمی وچ میں کاهلی کاهلی یاد کیتا جو وی مینوں کرنا چاہیدا ہے۔ میں اوہنوں الٹا کے پٹھہ-بھار لٹا دتا تے اوہدیاں لتاں اپر کیتیاں - جھلی پہلاں دسن لگ پئی سی۔

”چپ-چاپ لیٹی روہ، ہنے ہو جائیگا۔“

میں دوڑدا ہویا دریا دے کندھے تے گیا، ہتھہ دھوتے تے دائی دا کنم کرن واپس آ گیا۔

عورت مروڑے کھا رہی سی، جویں برجے دا چھوڈا اک وچ مروڑے کھاندا ہے۔ اوہ اپنے دوالے زمین اتے ہتھہ مار رہی سی،

محسوس کیتی تاں اوہنے سبھہ تون ودھہ جوش بھری تے سبھہ تون
اچی چیک ماری۔ مگروں جدوں میں اوہدی چھاتی تے پٹھہ نوں
تھپک تھپک کے دھوتا تاں اوہنے آپنیاں اکھاں میچ لٹیاں تے زور
زور دی ہتھہ پیر مارنے تے چلاؤنا شروع کر دتا، جدوں کہ اک
اک کر کے لہراں اوہنوں دھون لگ پٹیاں۔

”چیک، بچو! پورا زور لا کے چیک...“

جدوں اسیں اوہدی ماں کول پرتے تاں اوہ اکھاں بند کری
زمین اتے پٹی سی تے جنیپے تون مگروں پٹیاں کر کے اپنے بلہہ ٹک
رہی سی، پر کراہٹ تے آھاں دے وچوں مینوں اوہدی پھسپھساہٹ
سنائی دتی۔

”لیا، مینوں دے...“

”ساہ لے ذرا۔“

”مینوں دے دے۔“

ٹٹوندے ہوئے، کنبدے ہتھاں نال اوہنے آپنا بلاؤز کھولنا
شروع کر دتا۔ میں اوہنوں چھاتی ڈھلی کرن وچ مدد دتی۔ اوہدیاں
چھاتیاں ویہہ بچیاں نوں پالن واسطے بنیاں سن۔ اوہنے اودھم مچاؤندے
اوریل-واسی نوں اپنے گرم جسم نال لا لیا۔ اوہ اکدم سبھہ کجھہ
سمجھہ گیا تے چپ کر گیا۔

”ہے، پاک مریم، مریم ماں،“ کنبدیاں تے اپنے کھلرے
ہوئے والاں نوں جھولے اپر ایدھر اودھر ماردیاں ماں نے ساہ لیا۔
اکدم، ذرا کو چیک نال اوہنے اکھاں پھیر کھولیاں۔ مادريت
دیاں پاک، بیانوں باھریاں خوبصورت اکھاں، اوہ نیلیاں سن تے آسمان
ول ویکھن لگ پٹیاں۔ اوہناں وچ خوشی بھری، شکرگذار مسکراہٹ
چمک رہی تے گھل مل رہی سی۔ اپنے بھارے ہتھہ نوں چکدیاں
اوہنے ہولی ہولی اپنے تے بچے اتے صلیب دا نشان بنایا۔

”ہے، پاک مریم، ماں مریم، تینوں سلام...“

اوہدیاں اکھاں بجھہ گئیاں تے اوہ کٹناں چر چپ-چاپ مسان
ساہ لبندیاں بیٹھی رہی۔ پھر اکدم وھاری انداز وچ زور نال مینوں
بولی:

”نیرا جھولا کھولیں، کا-کا۔“

میں جھولا کھولیا۔ اوہنے ٹکویں نظر نال نے ہلکی جیہی مسکراہٹ

”ای-ای... ای-ای...“

اوه اینا کولا سی کہ مینوں ڈر سی کہ اوه میرے ہتھان وچوں
تلک نہ جاوے۔ میں گوڈیاں بہار ہویا ہویا ساں، اس ول ویکھہ
رہا تے ہس رہا ساں۔ اوهنوں ویکھہ کے میں اینا کھڑ گیا ساں۔
میں بالکل بھل گیا ساں کہ اگوں کی کرنا ہے۔

”ناڑو کٹ دے...“، مسان سنیدی آواز وچ ماں بولی، اوهدیاں
اکھاں بند سن، اوهدا منہہ لمکیا ہویا سی تے مردے وانگ بھوسلا
پیا ہویا سی۔ اپنے نیلے پئے بلہاں نال اوهنے ہولی جیہی دھرایا :
”اپنے چاقو نال... اهدا ناڑو کٹ دے۔“

میرا چاقو بیرک وچ گواچ گیا سی تے میں دندان نال اوهدا
ناڑو کٹیا۔ بچہ اوریل-واسی کھرج دی آواز وچ چلا رہا سی تے ماں
مسکرا رہی سی۔ مینوں اوهدیاں اکھاں دیاں جاگومیٹی والیاں
ڈونگھاناں وچ کراماتی طرحاں دی نیلی روشنی پھر جیوں پئی دسی،
تے اوهدا سانولا ہتھہ اوهدے گھگرے ہیٹھہ ٹٹول رہا سی، جیب
ڈھونڈ رہا سی جدوں کہ اوهنے اپنے لہو-لبڑے ٹکے ہوئے بلہاں
وچوں ساہ لیندیاں مینوں کہا :

”میرے وچ... ساہ ست... نہیں۔ میری... جیب وچ رتا کو...
پئی اے۔ ... ایہدا ناڑو... بنہہ دے۔“
میں پئی لبھی تے بچے دا ناڑو بنہہ دتا۔ اوهدی مسکراہٹ
وچ چمک آگئی، اینی خوش تے روشن کہ اس نے میریاں اکھاں چندھیا
دتیاں۔

”سدھی ہو کے لیٹ۔ میں ایہنوں نہوا لیاواں۔“

اوه فکرمندی نال بڑبڑائی :

”دھیان نال۔ ہولی ہولی نہوائیں... دھیان نال۔“

انسانیت دے اس لال ٹوٹے نوں نرم وتیرے دی بالکل لوڑ نہیں
سی۔ اوه آپنیاں مٹھیاں وٹ رہا تے چلا رہا سی جویں کہ مینوں لڑائی
کرن لئی ونگار رہا ہووے۔

”ای-ای... ای-ای...“

”ہاں، ہاں، زور نال، بچو، نہیں تاں لوکیں تیری سری لاه

لین گے مروڑ کے۔“

جدوں اسان دوہاں اپنے اتے آ کے پئی پہلی بیچین لہر دی چھوہ

”کی سچ مچ تون پیدل جائیگی؟“
 ”پا ل مریم دے آسرے، اوہ میری مدد کریگی۔“
 سو، جسے پاک مریم اوہدے نال سی تاں میں کی کہہ سکدا
 ساں۔

اوہنے ہیٹھاں نکلے جیسے جھرڑائے منہ ول ویکھیا۔ اوہدیاں
 ا لہاں وچوں رحمدل روشنی دیاں چاننا کردیاں رشناں نکل رہیاں
 سن۔ اوہنے اپنے بلہاں تے جیبہ پھیری تے اپنی چھاتی اتے ماڑیاں
 ماڑیاں تھپکیاں لائیاں۔

میں اگ بالی تے اوہدے آلے دوالے پتھر رکھ دتے جنہاں اتے
 کیتلی رکھی جا سکے۔

”میں اک منٹ وچ تیرے واسطے چاہ بنا دیاں گا۔“
 ”او، ضرور بنا۔ میرے اندر تاں جویں سبھہ کجھہ سک
 گیا لگدا اے۔“

”تیرے لوک تینوں چھڈ کیوں گئے؟“
 ”اوہ نہیں چھڈ گئے۔ میں ہی پچھے رہ گئی ساں۔ اوہناں
 ذرا کو پیتی ہوئی سی... تے چنگا ای ہویا— ذرا سوچ جسے اوہ
 اس ویلے ساہمنے ہندے تاں!،“
 اوہنے میرے ول نگاہ ماری تے اپنی بانہ نال آپنا منہ ڈھک
 لیا۔ پھر تھکیا، تھک وچ کجھہ خون سی، تے شرمندی جیسی ہوئی
 مسکرائی۔

”ایہہ تیرا پہلا بچہ اے؟“
 ”ہاں۔ تون کون ایں؟“
 ”بس اک آدمی۔“
 ”آدمی تاں تون ہیں ای۔ ویاہیا ہویا ایں؟“
 ”اس کل دا فخر مینوں حاصل نہیں ہویا۔“
 ”جھوٹہ بولدا ایں۔“
 ”کاہدے لئی میں جھوٹہ بولانگا؟“

اوہنے اکھاں نیویاں کر لیاں تے سوچن لگ پئی۔ پھر بولی:
 ”تینوں پھر ایہناں تیویاں والے کنماں دا کوپ پتہ اے؟“
 ”ہن میری جھوٹہ بولن دی گھڑی آ گئی سی۔“
 ”میں ایہہ سکھیا ہویا اے،“ میں بولیا۔ ”میں طالب علم ہاں
 — تینوں پتہ اے، کی ہندا اے ایہہ؟“

نال میرے ول ویکھیا، تے مینوں لگا جویں اوھدیاں پچکیاں گلہاں تے
سلھے متھے اتے کوئی رنگت دوڑ گئی ہووے۔

”اک منٹ لئی اتھوں چلا جا...“

”ایویں زور نہ لا۔“

”ہجھا، ہجھا، توں چل ذرا۔“

میں پرے جھاڑیاں وچ چلا گیا۔ میرا دل تھکاوٹ محسوس کر
رہا سی تے انج لگدا سی خوش پرندے ھولی ھولی میرے سینے وچ
گا رہے ہوں۔ سمندر دی لگاتار شاں-شاں نال رل کے، ایہہ ایناں چنگا
لگ رہا سی کہ میں ایہنوں اک سال تک سنی جا سکدا ساں۔
کدھرے نیڑے جیسے ہی مینوں کسے جھرنے دی گڑگڑ سنائی
دتی۔ ایہہ انج سی جویں کوئی مٹیاری اپنی سہیلی نوں آپنے محبوب
دیاں گلاں سنا رہی ہووے۔

جھاڑیاں دے اپر پیلے رومال نال بجھا سر دکھائی دتا، ہن ایہہ
ٹھیک طرحاں بجھا ہویا سی۔

”کیوں، کی گل؟ توں بڑی چھیتی اٹھ پئی ایں۔“

اک جھاڑی دیاں ساریاں ٹہنیاں نوں بھڑ کے اوہ اتھے بیٹھی
سی۔ اوھدا منہہ سوامرنگا ہویا ہویا سی، جس طرحاں اس وچوں ساری
جان کڈھ لئی گئی ہووے تے اکھاں دی تھان دو وڈے وڈے نیلے
ٹوٹے ہوں۔ اوہ مسکرائی تے سہل جیسے جذبے نال بولی:
”ویکھ، کویں ستا پیا اے۔“

اوہ ٹھیک ستا ہویا سی، جتھوں تک میں ویکھ سکدا ساں، دوجے
بجیاں نالوں اس وچ کوئی فرق نہیں سی۔ جسے کوئی فرق سی تاں
ماحول دا: اوہ اک جھاڑی دے ہیٹھاں پت جھڑ دے لشکدے
پتیاں دے اک ڈھیر اتے پیا سی۔ اس طرحاں اوریل وچ نہیں ہندا
ھوویگا۔

”تینوں لیٹ جانا چاہیدا ہے، ماں۔“

”نہیں،“ اوھنے ھولی جیسے اپنا سر ماردیاں کہا۔ ”مینوں

تیار ہو کے اتھے جانا چاہیدا ہے، کی ناں لئیدا اے اوھدا...“

”اوجیمچیری؟“

”ہاں۔آں۔ میرے نال دے تاں ہن کنے ویرست آگے نکل گئے

ہوں گے۔“

”جلدی ہی اتھے غسلخانے بنن والے نیں، تیرا خیال اے!“
 ”توں ٹھٹھا کردا ایں تے مینوں ڈر لگدا اے! جے کسے جانور
 نے ایہنوں کھا لیا تاں! ایہنوں زمین ہیٹھاں دباؤنا ضروری اے۔“
 اوہنے منہہ پرلے پاسے کیتا تے مینوں اک گلی بھاری گٹھڑی
 پھڑا دتی تے دھیمی جیہی شرمیلی آواز وچ بولی:
 ”ٹھیک طرحاں کریں گا ناں؟ ڈونگھا ٹویا پٹ کے؟ یسوع مسیح
 دے واسطے... تے میرے ننھے دی خاطر، ٹھیک طرحاں نال دبائیں
 ایہہ...“

جدوں میں واپس آیا تاں میں اوہنوں ڈگمگاؤندے قدماں تے
 پھیلاٹیاں بانہواں نال کنارے ول آؤندی ویکھیا۔ اوہدا گھنگرا لک
 تک گلا ہویا ہویا سی تے اوہدا منہہ ذرا کو لال ہویا ہویا سی
 جویں اندرون چائن چھڈ رہا ہووے۔ میں سہارا دے کے اوہنوں اگ
 تک لیایا تے حیران ہویا ہویا سوچن لگ پیا: ”کیہی جنگلی جانوراں
 والی طاقت اے!“

پھر اسیں شہد والی چاہ پیتی تے اوہنے ملکڑے جیہے پچھیا:
 ”سو توں پڑھائی چھڈ دتی؟“
 ”ہاں۔“

”پیندا ہووینگ؟“

”پی پی کے تباہ ہو گیا، ماں!“

”شی-شی۔ تے میں اتھے ہی سمجھہ لیا سی، سوکھوم وچ،
 جدوں توں کھانے بارے مینجر نال لڑائی کیتی سی اودوں میں آپنے
 آپ نوں کھا سی کہ ایہنے ضرور پیتی ہووینگی، جیہڑا کسے توں
 ڈردا نہیں۔“

اوہنے آپنے سجے باہاں توں سواد نال شہد چوسیا تے آپنیاں
 نیلیاں اٹھاں نال اوہ مڑ مڑ کے اس جھاڑی ہیٹھاں ویکھی جا رہی
 سی جتھے نواں جنمیا اوریل-واسی ستا پیا سی۔

”پتہ نہیں، ایہنے کس طرحاں جیونا اے،“ اوہنے میرے ول
 گھوکھدیاں نظراں سٹدیاں ہوکا لیندی نے کہا۔ ”توں میری مدد
 کیتی، تیرا شکریہ، پر ایہہ ایہدے لئی چنگا اے کہ نہیں، ہن
 پتہ نہیں۔...“

جدوں اوہ کھا پی بیٹھی تاں اوہنے صنیب دا نشان بنایا تے

”کیوں نہیں۔ ساڈے پادری دا وڈا منڈا وی طالب علم اے۔
 اوہ پادری بنن دی پڑھائی کر رہا اے۔“
 ”خیر، میں وی اوہناں وچوں اک ہاں۔ میں جا کے پانی
 لیاواں؟“

عورت نے آپنا سر بچے اتے جھکایا، ایہہ سنن لئی کہ اوہ ساہ
 وی لے رہا اے جاں نہیں۔ پھر اوہنے سمندر ول نظر ماری۔
 ”میں منہہ ہتھہ دھو لیندی تاں چنگا سی۔ پر اتھوں دا پانی
 مینوں نہیں پتہ کیہو جیہا اے؟ لونا تے کوڑا۔“
 ”جا تے آپنا منہہ ہتھہ دھو لے اس نال۔ ایہہ نروآ پانی اے۔“
 ”سچ؟“

”ہاں۔ تے جھرنے دے پانی نالوں نگھا اے۔ اتھوں دا پانی
 تاں برف ورگا اے۔“
 ”جے تون آکھدا این تاں...“

اک ابخازیائی، سر چھاتی اتے سٹی، گھوڑے اتے انگھلاؤندا
 ہویا کولوں لنگھیا۔ نکا جیہا گھوڑا، تنے ہوئے پٹھیاں والا، کن
 پھرکا رہا سی تے اوہنے گول کالیاں اکھاں نال گھور کے ساڈے
 ول ویکھیا تے فراٹا ماریا۔ سوار نے ہجکے نال سر ہلایا جس اتے
 گھسی ہوئی چرو دی ٹوپي پئی ہوئی سی، ساڈے ول ویکھیا تے
 سر پھر ہیٹھاں سٹ لیا۔

”عجیب لوک نے اتھوں دے، تے ویکھن وچ کنے ڈراؤنے لگدے
 نیں،“ اوریل-واسی عورت نے کہا۔

میں کجھہ پانی لین چلا گیا۔ تیز دھار، صاف تے پارے وانگ
 تھرکدا پانی پتھراں اتوں چھالوں مار رہا سی تے پتہ جھڑ دے پتے
 خوشی نال پانی وچ چکر لگا رہے سن۔ شاندار! میں منہہ ہتھہ
 دھوتا، کیتلی بھری تے واپس ٹر پیا۔ جھاڑیاں وچوں میں ویکھیا کہ
 عورت فکرمندی نال پچھے تکدی ہوئی گوڈیاں بھار رڑھہ رہی سی۔
 ”کی گل اے؟“

اوہ تربھک پئی تے اوہدا منہہ فق ہو گیا۔ اوہ اپنے ہیٹھاں
 کجھہ لکاؤن دی کوشش کر رہی سی۔ میں اندازہ لا لیا۔
 ”لیا، مینوں پھڑا، میں ایہہ دب دیواں۔“
 ”نہ وے ویرا! ایہہ تاں غسلخانے ہیٹھہ زمین ہیٹھہ کرنا

ضروری اے...“

میکسم گورکی دیاں "چونویاں"

کہانیاں، بارے نوٹ

روسی قومی مصنف گورکی ساری انسانیت دا مصنف ہے۔
گورکی ہر اس تھان پڑھیا جاندا ہے جتھے چھپے ہوئے حرف
دی ہوند ہے۔ اوہدیاں تصنیفاں سوویت یونین تے دنیا دیاں ۱۲۷
قوماں دیاں زبانان وچ ترجمہ ہو چکیاں ہن۔ مصنف دے اپنے وطن
وچ اوہدیاں چھپ چکیاں کتاباں دیاں ایڈیشن دی کل گنتی ۱۱
کروڑ جلدان تک اپڑ چکی ہے۔

۱۸۹۲ وچ جدوں "میکسم گورکی"، دے قلمی ناں ہیٹھ پہلی
کرت "مکار چدرا"، چھپی تاں اوہدا مصنف نرنی۔ نووگورود شہر*
دا مزدور الیکسے پیشکوف ۲۴ سالان دا سی۔ پر اس وقت تک اوہ
اینیاں ازمائشان وچوں لنگھ چکا، اینیاں مشکلاں سہار چکا تے زندگی
دا اینان بھرپور تجربہ اکٹھا کر چکا سی کہ اس پہلو توں اس توں
پہلیاں جاں ہمعمران وچوں کوئی اوہدے برابر نہیں سی۔

روزی لئی چکر لٹدیاں، اپنی زندگی دے تیجے دھاکے وچ گورکی
نے لگ بھگ سارے جنوبی روس—یوکرین، بیس ساریا، کریمیا، کاکیشیا
— نوں پیدل گاہ ماریا سی۔

روس وچ اپنے گھنمن دے ورہیاں وچ گورکی اپنے راہاں اتے
کس نوں نہیں ملیا۔

* ہن اس شہر دا ناں اپنے عظیم باشندے دے ناں تے گورکی
ہو گیا ہے۔ مترجم:

جدوں میں آپنا مال-متاع سانبھہ رہا ساں تاں اوہ انگھلاؤندی جیہی
 ہوئی آپنا جسم ہلاؤندی بیٹھی رہی، زمین اتے آپنیاں اکھاں گڈی،
 جیہڑیاں پھر دھندلا گئیاں سن۔

”توں سچ سچ جا رہی ایں؟“

”ہاں۔“

”تینوں یقین اے، توں اپنی تکرڑی ہو گئی ایں؟“

”تے توں پاک مریم بارے نہیں سوچدا! ایہہ مینوں پھڑا۔“

”میں ایہنوں چک لیندا ہاں۔“

کجھہ بخشن مگروں اوہ من گئی، تے اسیں ٹر پئے۔ نالو نال،
 موڈھے نال موڈھا جوڑ کے۔

”میں کدھرے ٹھیڈا نہ کہا لواں،“ اوہنے معافی منگدے
 انداز وچ مسکراؤندی ہوئی نے کہا تے آپنا ہتھ میرے موڈھے اتے
 رکھہ دتا۔

روسی سرزمین دا نواں باشندہ، انجانی قسمت دا مالک، میریاں
 بانہواں وچ پیا سی تے آپنے نک وچوں سیانیاں ورگیاں آوازاں کڈھہ
 رہا سی۔ چٹے گھنمن۔ گھیریاں دے فیتیاں نال جڑیا سمندر تھپ۔
 تھپ کر رھاتے شور مچا رھاسی، جھاڑیاں اک دوجے نال گھور۔ مسورے
 کر رھیاں سن۔ سورج ڈھلدی دوپہر دے راہ ٹر پیا سی۔

اسیں ہولی ہولی ٹردے گئے۔ ماں کدی کدی رک جاندی،
 لنماں سارا ساہ لیندی، سر پچھے نوں سٹدی، آسے پاسے سمندر ول،
 جنگل ول، پہاڑاں ول نظر ماردی تے پھر آپنے پتر دے منہ ول
 ویکھن لگ پیندی۔ درد دے ہنجهواں نال دھوتیاں اوھدیاں اکھاں
 اک وار پھر عجیب طرحاں صاف، اک وار پھر نیلے چانن نال
 چمکدیاں سن۔

اک واری اوہ رکی تے بولی:

”اف ربا! کتنا چنگا لگ رہا اے، کتنا چنگا! میں اسے طرحاں
 ٹری جا سکدی ہاں، اگے ہی اگے، دنیا دے سرے تک، ایہنوں،
 آپنے ننھے نوں نال لے کے، تاں کہ اوہ آپنی ماں دی چھاتی اتے
 آزادی وچ ودھے پہلے، میرا ننھا پیارا بچہ...“
 سمندر شور مچائی جا رہا سی۔

وی روسی سبھا دیاں شاندار خوییاں نہیں سن گویاں ایہی دی بارہا
وسعت، فنی مہارت، خوشی لئی بیچین تخیل - آوارہ گردان بارہا،
اوهناں لوکاں بارے، جنہاں نوں بورژوا معاشرہ رد کر چکا ہويا سی
”چیلکاش“، ”کوناوالوو“، ”اورلوو جوڑا“، وغیرہ، کہانیاں دی
پوری دی پوری لڑی اس طرحاں ہوند وچ آئی -

گورکی آوارہ گردان نوں، آزادی لئی اوهناں دی تیز خواہش نوں،
جائیداد لئی اوهناں دی نفرت نوں، اوهناں دی زندگی دے معنی دی
بھال نوں بڑی ہمدردی نال چتردا ہے - پر ایہہ آوارہ گرد گورکی
دے ہیرو نہیں، تے اوهنے اوهناں نوں ریس کرن دے لائق نمونیاں
دے طور تے نہیں پیش کیتا، سگن قدیمی دنیا دے ”گناہ دی
عملی شہادت“، دے طور تے پیش کیتا ہے، جیہڑا دنیا وچ انسان
دے فرقاں، اوهدی فنی مہارت، بہت زیادہ جنگیاں آرزواں نوں خراب
کر دیندا ہے -

ناول نویس گورکی دی خوبی اوهدے موضوعاں دا بہت قسم
دا ہونا ہے - ہیٹھلے درجیاں دے لوکاں دی زندگی نوں اصلیت پسند
طریقے نال پیش کرن دے نال ہی نال مصنف ”زندگی دے مالکان“،
نوں - روسی وپاریاں، پنڈاں دے نکلے بورژوا - نوں ساہمنے لیاؤندا
ہے تے بے نقاب کردا ہے -

مصنف تے معاشرے دی اک شخصیت دے طور تے گورکی اپر
وڈا اثر ۱۹۰۵ دے روس اندر بھاری انقلابی ابھار دا پایا - مصنف
نے اپنے رد عمل دے طور تے ترغیب دیندا ”طوفانی پیتریل دا گیت“،
تے اپنا عالمی مشہوری والا ناول ”ماں“، لکھیا - لینن نال ملاقات
تے دوستی گورکی لئی فیصلہ کن اہمیت رکھدے ہن - لینن نے گورکی
دی فنی مہارت دا اچا مل پایا - گورکی نوں ”انقلاب دا طوفانی
پیتریل“، دسدیاں و - ۱ - لینن نے کہا کہ مصنف نے ”آپنیاں عظیم
فنی تخلیقاں دے ذریعے اپنے آپ نوں روس اندر تے دنیا بھر وچ
مزدور لہر نال پکی طرحاں جوڑ لیا ہے -“ *

* و - ۱ - لینن - مجموعی تصانیف، جلد ۱۶، صفحہ ۸۹ - مترجم :

گورکی دی ایہہ صفت سی کہ اوہ لوکاں ول سرگرم دھیان دیندا سی، جس کرکے لوک وی خوشی نال نوجوان مسافر دے ساہمنے آپنا دل کھوہل دیندے، اوہنوں آپنی زندگی دیاں ڈرامائی، عجیب و غریب تے اداس کہانیاں سناؤندے۔

۱۸۹۸ وچ میکسم گورکی دے پہلے مجموعے چھپے، چھوٹیاں چھوٹیاں کتاباں۔ ”مضامین تے کہانیاں“۔ اس نوں اپنی بھاری کامیابی ملی کہ اس نے گورکی نوں چیخوف تے تالستائی نال اکو صف وچ لیا کھڑا کیتا۔

میکسم گورکی دیاں پہلیاں تصنیفاں وچ نڈر اصلی سچائی اجیہیاں گلاں نال ملی ہندی سی، جیہڑیاں ایہو جیہی مشکلاں بھری زندگی والے مصنف واسطے غیر معمولی ہندیاں، ”بہادرانہ جنون“ دے رزمیہ سولھے گاؤں نال ملی ہندی سی۔

اس مجموعے وچ نوجوان گورکی دیاں مشہور رزمیہ-رومانی تصنیفاں شامل کیتیاں گئیاں ہن۔ ”مکار چدرا“، ”باز دا گیت“، ”بڈھی ازرگل“، ”طوفانی پیتریل دا گیت۔“

”بڈھی ازرگل“، بڑی دلچسپ تے شاندار ہے: اس کہانی دے تن حصے اوہناں تنان راہاں نوں دکھاؤندے ہن جیہڑے ہر انسان واسطے ممکن ہن۔ لارا دی کہانی سکھاؤندی ہے کہ اکلاپن سبھہ توں وڈی ناخوشی ہے، کہ موت اس توں گھٹ سخت سزا ہے۔ کہانی دا آخری حصہ، دانکو دے بلدے دل دی داستان، ایہہ گل دسدی ہے کہ لوکاں دی آزادی خاطر آپنے آپ نوں وار دینا کئی خوشی دی گل ہے۔

تے خود ازرگل دی قسمت نال متعلق کہانی دا درمیانی حصہ کس گل بارے دسدا ہے؟ ایہہ اس گل بارے دسدا ہے کہ ایہہ نہیں ہو سکدا کہ انسان بہادر کارنامے وی کرے تے نال ہی صرف آپنے لئی، آپنی ذاتی خوشی لئی جیوے، اکو ویلے دانکو تے لارا بن سکے۔ ایہہ اس کرکے نہیں ہو سکدا کہ اس صورت وچ طاقتور تے بہادر انسان دی روح وچ، جس طرحاں دی کہ ازرگل جوانی وچ سی، ”ڈرو جیہی غلاماں والی آواز“، سنائی دین لگ پیندی ہے۔ آپنے سفران دے دوران گورگی نوں اجیہے لوک ملے، جیہڑے ”زندگی دیاں ڈونگھاناں“ وچ دھک دتے گئے سن، پر جنہاں نے پھر

۵. بڈھی ازرگل

قصیاں نال بھرپور کہانی، جیہڑی گورکی نے مولداویا دیاں داستانان دی بنیاد اتے لکھی۔ ا۔ چیخوف نوں لکھی چٹھی وچ گورکی نے لکھیا: ”انج لگدا ہے کہ ایناں اکسر تے خوبصورت میں کدی کجھہ نہیں لکھ سکائگا، جنی کہ میں ’بڈھی ازرگل‘ لکھ لئی ہے۔“

۶. اکیویں دے مارے

ایہہ کہانی اکل دی ماری اک پیسی عورت دی ٹریجک قسمت بارے ہے، جیہڑی ستیہی دے اک نکرے جیہے سٹیشن وچ گواچے ہوئے تے روح توں خالی نک-بورژوا وسنیکاں دا شکار بنی۔ اس کہانی دی بنیاد اک اصلی کہانی ہے، جیہڑی گورکی نے اودوں سنی جدوں اوہ ۱۸۸۸ وچ ریلوے سٹیشن دویرینکا اتے دھڑوئی دے طور تے کنم کردا سی۔

۷. اورلوو جوڑا

لوکاں وچوں آئے بندیاں بارے، اوہناں دی نویں زندگی دے راہاں دی بھال بارے ناول نویس گورکی دی ایہہ سبھہ توں ودھہ اہم تخلیق ہے۔ اس کہانی نوں اوہ اپنی ابتدائی اصلیت-پسند تخلیق دی اک سبھہ توں چنگی مثال سمجھدا سی۔

۸. طوفانی پیتریل دا گیت

پہلی واری ایہہ تخلیق رسالے ”ززن“ دے ۱۹۰۱ دے اپریل دے پرچے وچ چھپی۔ زارشاہی سنسر نے رپورٹ دتی: ”مندرجہ بالا نظمہ تخلیق نے جانے-پچھانے رجھاناں والے ادبی حلقیاں اتے زبردست اثر پایا ہے، جنہاں نے اس توں پچھوں، خود گورکی نوں نہ صرف ”طوفانی پیتریل“، ہی سگوں ”طوفان دا ڈھندورچی“، کہنا شروع کر دتا، جیہڑا صرف آوندے طوفان بارے خبر ہی نہیں دیندا سگوں طوفان نوں آپنے مگر مگر آؤن دا سدا دیندا ہے۔“، اس گیت نوں

۱. مکار چدرا

ایکسی پیشکوف دی میکسم گورکی دے قلمی ناں ہیٹھہ چھپی ایہہ پہلی کہانی سی۔ ایہہ کہانی ۱۸۹۲ وچ طبلسی دے اخبار ”تفقاز“ وچ چھپی۔ تنقید نگاراں نے اس کہانی نوں ”سبہہ نوں جتن والے پیار دا فاتح گیت“، کہا۔

۲. لونی دلدل

اس کہانی دی بنیاد اک اصلی واقعہ ہے جیہڑا میکسم گورکی نوں اودوں پیش آیا، جدوں اوہ کنم دی بھال وچ جنوبی روس وچ چکر لگا رہا سی۔ اس کہانی وچ پچھلی صدی دے اخیر وچ زارشاہی روس دیاں لون دیاں دلدلاں وچ کنم دیاں ناقابل-برداشت حالات دا اصلیت پسند ذکر کیتا گیا ہے۔

۳. باز دا گیت

ایہہ تخلیق پہلی وار ۱۸۹۰ وچ ”سمارا دے اخبار“ وچ چھپی۔ ”مضامین تے کہانیاں“ مجموعے واسطے ایہنوں تیار کردیاں، گورکی نے ایہدی انقلابی سر نوں ہور زوردار بنا دتا۔ ”باز دے گیت“، نوں روس دے ترقی پسند لوکاں ولوں نگہا ہنگرا ملیا۔

۴. چیلقاش

میکسم گورکی دی پہلی تخلیق، جیہڑی و۔ کورولینکو دی مدد نال دارسلطنت دے رسالے ”روسی دولت“ وچ چھپی۔ اودیسہ دے آوارہ بندے نال، جس نے چیلقاش لئی اصل نمونے دا کنم کیتا، گورکی جنوب دے شہر نکولائیو دے ہسپتال وچ ملیا۔ اوہ ہسپتال وچ گورکی دے نال دے منجے اتے پیا ہویا سی تے مصنف نوں اس واقعہ بارے دسیا جس دا ذکر ”چیلقاش“ کہانی وچ کیتا گیا ہے۔

پڑھن والیاں اگے درخواست

پروگریس پبلشرز نوں اس کتاب، ایہدے
ترجمے تے ڈیزائن بارے تہاڈی رائے جان
کے بہت خوشی ہوویگی۔
براہ کرم آپنے سجھا ۲۱ زوبووسکی بلیوار،
ماسکو، سوویت یونین دے پتے تے بھیجو۔

چھاپن توں مگروں ”ززن“، بند کر دتا گیا تے پولیس مصنف دا پچھا کر کے اوہنوں زچ کرن لگی۔
 ”طوفانی پیتریل دا گیت“، گورکی دیاں اوہناں تصنیفاں وچوں سی جیہڑیاں و۔ ا۔ لینن نوں بہت پیاریاں سن۔

۹. اٹلی دیاں کہانیاں

ایہہ کہانیاں گورکی نے ۱۲-۱۹۱۱ وچ اٹلی وچ کاپری جزیرے اتے آپنی مجبوراً جلاوطنی دے زمانے وچ لکھیاں، جتھے اوہ زارشاهی حکومت دے جبر توں بچن لئی چلا گیا سی۔ ایہہ ”کہانیاں“، بالشویک اخبار ”زویزدا“، وچ اکتوبر تک تے ”پراودا“، وچ چھپیاں و۔ ا۔ لینن نے گورکی دیاں ”اٹلی دیاں کہانیاں“، دا اچا مل پایا۔ عظیم مصنف نوں آپنیاں چٹھیاں وچ و۔ ا۔ لینن نے تعاون لئی گورکی دا شکریہ ادا کیتا۔ ”آپنیاں شاندار ”کہانیاں“، نال تسیں ”زویزدا“، دی بہت مدد کیتی ہے تے اس نال مینوں بے حد خوشی ہوئی ہے۔“

۱۰. انسان دا جنم

میکسم گورکی دی کہانیاں دی لڑی ”روس وچ گھنمدیاں“، وچوں اک کہانی۔

اس کہانی دی بنیاد گورکی دی زندگی دا اک واقعہ ہے: ۱۸۹۲ دیاں گرمیاں دے آخر وچ میکسم گورکی کاکیشیا وچ سڑک بناؤن دے کنم وچ لگا ہویا سی، اتھے اجاڑ سڑکاں وچوں اک اتے اوہنوں اک عورت ملی، جس نوں جنمن-پیڑاں شروع ہو چکیاں سن۔ گورکی نے اوہدے بچے دے جنپے وچ اوہدی مدد کیتی۔

سیری پیڑھی دے لوکاں لئی گورکی دا ناں جادو
 دا اثر رکھدا سی۔ اوہدے نال روایتاں جڑیاں
 سن جوین کسے دیومالا دا کردار ہووے۔ ...
 گورکی نے سانوں لکھنا سکھایا۔ اوہنے سانوں
 دکھایا کہ ادب دا موضوع اوہ لوک ہونے چاہیدے
 ہن جیہڑے معاشرے دی پوڑی دے بالکل ہیٹھلے
 ڈنڈیاں اتے کھڑے ہن۔ ساڈی، ہندوستانی ادیبان
 دی، اوہنے آسمان توں اتر کے زمین اتے آؤن
 وچ، ہمعصر مسلیاں ول، ہمعصر ہیرو ول آؤن
 وچ امداد کیتی۔

ملک راج آنند

پنجابی پڑھن والیاں دی خدمت وچ اسیں گورکی
 دیاں چونویاں کہانیاں پیش کردے ہاں،
 جیہڑیاں اوہدیاں سبھہ توں چنگیاں تخلیقان
 وچوں ہن۔ ایہناں کہانیاں نال ہی، جیہڑیاں
 انیسویں صدی دے آخر تے ویسویں صدی دے شروع
 وچ لکھیاں گئیاں، گورکی دے ناں نوں عالمی
 مشہوری حاصل ہوئی۔